

Agenda – Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol

Lleoliad:	I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch a:
Ystafell Bwyllgora 3, Y Senedd	Lleu Williams,
Dyddiad: Dydd Mercher, 8 Tachwedd	Clerc y Pwyllgor
2023	0300 200 6565
Amser: 09.30 – 12.30	SeneddDiwylliant@senedd.cymru

Cofrestru cyn y cyfarfod

(09.15 – 09.30)

1 Cyflwyniad, ymddiheuriadau, dirprwyon a datgan buddiannau

(09.30)

2 Craffu ar waith Comisiynydd y Gymraeg – Hydref 2023

(09.30 – 10.45)

(Tudalennau 1 – 151)

- Efa Gruffudd Jones, Comisiynydd y Gymraeg
- Lowri Williams, Cyfarwyddwr Strategol, Comisiynydd y Gymraeg

Dogfennau atodol:

- Briff Ymchwil: Craffu ar waith Comisiynydd y Gymraeg – Hydref 2023
- Llythyr gan Comisiynydd y Gymraeg: Adroddiad Blynyddol ac Adroddiad Sicrwydd 2022–23 – 25 Hydref 2023
- Comisiynydd y Gymraeg: Adroddiad Blynyddol 2022–23
- Comisiynydd y Gymraeg: Codi'r Bar: Adroddiad Sicrwydd 2022–23

Egwyl

(10.45 – 10.55)

3 Craffu ar waith Chwaraeon Cymru – Hydref 2023

(10.55 – 11.55)

(Tudalennau 152 – 170)

- Brian Davies, Prif Swyddog Gweithredol, Chwaraeon Cymru
- Y Farwnes Tanni Grey–Thompson, Cadeirydd, Chwaraeon Cymru

Dogfennau atodol:

- Briff Ymchwil: Craffu ar waith Chwaraeon Cymru – Hydref 2023
- Papur Tystiolaeth: Chwaraeon Cymru

4 Papurau i'w nodi

(11.55)

4.1 Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru 2024–25

(Tudalennau 171 – 202)

Dogfennau atodol:

- Llythyr gan Anabledd Cymru: Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru 2024–25 – 19 Hydref 2023 (Saesneg yn unig)
 - Atodiad 1: Adroddiad Anabledd Cymru: Prin yn Goroesi: Effaith yr Argyfwng Costau Byw ar Bobl Anabl yng Nghymru – Gorffennaf 2023
- Llythyr at Gweinidog yr Economi a'r Dirprwy Weinidog y Celfyddydau, Chwaraeon a Thwristiaeth: Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru 2024–25 – 25 Hydref 2023
- Llythyr at y Prif Weinidog: Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru 2024–25 – 25 Hydref 2023
- Llythyr at Gweinidog y Gymraeg ac Addysg: Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru 2024–25 – 25 Hydref 2023

4.2 Swyddfa Ystadegau Gwladol: Dyfodol ystadegau am y boblogaeth a mudo yng Nghymru a Lloegr

(Tudalennau 203 – 204)

Dogfennau atodol:

- Ymateb gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol: Dyfodol ystadegau am y boblogaeth a mudo yng Nghymru a Lloegr – 27 Hydref 2023

4.3 Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus yng Nghymru

(Tudalennau 205 – 274)

Dogfennau atodol:

- Llythyr gan Rhun ap Iorwerth AS: Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus yng Nghymru – 25 Hydref 2023
- Ymateb gan Ofcom: Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus yng Nghymru – 23 Hydref 2023
- Ymateb gan S4C: Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus yng Nghymru – 30 Hydref 2023
- Tŷ'r Cyffredin – Y Pwyllgor Materion Cymreig: Darlledu yng Nghymru – 27 Hydref 2023 (Saesneg yn unig)
 - Atodiad 1: Tŷ'r Cyffredin – Y Pwyllgor Materion Cymreig: Darlledu yng Nghymru: Cynodeb – 27 Hydref 2023

4.4 Cynulliad Partneriaeth Seneddol y DU a'r UE

(Tudalennau 275 – 285)

Dogfennau atodol:

- Llythyr gan Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig a'r Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad: Cynulliad Partneriaeth Seneddol y DU a'r UE – 18 Hydref 2023
- Cynulliad Partneriaeth Seneddol y DU a'r UE: Adroddiad cryno ar y trydydd cyfarfod – Hydref 2023

4.5 Llywodraethiant y DU a'r UE

(Tudalen 286)

Dogfennau atodol:

- Llythyr gan y Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad: Y dull strategol y mae Llywodraeth Cymru am ei ddilyn yn awr mewn perthynas â'r Undeb Ewropeaidd – 17 Hydref 2023

5 Cynnig o dan Reol Sefydlog 17.42 i benderfynu gwahardd y cyhoedd o weddill y cyfarfod hwn

(11.55)

6 Craffu ar waith Comisiynydd y Gymraeg: trafod y dystiolaeth

(11.55 – 12.05)

7 Craffu ar waith Chwaraeon Cymru: trafod y dystiolaeth

(12.05 – 12.15)

8 Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus yng Nghymru

(12.15 – 12.25)

(Tudalennau 287 – 289)

Dogfennau atodol:

- Nodyn cyngor cyfreithiol: Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus yng Nghymru

9 Diwylliant a'r berthynas newydd â'r UE: trafod yr ymatebion i'r ymgynghoriad

(12.25 – 12.30)

(Tudalennau 290 – 291)

- [Ymatebion i'r ymgynghoraid: Diwylliant a'r berthynas newydd â'r UE](#)

Dogfennau atodol:

- Nodyn briffio: Diwylliant a'r berthynas newydd â'r UE

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1SN

SeneddDiwylliant@senedd.cymru

25/10/2023

Annwyl Bwyllgor,

Mae'n dda gennyf rannu'r Adroddiad Sicrwydd cyntaf imi ei gyhoeddi fel Comisiynydd y Gymraeg â chi. Byddaf yn cyhoeddi'r Adroddiad Sicrwydd yn flynyddol ac ynddo rhoddaf fy marn ar gydymffurfiaeth sefydliadau â'u dyletswyddau iaith. Yn gyffredinol, er bod lefelau cydymffurfiaeth yn gyffredinol wedi gwella, yn enwedig ymysg cyrff sydd wedi dod o dan Safonau'r Gymraeg ers amser, noda'r adroddiad fod angen mynd i'r afael â'r her o greu awyrgylch lle gellir defnyddio'r Gymraeg yn naturiol bob dydd. Mae hyn yn golygu gwella'r gwasanaethau a gaiff eu cynnig ar lafar i bobl, boed hynny dros y ffôn neu wyneb yn wyneb. Er mwyn gwireddu hyn, ac er mwyn i bobl allu defnyddio'r Gymraeg yn naturiol bob dydd, mae'n rhaid i sefydliadau cyhoeddus, a sefydliadau eraill yng Nghymru, ddarparu a hyrwyddo gwasanaethau, gweithredu'n fewnol a chynllunio polisi sy'n cefnogi cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg.

Elfen sy'n peri pryder imi, ac elfen y cyfeiriwyd ato eisoes yn fy Adroddiad Blynyddol, yw bod 18% o'r siaradwyr Cymraeg a holwyd gennyf wedi cael profiad o rywun yn eu hatal rhag siarad Cymraeg yn y 12 mis diwethaf. Mae'r Adroddiad Sicrwydd yn manylu ar y ffaith fod y ganran yn uwch ar gyfer pobl rhwng 16 a 34 mlwydd oed, gyda 29% o'r sampl yn nodi eu bod wedi cael profiad o rywun yn eu hatal rhag siarad Cymraeg. Mae'r erydiad cyson ym mhrofiadau siaradwyr Cymraeg o ddydd i ddydd ac ymagwedd negyddol tuag at ddefnyddio'r iaith yn rhwym o effeithio ar hyder siaradwyr Cymraeg, ac yn ei dro yn siŵr o gael effaith ar lefelau defnyddio'r Gymraeg.

Edrychaf ymlaen at drafod canfyddiadau'r Adroddiad Sicrwydd 2022-23 â chi ymhellach, yn ogystal â'm Hadroddiad Blynyddol 2022-23 â chi yng nghyfarfod y Pwyllgor ar 8

Comisiynydd y Gymraeg

Siambrau'r Farchnad
5-7 Heol Eglwys Fair
Caerdydd CF10 1AT

0345 6033 221

post@comisiynyddygybraeg.cymru

Croesewir gohebiaeth yn y Gymraeg a'r Saesneg

comisiynyddygybraeg.cymru

Welsh Language Commissioner

Market Chambers
5-7 St Mary Street
Cardiff CF10 1AT

0345 6033 221

post@welshlanguagecommissioner.wales

Correspondence welcomed in Welsh and English

welshlanguagecommissioner.wales

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Tachwedd. Rwy'n atodi copi o'r Adroddiad Blynyddol 2022-23 yn ogystal, er y gwn eich bod eisoes wedi derbyn copi ohono trwy law Archwilydd Cyffredinol Cymru. Mae croeso ichi gysylltu os hoffech ragor o wybodaeth am y dogfennau hyn ymlaen llaw i 8 Tachwedd.

Yn gywir,

Efa Gruffudd Jones
Comisiynydd y Gymraeg

Amg.

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Adroddiad Blynyddol: 2022-23 Comisiynydd y Gymraeg

Tudalen y pecyn 18

Amdanom ni

Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Amcan Strategol 1

Cipolwg ar y flwyddyn

Sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei hystyried mewn polisi a deddfwriaeth

Amcan Strategol 2

Rhagair

Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Amcan Strategol 3

Sefyllfa'r Gymraeg 2022-2023

Cynyddu defnydd o'r Gymraeg gan sefydliadau ar draws pob sector

Amcan Strategol 4

Amdanom ni

Mae Comisiynydd y Gymraeg eisiau i bobl Cymru allu byw yn Gymraeg. Ein rôl yw hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg. Mae ein gwaith yn arwain at greu mwy o gyfleoedd i siarad a defnyddio'r iaith. Crëwyd y rôl yn y lle cyntaf gan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 a ymaeth hefyd roi statws swyddogol i'r iaith yng Nghymru.

Mwyn cyflawni ein nod rydym yn:

Ffurfio'r ffigur ym 20

Gwrando ar yr hyn sydd gan bobl i'w ddweud wrthym gan ddelio â chwynion, addysgu, a rhannu gwybodaeth am hawliau i ddefnyddio'r Gymraeg; a sicrhau bod sefydliadau cyhoeddus yn cydymffurfio â safonau'r Gymraeg.

Dylanwadu ar Lywodraeth Cymru a chyrff eraill er mwyn sicrhau bod y Gymraeg yn cael lle amlwg mewn polisi a deddfwriaeth.

Rhannu ein gwaith ag eraill ar draws y byd gan ddysgu am arferion da o wledydd eraill ym maes hawliau ieithyddol.

Annog mudiadau o bob math i gynnig mwy o wasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg er mwyn i bobl Cymru fedru byw yn Gymraeg.

Cynghori am ffurfiau safonol enwau lleoedd Cymru i'w diogelu i'r dyfodol.

Cipolwg ar y flwyddyn:

72% o ddefnyddwyr y Gymraeg yn dweud mewn arolwg bod gwasanaethau cyhoeddus yn y Gymraeg yn gwella.

Gosod 45 o gamau gorfodi statudol yn dilyn ymchwiliad, ac ymyrryd 837 o weithiau wedi canfod diffygion drwy ei gwaith monitro a rheoleiddio ei hun.

Cynnal arolwg i ddeall profiadau pobl Cymru lle gwnaeth 18% o ddefnyddwyr y Gymraeg ddweud eu bod wedi cael profiad o rywun yn ceisio eu rhwystro rhag defnyddio'r Gymraeg gydag unigolyn arall.

Gosod 250 o gamau gorfodi neu argymhellion statudol yn dilyn derbyn cwynion dilys gan unigolion.

Ymateb i 381 o ymholiadau gan sefydliadau a 114 gan y cyhoedd.

Cipolwg ar y flwyddyn:

Cynnal cynhadledd ar y safonau llunio polisi gyda 280 o fynychwyr o sefydliadau cyhoeddus Cymreig a Phrydeinig.

Cadeiryddiaeth Cymdeithas Ryngwladol y Comisiynwyr laith yn cael ei throsglwyddo i Gymru mewn cynhadledd ryngwladol yn Bilbao.

Cynnig cyngor arbenigol am enwau tirweddol, enwau safleoedd Cadw, ac enwau Cymraeg ar lefydd yn Lloegr a thu hwnt.

Ymateb i 24 ymgynghoriad ar ddeddfwriaeth a pholisi yn ystod y flwyddyn mewn meysydd blaenoriaeth megis, addysg, iechyd a gofal, amaeth, darlledu, datblygu economaidd a chymunedau Cymraeg.

Cipolwg ar y flwyddyn:

Tudalen y pecyn 23

Gwaith dylanwadu gan y Comisiynydd ac eraill yn golygu bod cynnal y Gymraeg a hyrwyddo a hwyluso ei defnydd yn un o amcanion y Bil Amaeth a gyflwynwyd gerbron y Senedd.

Cyrraedd 1.6 miliwn o gyfrifon ar Twitter yn ystod Diwrnod Hawliau'r Gymraeg a chreu fideo gan bobl ifanc i amlygu'r hawliau sydd ganddyn nhw i ddefnyddio'r iaith.

Cymeradwyo 28 Cynnig Cymraeg gan gynnwys un Lidl, sef yr archfarchnad gyntaf i dderbyn y gymeradwyaeth.

Rhoi sesiynau hyfforddiant i bron 200 o gynrychiolwyr o'r sector preifat a'r trydydd sector ar sut i wella'r defnydd o'r Gymraeg.

Rhagair

'Prif nod Comisiynydd y Gymraeg yw hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg ac rydym eisiau gweld Cymru yn wlad lle gall pobl fyw yn Gymraeg gan ddefnyddio'r iaith yn eu bywyd bob dydd.'

Tudalen y pecyn 24

Braint yw cyflwyno'r adroddiad blynyddol hwn, y cyntaf ers cychwyn fy swydd fel Comisiynydd y Gymraeg. Mae wedi bod yn gyfnod cyffrous a diddorol ac rwyf yn ddiolchgar i'm cydweithwyr, i sefydliadau, i fudiadau a'r holl unigolion ar draws Cymru a thu hwnt yr wyf wedi cael y pleser o'u cyfarfod wyneb yn wyneb ac yn rhithiol yn y cyfnod cynnar hwn.

Wrth ymfalchïo o gael y cyfle i gyfrannu at gryfhau safle'r iaith rwyf yn ymwybodol hefyd fy mod yn cychwyn yn dilyn adeg hynod o drist, yn dilyn marwolaeth Aled Roberts, un a gyfrannodd yn sylweddol at gryfhau statws yr iaith Gymraeg yn ystod ei gyfnod byr yn y swydd. Hoffwn ddiolch hefyd i'r holl staff, dan arweiniad cydwybodol Gwenith Price, am barhau â'r gwaith hollbwysig yn y cyfnod anodd a ddilynodd hynny.

Prif nod Comisiynydd y Gymraeg yw hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg ac rydym eisiau gweld Cymru yn wlad lle gall pobl fyw yn Gymraeg gan ddefnyddio'r iaith yn eu bywyd bob dydd.

Gosododd canlyniadau Cyfrifiad 2021 gyd-destun i'r gwaith sydd o 'mlaen i ac er na fuaswn am eiliad am fychanu canfyddiadau'r Cyfrifiad rwy'n credu fod sefyllfa'r Gymraeg ar draws Cymru yn fwy cymhleth nag y mae ffigurau moel yn ei awgrymu. Yn fy swydd flaenorol gwelais dros fy hun y diddordeb cynyddol sydd mewn dysgu Gymraeg, yn sicr dros gyfnod COVID-19, ac mae'r diddordeb hwnnw yn parhau.

Mae gan Gymru fywyd diwylliannol Cymraeg bywiog, a thra bo hynny'n wir mae sefyllfa'r Gymraeg yn obeithiol.

Mae dyfodol y Gymraeg wrth gwrs yn nwylo ein plant a'n pobl ifanc, felly mae'n rhaid iddyn nhw fod yn flaenoriaeth i'n gwaith ni gyd. O ganlyniad, mae angen edrych yn gyson ar y Gymraeg ym myd addysg Cymru. Rydym yn croesawu cyhoeddi'r papur gwyn yn amlinellu gweledigaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer y Bil Addysg Gymraeg a bydd ein hymateb yn tanlinellu'r angen i ymestyn addysg Gymraeg a chyfleoedd i bobl ddod yn siaradwyr Cymraeg hyderus.

Dros y flwyddyn ddiwethaf bu ein swyddogion cydymffurfio yn parhau i gydweithio â'r sefydliadau hynny sydd yn dod dan safonau'r Gymraeg er mwyn gwella a chynyddu cydymffurfiaeth. Gwelwyd dros 837 o ymyraethau amrywiol, a chyflwynwyd 250 o gamau o dan Bolisi Gorfodi'r Comisiynydd.

Cefais y pleser yn fy wythnosau cyntaf o fynychu cyfarfod gyda dros ddau gant o sefydliadau cyhoeddus mewn gweithdy ar y safonau llunio polisi, a braf oedd gweld a chlywed yr awydd i gydweithio er mwyn cryfhau lle'r Gymraeg yn ein bywydau bob dydd. Mae'n bwysig i ni annog ein sefydliadau cyhoeddus i fod yn uchelgeisiol wrth weithredu'r safonau, gan gynnig y gwasanaethau gorau posibl i'r cyhoedd trwy gyfrwng y Gymraeg.

Rhagair

Mae angen i ni gwestiynu'n gyson sut mae'r gwaith yma'n arwain at gynyddu defnydd o'r Gymraeg yn ein bywydau bob dydd. Mae'r elfen o hybu a hyrwyddo'r Gymraeg, sydd yn mynd law yn llaw â'r gwaith cydymffurfio, yn allweddol. Mae cynllun y Cynnig Cymraeg, sef cydnabyddiaeth gan y Comisiynydd i sefydliadau sydd wedi creu cynllun datblygu'r Gymraeg, yn gyfle gwych i ymgysylltu â sefydliadau nad ydynt ynghlwm â'r safonau, a braf oedd gweld cynifer yn derbyn cydnabyddiaeth i'w cynigion dros y deuddeng mis diwethaf. Rwyf am i'r iaith gael ei mwynhau a'i defnyddio, a hynny yn ddi-rwystr mewn pob math o gyd-destunau.

Mae'n hollol glir i mi fod gan Gomisiynydd y Gymraeg rôl hanfodol i'w chwarae wrth i ni ddatblygu dyfodol yr iaith Gymraeg a'i siaradwyr. Ond nid cyfrifoldeb un unigolyn nac ychwaith un sefydliad yw hynny. I mi, mae cydweithio ag eraill er mwyn symud yn nes at greu Cymru lle gall pobl fyw yn Gymraeg yn anrhydedd.

Efa Gruffudd Jones
Comisiynydd y Gymraeg

Cyd-destun y Gymraeg

Cyfrifiad 2021

Heb os, cyhoeddi canlyniadau cyntaf Cyfrifiad 2021 ym mis Rhagfyr 2022 oedd y digwyddiad mwyaf arwyddocaol o safbwynt y Gymraeg yn ystod 2022-23. 17.8% o'r boblogaeth a nododd eu bod yn siarad Cymraeg yn 2021 sef y ganran isaf o siaradwyr Cymraeg a gofnodwyd mewn cyfrifiad erioed. Roedd y canlyniadau yn dangos gostyngiad o tua 23,700 yn nifer y siaradwyr Cymraeg yn 2021 a gostyngiad o 1.2% yn y ganran o siaradwyr Cymraeg mewn cymhariaeth â 2011.

Gwelwyd lleihad yng nghanran y siaradwyr Cymraeg 3-15 oed oedd yn medru'r Gymraeg sy'n peri pryder nad yw'r diwygiadau yn y maes addysg statudol wedi bod yn ddigonol hyd yma. Bydd cynyddu'r cyfleoedd i bobl ifanc ddatblygu yn siaradwyr Cymraeg hyderus yn egwyddor ganolog i waith y Comisiynydd wrth i Lywodraeth Cymru ddatblygu ei Bil Addysg Gymraeg dros y blynyddoedd nesaf. Byddwn yn ymateb i ymgynghoriad y Llywodraeth ar ei phapur gwyn sy'n cynnwys cynigion ar gyfer Bil Addysg Gymraeg a gyhoeddwyd ar ddiwedd y cyfnod adrodd.

Yn gadarnhaol, dangosodd y Cyfrifiad gynnydd bychan yn y ganran o bobl sy'n gallu siarad Cymraeg yn y grwpiau oedolion ifanc (16-19 oed a 20-44 oed). Mae hyn o bosibl yn deillio o gynnydd mewn cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg mewn gweithleoedd ac yn y gymuned, a chynnydd yn y rheini sy'n bwrw ati i ddysgu a defnyddio'r Gymraeg fel oedolion. Bydd rhaid sicrhau bod y tueddiad hwn yn parhau ac yn cynyddu.

Mae'n gadarnhaol nodi fod cynnydd yng nghanran y siaradwyr Cymraeg mewn pedwar awdurdod lleol yn y de-ddwyrain. Fodd bynnag, gwelwyd gostyngiad ym mhob awdurdod lleol arall sy'n peri pryder, yn arbennig yng nghyd-destun y cymunedau hynny lle mae'r Gymraeg yn gryf yn draddodiadol. Gyda hyn mewn golwg sefydlodd Llywodraeth Cymru Gomisiwn Cymunedau Cymraeg yn 2022. Cyhoeddodd hefyd fuddsoddiad o £11 miliwn yn Arfor 2 a fydd yn helpu i gryfhau gwydnwch economaidd cadarnleoedd y Gymraeg. Heb os mae'n hollbwysig y bydd yr ymyraethau hyn yn dwyn ffrwyth er mwyn sicrhau na welir erydiad pellach yn hyfywedd y Gymraeg fel iaith gymunedol yn ei chadarnleoedd traddodiadol. Bydd y Comisiynydd yn parhau i geisio cyfrannu'n adeiladol at waith y Comisiwn ac i graffu ar weithgareddau'r Llywodraeth yn hyrwyddo'r Gymraeg yn gymunedol dros y blynyddoedd nesaf.

Y cyfrifiad yw'r prif ffynhonnell awdurdodol ar gyfer ystadegau ar nifer a chanran y siaradwyr Cymraeg. Mae ffynonellau data eraill fodd bynnag. Mae hyn yn cynnwys Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth y Swyddfa Ystadegau Gwladol a ddangosodd fod tua 884,000 o bobl tair oed neu'n hŷn yn gallu siarad Cymraeg yn y cyfnod rhwng mis Ebrill 2020 a mis Mawrth 2021, sef 29.2% o'r boblogaeth. Yn sgil y gwahaniaeth yng nghanlyniadau'r ffynonellau data bydd y Swyddfa Ystadegau Gwladol a Llywodraeth Cymru yn cydweithio i wella eu dealltwriaeth o'r prif ffynonellau data gweinyddol ac arolygon a ddefnyddir i lunio ystadegau ar y Gymraeg.

Cyd-destun y Gymraeg

Mwy na geiriau 2022-25

Yn 2022 cyhoeddwyd cynllun 5 mlynedd Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg yn y maes iechyd a gofal cymdeithasol. Mae'r cynllun yn ddilyniant i dri fframwaith blaenorol. Mae safonau'r Gymraeg wedi arwain at ymestyn hawliau siaradwyr Cymraeg yn y maes iechyd a gofal. Mae'n hollbwysig bod y cynllun hwn yn cael ei weithredu'n llawn law yn llaw â safonau'r Gymraeg dros y blynyddoedd sydd i ddod er mwyn sicrhau y bydd siaradwyr Cymraeg yn derbyn y cynnig rhagweithiol o ofal yn y Gymraeg. Mae hyn yn arbennig o wir yng nghyd-destun grwpiau blaenoriaeth sy'n cynnwys pobl ifanc a phobl hŷn, pobl ag anableddau dysgu; defnyddwyr gwasanaethau iechyd meddwl; pobl sy'n byw â dementia; pobl sy'n defnyddio gwasanaethau strôc a phobl sy'n defnyddio gwasanaethau therapi iaith a lleferydd.

Safonau'r Gymraeg

Yn ystod y flwyddyn gwelwyd cynnydd o'r newydd yn y gwaith o ehangu hawliau pobl i ymwneud â sefydliadau yn Gymraeg. Daeth Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 8) 2022 sy'n berthnasol i reoleiddwyr yn y sector iechyd i rym yn ystod mis Hydref 2022. Erbyn diwedd y cyfnod adrodd dechreuodd Llywodraeth Cymru ymgynghori ar Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Ymgwymerwyr Dŵr a Charthffosiaeth) 2023.

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Tudalen y pecyn 28

Ymgysylltu gyda'r cyhoedd gan wrando ac ystyried yr hyn gaiff ei fynegi yn deg a chytbwys. Gweithredu ar ran pobl, boed yn weithwyr neu aelodau'r cyhoedd, os ydynt yn wynebu rhwystrau wrth ddefnyddio'r Gymraeg. Cymryd bob cyfle i estyn allan at gynulleidfa ehangach.

Codi ymwybyddiaeth am yr hawliau cyfreithiol sydd gan ddefnyddwyr y Gymraeg gan gymryd pob cyfle i estyn allan at gynulleidfa ehangach.

Addysgu a rhannu gwybodaeth am ganlyniadau arwyddocaol gwaith achos gyda chynulleidfaoedd targed o bob math.

Gosod safonau ar gyrrff mewn modd amserol unwaith i safonau gael eu cyflwyno gan y Senedd. O fewn oes y cynllun hwn ac yn unol â Chytundeb Rhyngweithio Llywodraeth Cymru a Phlaid Cymru, disgwylir gwneud hynny ar gyfer y sefydliadau canlynol; trafndiaeth gyhoeddus, rheoleiddwyr yn y sector iechyd, sefydliadau cyhoeddus sy'n dal y tu allan i'r gyfundrefn safonau ar hyn o bryd a chwmnïau dŵr.

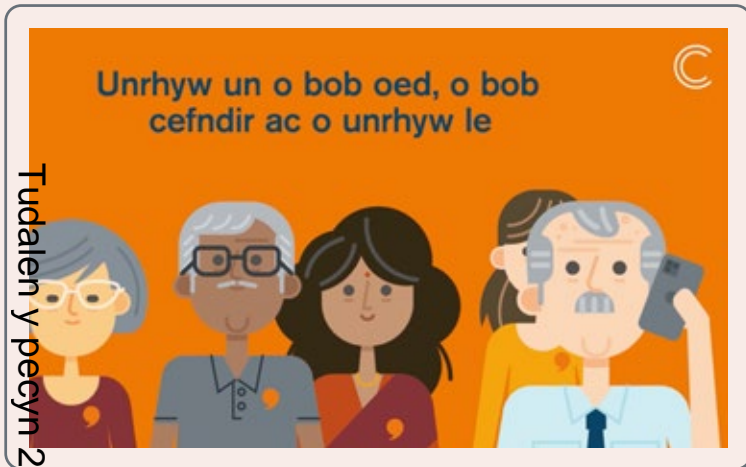
Gweithredu trefn gwyno effeithiol sy'n atal methiannau rhag parhau neu gael eu hail adrodd.

Cynnal darnau gwaith ymatebol sy'n ceisio darganfod a oes gan rai grwpiau o ddefnyddwyr y Gymraeg fwy o anawsterau i arfer eu hawliau oherwydd eu hamgylchiadau a gwneud argymhellion i'w cefnogi.

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Cliciwch i fynd at fideo

Gwranddo ar bobl Cymru

Mae cynnal arolwg gyda chymorth cwmni Beaufort yn gyfle blynyddol i'r Comisiynydd glywed barn siaradwyr Cymraeg. Rydym yn gwranddo ar sut mae pobl yn dweud eu bod nhw'n defnyddio'r iaith bob dydd.

Roedd 80% o'r siaradwyr Cymraeg a holwyd o'r farn fod cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg gyda sefydliadau cyhoeddus yn cynyddu neu yn aros yr un peth, gyda 82% o'r farn fod modd delio â sefydliadau yn Gymraeg os ydyn nhw'n dymuno gwneud hynny.

Roedd 65% yn nodi bod ansawdd gwasanaethau Cymraeg a Saesneg yr un peth.

Roedd 72% o'r farn fod gwasanaethau cyhoeddus yn y Gymraeg yn gwella.

Roedd 58% o'r siaradwyr Cymraeg a holwyd yn nodi bod gwell ganddyn nhw ddefnyddio'r Saesneg.

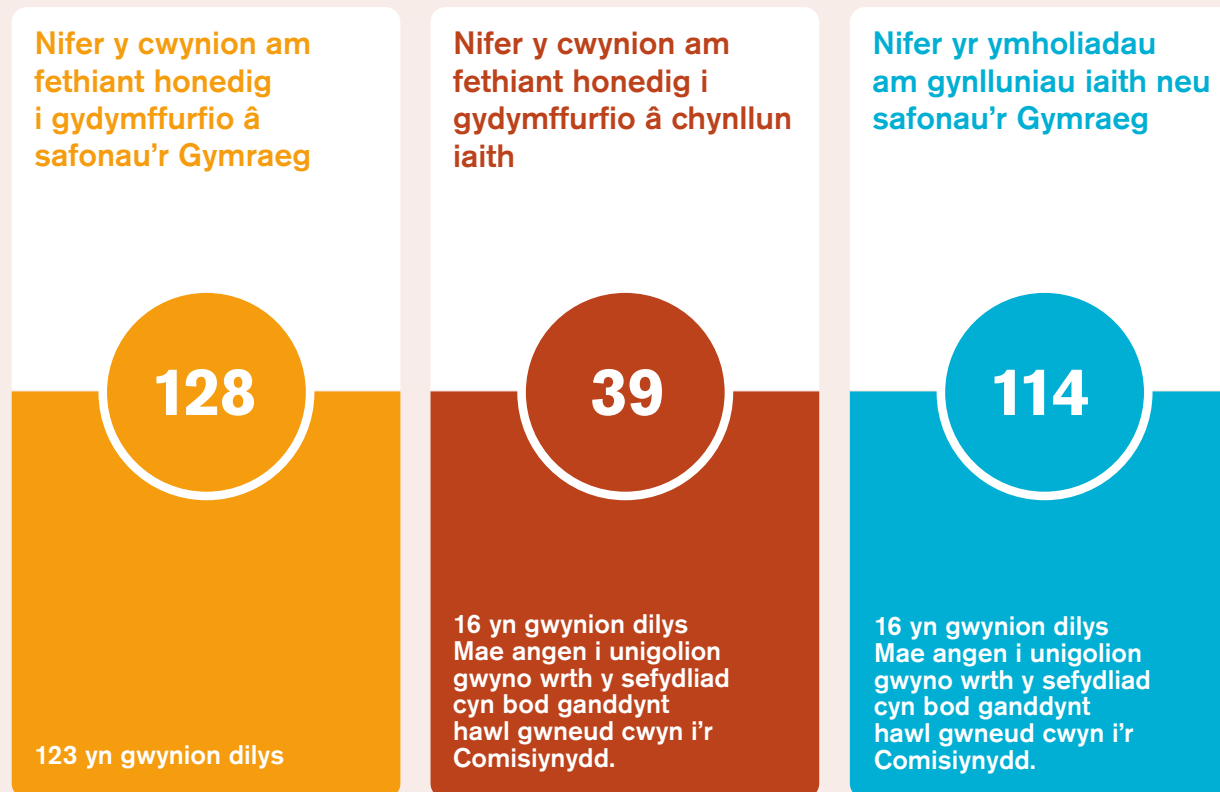

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Codi ymwybyddiaeth defnyddwyr y Gymraeg o'u hawliau

Gall unrhyw un gysylltu â'r Comisiynydd am fater sy'n eu poeni am yr iaith Gymraeg. Rydyn ni yma i wrando ac i gymryd camau a fydd yn arwain at newid.

Tudalen y pecyn 30

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Sicrhau gwasanaethau Cymraeg i bobl Cymru

Mae Comisiynydd y Gymraeg yn gwrando ar bobl Cymru. Gallwn dderbyn cwynion ac ymateb iddynt fel sy'n cael ei nodi ym Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

O ganlyniad i'r cwynion sy'n cael eu rhannu gyda'r Comisiynydd, rydym yn gweithredu trefn gwyno ffurfiol sy'n arwain wedyn at ymchwiliadau. Mae'r ymchwiliadau sy'n cael eu cynnal gan dîm o staff profiadol yn arwain at wella a newid.

Mae'r Comisiynydd yn gosod camau gorfodi ac yn rhoi cyngor i sefydliadau cyhoeddus er mwyn sicrhau eu bod yn cydymffurfio â safonau'r Gymraeg. Canlyniad hynny yw bod mwy o sefydliadau'n defnyddio'r Gymraeg.

Mae'r camau gorfodi a osodwyd ar Ganolfan Mileniwm Cymru a Chyngor y Celfyddydau yn ymwneud â'u prosesau recriwtio wedi arwain at adolygu'r ffordd y mae'r ddau sefydliad yn asesu gofynion ieithyddol swyddi maent yn eu hysbysebu.

Cynhaliwyd ymchwiliad hefyd i arwyddion, cyhoeddiadau a'r defnydd o'r Saesneg yn unig ar drenau Trafnidiaeth Cymru. O ganlyniad i'r ymchwiliad mae'r sefydliad yn paratoi cynllun gweithredu i'w gwblhau o fewn y 18 mis nesaf er mwyn sicrhau eu bod yn darparu arwyddion electronig a chyhoeddiadau ar drenau yn Gymraeg, ac felly yn cydymffurfio â safonau'r Gymraeg.

'Rydym bob amser yn awyddus i glywed gan ein rhanddeiliaid a'n cwsmeriaid – i ddeall eu profiadau ar ein rhwydwaith, ac i wrando a gweithredu ar sail yr adborth rydym yn ei gael. Er mwyn darparu gwell profiad i'n defnyddwyr, mae llawer iawn o waith trawsnewidiol pwysig yn cael ei gynnal ar ein seilwaith rheilffyrdd ar hyn o bryd. Ein blaenoriaeth yw sicrhau bod popeth yn ddwyieithog, ac mae ein hymgyrchoedd, ein cynnyrch a'n dulliau cyfathrebu wedi bod yn llwyddiant ysgubol, gyda'r Gymraeg yn arwain y ffordd.'

TRAFNIDIAETH CYMRU
TRANSPORT FOR WALES

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Rhyddid i ddefnyddio'r Gymraeg

Gall pobl Cymru siarad Cymraeg gydag unrhyw unigolyn arall sydd eisiau defnyddio'r Gymraeg heb i unrhyw un eu rhwystro. Dyma rai o'r achosion a ddaeth i sylw Comisiynydd y Gymraeg eleni.

Cysylltodd tri aelod o staff cyngor sir yn y Gogledd-ddwyrain am brofiad o gael eu hatal rhag defnyddio'r Gymraeg ar Teams mewn cyfarfodydd yn y gwaith. Yn dilyn cyngor y Comisiynydd, bydd y Cyngor yn:

- atgoffa pob aelod staff o bolisi'r Cyngor ar y Gymraeg yn y gweithle.
- adolygu prosesau recriwtio i gadarnhau bod ymgeiswyr am swyddi yn deall pwysigrwydd y Gymraeg yn y gweithle.

Cysylltodd unigolyn i ddweud fod aelod o staff cyngor sir yn y Gorllewin wedi gofyn iddi beidio â siarad Cymraeg gyda'i phlentyn. Mae'r plentyn dan ofal gwasanaethau cymdeithasol y Cyngor, a gwnaed y cais iddi beidio â siarad Cymraeg â'r plentyn pan oedd yn ymweld. Yn dilyn trafod â staff y Comisiynydd daeth yn amlwg nad oedd yr unigolyn yn dymuno i'r Comisiynydd gynnal ymchwiliad i'r mater. Rhoddwyd cyngor ac arweiniad i'r unigolyn dros y ffôn, a rhoddwyd taflen wybodaeth iddi a oedd yn egluro ei hawliau cyfreithiol.

Cysylltodd unigolyn arall i ofyn i'r Comisiynydd ymchwilio i honiad fod unigolyn o gyngor sir yng Ngogledd Cymru wedi gofyn iddo siarad Saesneg ac nid Cymraeg mewn cyfarfod. Yn dilyn gwneud ymholiadau cychwynnol gyda'r partion, penderfynwyd peidio ag ymchwilio i'r gŵyn am nad oedd yr honiad yn cwrdd â'r diffiniad a geir ym Mesur y Gymraeg o ymyrraeth â rhyddid i ddefnyddio'r Gymraeg. Mae elfennau o'r mater bellach yn destun ymchwiliad o dan drefn safonau'r Gymraeg.

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Bupa Ltd yn atal deintydd rhag defnyddio'r Gymraeg yn ei waith

Mae'n bwysig bod gweithwyr yn gallu defnyddio'r Gymraeg yn eu gwaith o ddydd i ddydd. Rydym am weld busnesau a chyflogwyr yng Nghymru yn annog gweithwyr i ddefnyddio'r Gymraeg gyda'i gilydd.

Yn dilyn derbyn cais, penderfynodd y Comisiynydd ymchwilio i honiad a oedd yn dweud bod cwmni Bupa Ltd. wedi atal deintydd rhag defnyddio'r Gymraeg yn ei waith.

Dyfarnodd y Comisiynydd fod Bupa Ltd. wedi ymyrryd â hawl y gweithiwr. Yn ei hadroddiad nododd y Comisiynydd fod modd i sefydliadau gefnogi hawliau eu cyflogai i ddefnyddio'r Gymraeg mewn gweithle dwyieithog. Heriodd ganfyddiadau Bupa Ltd. fod defnyddio'r Gymraeg yn gallu arwain at risg o gamgymeriadau neu broblemau yn y gwaith na fyddai'n codi pe bai'r iaith Saesneg yn cael ei defnyddio. Mae Bupa Ltd. wedi derbyn dyfarniad ac argymhellion y Comisiynydd.

Cafodd yr achos hwn sylw yn y wasg ac achubwyd ar y cyfle i dynnu sylw at yr hawl i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith. Nodwyd hefyd na ddylai cyflogwyr atal staff rhag siarad Cymraeg yn y gwaith yng Nghymru.

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

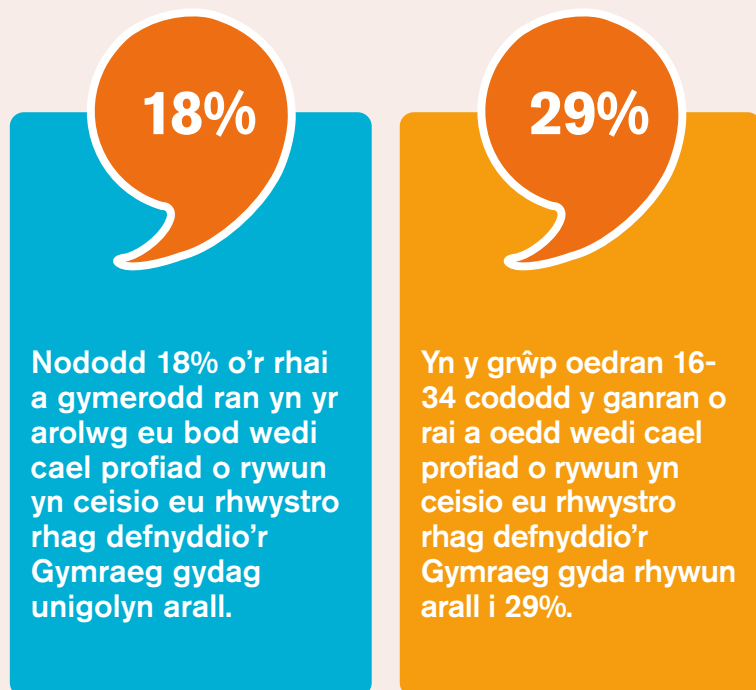
Casglu barn y cyhoedd

Yn ystod y flwyddyn holwyd cwestiwn fel rhan o arolwg barn a gynhaliwyd gan gwmni Beaufort Research ar ran y Comisiynydd. Holwyd siaradwyr Cymraeg a oedd rhywun wedi eu rhwystro rhag siarad Cymraeg â rhywun arall a oedd hefyd eisiau defnyddio'r Gymraeg.

Gofynnwyd am enghreifftiau penodol o'r hyn a oedd wedi digwydd yn y 12 mis diwethaf.

Yn ogystal â'r ffigyrau hyn, roedd ymatebwyr yn gallu rhoi enghreifftiau o sefyllfaoedd lle gofynnwyd iddynt beidio â siarad Cymraeg yn ystod y flwyddyn ddiwethaf. Roedd y rhain yn cynnwys cael eu holi i beidio â defnyddio'r Gymraeg mewn manau cyhoeddus fel ar fws neu mewn caffi, yn y gweithle ac mewn colegau. Cafodd un o'r rhai a holwyd ei rwystro rhag defnyddio'r Gymraeg yn y coleg pan ddywedwyd wrtho, 'We only speak English here.' O ganlyniad ni wnaeth ddefnyddio'r Gymraeg yn y coleg wedi hynny.

Meddai Comisiynydd y Gymraeg,

'Mae'r sylwadau yn dangos bod nifer o'r rhai a brofodd ymyrraeth wedi bodloni i droi i'r Saesneg. Mae'r canlyniadau yma yn creu anesmwythyd i mi ar gychwyn fy nghyfnod yn y swydd fel Comisiynydd. Rwyf eisoes yn cynllunio i godi ymwybyddiaeth cyflogwyr o'r rhyddid sydd i ddefnyddio'r Gymraeg. Mae hefyd yn bwysig bod y sawl sy'n cael profiadau fel hyn yn gwybod y gallant gysylltu â fi fel fy mod i'n gallu cymryd camau i newid y sefyllfa. Byddaf yn mynd allan i siarad gyda phobl er mwyn deall mwy am eu profiadau.'

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Gwaith Comisiynydd y Gymraeg yn achosi newid gan sefydliadau cyhoeddus

Er mwyn sicrhau bod gan bobl Cymru fwy o gyfleon i ddefnyddio'r Gymraeg mae'r Comisiynydd yn cynghori a chefnogi sefydliadau i wneud newidiadau. Rydym yn cynghori a chefnogi mewn sawl ffordd gan gynnwys rhoi cyngor a gwneud argymhellion; cyfeirio sefydliadau at ofynion codau ymarfer; rhannu arferion effeithiol; cynnal digwyddiadau addysgol; cynnal arolygon a chyhoeddi adroddiadau.

Yn flynyddol mae'r adroddiad sicrwydd yn taflu goleuni ar berfformiad sefydliadau, a sicrheir nad yw methiannau yn parhau drwy orfodi lle bo hynny'n briodol. Defnyddir y dulliau mwyaf addas i bob sefyllfa i gael y canlyniad gorau i ddefnyddwyr y Gymraeg.

Mae staff y Comisiynydd yn gweithio i fesur yr effaith y cafodd camau gorfodi ar waith sefydliadau a'u defnydd o'r Gymraeg. Y nod yw gweld y camau hynny yn arwain at newid parhaol er budd y Gymraeg, ac rydym yn edrych ar ystod o achosion mewn gwahanol sefydliadau.

Nifer y camau i roi
cyngor; argymhellion;
ac ymrwmo i
gytundeb setlo

12

Nifer y camau
lle gorfodwyd
cydymffurfiaeth

232

Nifer yr argymhellion
a roddwyd yn sgil
ymchwiliadau o
dan Ddeddf yr Iaith
Gymraeg 1993

6

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Gwella'r ddarpariaeth Gymraeg yn y llysoedd

Bu gweithwyr o gyngor sir yn rhoi tystiolaeth mewn tribiwnlys cyflogaeth. O ganlyniad i drefniadau dros dro yn sgil cyfyngiadau COVID-19, roedd yn rhaid iddyn nhw fod yn bresennol yn y llys er mwyn hwyluso trefniadau cyfieithu ar y pryd. Roedd hyn yn wahanol i'r trefniant ar gyfer eraill a oedd yn dymuno defnyddio'r Saesneg. Roedd modd i'r unigolion hynny gyfrannu o bell yn rhithiol. Ymchwiliodd y Comisiynydd i'r gŵyn a gwneud argymhellion statudol.

Mae'r gŵyn yn codi materion pwysig o ran y defnydd o'r Gymraeg yn y llysoedd. Wrth wraidd yr achos mae'r hawl i ddefnyddio'r Gymraeg mewn unrhyw achos cyfreithiol yng Nghymru. Mae hwn yn fater sy'n berthnasol ac amserol wrth i Wasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi weithio ar brosiect i foderneiddio gwasanaethau'r llysoedd a thribiwnlysoedd, ac wrth i achosion ar-lein ddod yn fwyfwy cyffredin. Mae angen meddwl yn fwy sylfaenol a phellgyrhaeddol ynghylch sut mae'r ddarpariaeth dechnegol yn cael ei chynllunio ar gyfer y dyfodol, wrth i sefydliadau symud at ffordd fwy digidol o weithio.

Sicrhau gwasanaeth ffôn cyfrwng Cymraeg

Mae Cyngor Sir y Fflint wedi sicrhau, trwy gytundeb gyda thrydydd parti, y bydd modd i siaradwyr Cymraeg gael sgwrs gychwynnol ar y ffôn yn y Gymraeg fel sy'n ofynnol yn ôl safonau'r Gymraeg. Digwyddodd hyn o ganlyniad i ymchwiliadau a chamau gorfodi a osodwyd gan y Comisiynydd. Bydd y cyngor yn parhau i fonitro'r gwasanaeth ffôn gan ddatblygu eu hymdrechion i gynyddu capasiti sgiliau Cymraeg y gweithlu. Roedd gwaith swyddogion yn monitro cynnydd yr awdurdod yn erbyn y camau gorfodi a osodwyd yn hanfodol i ddatblygiad y gwasanaeth hwn. Heb gŵyn yr achwynydd, a gallu'r Comisiynydd i ymchwilio a gorfodi, ni fyddai'r gwasanaeth hwn wedi ei ddatblygu.

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Sector iechyd

Mae gwaith ymchwilio a gorfodi yn gwneud gwahaniaeth i berfformiad y sector iechyd hefyd. Mae dau ymchwiliad yn ystod y flwyddyn wedi arwain byrddau iechyd at wella eu darpariaeth o gyrsiau ymwybyddiaeth iaith i bob aelod o staff.

Drwy ymchwilio i wefannau Iechyd Cyhoeddus Cymru yn sgil cyfuniad o gŵyn a chanfyddiadau'r swyddogion cydymffurfio rydym wedi gwneud mwy o wahaniaeth na thrwy ymchwilio i un wefan yn unig. Mae gweithio fel hyn wedi digwydd sawl gwaith yn ystod y flwyddyn, ac mae'r gallu i gael effaith a gwneud gwahaniaeth felly yn ehangach.

Mae ymchwiliadau ar y gweill i ddulliau asesu sgiliau staff. Rydym wedi symud ein gwaith i fod yn fwy strategol. Mae ymchwiliad i Fwrdd Iechyd Betsi Cadwaladr wedi gosod cynsail bwysig o ran gwasanaethau derbynfa mewn ardaloedd gwasanaethau brys, ac mae ymchwiliad i ddefnydd digidol o wasanaethau apwyntiadau Dr Doctor hefyd wedi ei rannu gyda'r holl fyrddau iechyd.

Sicrhau bod y Gymraeg yn ganolog wrth ddefnyddio technoleg

Cynhaliodd y Comisiynydd ymchwiliad i'r defnydd o gyfeiriadau e-bost Saesneg gan Gyngor Caerdydd. Er i'r Cyngor ddadlau y byddai'r gost yn uchel i newid y sefyllfa, cafwyd cydweithio a thrafod rhwng y Comisiynydd, y Cyngor a Llywodraeth Cymru. O ganlyniad, datblygodd cwmni Microsoft adnodd sy'n galluogi sefydliadau i ddefnyddio cyfeiriadau Cymraeg, a hynny heb gost ychwanegol. Bydd yr adnodd ar gael i'w ddefnyddio gan sefydliadau yn fuan.

Mae'n bwysig bod y Gymraeg yn weledol wrth ddefnyddio technoleg. Mae technoleg a'r ffordd y mae'n cyfoethogi bywydau pobl yn newid o hyd. Mae angen i'r Gymraeg fod yn rhan o'r newid yma.

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Atwrneiaeth Arhosol yn y Gymraeg

Derbyniwyd cwynion gan aelodau'r cyhoedd yn ymwneud ag oedi sylweddol a phroblemau wrth geisio cofrestru am atwrneiaeth arhosol ar-lein yn y Gymraeg. Penderfynodd y Comisiynydd agor ymchwiliad.

Mae angen i siaradwyr Cymraeg fedru cofrestru am atwrneiaeth arhosol ar-lein yn y Gymraeg. Yn ôl Comisiynydd y Gymraeg Efa Gruffudd Jones,

'Mae'r achosion hyn yn aml yn rhai emosiynol anodd a sensitif ac mae'n bwysig tu hwnt bod y gwasanaeth ar gael i'r cyhoedd drwy gyfrwng y Gymraeg.'

Wrth ymateb i'r ymchwiliad, mae swyddfa'r Gwarcheidwad Cyhoeddus wedi cydnabod difrifoldeb y sefyllfa a'r rhwystredigaeth sydd wedi ei achosi i'r achwynwyr wrth geisio cofrestru am atwrneiaeth arhosol yn y Gymraeg. Mae'r Comisiynydd yn glir na ddylai defnyddwyr gwasanaethau orfod mynd allan o'u ffordd am eu bod yn dymuno defnyddio'r Gymraeg. Rhaid i sefydliadau gynnig gwasanaethau Cymraeg sydd o ansawdd da ac mae angen gwneud hynny'n ddiofyn neu'n rhagweithiol.

Dyma un siaradwr Cymraeg yn esbonio'i sefyllfa:

'Roedd angen i mi wneud LPA (Cais Atwrneiaeth Arhosol) yn ddiweddar ac roedd yn rhaid i mi agor ac argraffu'r ffurflenni papur ymlaen llaw er mwyn gwneud y cais yn y Gymraeg. Mae opsiwn ar gael i lenwi'r manylion hyn ar-lein (a fydd yn argraffu popeth wedyn yn hwylus ac wedi'i lenwi'n glir) ond dim ond trwy'r Saesneg gellir gwneud hyn, sy'n golygu bod y ffurflenni cais terfynol yn Saesneg.'

Gwn am amryw o bobl y byddai wedi bod yn well ganddynt wneud y broses yn gyfan gwbl ar-lein (ac yna argraffu'r ffurflen i'w llofnodi) ond eu bod wedi gorfod lawrlwytho'r ffurflenni i gyd ar bapur yn gyntaf er mwyn eu cwblhau yn Gymraeg. Credaf fod hyn yn gwahaniaethu o ran siaradwyr Cymraeg, ac yn gyrru pobl i gwblhau ffurflen Saesneg gan fod hynny'n fwy hwylus yn y pendraw.'

AMCAN 1: Sicrhau tegwch, cyfiawnder a hawliau i siaradwyr Cymraeg

Mwy o hawliau i ddefnyddio'r Gymraeg gyda sefydliadau cyhoeddus

Mae'r Comisiynydd wedi gosod safonau'r Gymraeg ar 125 o sefydliadau cyhoeddus, ac mae'n gweithredu rhaglen o osod safonau ar ragor o gyrrff i'r dyfodol. Mae'r Comisiynydd wedi ymgynghori ar hysbysiadau cydymffurfio drafft rheoleiddwyr y proffesiynau iechyd. Bydd yr wyth sefydliad yn derbyn hysbysiadau cydymffurfio terfynol yn ystod 2023, ac yn gweithredu safonau'r Gymraeg erbyn diwedd y flwyddyn.

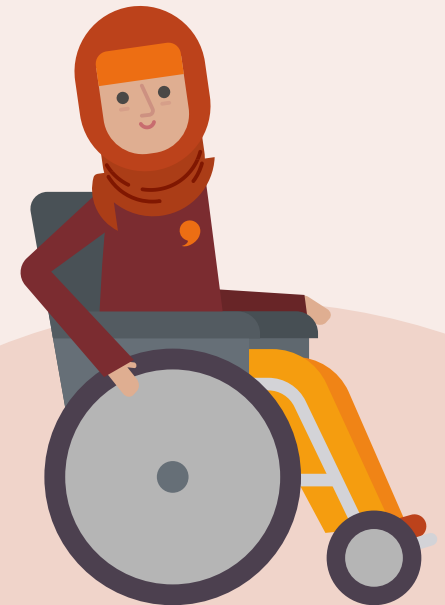
Rhwng 15 Chwefror 2023 a 5 Ebrill 2023, ymgynghorodd Llywodraeth Cymru ar Reoliadau Safonau'r Gymraeg (Ymgymerydd Dŵr a Charthffosiaeth) 2023. Mae'r Comisiynydd wedi ymateb yn ffurfiol i'r ymgynghoriad hwnnw. Bydd y rheoliadau hyn yn galluogi Comisiynydd y Gymraeg i osod dyletswyddau iaith mewn cysylltiad â'r Gymraeg ar gwmnïau sy'n darparu gwasanaethau dŵr i'r cyhoedd.

Cychwynnodd trafodaethau gyda'r pedwar cyd-bwyllgor corfforedig yn ystod y flwyddyn, a fydd yn arwain at gyflwyno hysbysiad cydymffurfio safonau'r Gymraeg i'r cyd-bwyllgorau yn ystod 2023-24.

Yn 2021 sefydlodd Gweinidogion Cymru bedwar cyd-bwyllgor corfforedig (CBCau). Maent yn sefydliadau corfforaethol rhanbarthol sydd, gyda'i gilydd, yn cwmpasu Cymru yn ei chyfanrwydd. Maent yn cynnwys awdurdodau lleol a'r parciau cenedlaethol (lle mae hynny'n berthnasol)

ac mae eu haelodau'n cynnwys arweinwyr etholedig y sefydliadau hynny. Mae gan y CBCau bwerau a dyletswyddau tebyg i awdurdodau lleol yn y meysydd cynllunio datblygu strategol, cynllunio trafnidiaeth rhanbarthol, a hyrwyddo llesiant economaidd.

Derbyniwyd dwy her gan sefydliadau i godi dyletswydd oddi arnynt yn ystod y flwyddyn. Nid oes penderfyniad wedi ei wneud ar yr heriau hyn eto. Ni wnaed unrhyw benderfyniad i wrydroi dyletswydd mewn perthynas â safonau a osodwyd ar sefydliadau yn ystod y flwyddyn.

AMCAN 2: Sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei hystyried mewn polisi a deddfwriaeth

Tudalen y pecyn 40

Cynllunio adroddiad 5-mlynedd ar sefyllfa'r Gymraeg (2021–25) a fydd yn cynnwys dadansoddiad o ganlyniadau Cyfrifiad 2021 ac asesiad o'u goblygiadau, i'w gyhoeddi yn 2026.

Meithrin dealltwriaeth o waith comisiynwyr iaith ac asiantaethau eraill ledled y byd a rhoi llwyfan i arferion llwyddiannus o Gymru.

Dylanwadu ar bolisi sy'n effeithio ar y Gymraeg.

Ymchwilio ac adrodd ar sefyllfa'r Gymraeg a siaradwyr Cymraeg mewn meysydd polisi er mwyn gosod sail tystiolaeth ar gyfer safbwyntiau'r Comisiynydd.

Craffu ar ddeddfwriaeth sy'n effeithio ar y Gymraeg.

Cydweithio a rhannu gwybodaeth â phartneriaid perthnasol i ddylanwadu ar bolisi a deddfwriaeth a chyfrannu yn adeiladol at drafodaethau yn ymwneud â meysydd sy'n effeithio ar y Gymraeg.

AMCAN 2: Sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei hystyried mewn polisi a deddfwriaeth

Geiriadur yr Academi

Er mwyn i'r Gymraeg ffynnu, rhaid iddi gael ffynonellau safonol ac awdurdodol o eirfa i gefnogi'r defnydd ohoni ym mhob cyd-destun. Mae gwneud yn siŵr bod terminoleg gyfoes ac addas ar gael yn gwbl hanfodol i bobl allu defnyddio'r Gymraeg yn hyderus.

Mae gan y Comisiynydd drwydded i gyhoeddi fersiwn electronig o Eiriadur yr Academi ar-lein tan fis Mawrth 2027. Chwiliwyd ynddo 2,067,697 o weithiau eleni. Rydym yn edrych ymlaen i Lywodraeth Cymru gyhoeddi ei pholisi cenedlaethol ar gyfer y seilwaith ieithyddol ac yn mawr obeithio y bydd yn mynd i'r afael â'r angen i gefnogi arloesi ym myd geiriadura a therminoleg i gefnogi defnydd o'r Gymraeg ym mhob maes.

Yn y cyfamser, mae'r Comisiynydd wedi bod yn falch o gefnogi gwaith Llywodraeth Cymru mewn meysydd cysylltiedig, gan gynnwys safoni terminoleg cydraddoldeb ym maes hil ac ethnigrwydd. Mae'r Comisiynydd hefyd yn falch o'r cyfle i gyfrannu at drafodaethau Panel Safoni'r Gymraeg ac yn edrych ymlaen at weld y gwaith hwnnw'n cael ei ddatblygu a'i hyrwyddo ymhellach.

Dyma brofiad Arwel Roberts, bardd a chyfieithydd, o ddefnyddio'r Geiriadur ar-lein:

'Pan mae hi'n mynd yn nos, mae'n goleuo rhywun; os ydych chi ar goll, mae'n eich rhoi chi ar ben y ffordd. Mae diffiniad 'enlighten' yn dweud y cyfan.'

AMCAN 2: Sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei hystyried mewn polisi a deddfwriaeth

Rhannu ein gwaith ar draws y byd

Mae'r Comisiynydd yn aelod o Gymdeithas Ryngwladol Comisiynwyr Iaith y Byd (IALC). Cynhaliwyd Cynhadledd a Chyfarfod Cyffredinol Cymdeithas Ryngwladol y Comisiynwyr Iaith yn Bilbao ym Medi 2022. Roedd yn gyfle gwerthfawr i rannu heriau ac arferion llwyddiannus ac i ddysgu'n benodol am y gwaith strategol sydd wedi digwydd i adfywio'r Fasgeg. Cafwyd cyfle hefyd i ystyried effaith COVID-19, a'r newidiadau cymdeithasol a ddaeth yn ei sgil, ar waith Comisiynwyr ac Ombwdsmyn a sefyllfa ieithoedd lleiafrifol a swyddogol yn gyffredinol.

Yn rhan o'r gynhadledd trosglwyddwyd cadeiryddiaeth ac ysgrifenyddiaeth y Gymdeithas i Gymru, a bellach mae rhaglen waith dwy flynedd yn ei lle a fydd yn caniatáu i'r aelodau ddysgu am arferion gorau hyrwyddo hawliau ieithyddol yn rhyngwladol. Penllanw'r rhaglen waith hon fydd croesawu aelodau'r Gymdeithas i Gymru ar gyfer cynhadledd ryngwladol yn haf 2024.

CYMEITHAS RYNGWLADOL Y COMISIYNWYR IAITH
INTERNATIONAL ASSOCIATION OF LANGUAGE COMMISSIONERS

AMCAN 2: Sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei hystyried mewn polisi a deddfwriaeth

Croesawu ymwelwyr i Gymru

Yn y cyfamser mae cyfleoedd lu wedi bod i rannu sut mae Cymru'n arloesi ym maes hawliau ieithyddol â grwpiau o dramor – wrth iddynt deithio i Gymru ac wrth i ni fanteisio ar hwylustod cyfarfodydd fideo. Rydym wedi croesawu sawl ymweliad eleni – grwpiau o fyfyrwyr, seneddwyr, academyddion, a gweision sifil o Norwy, yr Unol Daleithiau, Canada, a Malaysia. Mae'r rhain i gyd yn tystio i'r diddordeb rhyngwladol ym maes polisi iaith yng Nghymru ac yn gydnabyddiaeth o arbenigedd y Comisiynydd a chyfraniad unigryw'r swyddfa at ymdrechion i hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg.

Meddai Rónán Ó Domhnaill, Comisiynydd Iaith Iwerddon:

'Bu perthynas agos erioed rhwng Iwerddon a Chymru mewn perthynas â hawliau iaith. Mae Swyddfa'r Comisiynydd Iaith yn Iwerddon nid yn unig yn agos at Gymru yn ddaearyddol, ond hefyd yn swyddogaethol ac yn weithredol. Mae'r ddwy swyddfa'n rhannu syniadau ac arfer dda yn gyson, ac yn unedig yn eu penderfyniad i warchod hawliau iaith. Cafodd y penderfyniad i ethol Comisiynydd y Gymraeg i rôl cadeirydd Cymdeithas Ryngwladol y Comisiynwyr Iaith ei groesawu â llawenydd mawr yn Iwerddon. Dengys hyn, unwaith eto, yr ymrwymiad yng Nghymru i hyrwyddo hawliau iaith dinasyddion gartref a thramor.'

AMCAN 2: Sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei hystyried mewn polisi a deddfwriaeth

Tudalen y pecyn 14

Ymateb i 24
ymgyngoriad polisi a
deddfwriaeth yn ystod
flwyddyn ym meysydd
addysg, iechyd a gofal,
amaeth, darlledu,
datblygu economaidd a
chymunedau Cymraeg.

Cyfeiriwyd at ein
tystiolaeth mewn
dau adroddiad gan
bwyllgorau'r Senedd
wrth iddynt graffu
ar ddau ddarn o
deddfwriaeth.

Rhoi tystiolaeth lafar
i ddau o bwllgorau'r
Senedd wrth iddyn nhw
ymchwilio i feysydd
polisi perthnasol i'r
Gymraeg.

Derbyn 1,063 ymateb
i holiadur ar-lein yn
casglu barn dysgwyr
ynghylch darpariaeth
ôl-orfodol cyfrwng
Cymraeg.

Cynnal 60 cyfarfod
gyda 22 endid
gwahanol sy'n
berthnasol i'n gwaith
dylanwadu ar bolisi.

AMCAN 2: Sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei hystyried mewn polisi a deddfwriaeth

Polisi addysg a datblygu a chynnal sgiliau Cymraeg

- Bu'r Comisiynydd yn rhoi tystiolaeth i Bwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg Senedd Cymru ar **Ddeddf Addysg Drydyddol Cymru (2022)**. Yn dilyn ein sylwadau ni ac eraill gwnaed newidiadau i'r Bil a fydd yn golygu y bydd gwell dilyniant a datblygiad mewn sgiliau iaith siaradwyr Cymraeg o addysg Gymraeg statudol i fyd gwaith.
- Mae defnyddio'r Gymraeg yn y gweithle yn hanfodol fel ffordd o gynnal sgiliau siaradwyr Cymraeg. Roeddem yn awyddus i hyn gael ei adlewyrchu yn y **Bil Partneriaeth Gymdeithasol a Chaffael Cyhoeddus**. Cyfeiriodd y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol yn helaeth at ein tystiolaeth ar y Bil yn ei adroddiad i Lywodraeth Cymru ar Gam 1 y Bil gan ofyn am eglurder gan y Lywodraeth am faterion a godwyd gennym.

Yn sgil ein gwaith mae gwelliant i'r Bil yn golygu y bydd gofyn i awdurdodau cyhoeddus adrodd yn flynyddol ar sut y byddant yn cyfrannu at hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg wrth gaffael. Datganodd y Llywodraeth hefyd y bydd darpariaethau penodol yn cael eu gwneud i sicrhau bod arbenigedd am y Gymraeg ymysg aelodau'r Cyngor Partneriaeth Gymdeithasol ac y bydd yn ymgysylltu'n agos â Chomisiynydd y Gymraeg wrth ddatblygu'r canllawiau statudol perthnasol. Bydd y cyfle felly i weithio yn Gymraeg yn cael ei normaleiddio yn gynyddol yn sgil arweiniad y canllawiau.

- Defnyddiom ein casgliadau o ymateb i Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg drafft awdurdodau lleol Cymru yn 2021-22 i ddatblygu ein gweledigaeth ar gyfer yr hyn y byddai modd i **Fil Addysg Gymraeg** ei gyflawni. Rhannom ein safbwyntiau yn helaeth gyda Llywodraeth Cymru a Phwyllgorau perthnasol y Senedd. Roeddem yn falch o weld fod y Papur Gwyn gyda chynigion ar gyfer Bil Addysg Gymraeg a gyhoeddwyd ddiwedd Mawrth 2023 yn cynnwys darpariaethau ar gyfer y rhan fwyaf o'r materion y gwnaethom eu cynnwys yn ein hargymhellion i Lywodraeth Cymru. Bydd cadw golwg ar ddatblygiad y Bil Addysg Gymraeg yn rhan hollbwysig o'n gwaith yn y flwyddyn ariannol nesaf er mwyn sicrhau y bydd cymaint o bobl â phosibl yn gallu defnyddio'r Gymraeg yn hyderus.

AMCAN 2: Sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei hystyried mewn polisi a deddfwriaeth

Defnyddio'r Gymraeg

- Parhaodd y Comisiynydd i bwysleisio pwysigrwydd hyfywedd cymunedau lle mae'r Gymraeg yn gryf yn ystod yn flwyddyn. Cynhaliwyd cyfarfodydd â grwpiau perthnasol a gweinidogion Llywodraeth Cymru ac ymatebwyd i ddau ymgynghoriad yn y maes tai a chymunedau Cymraeg. Roedd yn cynnwys ymateb i gais y Comisiwn ar Gymunedau Cymraeg am dystiolaeth. Bydd craffu ar waith y Comisiwn a datblygiadau eraill sy'n effeithio ar y Gymraeg fel iaith gymunedol megis y maes cynllunio a thai yn parhau yn flaenoriaeth inni yn y blynyddoedd sydd i ddod.
- Bu'r Comisiynydd yn tynnu sylw at bwysigrwydd cymunedau amaethyddol i hyfywedd y Gymraeg yn gyson er 2018 wrth i Lywodraeth Cymru roi fframwaith ariannu newydd i'r sector amaeth yn ei le yn dilyn ymadawiad Prydain â'r Undeb Ewropeaidd. Gwelwyd bod 'cynnal y Gymraeg a hyrwyddo a hwyluso ei defnydd' yn un o amcanion y Bil Amaeth a gyflwynwyd gerbron y Senedd. Yn ei adroddiad ar ddiwedd Cam 1 y broses ddeddfu cyfeiriodd Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig yn helaeth at ein tystiolaeth a sut y credem y dylid cryfhau'r Bil. Roeddem o'r farn bod angen i'r Bil alluogi gosod dangosyddion

a thargedau penodol i'r Gymraeg a oedd yn plethu ag amcanion strategaeth Gymraeg 2050; casglu data amdani yn y sector amaethyddol a chynnwys y Gymraeg yn y rhestr o ddibenion y caiff Gweinidogion Cymru bŵer i ddarparu cymorth ar eu cyfer.

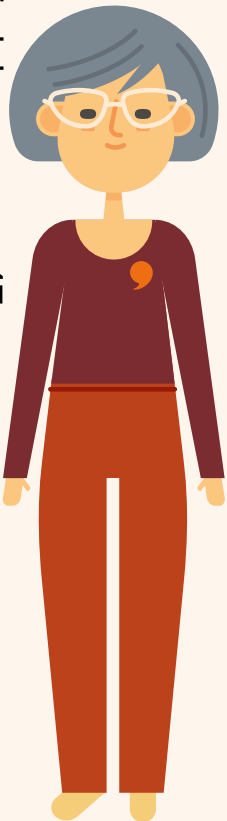
Erbyn diwedd cyfnod adrodd yr Adroddiad hwn roedd ymrwymadau gan y Llywodraeth i osod dangosyddion a thargedau mewn perthynas â'r Gymraeg a chymunedau amaethyddol yn eu lle a gwelliant i'r Bil sy'n rhoi pŵer i Weindogion roi cefnogaeth i wireddu amcanion y Bil. Rydym yn falch ein bod wedi llwyddo i sicrhau bod y Gymraeg yn ganolog i'r Bil hwn, ond mae rhagor o waith gennym i sicrhau ystyriaeth lawn i bwysigrwydd cymunedau amaethyddol i'r Gymraeg yn y Cynllun Ffermio Cynaliadwy a fydd yn deillio o'r ddeddfwriaeth.

- Parhaodd ein gwaith i dynnu sylw at y Gymraeg yn y maes iechyd a gofal. Roeddem yn falch fod y Grŵp Gorchwyl a Gorffen a oedd yn gyfrifol am lunio cynllun Mwy na geiriau 2022-27 wedi ystyried ein sylwadau wrth lunio'r cynllun newydd a bod ein pwyslais ar yr angen am well data am y Gymraeg yn y sector iechyd a gofal yn rhan ganolog o'r cynllun newydd.

AMCAN 3: Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Tudalen y pecyn 47

Gweithredu strategaeth rheoleiddio gwirioneddol rhagweithiol.

Cymryd camau rheoleiddio priodol i drawsnewid perfformiad sefydliadau yn y meysydd allweddol hynny sy'n parhau i brofi'n broblematig: sgiliau a recriwtio; safonau llunio polisi.

Sefydliadau i wneud mwy i hyrwyddo'r cyfleoedd maent yn eu darparu i ddefnyddio'r Gymraeg mewn dau faes penodedig sef polisiau defnydd mewnol a defnydd gwasanaethau.

Sicrhau bod sefydliadau'n cydweithio gyda'i gilydd ac yn arloesi er mwyn ymateb yn gadarnhaol i'r gofynion sydd wedi eu gosod arnynt drwy gyfrwng cyngor y Comisiynydd, ac arferion effeithiol sydd wedi eu casglu a'u hyrwyddo.

Trawsnewid perfformiad a gallu Byrddau Iechyd ac Ymddiriedolaethau gwasanaethau'r Gwasanaeth Iechyd Gwladol i gynnig ymgynghoriadau clinigol yn y Gymraeg, drwy wella ansawdd cydymffurfiaeth sefydliadau â gofynion a osodir arnynt drwy safon 110 a safon 110A.

AMCAN 3: Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Rheoleiddio gwirioneddol rhagweithiol

94

Gwaith monitro 94 o
sefydliadau

74

74 o gyfarfodydd i
gasglu tystiolaeth

381

Ymateb i 381 o
ymholiadau gan gyrff
yn gofyn am gyngor

951

Cynnal 951 o arolygon
monitro

45

45 o gamau gorfodi yn
dilyn ymchwiliadau ar
fenter y Comisiynydd

837

Cynnal 837 o
ymyraethau

AMCAN 3: Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Fel rheoleiddiwr rydym yn cymryd ein cyfrifoldeb o fonitro a gwerthuso cydymffurfiaeth o ddifri a dros y flwyddyn ddiwethaf bu 837 enghraifft o ymyrraeth gan y Comisiynydd er mwyn cynnal neu wella sut mae sefydliadau yn cydymffurfio â safonau'r Gymraeg. Mae ein gwaith monitro cyson yn amlygu lle mae angen gweithredu a byddwn yn cynnal deialog cyson gyda sefydliadau i sicrhau eu bod yn gwella, a bod y gwelliant hwnnw yn dwyn ffrwyth mewn meysydd megis polisiau dyfarnu grantiau, a pholisiau defnyddio'r Gymraeg yn fewnol.

Mae'r math o ymyrraeth yn amrywio o achos i achos sy'n amlygu'r dull rhagweithiol a hyblyg y mae'r Comisiynydd wedi ei fabwysiadu.

AMCAN 3: Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Enghreifftiau o hyn ar waith:

Wrth wneud gwaith monitro gwelwyd bod adran swyddi ar wefan un awdurdod yn Saesneg yn unig. Wedi cysylltu â'r awdurdod ymddangosodd yr adran ar y wefan yn ddwyieithog o fewn tri mis ac mae'r rhan fwyaf o swyddi yn ymddangos ar y safle swyddi Cymraeg. Bellach mae cynllun a gwaith parhaus i sicrhau bod y tudalennau Cymraeg yn cyfateb i'r rhai Saesneg. O ganlyniad i'r ymchwiliad mae cynnydd yn y cyfleoedd i'r cyhoedd ddefnyddio'r Gymraeg wrth ymwneud â'r Cyngor. Mae'r broses ei hun hefyd yn dangos fod ymyrraeth briodol yn gallu cael effaith strategol ar gydymffurfiaeth sefydliadau â safonau'r Gymraeg. Gall y gwaith hwn arwain at newid ymddygiad sefydliadau yn y tymor hir.

Mae'r broses o wneud cais ar-lein am drwydded bysgota wedi bod yn broblem hirdymor ers sefydlu Cyfoeth Naturiol Cymru. Fe wnaeth y Comisiynydd gynnig cyngor ar ddiwedd 2021 er mwyn dangos sut mae asiantaethau ac adrannau eraill wedi adeiladu systemau tebyg yn ddwyieithog ar GOV. UK. Derbyniwyd ymholiad gan aelod o'r cyhoedd ym mis Awst 2022 ac aed ati i ofyn am ddiweddariad ar y system. Cadarnhaodd CNC y byddai'r system ar gael yn ddwyieithog o ddechrau Tachwedd 2022.

Yn dilyn cyfarfod roedd Comisiynydd Heddlu a Throseddau Dyfed-Powys yn cyfeirio at ddiffyg adnoddau fel rheswm i beidio â chydymffurfio â safon 47 (sy'n ymwneud â sicrhau bod datganiad ar ddogfen i ddweud bod fersiwn Gymraeg ar gael). Anfonwyd llythyr at y sefydliad a chytunwyd i ddarparu'r adnoddau i sicrhau cydymffurfiaeth.

AMCAN 3: Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Enghreifftiau o hyn ar waith:

Amlygodd yr arolygon nad oedd gwasanaeth recriwtio Gwasanaeth Tân ac Achub Gogledd Cymru, a oedd wedi ei allanoli i ddarparwr allanol, yn cydymffurfio â'r safonau recriwtio. Yn y cyfarfod cadarnhawyd mai system dros dro oedd y gwasanaeth oherwydd diffyg capasiti'n fewnol. Cytunwyd y byddai angen i'r gwasanaeth aros yn fewnol gyda'r sefydliad am y tro hyd nes bod adolygiad o'r prosesau yn cael ei gynnal. Mae'r sefydliad wedi ymateb yn gyflym i'r diffyg a amlygwyd ac wedi edrych ar y fframwaith ar gyfer allanoli gwasanaethau yn y dyfodol.

Penderfynodd y Comisiynydd gynnal ymchwiliad i wasanaethau Cymraeg Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent. Cychwynnodd yr ymchwiliad fel un a oedd yn ystyried y gwasanaeth ffôn yn unig, ond datblygodd i ystyried trefniadau recriwtio, dethol a staffio'r Cyngor. Mae'r Cyngor wedi ymateb yn gadarnhaol ac wedi paratoi cynllun gweithredu manwl i fynd i'r afael â'r gwaith. Sefydlwyd gweithgor o swyddogion lefel uchel i oruchwyllo'r gwaith a fydd yn newid diwylliant y Cyngor yn llwyr a'i agwedd tuag at ddarparu gwasanaeth Cymraeg.

AMCAN 3: Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Sgiliau'r gweithlu

Un o heriau pennaf cyflenwi gwasanaethau Cymraeg yn Nghymru yw recriwtio gweithlu all gynnig y gwasanaethau hynny. Er mwyn ceisio mynd i'r afael â'r sefyllfa ac i adnabod arferion da y gellir eu rhannu'n ehangach fe wnaethom ni gomisiynu cwmni IAITH i gynnal gwerthusiad annibynnol drwy adolygu arferion asesu a recriwtio sefydliadau cyhoeddus.

Nod y gwaith yw asesu lle'r ydym ni ar hyn o bryd ac ystyried y ffyrdd gorau o gynyddu capasiti sgiliau Cymraeg o fewn sefydliadau dros amser. Mae'r gwaith yn dal i fynd rhagddo. Yn y pendraw bydd yn ffynhonnell data a thystiolaeth gadarn ynghylch sut mae'r broses recriwtio ei hun yn dylanwadu ar effeithiolrwydd sefydliadau i gynyddu capasiti'r gweithlu.

Y camau nesaf fydd rhannu'r canfyddiadau gyda sefydliadau a pheilota dulliau gweithredu gyda sefydliadau penodol.

Safonau llunio polisi

Cynhaliwyd cynhadledd ar y safonau llunio polisi ar 19 Ionawr 2023. Roedd 280 o bobl yn bresennol o sefydliadau cyhoeddus Cymreig a Phrydeinig.

Cafwyd cyflwyniad gan Emyr Lewis, pennaeth adran y gyfraith ym Mhrifysgol Aberystwyth, ar gyd-destun cyfraith ryngwladol, Prydeinig a Chymreig y safonau llunio polisi, ac yna rhoddodd

Gwion Lewis KC gyngor ymarferol ar sut i gydymffurfio â'r safonau llunio polisi. Rhoddodd y cyfreithwyr Darwin Gray gyflwyniad ar achos diweddar Tribiwnlys y Gymraeg lle apeliodd Cyngor Abertawe yn erbyn dyfarniad y Comisiynydd o fethiant i gydymffurfio â'r safonau llunio polisi.

Mae nifer o sefydliadau wedi methu â deall gofynion y safonau hyn, ond bellach mae sawl sefydliad wedi rhoi gwybod i ni eu bod wedi addasu eu gweithdrefnau yn dilyn y seminar gan gynnwys y BBC, y Cyngor Meddygol Cyffredinol a Chyngor Rhondda Cynon Taf.

Traweffaith hyn felly yw ystyriaeth fwy manwl a thrwyadl o effaith penderfyniadau polisi ar y Gymraeg. Bydd y gwaith hwn yn cyfrannu at wella cydymffurfiaeth â'r safonau gan gynyddu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg.

Cynnal gweithdai

Cynhaliwyd arolygon o brosesau a threfniadau 11 o sefydliadau i ystyried effaith eu penderfyniadau polisi ar y Gymraeg. Pan welwyd bod trefniadau'n annigonol, dewiswyd ymyrraeth briodol i newid ymddygiad y sefydliadau a oedd yn cynnwys rhoi cyngor neu argymhellion neu rannu arfer da.

AMCAN 3: Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Defnyddio'r Gymraeg yn fewnol ac wrth ddarparu gwasanaethau

Penderfynodd Comisiynydd y Gymraeg bod angen cadarnhau bod gan gyrrff cyhoeddus bolisi i sicrhau defnydd mewnol o'r Gymraeg yn y gweithle. Mae hyn yn ofynnol o dan safonau'r Gymraeg er mwyn sicrhau bod mwy o gyfleoedd ar gael i bobl ddefnyddio'r iaith mewn meysydd fel technoleg; hyfforddiant a datblygu; recriwtio a dethol; hyrwyddo; cynllunio'r gweithlu; cyfathrebu; adnoddau dynol; dathlu llwyddiant, a pholisiau.

Wrth gwblhau holiadur hunanasesu am eu defnydd mewnol o'r Gymraeg, nododd 15 o 25 awdurdod (awdurdodau lleol a'r parciau cenedlaethol) yn wreiddiol bod ganddynt bolisi. Yn dilyn ymateb ac argymhellion y Comisiynydd, erbyn hyn maent oll wedi mabwysiadu polisi.

Er mwyn casglu gwybodaeth fanylach dosbarthwyd holiadur yn gofyn i sefydliadau cyhoeddus sut maent yn mynd ati i hyrwyddo'r defnydd o'u gwasanaethau Cymraeg i'r cyhoedd. Yn gyffredinol roedd y canlyniadau yn galonogol, ond mae angen edrych ar sianeli newydd o gyfathrebu a sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar y cyfryngau cymdeithasol. Byddwn yn parhau â'r gwaith hwn yn y cyfnod sydd i ddod. Cafwyd 99 o ymatebion allan o'r 141 sefydliad a holwyd.

94% o'r sefydliadau sy'n gweithredu safonau'r Gymraeg (wnaeth ymateb i'r holiadur) sy'n cynnwys datganiad mewn gohebiaeth sy'n gwahodd cyswllt yn Gymraeg

94%

98% o'r sefydliadau sy'n gweithredu safonau'r Gymraeg (wnaeth ymateb i'r holiadur) sy'n nodi'n glir fod tudalennau gwe ar gael yn Gymraeg

98%

87% o'r sefydliadau sy'n gweithredu safonau'r Gymraeg (wnaeth ymateb i'r holiadur) sy'n datgan bod fersiwn Gymraeg ar gael o ddogfennau a ffurflenni

87%

AMCAN 3: Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Rhannu arferion effeithiol

Er mwyn ceisio rhannu arferion effeithiol ymysg sefydliadau cyhoeddus a sicrhau nad ydynt yn dyblygu gwaith aethom ati i greu amryw o astudiaethau achos, gan gynnwys fideos perthnasol a fyddai'n hawdd eu rhannu. Hyd yn hyn mae astudiaethau wedi eu creu gyda'r Asiantaeth Safonau Bwyd, Llywodraeth Cymru a Chyngor Môn. Maent yn mynd i'r afael â phynciau megis datblygu ymgyrchoedd marchnata dwyieithog effeithiol; creu strategaeth defnydd mewnol pellgyrhaeddol a sut i weithredu strategaeth iaith mewn partneriaeth ag eraill.

'Rhywbeth arall y'n ni'n cadw mewn cof yw: Un ymgyrch, dwy iaith. Ie, ry'n ni'n rhan o'r un ymgyrch ond mae'n iawn i Gymreigio fe, mae'n iawn i'r ddwy ymgyrch fod ychydig bach yn wahanol yn y ddwy iaith.'

Asiantaeth Safonau Bwyd

'Fe wnaethon ni ystyried beth oedd yn uchelgais briodol o ystyried y cyd-destun gwleidyddol hefyd, ac o ystyried, os o'n ni wir am wneud newid o fewn ein ffordd ni o weithio, roedd dwyieithrwydd yn angenrheidiol.'

Llywodraeth Cymru

Fe wnaethom hefyd roi sylw i offeryn dwyieithog a ddatblygwyd gan Arolygiaeth Gofal Cymru. Mae galluogi pobl i chwilio am ddarpariaeth gofal cymdeithasol a gofal plant dwyieithog a chyfrwng Cymraeg ledled Cymru yn hollbwysig i rieni.

AMCAN 3: Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Cynnig ymgynghoriadau clinigol drwy'r Gymraeg

Mae symud tuag at gynnig ymgynghoriadau clinigol yn Gymraeg yn gam mawr ymlaen i sicrhau gofal iechyd cynhwysfawr yn y Gymraeg. Mae cyhoeddi cynlluniau i wireddu hyn wedi bod yn heriol i'r sector oherwydd pwysau yn sgil pandemig COVID-19. Fodd bynnag, yn ystod y flwyddyn mae'r sefydliadau wedi bod yn gweithio gyda dogfen gyngor newydd y Comisiynydd i gyhoeddi cynlluniau pwrpasol. Bellach mae pum corff wedi cyhoeddi cynllun gyda thri arall â drafftiau terfynol mewn lle. Mae'n deg nodi serch hynny fod cynnydd yn araf deg o safbwynt effaith y cynlluniau ar ddefnyddwyr, a byddwn yn pwysu i wella hyn yn y blynyddoedd sydd i ddod.

Diwrnod Hawliau'r Gymraeg

Cynhaliwyd Diwrnod Hawliau'r Gymraeg ar 7 Rhagfyr er mwyn tynnu sylw at wasanaethau Cymraeg sy'n cael eu cynnig gan sefydliadau cyhoeddus yng Nghymru.

Defnyddiwyd iaith arwyddo BSL yn y fideo a rhanwyd y fideo gyda sefydliadau a mudiadau o bob math ac ar ein gwefan a'n platfformau digidol gan gynnwys ein cyfri Instagram newydd. Cafodd yr hashnod #Maegenihawl ei weld gan 1.6 miliwn o bobl yn ystod yr ymgyrch a rhanwyd y cynnwys gan 130 o sefydliadau a mudiadau gwahanol ar draws Cymru. Ar ein platfformau digidol cyrhaeddwyd bron i 85,000 o gyfrifon. O ganlyniad i'r ymgyrch nododd y bobl ifanc a oedd yn rhan o'r ymgyrch eu bod yn fwy ymwybodol o sut mae defnyddio'r Gymraeg gyda sefydliadau ar draws Cymru.

Meddai Deio Owen, Swyddog y Gymraeg Undeb Myfyrwyr Caerdydd a Llywydd UMCC, ac un a gymerodd ran yn yr ymgyrch,

'Roedd ymgyrch 'Mae gen i hawl' yn gyfle gwych i hyrwyddo a gwneud sŵn dros yr hawliau sydd gennym ni fel pobl ifanc i ddefnyddio'r Gymraeg. Mae'n hanfodol bod myfyrwyr yn ymwybodol o'r cyfleoedd sydd ar gael iddyn nhw i ddefnyddio'r iaith, ac yn deall bod ganddyn nhw hawl i'w defnyddio ag eraill. Roedd cael cymryd rhan yn yr ymgyrch lwyddiannus hon yn gyfle gwych i ledaenu'r neges bod y Gymraeg yn perthyn i ni gyd a bod angen i ni ei defnyddio.'

AMCAN 4: Cynyddu defnydd o'r Gymraeg gan sefydliadau ar draws pob sector

Blaenoriaethau
2022-2025

Hwyluso defnyddio'r
Gymraeg gyda
busnesau ac
elusennau drwy gynnal
hyfforddiant, darparu
canllawiau a rhannu
arfer dda.

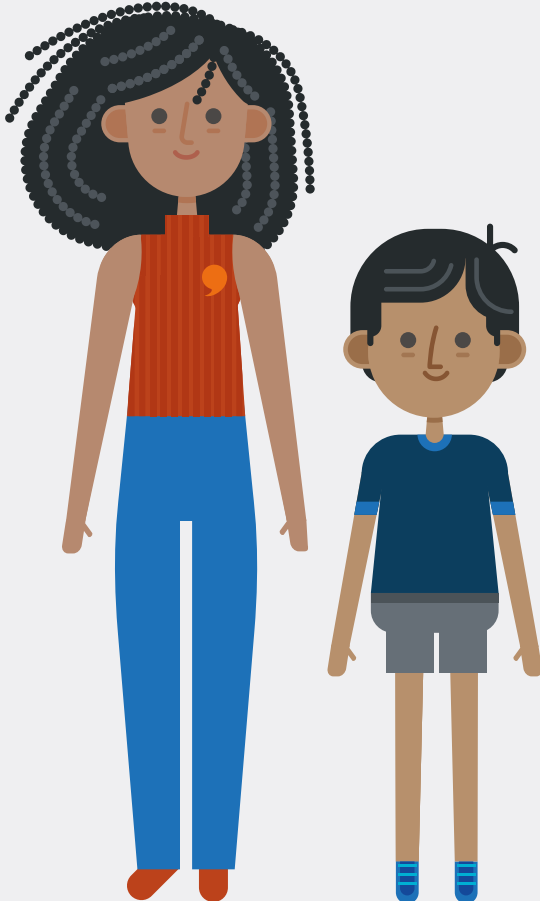
Targedu'r sectorau
canlynol yn benodol:
· archfarchnadoedd
· darparwyr iechyd a
gofal
· elusennau cenedlaethol
· banciau.

Darparu cyngor am
ffurfiau safonol enwau
lleoedd Cymru gan
roi amlygrwydd iddynt
drwy ail lansio'r Rhestr
o Enwau Lleoedd
Safonol Cymru ar ei
newydd wedd yn 2024.
Datblygu ein gallu
i ddarparu cyngor
am ffurfiau enwau
tirweddol a chyhoeddi
canllawiau safoni i
gefnogi'r gwaith.

Mwy o ymrwymiadau i
ddefnyddio'r Gymraeg
gan fusnesau ac
elusennau.

Cydweithio gyda
chyrff ariannu a
rhwydweithiau er mwyn
dylanwadu ar ragor o
fusnesau ac elusennau
i ddefnyddio'r
Gymraeg.

Tudalen y pecyn 56

AMCAN 4: Cynyddu defnydd o'r Gymraeg gan sefydliadau ar draws pob sector

Rhwydweithio effeithiol

Yn ystod y flwyddyn rydym wedi cynnal amryw o weithdai a sesiynau hyfforddi gyda chynrychiolwyr o'r trydydd sector, elusennau a'r sector preifat. Nod y rhain yw cynyddu ymwybyddiaeth y sefydliadau o'r gwasanaethau a'r gefnogaeth Gymraeg sydd ar gael a'u hannog i ddefnyddio mwy o'r Gymraeg yn naturiol yn eu gweithgareddau busnes dyddiol. Mae diddordeb mawr yn y sesiynau hyn a chanmoliaeth i'r cynnwys. Maent hefyd yn gyfle i rannu arferion llwyddiannus sefydliadau eraill.

Nifer y sesiynau a gynhaliwyd:

AMCAN 4: Cynyddu defnydd o'r Gymraeg gan sefydliadau ar draws pob sector

Tudalen y pecyn 58

Y Cynnig Cymraeg

Y Cynnig Cymraeg yw cydnabyddiaeth y Comisiynydd i sefydliadau sydd wedi creu Cynllun Datblygu'r Gymraeg. Mae'n gyfle i gyrff nad ydynt yn dod o dan safonau'r Gymraeg i ddangos i'w defnyddwyr eu bod yn ymfalchïo yn yr iaith Gymraeg ac yn barod i'w defnyddio. Dros y flwyddyn ddiwethaf mae'r gwaith o hybu a hyrwyddo'r cynllun hwn wedi cynyddu ac mae cryn ddiddordeb ynddo gydag 86 o sefydliadau wedi cwblhau'r asesiad sy'n creu Cynllun Datblygu'r Gymraeg.

Cynhaliwyd digwyddiad penodol yn Eisteddfod yr Urdd i wobrwyo rhai a oedd wedi derbyn y gydnabyddiaeth, ac yn y Sioe Amaethyddol cynhaliwyd sgwrs gyda sefydliadau a oedd wedi ei dderbyn er mwyn annog eraill i fynd amdani.

Roedd yn braf iawn gweld yr archfarchnad gyntaf, sef Lidl, yn derbyn y gydnabyddiaeth yn ystod y flwyddyn. Gobeithio y bydd mwy yn parhau i ddilyn esiampl y sefydliadau hyn dros y blynyddoedd nesaf. Mabwysiadodd Cyngor Celfyddydau Cymru y Cynnig Cymraeg ac mae bellach yn cael ei gynnwys fel amod i gyrff sy'n cael eu hariannu ganddynt.

Nifer y sefydliadau sydd wedi derbyn y Cynnig Cymraeg: 70

Nifer y sefydliadau sydd dan ystyriaeth: 86

'Yn Lidl, rydym yn teimlo'n angerddol am y cymunedau rydyn ni'n eu gwasanaethu ac am gefnogi'r hyn sy'n wirioneddol bwysig i'n cwsmeriaid. Byddwn yn parhau i chwilio am ffyrdd lle gallwn gefnogi'r iaith Gymraeg, sydd yn elfen mor bwysig o hunaniaeth a threftadaeth ein cymunedau.'

Ute Thomas
Cyfarwyddwr Rhanbarthol
Lidl yng Nghymru

'Roedd cydweithio â thîm Comisiynydd y Gymraeg i greu ein Cynnig Cymraeg yn broses bositif iawn. Rydym yn gweld y Gymraeg fel sgil ddefnyddiol iawn i'r bobl sy'n gweithio yn Boots ac yn hynod falch fod llawer o'n fferyllwyr yn gallu siarad Cymraeg ac yn medru rhoi cyngor i gwsmeriaid yn eu dewis iaith.'

Andy Francis
Rheolwr Boots yng Nghymru

AMCAN 4: Cynyddu defnydd o'r Gymraeg gan sefydliadau ar draws pob sector

Pwysigrwydd enwau lleoedd

Mae'r diddordeb yn enwau lleoedd Cymru mor fyw ag erioed ac mae'r Comisiynydd wedi ymestyn ein cyfrifoldebau yn ystod y flwyddyn ddiwethaf i gynnig cyngor arbenigol am enwau tirweddol, enwau safleoedd Cadw, ac enwau Cymraeg ar lefydd yn Lloegr a thu hwnt.

Un enghraifft o'r gwaith newydd hwn yw'r prosiect peilot ar y cyd â Pharc Cenedlaethol Eryri i safoni enwau 200 o lynnoedd. Mae Panel Safoni Enwau Lleoedd y Comisiynydd wedi cyflwyno argymhellion i'r Parc ynghylch yr enwau hyn yn dilyn ystyried tystiolaeth am ffurfiau hanesyddol yn ogystal â defnydd lleol drwy wardeiniaid y Parc. Mae potensial i'r gwaith warchod yr enwau hyn i'r genhedlaeth nesaf drwy eu cysoni a'u cywiro ar fapiau swyddogol, deunydd hysbysebu ac arwyddion.

Mae'r gwaith hefyd wedi caniatáu i'r Panel lunio egwyddorion er mwyn ymdrin ag enwau tebyg at y dyfodol. Mae'r rhain wedi eu cynnwys yng Nghanel Safoni Enwau Lleoedd Cymru er mwyn i eraill eu defnyddio, a'r dymuniad nawr yw sicrhau adnodd er mwyn cynnal prosiect tebyg ar enwau copaon.

'Fel Awdurdod, rydym yn falch iawn o'r cydweithio sy'n digwydd gyda swyddogion Comisiynydd y Gymraeg ym maes enwau lleoedd. Mae'r cywaith hwn yn rhoi'r gallu i'r Awdurdod ymgynghori â Phanel o arbenigwyr annibynnol, sy'n atgyfnerthu'r wybodaeth leol a diwylliannol gyfoethog am enwau lleoedd lleol sy'n bodoli ymysg staff ac aelodau'r Awdurdod. Mae ein henwau lleoedd yn rhan annatod o'n treftadaeth ddiwylliannol yma yn Eryri, ac mae eu gwarchod a chodi ymwybyddiaeth ohonynt yn greiddiol i'r ffordd y mae'r Awdurdod yn cyflawni pwrpasau'r Parc Cenedlaethol. Mae'r bartneriaeth yn un fywiog a ffrwythlon ac rydym yn edrych ymlaen at barhau i gydweithio a chyflawni'r nod o gywiro a chysoni ffurfiau ar fapiau ac mewn cyhoeddiadau eraill.'

Naomi Jones
Pennaeth Treftadaeth Ddiwylliannol
Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri

Swigen oren 'iaith gwaith' sy'n annog pobl i ddefnyddio'r Gymraeg

Mae dosbarthu a rhannu nwyddau iaith Gwaith wedi bod yn gynllun poblogaidd gan y Comisiynydd ers nifer o flynyddoedd. Rydym yn ymateb i geisiadau gan bob math o sefydliadau ar draws bob sector, ac yn dosbarthu bron i 50,000 o gortynnau gwddf a bathodynau sy'n dangos bod gweithwyr o bob math yn medru, ac yn awyddus i ddefnyddio'r Gymraeg. Dros y misoedd diwethaf mae'r cynllun wedi mynd o nerth i nerth gyda'r niferoedd sy'n ymweld â'r wefan ac yn derbyn nwyddau yn cynyddu'n fawr.

Cynhaliodd Dr Awel Vaughan-Evans, darlithydd ym Mhrifysgol Bangor, ymchwil i ddarganfod pa giwiau (arwyddion), yn cynnwys y logo iaith Gwaith, sydd fwyaf effeithiol o ran ysgogi pobl i ddechrau sgysiau yn Gymraeg mewn siopau, swyddfeydd, a manau cyhoeddus eraill.

Meddai Dr Vaughan-Evans,

'Roeddem eisiau profi pa adnodd oedd fwyaf effeithiol fel ciw i annog pobl i ddechrau sgwrs yn Gymraeg. Y prif ganlyniad oedd bod pobl yn fwy tebygol o ddewis Cymraeg fel iaith i'w siarad pan oedd y logo yn bresennol. Roedd y logo yn effeithiol ar ffurf poster a chortyn gwddf, ond roedd y cortyn gwddf yn fwy effeithiol na'r poster ar ei ben ei hun.'

Mae gwisgo bathodyn hefyd yn gymorth i ddysgwyr y Gymraeg fod yn hyderus i ddefnyddio'r iaith. Meddai un dysgwr sy'n gweithio i'r Gwasanaeth Iechyd,

'Diolch am y swigen oren, nes i ddysgu Cymraeg fel oedolyn. Dwi'n rhugl nawr. Heb y bathodyn, faswn i ddim wedi bod mor hyderus i ddefnyddio'r iaith. Nawr dw i'n gallu siarad Cymraeg bob dydd - diolch o galon.'

Yn ôl David Thomas, sy'n rhedeg ei fusnes ei hun, ac a enillodd wobwr dysgwr y flwyddyn yn yr Eisteddfod AmGen yn 2021,

'Dwi'n hapus iawn pan dwi'n siopa a dwi'n gweld rhywun yn gwisgo'r bathodyn oren Cymraeg achos dwi'n gwybod 'mod i'n gallu siarad yr iaith gyda rhywun arall.'

Tudalen y pecyn 60

Cymraeg

Cofio Aled Roberts yn yr Eisteddfod Genedlaethol a chodi ymwybyddiaeth o addysg uwchradd cyfrwng Cymraeg

Yn ystod Eisteddfod Genedlaethol Tregaron 2022 cynhaliwyd digwyddiad i gofio am fywyd a gwaith Aled Roberts, Comisiynydd y Gymraeg 2019-2022. Roedd sicrhau bod pobl ifanc yng Nghymru yn cael derbyn addysg Gymraeg ac yn medru byw a gweithio'n Gymraeg wedi iddynt adael yr ysgol yn bwysig iawn i Aled. Yr oedd y panel trafod a drefnwyd yn cynnwys cynrychiolwyr o goleg chweched dosbarth, ysgol uwchradd, ac UCAC (Undeb Cenedlaethol Athrawon Cymru). Yn ogystal â'r sgwrs banel crëwyd fideos yn arbennig ar gyfer y digwyddiad a oedd yn crynhoi barn pobl ifanc am bwysigrwydd y Gymraeg y tu fewn a thu allan i'r ysgol.

Meddai un o'r disgyblion o Ysgol Bro Pedr,

'Mae derbyn addysg chweched dosbarth drwy gyfrwng y Gymraeg wedi rhoi llawer o gyfleoedd i fi. Mae'n gallu agor drysau mewn bywyd y tu fewn a thu allan i'r ysgol.'

Meddai disgybl arall o chweched dosbarth Ysgol Gyfun Gymunedol Penweddig,

'Mae gennym ni yn y chweched dosbarth rôl hanfodol i'w chwarae wrth hyrwyddo'r Gymraeg i weddill yr ysgol, yn enwedig gyda'r disgyblion ieuengaf, gan ddangos esiampl iddyn nhw a gobeithio y byddan nhw hefyd eisiau parhau â'u haddysg a'u gyrfa yn y Gymraeg.'

Rhan 2: Atebolrwydd

Heriau sy'n wynebu Comisiynydd y
Gymraeg

Adroddiad a Datganiad
Llywodraethiant Blynyddol
2022 – 23

Cydraddoldeb

Adroddiad taliadau cydnabyddiaeth
ac adroddiad staff

Datganiadau ariannol

Heriau sy'n wynebu Comisiynydd y Gymraeg

Llywodraeth Cymru sy'n ariannu Comisiynydd y Gymraeg. Derbyniwyd yr un swm ar gyfer cyllideb refeniw 2022-23 â'r flwyddyn flaenorol. Mae'r hinsawdd economaidd wedi newid yn sylweddol yn ystod y flwyddyn, gyda chwyddiant wedi codi i dros 10% ar adegau - lefel nas gwelwyd am gyfnod o ddeng mlynedd ar hugain. Mae lefel chwyddiant wedi cael effaith ar bob sector o'r economi ac mae'n achosi'r heriau canlynol i'r Comisiynydd.

Mae costau staffio yn cwmpasu tua thri chwarter gwariant y sefydliad. Mae pwysau wedi bod yn y flwyddyn ar setliadau cyflog yn y sector preifat a chyhoeddus. Mae'r undebau llafur wedi bod yn brwydro dros gynnydd i gyflogau i ymateb i lefel chwyddiant a hefyd mewn perthynas â thelerau ac amodau ehangach. Talwyd codiad cyflog, yn unol â chynnig terfynol Llywodraeth Cymru, i'r swyddogion ym mis Tachwedd 2022. Er hyn, nid yw'r undebau llafur wedi derbyn y cynnig ac mae'n parhau i fod yn destun anghydfod. Yn ychwanegol at gostau staffio, wrth i gostau ynni, trafniadaeth ac adnoddau gael effaith ar gostau nwyddau a gwasanaethau, nid yw'r Comisiynydd wedi gallu osgoi'r effeithiau hyn.

Gyda chwyddiant yn parhau i fod yn uchel, bydd pwysau pellach ar gyflogau a chostau eraill yn 2023-24. Mae Llywodraeth Cymru wedi dyrannu cyllid ychwanegol o £150,000 ar gyfer 2023-24 er mwyn lliniaru'r effeithiau hyn. Er mwyn ymateb i'r her gyllidebol yma, mae chwilio am arbedion ariannol yn hollbwysig.

Gyda newid i batrymau gweithio staff yn sgil COVID-19, mae cynlluniau ar waith i leihau ystâd swyddfeydd y Comisiynydd. Bydd hyn yn arbed arian, ond ni fydd yr arbedion yn cael eu gwireddu'n llawn tan flwyddyn ariannol 2024-25.

Ar lefel weithredol prif her y sefydliad dros y flwyddyn oedd y risg o ansicrwydd ac ansefydlogrwydd mewn cyfnod heb Gomisiynydd parhaol. Fodd bynnag, rhoddwyd pwerau'r Comisiynydd i'r Dirprwy Gomisiynydd a gwnaed newidiadau i'r tîm rheoli. Derbyniodd y Dirprwy Gomisiynydd gefnogaeth y Pwyllgor Archwilio a Risg a'r Panel Cyngori wrth weithredu ei dyletswyddau. Galluogodd y cynllun gweithredol i staff fwrw ymlaen â'u gwaith yn gyson â Chynllun Strategol 2022-25.

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-23

Fel y Swyddog Cyfrifyddu mae gennyf gyfrifoldeb personol am drefnu, rheoli a staffio Comisiynydd y Gymraeg yn gyffredinol. Mae'n rhaid i mi sicrhau bod safon uchel o reolaeth ariannol yn y sefydliad a bod ei systemau a'i weithdrefnau ariannol yn hyrwyddo proses effeithlon a darbodus o gynnal busnes a diogelu nodoldeb a rheoleiddra ariannol.

Diben y fframwaith llywodraethu

Nod y fframwaith llywodraethu yw cadw fy annibyniaeth fel Comisiynydd y Gymraeg a chydbwyso'r annibyniaeth honno â'm hatebolrwydd am yr arian cyhoeddus rwyf yn ei wario. Fel Swyddog Cyfrifyddu rwyf yn atebol i Senedd Cymru, Gweinidogion Cymru, Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus Senedd Cymru, Tŷ'r Cyffredin a Phwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus Tŷ'r Cyffredin. Diffinnir Comisiynydd y Gymraeg drwy statud fel corfforaeth undyn a chanddo bwerau a chyfrifoldebau sy'n deillio o Ran 2, Mesur y Gymraeg. Mae'r fframwaith llywodraethu yn cynnwys y systemau, y prosesau, y diwylliant a'r gwerthoedd sy'n pennu'r ffordd y caiff Comisiynydd y Gymraeg ei gyfarwyddo ac a ddefnyddir i'w ddwyn i gyfrif am ei weithgareddau. Mae'r system rheolaeth fewnol yn rhan sylweddol o'r fframwaith llywodraethu gyda'r nod o reoli risg i lefel resymol.

Mae Datganiad Llywodraethiant parhaol Comisiynydd y Gymraeg i'w gael ar y wefan gorfforaethol.

Cynllunio strategol ac adolygu perfformiad

Mae gan y Comisiynydd Gynllun Strategol ar gyfer y cyfnod 2022–25. Mae'r cynllun yn cynnwys eglurhad o ddatganiad gweledigaeth y Comisiynydd; amcanion strategol hir dymor a blaenoriaethau mesuradwy i'w cyflawni yn ystod

oes y strategaeth. Rhoddir y cynllun ar waith drwy gynllun gweithredol blynyddol ac adroddir ar gyflawniad y cynllun yn chwarterol. Mae'r adroddiad blynyddol wedi ei strwythuro yn unol â'r cynllun strategol ac yn adrodd ar ei gyflawniad

Dirprwy Gomisiynydd

Yn unol ag adrannau 12 a 13 y Mesur, mae'n ofynnol i Gomisiynydd y Gymraeg benodi Dirprwy Gomisiynydd. Bydd y Dirprwy Gomisiynydd yn dirprwyo i Gomisiynydd y Gymraeg yn ystod cyfnodau gwyliau a salwch ac ar unrhyw adeg arall ar gais Comisiynydd y Gymraeg neu mewn sefyllfaoedd anrhagweladwy. Parhaodd Gwenith Price, i arfer bwerau Comisiynydd y Gymraeg a gweithredu fel swyddog cyfrifyddu hyd nes i Efa Gruffudd Jones ymgymryd â'i dyletswyddau fel Comisiynydd y Gymraeg ar 9 Ionawr 2023. Ysgwyddodd Dyfan Sion gyfrifoldebau dirprwyo dros dro a phenodwyd Sian Elen McRobie yn Gyfarwyddwr Strategol dros dro yn gyfrifol am waith rheoleiddio, llywodraethiant ac adnoddau dynol am yr un cyfnod. Galluogodd y trefniadau hyn i'r sefydliad barhau i weithredu, cyflawni ei gynllun gweithredol a sicrhau bod staff yn gallu bwrw ymlaen â'u gwaith yn gyson â Chynllun Strategol 2022-25.

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-23

Tîm Rheoli

Mae'r Tîm Rheoli, sy'n cael ei gadeirio gan y Comisiynydd ac yn cynnwys y ddau Gyfarwyddwr, yn rheoli holl swyddogaethau a gweithgareddau'r Comisiynydd. Y Tîm Rheoli sy'n gyfrifol am arwain, cytuno a chyflawni gweledigaeth strategol y Comisiynydd, a pholisïau a gwasanaethau i'r cyhoedd a rhanddeiliaid eraill. Bu newidiadau yn aelodaeth y Tîm Rheoli fel a ganlyn:

Gwenith Price, Cyfarwyddwr Strategol a Dirprwy Gomisiynydd (yn arddel pwerau'r Comisiynydd o 14/02/2022 hyd at 08/01/2023)

Efa Gruffudd Jones, Comisiynydd y Gymraeg (o 09/01/2023 ymlaen)

Dyfan Sion, Cyfarwyddwr Strategol a Dirprwy Gomisiynydd dros dro (hyd at 30/12/2022)

Sian Elen McRobie, Cyfarwyddwr Strategol Dros Dro (rhwng 08/04/2022 a 08/01/2023)

Lowri Williams, Cyfarwyddwr Strategol (o 09/01/2023 ymlaen)

Pwyllgor Archwilio a Risg

Y Pwyllgor Archwilio a Risg sy'n gyfrifol am ddarparu cyngor a sicrwydd annibynnol i'r Swyddog Cyfrifyddu a'r Tîm Rheoli ar ddigonolrwydd ac effeithiolrwydd rheolaeth fewnol a rheoli risg. Cafodd cylch gorchwyl y Pwyllgor Archwilio a Risg ei adolygu ym mis Medi 2022 gan gymryd i ystyriaeth arfer da ac anghenion y sefydliad. Mae'r newidiadau a wnaed wedi bod yn fuddiol i'r aelodau wrth gynnig cyngor a sicrwydd i'r Comisiynydd. Mae'r Pwyllgor Archwilio a Risg yn datgan barn yn flynyddol am reolaeth fewnol a rheoli risg.

Fel rhan o'r cylch gwaith mae'r Pwyllgor yn derbyn adroddiad cyllid ac adroddiad cynnydd chwarterol ar y Cynllun Gweithredol, sydd wedi cael eu cymeradwyo gan y Tîm Rheoli. Mae'r Tîm Rheoli a'r Rheolwr Risg yn mynychu pob un o gyfarfodydd y pwyllgor; ac yn ogystal, mae cynrychiolwyr o'r archwilwyr mewnol ac allanol yn cael eu gwahodd i fynychu'r cyfarfodydd.

Ddwy waith y flwyddyn mae sesiynau briffio a hyfforddiant ar faterion perthnasol ar gyfer yr aelodau yn cael eu cynnal o flaen cyfarfodydd llawn y Pwyllgor. Mae'r Pwyllgor hefyd yn parhau i gynnal trafodaethau gyda'r Comisiynydd, yn ogystal â chyfarfodydd preifat gyda'r archwilwyr mewnol ac allanol.

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-23

Mae pedwar aelod annibynnol ar y pwyllgor; ac mae trefn mewn lle sy'n caniatáu i aelodau ymddeol ar wahanol adegau er mwyn sicrhau parhad profiad a gwybodaeth. Cyfarfu'r Pwyllgor Archwilio a Risg ar bump achlysur yn ystod blwyddyn ariannol 2022-23. Dyma fanylion presenoldeb aelodau'r Pwyllgor Archwilio a Risg ar gyfer y flwyddyn:

	Meh 22	Awst 22	Medi 22	Rhag 22	Mawrth 23
Mair Gwynant (Cadeirydd)	✓	✓	✓	✓	✓
Iorwen Brooks-Jones	✓	✓	✓	✓	✓
Liz Aitken	✓	✓	✓	✓	✓
Alan Davies	✓	✓	✓	✓	✓

Sylwadau Cadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Risg, Mair Gwynant

“Yn seiliedig ar waith y Pwyllgor dros y flwyddyn, cafwyd cadarnhad fod yr adroddiadau a rannwyd a'r trafodaethau gyda'r Comisiynydd a'r swyddogion yn rhoi sicrwydd i'r Pwyllgor fod yna drefniadau, polisiâu a phrosesau yn ei lle er mwyn sicrhau llywodraethiant effeithiol; bod yna drefniadau ariannol effeithiol; bod system mewn lle i reoli risg; a bod rheolaeth fewnol yn gadarn.

Bydd y Pwyllgor yn parhau i graffu ar waith y sefydliad er mwyn sicrhau gwelliant parhaus, llywodraethiant safonol ac ymateb priodol i unrhyw risgiau sy'n codi”.

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-23

Panel Cyngori Comisiynydd y Gymraeg

Yn unol â gofynion Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, mae gan Gomisiynydd y Gymraeg Banel Cyngori. Penodir aelodau'r Panel Cyngori gan Weinidogion Cymru am gyfnod o dair blynedd. Caiff y Comisiynydd ymgynghori â'r Panel Cyngori ynghylch unrhyw fater. Mae cylch gwaith y Panel Cyngori i'w weld ar ein gwefan. Cynhaliwyd pedwar cyfarfod o'r Panel Cyngori yn ystod y flwyddyn. Dyma fanylion presenoldeb yr aelodau yn ystod y flwyddyn:

	Mehefin 2022	Hydref 2022	Rhagfyr 2022	Mawrth 2023
Gwyn Williams (Cadeirydd)	✓	✓	✓	✓
Nia Elias	✓	✓	✓	✓
Anne Davies	✓	✓	✓	✓
Elin Maher	✓	✓	✓	✓
Rona Aldrich	✓	✓	✓	✓

Bu cyd-weithio agos rhwng Cadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Chadeirydd y Panel Cyngori ar ddechrau'r flwyddyn ariannol yn darparu cyngor i'r Dirprwy Gomisiynydd a chyd-gysylltu â Llywodraeth Cymru. Darparwyd cefnogaeth i dîm rheoli'r Comisiynydd wrth i swyddogion ymgymryd â swyddi dros dro.

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-23

Archwilwyr

Paratowyd cynllun archwilio mewnol 2022-23 gan yr archwilwyr mewnol, cwmni TIAA ym mis Ebrill 2022 ac fe'i cymeradwywyd gan y Comisiynydd a'r Tîm Rheoli ar 31 Mai 2022. Cadarnhawyd y rhaglen archwilio gan y Pwyllgor Archwilio a Risg yng nghyfarfod mis Mehefin 2022 y Pwyllgor.

Yn unol ag Atodlen 1, Rhan 5 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, Archwilydd Cyffredinol Cymru sy'n gyfrifol am archwilio cyfrifon y Comisiynydd.

Diogelu data

Ni dderbyniwyd cais gwrthrych am wybodaeth o dan Ddeddfwriaeth Diogelu Data yn ystod y flwyddyn (2021-22: 0 cais). Parhawyd i sicrhau cydymffurfio â'r ddeddfwriaeth diogelu data gan gynnwys y Rheoliadau Cyffredinol ar Ddiogelu Data 2018 a Deddf Diogelu Data 2018. Yn flynyddol bydd y Comisiynydd yn sicrhau bod cofnodion cywir yn cael eu cadw a bod gwybodaeth bersonol unigolion yn cael ei phrosesu ar gyfer pwrpas y prosesu, ar y sail gyfreithiol ar gyfer y prosesu, a bod cyfnodau cadw a manylion technegol y sefydliad yn cael eu cynnal gan fesurau diogelwch addas.

Fel rhan o strategaeth TG y Comisiynydd, mae'r Comisiynydd yn gweithio tuag at achrediad Cyber Essentials+ a IASME Governance. Mae gan y Comisiynydd gynllun gweithredu seibrgadernid. Mae'n cynnwys camau gweithredu yn codi o argymhellion yr archwilwyr mewnol, Archwilio Cymru, y Comisiynydd Gwybodaeth ac asesiadau mewnol ar Fframwaith Risgiau Diogelwch a argymhellir gan Lywodraeth y DU.

Un o amcanion y cynllun gweithredu diogelwch yw anelu i fod yn flaengar o ran materion seibrddiogelwch a materion technoleg gwybodaeth yn gyffredinol. Mae sicrhau achrediad Cyber Essentials + a IASME Governance yn ystod blwyddyn ariannol 2023-24 yn flaenoriaeth i'r Comisiynydd.

Rhyddid gwybodaeth

Derbyniwyd 8 cais am wybodaeth o dan Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 yn ystod y flwyddyn (2021-22: 10 cais). Ymatebwyd i'r ceisiadau yma o fewn y terfynau amser a nodir gan y Ddeddf.

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-23

Gwaith rheoleiddwyr eraill

Ni chynhaliwyd ymchwiliadau i weithrediadau Comisiynydd y Gymraeg yn ystod 2022-23 gan reoleiddwyr allanol yn dilyn cwyn neu achosion diogelu data.

Cwynion yn erbyn y sefydliad

Mae gennym weithdrefn gwyno benodol os bydd unigolyn am gwyno am weithredoedd neu anweithiau'n ymwneud ag arfer swyddogaethau'r Comisiynydd. Ceir copi o'r weithdrefn hon ar ein gwefan. Ni dderbyniwyd cwyn yn erbyn y sefydliad yn ystod 2022-23 (2021-22: 0 cwyn).

Cofrestr buddiannau

Caiff y gofrestr buddiannau ei diweddarau ddwywaith y flwyddyn. Yn ogystal â'r broses ffurfiol gofynnir i aelodau o'r Tîm Rheoli; Cyfarfod Dyfarnu'r Comisiynydd; y Pwyllgor Archwilio a Risg, a'r Panel Cyngori gofnodi unrhyw fuddiannau ar ddechrau'r cyfarfodydd. Ni chafwyd trafodion materol perthnasol yn ystod y flwyddyn â sefydliadau lle roedd y Comisiynydd, y cyfarwyddwyr neu'r uwch swyddogion, nac unrhyw aelodau o'u teuluoedd, mewn swyddi dylanwadol. Ceir gwybodaeth am fuddiannau'r Tîm Rheoli ar wefan y Comisiynydd.

Adrodd ar Gynaliadwyedd a Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

O dan Ddeddf yr Amgylchedd, rhaid i'r Comisiynydd gyhoeddi cynllun sy'n egluro'r camau gweithredu i'w cymryd er mwyn cydymffurfio â'r ddyletswydd hon. Bydd yn cael ei adolygu bob tair blynedd ochr yn ochr ag adroddiad sy'n egluro sut mae'r Comisiynydd wedi cydymffurfio â'r ddyletswydd.

Roedd swyddfeydd y Comisiynydd yn parhau i fod ar gau hyd at Medi 2022. Wedi hynny rhoddwyd dewis i staff i weithio'n 'hybrid' gyda threfn i archebu lle o fewn swyddfeydd y Comisiynydd ar ddyddiau penodol. O ganlyniad i'r drefn newydd yma o weithio, mae gallu'r Comisiynydd i adrodd ar faterion amgylcheddol wedi bod yn gyfyng. Mae arferion gweithio o bell wedi arwain at fanteision amgylcheddol cadarnhaol ac maent yn cynnig cyfle i staff y Comisiynydd weithio'n fwy hyblyg a chael gwell cydbwysedd rhwng bywyd a gwaith.

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-23

Cyflwynwyd polisi gweithio'n 'hybrid' er mwyn ffurfioli'r dull yma o weithio i holl swyddogion y Comisiynydd ym mis Medi 2022. Mae'r polisi yma yn galluogi swyddogion i barhau i wneud penderfyniadau am eu hamgylchedd gwaith a'u presenoldeb yn y swyddfa. Bydd y dull hwn o weithio yn cael ei fonitro dros y deuddeng mis nesaf er mwyn asesu anghenion staff ac i ystyried maint a dichonolrwydd swyddfeydd wrth weithredu'r dull hwn o weithio. Nid yw swyddogion wedi bod yn teithio, ac mae hynny yn ei dro wedi cyfrannu at leihau ôl troed carbon y Comisiynydd. Mae'r buddsoddiad mewn meddalwedd a chaledwedd technoleg gwybodaeth dros y deuddeng mis diwethaf hefyd wedi cynyddu effeithlonrwydd offer y sefydliad sydd, yn ei dro, yn lleihau'r angen i gynnal cyfarfodydd wyneb yn wyneb.

Er mis Mawrth 2020 a'r cyfnod clo gorfodol, bu gostyngiad sylweddol yn y gwastraff sy'n cael ei waredu o swyddfeydd y Comisiynydd oherwydd mai nifer fach o swyddogion sy'n defnyddio'r swyddfa a hynny am gyfnodau byr. Mae hyn wedi bod yn wir hefyd am y papur a anfonir i'w ailgylchu, gan fod yr holl swyddogion wedi bod yn gweithio mewn ffordd fwy di-bapur gan ddefnyddio'r dechnoleg diweddaraf wrth gynnal cyfarfodydd. Yn ogystal, mae'r defnydd o ynni hefyd wedi bod yn fach iawn gan nad yw cyfrifiaduron a goleuadau yn y swyddfeydd wedi cael eu defnyddio i'r fath raddau ag mewn blynyddoedd cyn y cyfnod clo. Serch hyn, bydd fy swyddogion yn parhau i weithredu mewn modd sy'n

gynaliadwy ac yn effeithiol, gan gymryd camau gweithredu a fydd yn datblygu a chynyddu'r arferion cynaliadwy sydd mewn lle ymhellach wrth i'r Comisiynydd weithredu yn unol â thargedau'r Llywodraeth i leihau ôl troed carbon y sefydliad erbyn 2030.

Tribiwnlys y Gymraeg

Yn ystod 2022-23, cyflwynwyd un apêl gan sefydliad i Dribiwnlys y Gymraeg o dan adran 95(2) a (4) Mesur y Gymraeg (2021-22: 1 apêl) ac un apêl gan unigolyn o dan adran 99(2) Mesur y Gymraeg (2021-22: 2 apêl) yn erbyn penderfyniad y Comisiynydd yn dilyn ymchwiliad o dan adran 71 Mesur y Gymraeg.

Cyflwynwyd un cais gan unigolyn i Dribiwnlys y Gymraeg dan adran 103 Mesur y Gymraeg am adolygiad o benderfyniad y Comisiynydd i beidio â chynnal ymchwiliad mewn perthynas â chwyn (2021-22: 2 gais). Gwrthododd y Tribiwnlys roi caniatâd i'r cais yma. Ni wnaed unrhyw gais i'r Tribiwnlys ddiddymu hysbysiad tystiolaeth y Comisiynydd ar y sail ei fod yn ddiangen, yn afresymol neu'n anghymesur. Ni wnaed unrhyw apêl i'r Tribiwnlys ddyfarnu a yw'r gofyniad i gydymffurfio â safon yn afresymol neu'n anghymesur.

Tribiwnlys y Gymraeg

Tribiwnlys y Gymraeg - apêl o dan adran 95 (2) a (4) o Fesur y Gymraeg 2011 (y Mesur) gan Gyngor Dinas a Sir Abertawe yn erbyn penderfyniad Comisiynydd y Gymraeg

**Chos Rhif: TYG/21/01
Apêl gan Gyngor Dinas a Sir Abertawe**

Tudalen 1 o 1
Rheol 71

Cynhaliwyd ymchwiliad gan Gomisiynydd y Gymraeg i gwyn ynglŷn â phenderfyniad polisi Cyngor Dinas a Sir Abertawe (y Cyngor) nad oedd angen cadw adeilad Ysgol Gynradd Gymraeg Felindre fel adnodd cyhoeddus, yn dilyn ei chau fel ysgol weithredol. Roedd y gwyn yn honni fod y Cyngor wedi methu ag asesu effaith y penderfyniad polisi hwnnw ar yr iaith Gymraeg.

Yn dilyn yr ymchwiliad, penderfyniad terfynol y Comisiynydd oedd i'r Cyngor fethu â chydymffurfio â safonau 88, 89 a 90 Rheoliadau Safonau'r Gymraeg 2015 (Y Safonau) gan eu bod wedi methu ag ystyried effaith y penderfyniad polisi i drosglwyddo adeilad cymunedol i'r sector preifat ar yr iaith Gymraeg.

Apeliodd y Cyngor benderfyniad y Comisiynydd yn Nhribiwnlys y Gymraeg o dan adran 95 (2) a (4) y Mesur, gan ddadlau nad oedd y penderfyniad yn benderfyniad polisi ac felly nad oeddynt wedi methu â chydymffurfio â'r Safonau. Roeddynt hefyd yn herio'r camau gorfodi a osodwyd gan y Comisiynydd.

Yn dilyn gwrandawriad yn Abertawe ym Mehefin 2022, penderfynodd y Tribiwnlys fod y term "*penderfyniad polisi*" o dan y Mesur a'r Safonau yn golygu mwy na dogfen bolisi ysgrifenedig a bod penderfyniad polisi hefyd yn cynnwys penderfyniadau a gymerir ynghylch arfer swyddogaethau sefydliad.

Mae'r penderfyniad yn un arwyddocaol iawn i sefydliadau cyhoeddus. Datganwyd gan y Tribiwnlys fod y diffiniad o 'bolisi' yn y Mesur a'r Safonau i'w ddehongli'n ehangach na'r defnydd cyffredin o'r gair polisi, a ddefnyddir yn aml mewn trafodaeth gyffredin i gyfeirio at ddogfen ysgrifenedig, a bod y Safonau hefyd felly yn berthnasol i benderfyniadau sy'n ymwneud â chynnal busnes sefydliad (megis lleoli adeiladau cymunedol, ailstrwythuro gwasanaethau, a chau ysgolion).

Mae penderfyniad y Tribiwnlys yn bwysig i awdurdodau lleol yn arbennig, ac yn ategu pa mor hanfodol yw hi iddynt yn gyntaf gynnal asesiad manwl a chyflawn o'r effaith bosibl y gall penderfyniadau polisi megis gwaredu eiddo cymunedol ei gael ar yr iaith Gymraeg cyn gwneud y penderfyniad polisi hwnnw.

Penderfynodd y Tribiwnlys addasu geiriad y camau gorfodi a osodwyd hefyd, er ei fod yn cytuno mewn egwyddor fod y camau gorfodi a gyflwynwyd gan y Comisiynydd yn rhai rhesymol.

Tribiwnlys y Gymraeg

**Tribiwnlys y Gymraeg -
apêl o dan adran 99 (2)
o Fesur y Gymraeg 2011
(y Mesur) gan achwynydd
yn erbyn penderfyniad
Comisiynydd y Gymraeg
Achos Rhif TYG/21/03
- Gweinidogion Cymru/
Gynadleddau i'r wasg**

Adroddiad y pecyn 72

Cynhaliwyd ymchwiliad gan y Comisiynydd i gwyn ynglŷn â darlledu cynadleddau i'r wasg a drefnwyd gan Weinidogion Cymru yn ystod cyfnod pandemig COVIDd-19. Yn sgîl yr ymchwiliad, penderfynodd y Comisiynydd nad oedd Gweinidogion Cymru wedi methu â chydymffurfio â safonau'r Gymraeg wrth ddarlledu cynadleddau i'r wasg.

Roedd yr apêl a wnaed gan yr achwynydd yn anghytuno â phenderfyniad y Comisiynydd a chyflwynwyd cais i ddileu'r penderfyniad ar y sail nad oedd y Comisiynydd wedi ystyried penderfyniad yr Uchel Lys ar gyfer digwyddiad tebyg, yn ogystal â methu ystyried defnydd Gweinidogion Cymru o laith Arwyddo yn y cynadleddau yma. Yn dilyn gwrandawriad ar yr achos a gynhaliwyd yn rhithiol, cytunodd y Tribiwnlys â phenderfyniad y Comisiynydd, oedd yn ymddangos fel atebydd yn yr achos, nad oedd safonau penodol o Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) yn gymwys at gynadleddau'r wasg a gynhaliwyd gan Weinidogion Cymru yn ystod pandemig COVID-19.

Penderfyniad y Tribiwnlys oedd fod Safon 36 yn gymwys pan fo digwyddiad yn galluogi'r cyhoedd, neu i aelodau o'r cyhoedd, fod yn gorfforol bresennol yn y fangre lle cynhelir y digwyddiad, neu, o leiaf, fod yn bresennol yn rhithiol ac yn medru cyfrannu at y digwyddiad, boed trwy annerch y rheini

sy'n gorfforol bresennol gyda chymorth meicroffon, neu mewn modd cyfatebol arall. Nid oedd y Tribiwnlys felly yn derbyn achos yr Apelydd fod Safon 36 yn gymwys mewn cyfarfod lle dim ond arsylwi ar y digwyddiad yn rhithiol yn unig oedd modd i'r cyhoedd ei wneud. Gwnaeth y Tribiwnlys dderbyn fod yna wahaniaeth lle roedd gan unigolyn hawl ymuno â digwyddiad pe bai yn gorfforol neu yn rhithiol (fel gyda gwrandawriad y Tribiwnlys) o'i gymharu ag achos lle ond arsylwi yn rhithiol yr oedd yr hawl i'w wneud (fel yn y cynadleddau i'r wasg). Yn ogystal, derbyniodd y Tribiwnlys nad oedd achosion yn ymwneud â'r Ddeddf Gydraddoldeb 2010 yn uniongyrchol berthnasol i hawliau iaith yn unol â Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

Nododd y Tribiwnlys ei farn ar adran 67 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, er nad oedd y farn honno yn rhan o benderfyniad y Tribiwnlys wrth benderfynu'r achos. Serch hynny, nododd y Tribiwnlys mai ei farn oedd nad oedd y ffaith fod y gynhadledd i'r wasg yn cael ei thrawsyrnu ar lein ar gyfer y teledu a'r rhyngwyd yn bodloni diffiniad o "ddarlledu" yn adran 67.

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-2023

Gweithio'n gyfochrog ag ombwdsmyr a chomisiynwyr

Mae'r Comisiynydd yn cyfarfod yn rheolaidd â Chomisiynydd Pobl Hŷn Cymru, Comisiynydd Plant Cymru, Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru ac Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ac Archwilio Cymru i drafod materion strategol a gweithredol. Mae swyddogion hefyd yn mynychu rhwydweithiau a chyfarfodydd sefydliadau sy'n cael eu hariannu gan Lywodraeth Cymru ar draws y meysydd cyllid, adnoddau dynol, llywodraethiant, diogelu data a thechnoleg gwybodaeth. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn aelod statudol o Banel Cynghori Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol.

Adolygiad effeithiolrwydd

Fel Swyddog Cyfrifyddu, rwy'n gyfrifol am gynnal system ddiogel o reolaeth fewnol. I ddatblygu a chynnal y system, rwy'n ystyried mewnbyn y Tîm Rheoli a'r archwilwyr mewnol, a sylwadau Archwilydd Cyffredinol Cymru yn ei lythyr rheolaeth ac mewn adroddiadau eraill.

Nod y rhaglen archwilio mewnol yw rhoi sicrwydd annibynnol a gwrthrychol o ran rheoli risg, rheolaethau a llywodraethu. Mae'r sicrwydd mae'r archwiliad mewnol yn ei roi yn elfen allweddol o'r fframwaith llywodraethu ac yn un o'r ffynonellau sicrwydd allweddol sy'n ofynnol gan y Comisiynydd a'r Pwyllgor Archwilio a Risg.

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-2023

Yn ystod y flwyddyn, archwiliwyd y meysydd gwaith canlynol, a oedd wedi'u cynnwys yn y cynllun archwilio mewnol blynyddol ar gyfer 2022-23. Derbyniwyd adroddiadau, gan gynnwys argymhellion ar sut i wneud gwelliannau pellach i'r system reolaeth fewnol.

Maes	Math o Adroddiad	Lefel Sicrwydd	Nifer yr Argymhellion
Parhad Busnes – Penodi Comisiynydd newydd – Trefniadau Pontio	Sicrwydd	Sylweddol	1
Diogelu Data	Cydymffurfiaeth	Rhesymol	4
Defnydd Swyddfeydd a Gweithio Ystwyth	Sicrwydd	Rhesymol	3
Cynllunio Strategol	Sicrwydd	Sylweddol	3
TGCh – Diogelwch Seibr	Sicrwydd	Rhesymol	5
Rheolaethau Ariannol Allweddol	Sicrwydd	Sylweddol	0
Dilyniant o Argymhellion Parhad Busnes	Sicrwydd	Rhesymol	7

Caiff pob adroddiad archwilio mewnol ei gyflwyno a'i ystyried gan y Pwyllgor Archwilio a Risg. Mae'r pwyllgor yn cadw trosolwg o'r cynnydd a wneir yn erbyn argymhellion yr archwilydd mewnol. Rwyf wedi ymateb i'w hargymhellion ac wedi cytuno ar raglen o welliant parhaus. Yn yr Adroddiad Dilyniant, mae'r archwilydd mewnol yn adrodd ar gynnydd yn erbyn argymhellion y blynyddoedd blaenorol. Nodwyd bod 11 o'r argymhellion wedi'u gweithredu a bod 3 argymhelliad heb eu cyflawni'n llawn. Roedd rhain mewn perthynas â fframwaith mudo, trosglwyddo a chadw data yn ogystal â phroses monitro perfformiad o fewn y system rheoli achosion a llifoedd gwaith. Penderfyniad y rheolwyr yw y bydd yr argymhellion hyn yn cael eu gweithredu wrth weithredu'r Cynllun Strategol newydd a chyflwyno system rheoli achosion newydd fydd yn weithredol yn ystod 2023-24.

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-2023

Yn ei adroddiad blynyddol rhoddodd yr archwilwyr mewnol y farn ganlynol ar lywodraethiant y sefydliad:

“Mae TIAA yn fodlon, yn seiliedig ar y meysydd a adolygwyd yn ystod y flwyddyn, bod gan Gomisiynydd y Gymraeg brosesau rheoli risg, rheolaeth a llywodraethu rhesymol ac effeithiol ar waith.

Twyll

Nid yw diwylliant y sefydliad yn goddef twyll. Lluniwyd polisiâu er mwyn sicrhau bod swyddogion y sefydliad yn ymwybodol o’u cyfrifoldebau mewn perthynas â thwyll, a’r goblygiadau lle bo achos twyll yn codi. Mae gweithdrefnau ar waith i reoli twyll, gan gynnwys holiadur a chofrestr risg twyll; ond cydnabyddir nad oes modd rhoi gwarant na allai achos o dwyll godi. Ni fu achos o dwyll yn y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2023.

Y gallu i ymdrin â risg

Mae’r system rheoli risg yn cael ei harwain gan y Tîm Rheoli ac mae’n cael ei hardystio gan y Pwyllgor Archwilio a Risg. Y Cyfarwyddwr Strategol yw Rheolwr Risg y sefydliad. Derbyniodd y Pwyllgor Archwilio a Risg hyfforddiant ar risg a rheoli risg gan yr archwilwyr mewnol yng nghyfarfod Mawrth 2023.

Y fframwaith risg a rheoli

Fel Comisiynydd, rwy’n rheoli risg ar lefel strategol a gweithredol. Mae’r Tîm Rheoli yn adolygu risgiau strwythuredig fel rhan o’r adolygiadau cynnydd chwarterol ar y cynllun gweithredol. Caiff risgiau perthnasol eu nodi ym mhob papur a gyflwynir i’r Tîm Rheoli. Bydd y risgiau gweithredol allweddol o’r ymarferiadau yn cael eu hymgorffori i’r Gofrestr Risg Strategol. Yn ystod 2022-23 cynhaliwyd adolygiad o drefniadau rheoli risg y sefydliad. I gynorthwyo gyda hynny cynhaliodd yr archwilwyr mewnol adolygiad ymgynghorol i archwilio sicrwydd y fframwaith rheoli risg. Yn sgil yr adolygiadau gwnaed rhai newidiadau i’r gofrestr risg. Golyga hyn yn y bydd y gofrestr risg strategol yn cael ei hadolygu’n ffurfiol pob chwarter gan y tîm rheoli. Yn dilyn hynny bydd proses adrodd i’r Pwyllgor Archwilio a Risg ym mhob cyfarfod chwarterol arferol.

Tudalen y pecyn 75

Adroddiad a Datganiad Llywodraethiant Blynyddol 2022-2023

Yn ogystal, caiff risgiau perthnasol eu nodi ym mhob papur a gyflwynir i'r Tîm Rheoli. Mae hynny yn ei dro yn atgoffa swyddogion i adnabod a rheoli'r risgiau sydd yn rhan o unrhyw waith neu brosiect penodol.

Mae agwedd gadarnhaol tuag at reoli risg yn golygu nad wyf fel Comisiynydd yn amharod i gymryd risgiau a reolir er mwyn cyflawni'r blaenoriaethau sydd yn y Cynllun Strategol. Dylid nodi bod y Tîm Rheoli yn ystyried y risg o rywbeth yn mynd o chwith a hefyd yr effaith o beidio â manteisio ar gyfleoedd neu fethu manteisio i'r eithaf ar gyfleoedd o'r fath pan y'u cyflwynir. Yn yr un modd, nid yw'r tîm rheoli a'r rheolwr risg yn goddef lefel uchel o risg fyddai'n arwain at fethu cydymffurfio â gofynion llywodraethu, dyletswyddau statudol a gofynion cyfreithiol sydd ar y Comisiynydd.

Effeithiolrwydd trefniadau chwythu'r chwiban

Mae Comisiynydd y Gymraeg yn gyfrifol am roi trefniadau mewn lle ar gyfer llywodraethu a gwarchod adnoddau. Mater o arfer da gan gyflogwyr yw gosod gweithdrefnau chwythu'r chwiban mewnol mewn lle. Cymeradwywyd Polisi Chwythu'r Chwiban Comisiynydd y Gymraeg gan y Tîm Rheoli ym mis Medi 2018. Mae manylion cyswllt Cadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Risg ac Aelodau o dîm Archwilwyr Mewnol y Comisiynydd, TIAA, yn cael eu cynnwys yn y polisi fel unigolion y gall swyddogion godi pryderon gyda nhw. Ni adroddwyd unrhyw ddigwyddiad yn ystod y flwyddyn o bryderon dan y polisi chwythu chwiban.

I gloi

Llywddodd y staff i ganolbwyntio ar gyflawni gwaith y sefydliad mewn cyd destun anodd. Yn dilyn croesawu a throsglwyddo awenau i Gomisiynydd newydd mae'r gwaith wedi parhau yn llyfn gyda sylw'n parhau ar y pedair amcan strategol sy'n llywio gwaith y sefydliad.

Fel a nodir mewn archwiliadau, mae gan y Comisiynydd weithdrefnau llywodraethiant addas a phriodol mewn lle. Mae'n parhau i fod yn ymrwymedig i gynnal safonau a lle bo hynny'n bosibl i wella'r trefniadau hyn drwy:

- roi sylw i faterion yn codi gan adroddiad blynyddol yr archwilwyr mewnol;
- barhau i reoli ac i wella perfformiad adrodd a rhoi ffocws ar risgiau sydd wedi eu hadnabod mewn archwiliadau; a
- monitro'r gwaith o gynllunio ei gweithgareddau er mwyn sicrhau bod modd i'r Tîm Rheoli wneud penderfyniadau er mwyn gwella ei ddarpariaeth i unigolion.

Swyddog Cyfrifyddu
Comisiynydd y Gymraeg

Cydraddoldeb

Mae'r Comisiynydd yn falch o gyhoeddi Adroddiad Cydraddoldeb Blynyddol 2022 (ar gyfer y cyfnod rhwng 1 Ebrill 2022 a 31 Mawrth 2023).

Mae'n dadansoddi a gwerthuso cyflawniad y Cynllun ac mae'n ystyried camau gweithredu newydd wrth symud ymlaen.

Mae'r Comisiynydd yn parhau i weithio gyda chyrrff cyhoeddus eraill ar ffrydiau gwaith e.e. ym maes adnoddau dynol.

Mae'r Comisiynydd wedi ymrwymo i ddatblygu polisïau cydraddoldeb ac amrywiaeth i sicrhau bod holl staff y sefydliad yn cael eu trin yn deg waeth pa nodwedd warchoddedig sydd ganddynt fel y'u diffinnir gan Ddeddf Cydraddoldeb 2010. Er enghraifft, mae polisïau recriwtio'r Comisiynydd yn seiliedig ar egwyddorion recriwtio'r Gwasanaeth Sifil ac mae penodiadau yn cael eu gwneud ar sail teilyngdod a chystadleuaeth deg ac agored. Fel rhan o'r broses recriwtio, ar ôl pob penodiad bydd swyddogion y Comisiynydd yn ystyried ffeithiau a gwybodaeth a gyflwynir gan ymgeiswyr er mwyn deall unrhyw rwystrau posib yn well gan sicrhau bod arferion recriwtio'r sefydliad yn gynhwysol ac yn hygyrch i ystod eang o ymgeiswyr am swyddi.

Data cydraddoldeb

Rydym yn parhau i ofyn i ddarpar ymgeiswyr gwblhau holiadur cydraddoldeb fel rhan o'r broses recriwtio; rydym yn casglu data ar 7 o'r 9 nodwedd warchoddedig o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.

Ein swyddogion

Rydym yn gyson yn casglu a chynnal data cydraddoldeb am ein holl swyddogion yn seiliedig ar y 9 nodwedd warchoddedig. Gan mai opsiwn i swyddogion hunan ddatgan yw hwn, nid yw'n orfodol ei gwblhau, felly mae angen ystyried hynny wrth dadansoddi data. Fodd bynnag, ar y cyfan mae staff yn barod i rannu'r wybodaeth hon a byddwn yn parhau i'w hannog i'w lenwi, gan esbonio bod set gref o ddata yn ein helpu i greu gwell polisïau pobl a deall pa mor amrywiol ydym ni fel sefydliad.

Nid ydym yn adrodd ar achosion ailbennu rhywedd. Credwn y gallai adrodd ar y wybodaeth hon mewn sefydliad mor fach gael effaith negyddol ar breifatrwydd unigolion a byddai'r set ddata yn rhy fach i'w dadansoddi.

Cydraddoldeb

Data na ellir ei gyhoeddi a'n hymagwedd at breifatrwydd wrth gasglu a chyhoeddi data

Ar 31 Mawrth 2023, roeddem yn cyflogi 41.6 o bobl (cyfwerth y pen). Mae dehongli data amrywiaeth yn ystyrion yn anodd mewn sefydliad bach, lle gall nifer fach o unigolion newid canrannau ar draws y sefydliad yn sylweddol. Mae hefyd yn golygu na allwn gyhoeddi'r rhan fwyaf o'n data amrywiaeth sy'n ymwneud â'r 9 nodwedd warchoddedig.

Mae rhai setiau data sy'n rhy fach i'w cyhoeddi ac i ddarparu naratif arnynt ar hyn o bryd. Caiff y data hwn ei fonitro'n fewnol gan ein tîm Adnoddau Dynol ac fe'i hadolygir yn rheolaidd. Hyd yn hyn ni fu unrhyw fater sy'n peri pryder; ond byddwn yn darparu naratif pan fydd modd gwneud hynny.

Bwlch cyflog ar sail rhywedd

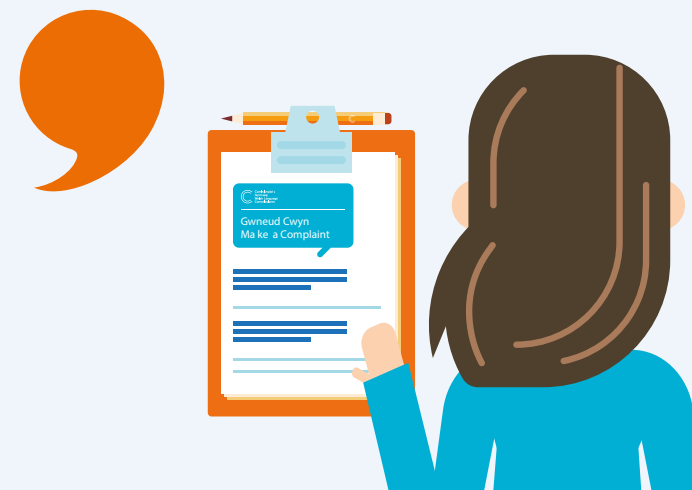
Nid yw'n ofynnol i ni gyhoeddi ein bwlch cyflog ar sail rhywedd oherwydd ein bod yn gyflogwr rhy fach, ond rydym yn ei gyfrifo ac yn dewis ei gyflwyno'n flynyddol yn yr adroddiad blynyddol.

Asesiadau o'r effaith ar gydraddoldeb

Rydym yn parhau i ddefnyddio ein templed pwrcpasol ar gyfer Asesiadau o'r Effaith ar Gydraddoldeb (AEG). Mae'r gwaith o ystyried ffactorau amgylcheddol ac effaith economaidd gymdeithasol yn parhau i gael eu rhoi ar er mwyn cryfhau'r broses o wneud penderfyniadau prosiectau unigol.

Cynnydd yn erbyn amcanion 2022-23

Gosodwyd amcanion clir o fewn y cynllun gweithredu yn sgil heriau'r blynyddoedd cynt, pan gariwyd nifer o'r amcanion i flynyddoedd dilynol yn sgil effeithiau Pandemig COVID-19. Cyflwynwyd amcanion o fewn y cynllun gweithredu blynyddol, a nodwyd yr angen i ystyried materion ar gydraddoldeb ar benderfyniadau o fewn cynllun strategol y Comisiynydd a gyflwynwyd yn 2022. Gwnaed cynnydd ar yr amcanion hynny gan dimau'r Comisiynydd fel y nodir islaw.

Cydraddoldeb

Amcan 1: Bydd y Comisiynydd yn cynyddu amrywiaeth a chynhwysiant y gweithlu

Diweddarwyd y broses o gasglu data cydraddoldeb gan ymgeiswyr am swyddi a gan ein swyddogion presennol. Wrth wneud hynny dros amser, creir ffynhonnell ddata i ddeall cyfansoddiad ein gweithlu yn well ac o ba sectorau o'r gymdeithas y denir ymgeiswyr. Bydd hynny yn ein galluogi i adnabod bylchau, ac i dargedu ein hymgyrchoedd recriwtio mewn ffordd strategol er mwyn cyrraedd ystod ehangach o'r gymdeithas.

Fel sefydliad, mae gennym gynllun gwarantu cyfweiliad i unigolion ag anableddau er mwyn iddynt symud ymlaen i gam nesaf y broses ddethol lle bodlonir meini prawf sylfaenol wrth lunio rhestr fer. Yn ogystal, mae'r holl swyddi a hysbysebiri i'w gweld ar amrywiaeth o rwydweithiau a chyhoeddiadau, megis Golwg360, lleol.cymru, gwefan Safle Swyddi yn ogystal â gwefan a chyfryngau cymdeithasol y Comisiynydd. Rydym hefyd yn rhannu gwybodaeth am swyddi a chyfleoedd gyda chyrrff nodedig eraill. Mae hyn er mwyn sicrhau bod y swyddi yn cyrraedd cynifer o bobl â phosibl.

Mae hefyd modd derbyn gwybodaeth am swyddi gwag mewn amrywiaeth o fformatau ar gais. Byddwn yn sicrhau bod unrhyw addasiadau rhesymol yn cael eu gwneud yng nghyswllt trefniadau ar gyfer cyfweiliad, a thrwy weithio yn ddigidol a defnyddio'r dechnoleg ddiweddaraf, mae modd bod yn hyblyg wrth gynnal cyfweiliadau rhithiol gydag ymgeiswyr ar draws Cymru. Byddai addasiadau rhesymol yn cael eu gwneud, lle byddai modd, i atal pobl anabl rhag bod o dan anfantais mewn cyfweiliad. Mae hyn hefyd yn berthnasol ar gyfer unrhyw aelod newydd o staff neu ar gyfer aelodau presennol o staff sy'n dychwelyd i'r gwaith yn dilyn cyfnod o salwch, ar ôl anaf neu gyfnod o secondiad allanol.

Amcan 2: Bwlch cyflog

Mae'r broses o benodi staff a gosod cyflogau staff y Comisiynydd yn dilyn trefn gyson a theg nad yw'n ffafrio'r naill ryw dros y llall. Fodd bynnag, oherwydd maint bychan y sefydliad a'r ffaith bod swydd y Comisiynydd yn denu cyflog sydd yn sylweddol uwch na swyddi eraill y sefydliad, mae rhyw'r Comisiynydd wedi cael dylanwad cryf ar y bwlch cyflog ar sail rhyw yn y gorffennol.

Mae'r bwlch cyflog rhwng y rhywiau yn y gweithlu hefyd yn destun monitro cyson, sydd, o fewn y flwyddyn ddiwethaf, o blaid menywod o fewn y gweithlu. Byddwn yn cadw golwg ar y mathau o gytundebau, a phatrymau gweithio'r gweithlu er mwyn deall a delio â rhwystrau posibl all godi.

Amcan 3: Bydd y Comisiynydd yn ymgysylltu â'r gymuned

Yn sgil colli'r wefan gorfforaethol yn dilyn yr ymosodiad seibr yn 2020-21, comisiynwyd ac ail-gynlluniwyd gwefan gwbl newydd ar gyfer y Comisiynydd. Mae'r wefan wedi bod yn fodd llwyddiannus i hyrwyddo a lledaenu gwaith a gweledigaeth y Comisiynydd. Mae ei dyluniad yn gwbl hygyrch, gan ddefnyddio delweddau a ffotograffiaeth sy'n gynhwysol ac yn cynrychioli nifer o ardaloedd, grwpiau, sefydliadau a mudiadau ar draws Cymru. Mae modd cysylltu â thudalennau cyfryngau cymdeithasol y Comisiynydd, a hyrwyddir ymweliadau â chyhoeddiadau'r Comisiynydd ar y wefan a'r tudalennau ar safleoedd megis Twitter, Facebook ac Instagram. Bydd y wefan yn parhau i ddatblygu yn ystod 2023-24, gan gynnwys diweddariadau ar y broses gwyno, a rhagor o glipliau fideo hygyrch, dwyieithog ar raglenni gwaith y Comisiynydd.

Yn ystod y flwyddyn cynhaliwyd ymgyrch hawliau lwyddiannus, oedd yn cynnwys clipiau fideo wedi eu targedu at bobl ifanc am eu hawliau i ddefnyddio'r Gymraeg. Defnyddiwyd iaith arwyddion fel rhan o'r ymgyrch er mwyn sicrhau bod cymaint â phosibl o aelodau'r gymdeithas yn ymwybodol o'u hawliau. Mae'r Comisiynydd hefyd wedi lansio tudalen Instagram benodol gan gynnwys 'GIF's' perthnasol i'r Gymraeg, sy'n denu cynulleidfaoedd newydd ac yn fodd o hybu'r defnydd o'r Gymraeg ar y cyfryngau cymdeithasol.

Mae defnyddio'r wefan a chyfryngau cymdeithasol yn fodd o godi ymwybyddiaeth o waith a chyhoeddiadau'r Comisiynydd. Gallant ein cynorthwyo i gyrraedd defnyddwyr ar draws Cymru a'r byd a sicrhau bod amlygrwydd i waith y Comisiynydd ymysg pobl o bod oed ac o fewn mudiadau a sefydliadau amrywiol ystod eang o sefydliadau. Byddwn hefyd yn cefnogi ac yn tagio negeseuon a digwyddiadau a gynhelir gan fudiadau eraill i hyrwyddo'r Gymraeg.

Pan ddechreuodd y Comisiynydd ei swydd ddechrau 2023 ymddangosodd ar nifer o raglenni radio a theledu S4C a'r BBC yn Gymraeg a Saesneg. Sicrhawyd bod erthyglau yn y wasg am ei gwaith gan gynnwys yn Wales Online, Golwg a gwefan Golwg 360. Cynhaliwyd rhaglen o ymgysylltu â sefydliadau ar draws Cymru i gyflwyno'r Comisiynydd ac i drafod ei gweledigaeth a rôl y Comisiynydd yn ehangach.

Cydraddoldeb

Amcan 4: Sicrhau bod cydraddoldeb yn rhan o'r broses gaffael / comisiynu ac yn cael ei reoli drwy'r broses ddarparu drwyddi draw

Mae gofynion cydraddoldeb yn rhan ganolog o'n proses gaffael a chomisiynu. Fel sefydliad, rydym yn defnyddio'r egwyddorion a osodir gan Lywodraeth Cymru a'r Gwasanaeth Sifil wrth ystyried ein proses gaffael, gan sicrhau bod egwyddorion cydraddoldeb yn greiddiol i'r modd y pwrceisir gwasanaethau gan y Comisiynydd. Er enghraifft, wrth gaffael darparwr i gynorthwyo'r Comisiynydd gyda'r broses o rannu cylchlythyr, nodwyd yr angen i sicrhau bod modd hygyrch i unigolion danysgrifio i'r gwasanaeth newydd yma.

Mae gennym ddogfen fewnol Adroddiad Asesu Perfformiad Contract sydd wedi ei haddasu er mwyn sicrhau bod y rheolwr contractau yn asesu gofynion cydraddoldeb lle bo hynny'n berthnasol. Fel sefydliad, gwyddom bod rhaid inni wneud yn siŵr bod ein gwaith a'r modd yr ydym yn comisiynu gwaith ymchwil yn sicrhau cydraddoldeb a thegwch i'r defnyddiwr. Rhaid hefyd sicrhau bod y wybodaeth am contractau ar gael i ddefnyddwyr mewn modd sy'n gynhwysol ac yn hygyrch i gynifer o bobl ag sy'n bosib. Ar y cyd ag aelodau o Bartneriaeth Cydraddoldeb

Cyrff Cyhoeddus yng Nghymru, rydym yn rhannu arferion effeithiol a defnyddiol gyda'n gilydd ac yn sicrhau bod cysondeb yn y modd rydym yn hyrwyddo ein gwaith ar gydraddoldeb, pwrcaasu a chomisiynu gwaith sy'n ateb ein gofynion statudol.

Amcan 5: Sicrhau bod anghenion unigol yn cael eu hadlewyrchu wrth weithredu swyddogaethau

Ers y cyfnod clo gorfodol adeg COVID-19, rydym wedi bod yn flaengar wrth ddefnyddio technoleg i gynnal digwyddiadau ac i sicrhau bod modd cael mynediad at amrywiol weithdai, hyfforddiant a gweminarau ar faterion penodol.

Rydym wedi cynnal sesiynau hyfforddi a chyfweliadau am swyddi yn rhithiol gan ddefnyddio'r dechnoleg ddiweddaraf yn helaeth gan sicrhau gwell hygyrchedd.

Mae gwaith wedi ei gyflawni fel rhan o ddatblygu system CRM newydd i gasglu ac adolygu data amrywiaeth am y rhai sy'n cysylltu â'r Comisiynydd. Bydd hon yn drefn newydd fydd yn sicrhau y medrir dysgu am amrywiaeth y defnyddwyr sy'n cysylltu â ni a thargedu sylw penodol lle mae angen gwneud hynny er mwyn sicrhau ein bod yn estyn allan fel y dylem.

Adroddiad taliadau cydnabyddiaeth ac adroddiad staff

Cytundebau Gwasanaeth

Mae Deddf Diwygio Cyfansoddiadol a Llywodraethiant 2010 yn gofyn bod penodiadau Gwasanaethau Cyhoeddus yn cael eu gwneud ar sail teilyngdod a chystadleuaeth deg ac agored. Mae'r Egwyddorion Recriwtio a gyhoeddwyd gan Gomisiwn y Gwasanaeth Sifil yn pennu'r amgylchiadau pan ellir gwneud penodiadau fel arall.

Oni nodir yn wahanol isod, mae gan y swyddogion yn yr adroddiad hwn benodiadau sy'n ben agored. Byddai ymadawiadau cynnar, ac eithrio am gamymddwyn, yn arwain at yr unigolyn yn derbyn iawndal fel a nodir yng Nghynllun Digolledu'r Gwasanaeth Sifil.

Polisi Taliadau Cydnabyddiaeth

Mae swyddogion Comisiynydd y Gymraeg yn parhau ar amodau a thelerau sy'n gyson â rhai Llywodraeth Cymru. Mae gan y Comisiynydd bolisi i gydnabod staff sy'n ymgymryd â dyletswyddau ychwanegol tu hwnt i'w rôl arferol ar sail dros dro. Mae'r polisi hwn yn glynu'n agos at drefniant tebyg a weithredir gan Lywodraeth Cymru.

Mae Cynllun Datblygu Perfformiad yn weithredol ar gyfer holl swyddogion y Comisiynydd. Ni chyplysir taliadau cydnabyddiaeth â pherfformiad ar gyfer swyddogion sy'n bodloni gofynion sylfaenol swyddi, er gellir hepgor y cynnydd yn rhychwant y tâl pan nad yw'r gofynion perfformiad sylfaenol wedi'u bodloni.

Ar y cyfan, cyflogir swyddogion (gan gynnwys uwch swyddogion) i swyddi parhaol. Mae cyfnodau rhybudd yn amrywio o bedair wythnos i dri mis, gan ddibynnu ar lefel a hyd gwasanaeth.

Telir aelodau'r Panel Cyngori, a benodwyd gan Weinidogion Cymru, yn unol â chyfraddau a osodwyd gan Lywodraeth Cymru. Telir aelodau'r Pwyllgor Archwilio a Risg, a benodwyd gan Gomisiynydd y Gymraeg, ar raddfeydd tebyg i aelodau'r Panel Cyngori.

Cydraddoldeb yn y gweithle

Mae'r Comisiynydd yn gwrthwynebu'n llwyr unrhyw wahaniaethu ar ba bynnag sail. Gweithredir prosesau teg a chyson wrth ddewis a dethol swyddogion newydd.

Adroddiad taliadau cydnabyddiaeth ac adroddiad staff

Gofynnir i ymgeiswyr gwblhau ffurflen monitro cyfle cyfartal fel rhan o'r broses ymgeisio. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn gweithredu cynllun cyfweiliad gwarantedig i unrhyw un sydd ag anabledd, fel y'i diffinnir gan y Ddeddf Cydraddoldeb 2010, ac sy'n cyrraedd y gofynion hanfodol ar gyfer y swydd.

Wrth ddefnyddio arferion cyflogaeth teg a gwrthrychol, bydd y Comisiynydd yn sicrhau bod swyddogion yn cael eu trin yn deg a gyda pharch yn y gweithle, ac yn cael cyfle cyfartal i gyfrannu ac i gyflawni i'w potensial llawn. Bydd addasiadau rhesymol a/neu hyfforddiant yn cael eu darparu ar gyfer swyddogion a ddaeth yn bobl ag anabledd yn ystod eu cyflogaeth gyda'r Comisiynydd.

Cydnabyddiaeth undeb

Mae gan y sefydliad gangen gydnabyddedig o undeb y PCS, ac mae cyfarfodydd rheolaidd yn cael eu cynnal rhwng cynrychiolwyr y gangen, y Comisiynydd, y Dirprwy Gomisiynydd a'r Uwch Swyddog Adnoddau Dynol.

Lles

Mae lles swyddogion yn hollbwysig i'r Comisiynydd, ac yn ystod y flwyddyn dan sylw ehangwyd y gwasanaethau i hybu iechyd a lles ymysg staff. Rydym wedi cynnig y brechlyn ffliw i bob swyddog yn rhad ac am ddim a thanysgrifio i Wasanaeth Cymorth i Gyflogeion cynhwysfawr trwy ddarparu blaengar yn y maes sef BHSF. Rydym hefyd wedi darparu adnoddau i gefnogi lles ariannol ein staff a chynnal amryw o sesiynau i hybu iechyd a lles da ymysg swyddogion. Yn ogystal, cynigir buddion i staff fel Cynlluniau Talebau Gofal Plant, a chyflwynwyd rhaglen beicio i'r gwaith sy'n ysgogi ymarfer corff a lleihau allyriadau carbon wrth deithio i'r swyddfeydd.

Dysgu a datblygu

Mae'r Comisiynydd yn gweithredu trefn datblygu perfformiad sy'n sicrhau bod swyddogion yn deall yr hyn a ddisgwylir ganddynt wrth eu gwaith ac yn sicrhau bod ganddynt y sgiliau a'r gallu i gyflawni hynny. Mae trafod anghenion hyfforddi a datblygu yn rhan allweddol o'r drefn ac mae cynllun datblygu'n cael ei lunio ar gyfer pob swyddog ar sail y trafodaethau hynny, yn unol â'r blaenoriaethau hyfforddiant a gytunir yn flynyddol.

Adroddiad taliadau cydnabyddiaeth ac adroddiad staff

Hyrwyddir cyfleoedd dysgu a datblygu i'r holl staff a chyflwynwyd rhaglen o ddatblygiad personol ar draws y sefydliad yn y flwyddyn a fu er mwyn nodi unrhyw anghenion penodol ac i ddatblygu sgiliau'r gweithlu. Trefnwyd cyrsiau amrywiol gydag Ysgol Economeg Llundain, Prifysgol y Frenhines Margaret a chysiau amrywiol gan Goleg y Gwasanaeth Sifil.

Ystyrir yr opsiynau mwyaf cost effeithiol wrth ddiwallu anghenion hyfforddi a datblygu, a chynigir amrywiaeth o ddulliau hyfforddi lle bo hynny'n ymarferol bosibl.

Cyflog

Mae 'cyflog' yn cynnwys cyflog gros, goramser a lwfans cyfrifoldeb pan fo'n briodol. Mae'r adroddiad hwn wedi ei seilio ar daliadau cronedig gan Gomisiynydd y Gymraeg a gofnodwyd yn y cyfrifon hyn.

Caiff Comisiynydd y Gymraeg ei benodi gan Brif Weinidog Cymru yn unol ag Atodlen 1 Paragraffau 3(1) a 6(1) Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011. Mae Comisiynydd y Gymraeg yn aelod o Brif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil (PGPGS). Wrth bennu unrhyw gynnydd blynyddol yn nhâl y Comisiynydd, bydd Prif Weinidog Cymru yn ystyried argymhellion y Corff Adolygu Cyflogau Uwch swyddogion (SSRB), corff sy'n cynghori Prif Weinidog y Deyrnas Unedig a'r gweinyddiaethau datganoledig ar lefelau tâl y sector cyhoeddus.

Tâl yn seiliedig ar berfformiad

Ni wnaed taliadau yn seiliedig ar berfformiad na thaliadau bonws yn ystod 2022-23 i uwch swyddogion (2021-22: £0).

Buddion mewn da

Mae gwerth ariannol buddion mewn da yn cwmpasu unrhyw fuddion a ddarperir gan y cyflogwr ac a ystyrir gan Gyllid a Thollau EF yn daliad trethadwy. Ni wnaed buddion mewn da yn ystod 2022-23 i uwch swyddogion (2021-22: £0).

Adroddiad taliadau cydnabyddiaeth ac adroddiad staff

Tâl cydnabyddiaeth: amrediad a chanolrif

Gofynnir i gyrff sy'n adrodd ddatgelu amrediad tâl swyddogion a'r berthynas rhwng tâl y swyddog uchaf ei dâl yn eu sefydliad a thâl gweithlu'r sefydliad.

	Newid %	31 Mawrth 2023	31 Mawrth 2022
Band cyflog (£000) y swyddog uchaf ei dâl ¹	5.7	90-95	85-90
Rychwant tâl uchaf (ac eithrio'r swyddog uchaf ei dâl)		70,290	61,440
Rychwant tâl isaf		27,890	24,630
Tâl cymedrig ²	6.9	41,737	39,043
Tâl cymedrig (ac eithrio'r swyddog uchaf ei dâl) ²		40,469	38,033
Pwynt tâl 25 ^{ain} canraddol		36,590	33,190
Pwynt tâl 50 ^{ain} canraddol		39,690	38,160
Pwynt tâl 75 ^{ain} canraddol		43,660	40,100
Cymhareb pwynt tâl 25 ^{ain} canraddol â'r swyddog uchaf ei dâl ³		2.53	2.64
Cymhareb pwynt tâl 50 ^{ain} canraddol â'r swyddog uchaf ei dâl ⁴		2.33	2.29
Cymhareb pwynt tâl 75 ^{ain} canraddol â'r swyddog uchaf ei dâl ³		2.12	2.18

Cyfrifir cyfanswm canolrifol y gydnabyddiaeth drwy ddefnyddio tâl cywerth â llawn amser (cyflog gros) yr holl swyddogion, heb gynnwys y Comisiynydd, a hynny ar y dyddiad adrodd.

¹ Mae band cyflog y swyddog uchaf ei dâl wedi cynyddu oherwydd penodiad y Comisiynydd i swydd barhaol ar 09/01/2023.

² Mae'r cynnydd o 6.9% yn y tâl cymedrig oherwydd cynnydd i'r cyfraddau cyflog yn dilyn y setliad tâl, a staff yn symud i rychwant uwch yn y band cyflog.

³ Bu lleihad i'r cymhareb ar gyfer pwyntiau tâl 25ain canolraddol a 75ain canolraddol oherwydd cynnydd i'r cyfraddau cyflog yn dilyn y setliad tâl, a staff yn symud i rychwant uwch yn y band cyflog.

⁴ Bu cynnydd i'r gymhareb pwynt tâl 50ain canolraddol oherwydd cynnydd mwy i gyflog y swyddog uchaf ei dâl yn dilyn penodiad Comisiynydd newydd, na'r cynnydd i'r cyfraddau cyflog yn dilyn y setliad tâl.

Adroddiad taliadau cydnabyddiaeth ac adroddiad staff

Demograffeg oedran/rhyw'r gweithlu

Oedran cymedrig staff Comisiynydd y Gymraeg ar 31 Mawrth 2023 oedd 42 mlwydd oed (2021-22: 39 mlwydd oed).

Crynoir demograffeg rhyw y cyfarwyddwyr a'r staff ar 31 Mawrth 2023 yn y tabl isod:

		31 Mawrth 2023		31 Mawrth 2022	
		Gwryw %	Menyw %	Gwryw %	Menyw %
Comisiynydd a'r Cyfarwyddwyr	cywerth y pen	0.0	3.0	1.0	1.0
	%	0.0	100.0	50.0	50.0
Swyddogion eraill	cywerth y pen	14.0	24.6	13.8	28.7
	%	36.2	63.8	32.5	67.5
Cyfanswm	cywerth y pen	14.0	27.6	14.8	29.7
	%	33.6	66.4	33.3	66.7

Bwlch tâl ar sail rhyw

Crynoir y bwlch tâl ar sail rhyw gweithlu Comisiynydd y Gymraeg ar 31 Mawrth 2022 yn y tabl isod:

	31 Mawrth 2023	31 Mawrth 2022
Bwlch tâl cymedrig ar sail rhyw	-2.7%	0.9%
Canolrif y bwlch tâl ar sail rhyw	0.0%	0.0%

Y prif ffactor sy'n dylanwadu ar newid yn y bwlch tâl o blaid swyddogion benywaidd, yw'r newid yn demograffeg rhyw y Comisiynydd a'r Cyfarwyddwyr yn ystod y flwyddyn.

Adroddiad taliadau cydnabyddiaeth ac adroddiad staff

Rheoli absenoldeb a phresenoldeb

Cyfanswm y diwrnodau gwaith a gollwyd drwy absenoldeb salwch am y cyfnod 1 Ebrill 2022 hyd 31 Mawrth 2023 oedd 111.5 (2021-22: 273.5). O'r diwrnodau gwaith a gollwyd drwy salwch, roedd 100% (2021-22: 64.9%) ohonynt oherwydd absenoldeb tymor byr a 0% (2021-22: 35.1%) oherwydd absenoldeb hirdymor. (Diffiniad absenoldeb hirdymor yw absenoldeb o fwy nag 20 diwrnod am yr un rheswm). Dylid nodi bod absenoldebau oherwydd COVID-19 yn cynrychioli 32% o'r holl ddyddiau gwaith a gollwyd oherwydd salwch, a bod hwn yn gynnydd o'i gymharu â 2021-22 (20%).

Cyfartaledd y diwrnodau gwaith a gollwyd fesul pen (cywerth â llawn amser) oedd 2.6 (2021-22: 6.2) a hynny wedi ei seilio ar 42.2 aelod o staff cywerth â llawn amser (2021-22: 43.2).

Mae'r Comisiynydd yn nodi'r rhesymau am absenoldeb drwy salwch ac roedd 3% o'r diwrnodau gwaith a gollwyd am resymau iechyd meddwl (2021-22: 6%). Roedd yr absenoldebau hyn i gyd yn rhai tymor byr.

Ar gyfartaledd collwyd 7.7 niwrnod gwaith fesul pen yn y sector cyhoeddus yn 2022 oherwydd salwch, gyda rhesymau iechyd meddwl yn cael eu nodi ar gyfer 13% o absenoldebau*.

* Arolwg y Gweithlu – Swyddfa Ystadegau Cenedlaethol

Trosiant staff

Roedd cyfradd trosiant staff yn 2022-23 yn 13.8% (2021-22: 8.8%) (2020-21: 4.6%) (2019-20: 9.6%), (2018-19: 8.6%).

Trefniadau oddi ar y gyflogres

Ni wnaethpwyd unrhyw daliadau i unigolion dan drefniadau oddi ar y gyflogres yn ystod y flwyddyn hyd at 31 Mawrth 2023 (2021-22: £0).

Ymgynghorwyr

Gwnaethpwyd taliadau o £246,000 i ymgynghorwyr yn ystod y flwyddyn (2021-22: £143,000).

Talwyd £241,600 i ddatblygu'r system Rheoli Achosion a datblygiadau pellach i Gronfa Enwau Lleoedd y Comisiynydd.

Talwyd £4,600 i arbenigwyr mewn perthynas â diogelwch tân, treth ar werth, recriwtio a chyfathrebu.

Cofrestr rhoddion

Mae gan y Comisiynydd gofrestr rhoddion. Nid oes unrhyw eitem a gofnodwyd yn cael ei ystyried yn faterol berthnasol i'w gynnwys yn yr adroddiad hwn.

Adroddiad taliadau cydnabyddiaeth ac adroddiad staff

¹ Nifer cywerth â llawn amser a gyflogwyd yn ystod y flwyddyn.

² Mae'r aelodau yn cynnwys 5.0 aelod o'r Panel Cyngori (2021-22: 5.0) a 4.0 aelod o'r Pwyllgor Archwilio a Risg (2021-22: 4.0) ar gyfartaledd yn ystod y flwyddyn

Tudalen y pecyn 88

Niferoedd swyddogion a chostau perthnasol

	Staff parhaol £000	Staff ar gytundeb cyfnod penodol £000	Secondiad i mewn £000	Cyfanswm 2022-23 £000	Cyfanswm 2021-22 £000
Costau swyddogion					
Cyflog	1,639	64	21	1,724	1,713
Nawdd cymdeithasol	180	7	2	189	174
Pensiwn	450	17	4	471	464
	2,269	88	27	2,384	2,351
Ffioedd aelodau pwyllgorau				13	13
Staff drwy asiantaeth				13	46
Cyfanswm				2,410	2,410

Niferoedd swyddogion

	2023-23	2021-22
Comisiynydd y Gymraeg	0.2	0.9
Staff parhaol	39.5	39.2
Swyddogion ar gytundeb cyfnod penodol	2.0	2.8
Secondiad i mewn	0.5	0.3
Staff drwy asiantaeth	0.2	0.6
Nifer cyfartalog (1)	42.4	43.8
Aelodau o bwyllgorau (2)	9.0	9.0

Adroddiad taliadau cydnabyddiaeth ac adroddiad staff

Pensiynau

Mae Prif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil (PGPGS) ac **alpha** yn gynlluniau buddiannau diffiniedig heb eu hariannu ar gyfer nifer o gyflogwyr ac o ganlyniad nid oes modd i Gomisiynydd y Gymraeg adnabod ei chyfran o'r asedau a'r rhwymedigaethau sylfaenol. Pennodd actiwari'r cynllun werth y cynllun ar 31 Mawrth 2016. Mae gwybodaeth ar gael yng nghyfrifon adnoddau Swyddfa'r Cabinet: Civil Superannuation (www.civilservice.gov.uk/pensions).

Ar gyfer 2022-23, roedd cyfraniadau'r cyflogwr o £500,000 (2021-22 : £482,000) yn daladwy i gynlluniau pensiwn y gwasanaeth sifil ar un o bedair graddfa rhwng 26.6% a 30.3% (2021-22: 26.6% i 30.3%) o gyflog pensiynadwy, yn seiliedig ar fandiau cyflog. Mae Actiwari'r Cynllun yn adolygu cyfraniadau'r cyflogwr, gan amlaf bob pedair blynedd, yn dilyn prisiant llawn o'r cynllun. Mae cyfraddau'r cyfraniadau yn adlewyrchu buddion wrth iddynt gael eu cronni, nid pan delir y costau mewn gwirionedd, ac maent yn adlewyrchu profiad blaenorol y cynllun.

Gall swyddogion ddewis agor cyfrif pensiwn **partnership**, sef cynllun pensiwn rhanddeiliad â chyfraniad cyflogwr. Mae cyfraniadau'r cyflogwr yn ddibynnol ar oedran ac ar raddfa rhwng 8.0% a 14.75% o gyflog pensiynadwy. Mae'r cyflogwr hefyd yn rhoi cyfraniad cyfatebol o hyd at 3% o gyflog pensiynadwy. Nid oes unrhyw swyddog sy'n gyflogedig gan Comisiynydd y Gymraeg yn aelod o'r cynllun pensiwn **partnership**.

Nid oes unrhyw berson wedi ymddeol ar sail afiechyd yn ystod y flwyddyn.

Rhan 3: Datganiadau Ariannol

Datganiad Gwariant Net
Cynhwysfawr

Datganiad Sefyllfa Ariannol

Datganiad Llifoedd Arian

Datganiad Newidiadau yn
Ecwiti'r Trethdalwyr

Mae'r datganiadau ariannol ar dudalennau 74 i 77 yn ddatganiadau ariannol drafft heb eu harchwilio. Nid yw'r datganiadau ariannol wedi'u harchwilio gan Archwilydd Cyffredinol Cymru, ac nid ydynt ychwaith wedi'u cymeradwyo na'u llofnodi gan y Swyddog Cyfrifyddu.

Bydd Adroddiad Blynyddol a Datganiadau Ariannol archwiliedig 2022-23 yn cael eu gosod gerbron Senedd Cymru a'u cyhoeddi ar wefan y Comisiynydd yn dilyn derbyn Tystysgrif ac Adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Datganiad Gwariant Net Cynhwysfawr am y flwyddyn hyd at 31 Mawrth 2023

Tudalen y pecyn 91

	2022-23	2021-22
	£000	£000
Gwariant		
Costau swyddogion	2,410	2,410
Gweinyddu	531	691
Prosiect TG	11	61
Gwariant rhaglenni eraill	145	81
Amorteiddiad ar asedau anghyffyrddadwy	13	11
Dibrisiant ar asedau hawl i ddefnydd	96	—
Dibrisiant ar eiddo, offer a pheiriannau	56	51
	3,262	3,305
Incwm	—	—
Gwariant net	3,262	3,305
Costau llog ar rywmedigaethau lesoedd	5	—
Llog (derbynadwy)/taladwy net arall	(1)	1
Gwariant net ar ôl llog	3,262	3,306

Mae'r holl weithgareddau a gwblhawyd yn ystod y flwyddyn yn parhau.

Datganiad Sefyllfa Ariannol ar 31 Mawrth 2023

	31 Mawrth 2023		31 Mawrth 2022	
	£000	£000	£000	£000
Asedau nad ydynt yn gyfredol				
Asedau anghyfyrrdadwy	328		99	
Asedau hawl i ddefnydd	177		—	
Eiddo, offer a pheiriannau	108		164	
Cyfanswm asedau nad ydynt yn gyfredol		613		263
Asedau cyfredol				
Masnach a symiau eraill sy'n dderbyniadwy	81		78	
Arian parod ac arian cywerth	173		151	
Cyfanswm asedau cyfredol		254		229
Cyfanswm asedau		867		492
Rhwymedigaethau cyfredol				
Masnach a symiau eraill sy'n daladwy	(257)		(381)	
Rhwymedigaethau hawl i ddefnydd	(75)		—	
Cyfanswm rhwymedigaethau cyfredol		(332)		(381)
Cyfanswm asedau nad ydynt yn gyfredol ac asedau cyfredol net		535		111
Rhwymedigaethau nad ydynt yn gyfredol				
Rhwymedigaethau hawl i ddefnydd	(104)		—	
Darpariaethau	(265)		(236)	
Cyfanswm rhwymedigaethau nad ydynt yn gyfredol		(369)		(236)
Asedau llai rhwymedigaethau		166		(125)
Ecwiti'r trethdalwyr		166		(125)
Cronfa gyffredinol		166		(125)

Datganiad Llifoedd Arian am y flwyddyn hyd at 31 Mawrth 2023

	2022-23 £000	2021-22 £000
Llifoedd arian o weithgareddau gweithredu		
Gwariant net	(3,262)	(3,305)
Amortiddiad ar asedau anghyfyrrdadwy	13	11
Dibrisiant ar asedau hawl i ddefnydd	96	—
Dibrisiant ar eiddo, offer a pheiriannau	56	51
Colled ar werthiant asedau nad ydynt yn gyfredol	—	—
(Cynnydd)/lleihad mewn derbyniadau masnach ac asedau cyfredol eraill	(3)	(26)
(Lleihad)/cynnydd mewn taliadau masnach a thaliadau eraill	(124)	(20)
Cynnydd/(lleihad) mewn darpariaethau	29	56
(All-lif) arian net o weithgareddau gweithredu	(3,195)	(3,233)
Llifoedd arian o weithgareddau buddsoddi		
Taliad i gaffael asedau anghyfyrrdadwy	(242)	(78)
Taliad i gaffael eiddo, offer a pheiriannau	—	(15)
Derbyniadau am werthiant eiddo, offer a pheiriannau	—	—
(All-lif) arian net o weithgareddau buddsoddi	(242)	(93)
Llifoedd arian o weithgareddau cyllido		
Asedau hawl i ddefnydd, taliadau les: cyfalaf	(94)	—
Asedau hawl i ddefnydd, taliadau les: llog	(5)	—
Llog a dderbyniwyd/(dalwyd)	1	(1)
Cyllido gan Weinidogion Cymru	3,557	2,484
Cyllido net	3,459	2,483
Cynnydd/(lleihad) net mewn arian parod ac arian cywerth yn y cyfnod	22	(843)
Arian parod ac arian cywerth ar ddechrau'r cyfnod	151	994
Arian parod ac arian cywerth ar ddiwedd y cyfnod	173	151

Datganiad Newidiadau yn Ecwiti'r Trethdalwyr ar gyfer y flwyddyn hyd at 31 Mawrth 2023

	£000
Balans ar 1 Ebrill 2021	<u>697</u>
Newidiadau mewn cronfeydd ar gyfer 2021-22 (Diffyg) a gadwyd	(3,306)
Cyfanswm incwm a gwariant a gydnabyddir ar gyfer 2021-22 Cyllido gan Weinidogion Cymru	<u>(3,306)</u> 2,484
Balans ar 31 Mawrth 2022	<u>(125)</u>
Newidiadau mewn cronfeydd ar gyfer 2022-23 (Diffyg) a gadwyd	(3,266)
Cyfanswm incwm a gwariant a gydnabyddir ar gyfer 2022-23 Cyllido gan Weinidogion Cymru	<u>(3,266)</u> 3,557
Balans ar 31 Mawrth 2023	<u>166</u>

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Tudalen y pecyn 95

Cysylltu

Comisiynydd y Gymraeg

Uned 2, Bloc C
Doc Fictoria
Ffordd Balaclava
Caernarfon
LL55 1TH

@comygybraeg

@comygybraeg

ComisiynyddyGymraeg

Comisiynydd y Gymraeg/Welsh
Language Commissioner

E post@cyg-wlc.cymru
FF 0345 6033 221

comisiynyddygybraeg.cymru

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

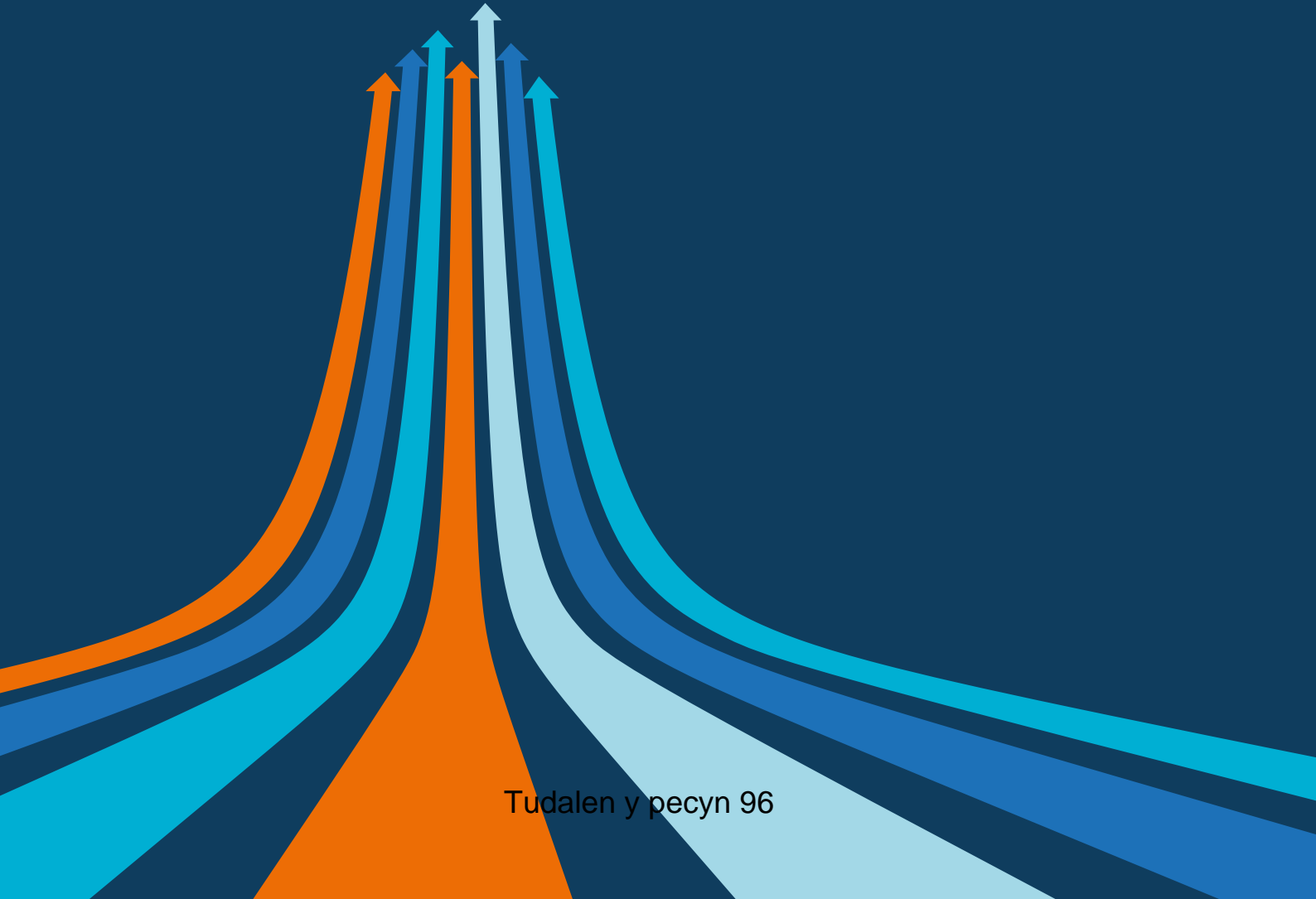
Codi'r Bar

Adroddiad Sicrwydd 2022-23

Cyhoeddwyd yn unol ag Adran 4 Mesur y Gymraeg
(Cymru) 2011

Hydref 2023

Rhagair

Dyma'r adroddiad cyntaf i mi ei gyhoeddi fel Comisiynydd y Gymraeg yn rhoi barn ar gydymffurfiaeth sefydliadau â'u dyletswyddau iaith. Dechreuais yn y swydd ym mis Ionawr 2023, ac yn fy misoedd cyntaf fel Comisiynydd rwyf wedi cael y fraint o gwrdd â nifer o bobl ar draws Cymru sydd wedi trafod gyda mi pa mor bwysig ydy hi iddyn nhw fyw yn y Gymraeg.

Er mwyn i bobl allu defnyddio'r Gymraeg yn naturiol bob dydd, mae rhaid i sefydliadau cyhoeddus, a sefydliadau eraill yng Nghymru, ddarparu a hyrwyddo gwasanaethau, gweithredu'n fewnol a chynllunio polisi sy'n cefnogi cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg.

Mae'n bryder bod y Gymraeg yn parhau i gael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn llawer gormod o amgylchiadau. Mae hefyd yn annerbyniol bod 18% o'r siaradwyr Cymraeg a holwyd y flwyddyn hon wedi cael profiad o rywun arall yn eu hatal rhag siarad Cymraeg. Mae'r erydiad cyson o brofiadau iaith siaradwyr o ddydd i ddydd ac ymagwedd negyddol tuag at ddefnyddio'r iaith yn rhwym o effeithio ar hyder siaradwyr Cymraeg ac yn siŵr o gael effaith ar lefelau defnydd o'r Gymraeg. Hoffwn weld bob sefydliad yn cymryd cyfrifoldeb dros sicrhau bod egwyddorion Mesur y Gymraeg yn llawn weithredol yn eu sefydliadau a bod sefydliadau hefyd yn gosod arweiniad sy'n croesawu defnydd o'r Gymraeg.

Rwy'n awyddus, yn ystod fy nghyfnod fel Comisiynydd y Gymraeg, i weithio yn agos gyda sefydliadau i gynyddu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg. Rydym yn ymwybodol bod llawer o bobl yn derbyn addysg Gymraeg, ond nad ydynt yn defnyddio'r iaith ar ôl gadael yr ysgol. Mae'r gweithle'n lle allweddol i ddefnyddio eu sgiliau Cymraeg ac i roi cyfleoedd iddynt ddefnyddio'r iaith yn broffesiynol ac yn anffurfiol. Mae felly'n allweddol codi trafodaeth ynghylch y potensial sydd i yrru newid yng Nghymru drwy gyfrwng polisiau ar ddefnydd o'r Gymraeg o fewn gweinyddiaeth fewnol sefydliadau cyhoeddus.

Y neges gyffredinol gennyf i sefydliadau yw bod angen codi'r bar. Mae dyletswyddau sydd wedi eu gosod o dan y safonau yn glir ac nid yw cyfradd cydymffurfio 'gweddol dda' yn ddigon i fod yn sail i newid arferion defnydd. Rwyf am ddefnyddio'r holl bwerau sydd gennyf fel Comisiynydd i greu'r amodau cywir i newid arferion defnyddio'r iaith.

Efa Gruffudd Jones.

Efa Gruffudd Jones

Comisiynydd y Gymraeg

Prif ganfyddiadau'r adroddiad

Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Mae gwasanaethau ysgrifenedig ar gael yn helaeth ac maent yn gwella. Nid oes cynnydd mewn gwasanaethau llafar ac mae'r ddarpariaeth islaw'r hyn a ddylai fod. Er hyn, mae pobl yn dweud wrth y Comisiynydd mai gwasanaethau llafar maent eu heisiau fwyaf.

Cyflenwi Gwasanaethau

Mae cydymffurfiaeth wedi gwella, yn arbennig os yw sefydliadau wedi bod o dan ddyletswyddau safonau am gyfnod o amser. Lle roedd nifer o ganlyniadau arolygon y Comisiynydd yn dangos bod gan ddefnyddwyr un siawns mewn tair o allu defnyddio'r Gymraeg, mae'r siawns wedi codi mewn llawer o sefyllfaoedd i fod yn ddwy siawns mewn tair. Mae hyn yn dangos bod sectorau wedi ymateb yn gadarnhaol i'r drefn safonau. Yn amlwg, mae angen codi'r bar yn uwch eto oherwydd dylai fod gwarant o wasanaeth Cymraeg bob amser.

Yn achos y sector iechyd, sydd wedi dod o dan ddyletswydd safonau'r Gymraeg yn fwy diweddar, nid yw data'r cyfnod monitro yn dangos yr un cynnydd. Rhaid i'r sector beidio â gwneud ymdrechion gwangalon, ond mynd ati'n egniol fel sydd eisoes wedi digwydd mewn sectorau eraill i wneud i ffwrdd â'r ansicrwydd sydd i ddefnyddwyr y Gymraeg.

Llais y defnyddiwr

Nid yw sefydliadau'n cyflenwi gwasanaethau llafar fel y dylent. Rhaid trefnu bod staff yn y manau cywir i allu diwallu gofynion y safonau. Mewn ymateb i'r hyn mae'r cyhoedd yn ei ddweud a'r dystiolaeth fonitro, bydd sicrhau bod sefydliadau'n cwrdd â'u dyletswyddau llafar yn flaenoriaeth i'r Comisiynydd.

Mae'n destun pryder gwirioneddol bod achosion lle mae rhywrai yn gofyn i ddefnyddwyr beidio â defnyddio'r Gymraeg i'w gweld fel pe baent yn lled gyffredin, nid yn achosion eithriadol, sydd prin neu byth yn digwydd yn ein cymdeithas. Ymatebodd 18% o'r sampl a holwyd eu bod wedi cael profiad o rywun yn eu hatal rhag siarad Cymraeg. Roedd y ganran yn uwch ar gyfer pobl sydd rhwng 16 a 34 mlwydd oed, gyda 29% o'r sampl yn nodi eu bod wedi cael profiad o gael eu hatal rhag siarad Cymraeg. Roedd y ganran yn uwch hefyd os oeddynt yn ddynion (25%), yn dod o ardaloedd daearyddol dwysedd uchel o siaradwyr Cymraeg (20%) neu yn siaradwr Cymraeg rhugl (22%). Mae'r sefyllfa'n annerbyniol. Bydd y Comisiynydd yn gwneud mwy i ddeall beth sy'n digwydd y tu ôl i'r ystadegau ac i weithio ar draws ein cymdeithas i hyrwyddo'r rhyddid sydd i ddefnyddio'r Gymraeg yng Nghymru.

Sefydliadau i hybu defnydd

Mae hybu gwasanaethau Cymraeg yn gofyn am fwy na dim ond eu darparu; mae angen i sefydliadau amlygu gwasanaethau Cymraeg.

Defnydd Gwasanaethau

Mae'r strategaeth Cymraeg 2050 yn nodi bod Gweinidogion Cymru *'am i'r defnydd o'r Gymraeg fod yn rhan arferol o fywyd bob dydd, fel bod siaradwyr ar bob lefel yn teimlo'n hyderus i'w defnyddio mewn sefyllfaoedd ffurfiol ac anffurfiol, a bod pobl yn cymryd camau rhagweithiol i gynnig cynnyrch a gwasanaethau yn Gymraeg'*. Mae Gweinidogion Cymru wedi gwneud corff o safonau sy'n canolbwyntio ar hybu defnyddio'r Gymraeg yng nghyd-destun gwasanaethau er mwyn i sefydliadau sydd o dan ddyletswyddau safonau gyfrannu at y nod polisi hwn. Mae angen i sefydliadau fynd i'r afael o ddifri â'r cyfrifoldeb a hyrwyddo gwasanaethau. Does dim arwydd bod hynny'n digwydd mewn ffordd gyfannol ar hyn o bryd.

Defnyddio'r Gymraeg wrth y gwaith

Dylai sefydliadau osod nod clir er mwyn cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg o fewn eu gweinyddiaeth fewnol gan ymchwilio i fodolau polisi sy'n gweddu i'w hamgylchiadau.

Sgiliau a recriwtio

Er mwyn diwallu'r dyletswyddau sydd i gyflenwi gwasanaethau Cymraeg rhaid rhoi mwy o werth ar y Gymraeg fel sgil a phenodi mwy o siaradwyr Cymraeg.

Recriwtio

Tra'n cydnabod bod anawsterau cyffredinol wrth recriwtio ar hyn o bryd, nid yw problemau cyffredinol yn sail i ymylu dyletswyddau iaith ond, yn hytrach, mae'n fwy o reswm i weithio'n galed er mwyn ymateb i'r heriau recriwtio sy'n bodoli.

Mae angen gwell trefniadau ar gyfer recriwtio a dethol gweithlu dwyieithog sgilgar a medrus. Gall arweinyddion Adnoddau Dynol gynorthwyo drwy sefydlu strategaethau cynllunio gweithlu dwyieithog.

1. Cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol

Mae gwasanaethau ysgrifenedig ar gael yn helaeth ac maent yn gwella. Nid oes cynnydd mewn gwasanaethau llafar ac mae'r ddarpariaeth islaw'r hyn a ddylai fod. Er hyn, mae pobl yn dweud wrth y Comisiynydd mai gwasanaethau llafar maent eu heisiau fwyaf.

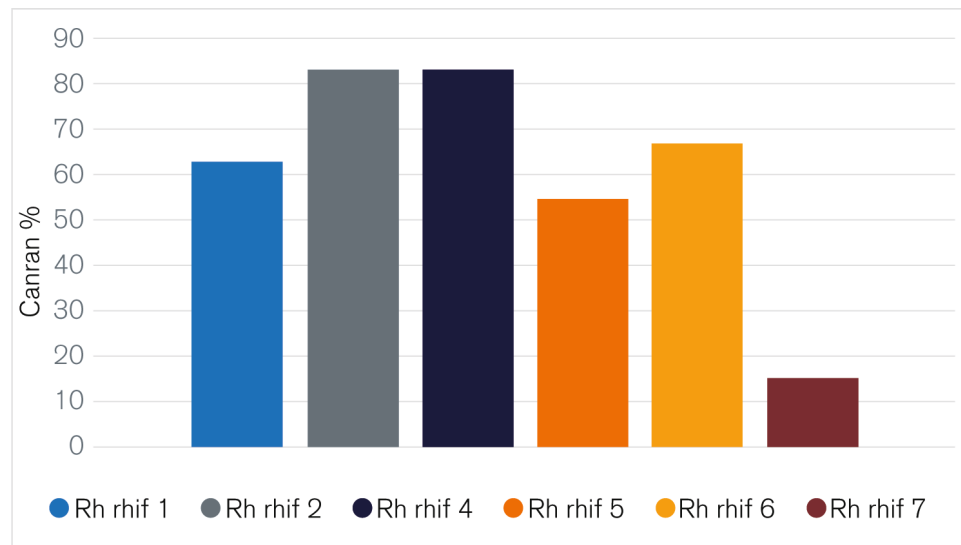
- 1.1** Amcan gwaith rheoleiddio Comisiynydd y Gymraeg yw sicrhau bod sefydliadau sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg yn cynnal lefelau cydymffurfiaeth da gyda'r dyletswyddau hynny. A phan nad yw sefydliadau yn cydymffurfio'n effeithiol — i ddefnyddio pwerau i'w gorfodi i'w cyflawni.
- 1.2** Bwriad Comisiynydd y Gymraeg wrth reoleiddio'n effeithiol yw rhoi sicrwydd a hyder i ddefnyddwyr y Gymraeg bod cyrff cyhoeddus yn darparu gwasanaethau o safon sy'n gyson ar draws Cymru ac ar draws sectorau cyhoeddus.
- 1.3** Mae canfyddiadau ein harolygon siopwr cudd eleni yn rhoi darlun cymysg o gydymffurfiaeth sefydliadau a cheir diffyg cysondeb amlwg rhwng sectorau a rhwng mathau o wasanaethau.
- 1.4** Gan amlaf mae gwasanaethau sy'n hawdd eu cynllunio ymlaen llaw neu rai sy'n dibynnu ar gyfieithu neu ar dechnoleg yn cydymffurfio yn well na rhai llafar. Os oes dibyniaeth ar sgiliau iaith penodol gan staff i ymateb i'r cyhoedd yn y fan a'r lle, megis drwy wasanaethau ffôn, mae lefelau cydymffurfio'n is.
- 1.5** Mae'r cyswllt rhwng cyflogi staff sydd â sgiliau Cymraeg yn y manau cywir i ddiwallu gofynion gwasanaeth yn gwbl amlwg. Dylai cymryd camau rhagweithiol i fynd i'r afael â bylchau mewn darpariaeth fod yn flaenoriaeth i gyrff cyhoeddus. Rhaid recriwtio a datblygu sgiliau fel modd o fynd i'r afael â diffygion sydd heb eu datrys hyd yma.
- 1.6** Mae angen i sefydliadau sy'n methu â chyflenwi gwasanaethau Cymraeg syml flaenoriaethu'r angen am sgiliau Cymraeg o fewn eu gweithle fel mater strategol bwysig sy'n eu cefnogi i gydymffurfio â'r gyfraith o ran darparu gwasanaethau yn Gymraeg. Nid yw ystyried y Gymraeg fel sgil ymylol i fusnes y sefydliad yn gynaliadwy. Mae angen i sefydliadau gael strategaeth recriwtio sy'n ystyried y Gymraeg fel sgil craidd i rediad a gweithrediad y corff.

Canfyddiadau arolygon gwirio gwasanaethau

Gwasanaethau ffôn

- 1.7** Samplwyd galwadau at brif linellau ffôn sefydliadau sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg dros y flwyddyn ariannol a chofnodi cydymffurfiaeth â'r dyletswyddau penodol sy'n ymwneud â'r gwasanaeth. (Ceir rhestr o'r cyrff a fu'n rhan o waith monitro'r Comisiynydd yn ystod y flwyddyn hon yn Atodiad 1).
- 1.8** Roedd cynnydd yn y cyfartaledd cydymffurfiaeth ar gyfer sefydliadau'r sampl i gyd o'i gymharu â 2021 i 2022 wrth fesur a oedd sefydliadau'n delio â galwadau yn gyfan gwbl yn Gymraeg (o 56.06% i 61.33%).
- 1.9** Fodd bynnag, nid yw'r perfformiad yn gyson. Roedd sefydliadau sy'n ddarostyngedig i reoliadau rhif 7 (sef byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau'r gwasanaeth iechyd) yn perfformio'n gyson isel, gyda dim ond 15% o alwadau ffôn yn derbyn ymateb yn llawn yn Gymraeg. Canlyniad sydd yn sylweddol is na'r cyfartaledd — (ac yn effeithio ar y cyfartaledd).

Delio â'r alwad yn llawn yn Gymraeg. Cyrff set rheoliadau:¹

- 1.10** Mae'r perfformiad o 15% yn y sector iechyd hefyd yn dangos diffyg sy'n gwaethygu gan ystyried bod y ffigur cyfatebol ar gyfer y flwyddyn 2021-2022 yn 30%.

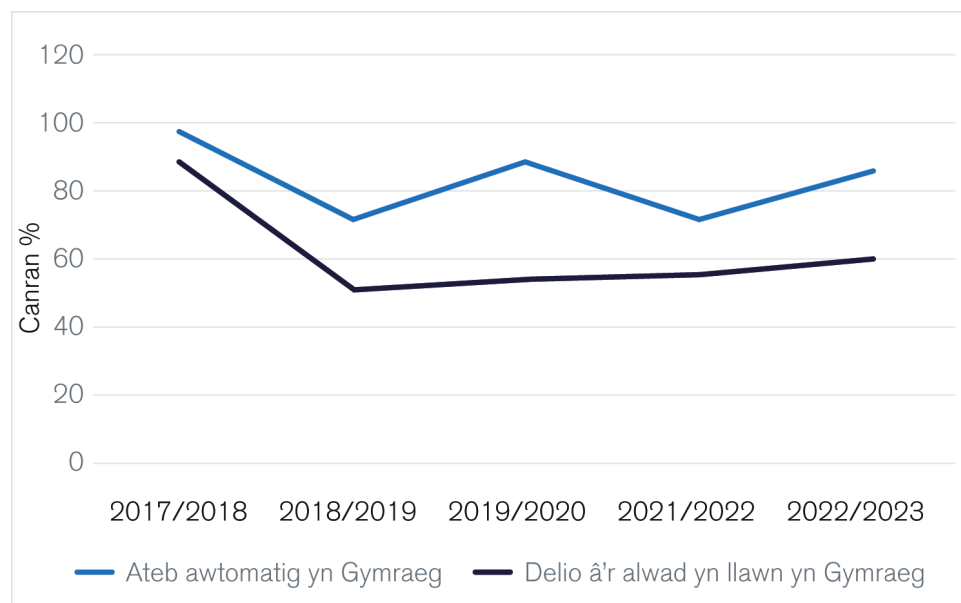
1. Rh rhif 1 – Cyrff sy'n ddarostyngedig i Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015
Rh rhif 2 – Cyrff sy'n ddarostyngedig i Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 2) 2016
Rh rhif 4 – Cyrff sy'n ddarostyngedig i Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 4) 2016
Rh rhif 5 – Cyrff sy'n ddarostyngedig i Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 5) 2016
Rh rhif 6 – Cyrff sy'n ddarostyngedig i Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 6) 2017
Rh rhif 7 – Cyrff sy'n ddarostyngedig i Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 7) 2018
Ceir rhestr llawn o'r cyrff a fu'n destun y gwaith monitro yn Atodlen 1.

1.11 Fodd bynnag, mae gwell newyddion pan ystyrir newidiadau ym mherfformiad cyrff sy'n ddarostyngedig i reoliadau rhif 6 (sef Prifysgolion a Cholegau Addysg Bellach). Mae eu gallu i ddelio â galwadau'n llawn yn Gymraeg wedi cynyddu o 28% i 68% dros y flwyddyn, a 97% o'r galwadau profi wedi derbyn cyfarchiad yn y Gymraeg (50% oedd cyfradd cydymffurfiaeth y llynedd). Serch hynny nid yw cydymffurfiaeth o 68% yn gwarantu profiad cyfrwng Gymraeg i ddefnyddwyr.

1.12 Yn gyffredinol, mae lefel uchel o gydymffurfiaeth gyda'r safon sy'n gosod dyletswydd i gyfarch person yn Gymraeg wrth dderbyn galwadau, a lefel cydymffurfiaeth ar gyfartaledd dros 95%. Mae nifer o sefydliadau bellach yn defnyddio technoleg megis peiriannau ateb i roi sicrwydd bod galwyr yn cael cyfarchiad Cymraeg ac yn cynnig gwasanaethau Cymraeg yn rhagweithiol. Mae hyn yn esiampl o fuddsoddiad mewn technoleg addas sy'n gallu cefnogi sefydliadau i gydymffurfio ac i sicrhau bod defnyddwyr yn ymwybodol o'r gallu i ddefnyddio'r Gymraeg.

Tuedd dros amser – gwasanaethau ffôn:

Gwasanaethau ffôn²

1.13 Fel mae'r graff uchod yn dangos, mae cynnydd wedi bod yn lefelau cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'r safonau sy'n gofyn eu bod yn delio â galwadau ffôn yn Gymraeg a safonau darparu gwasanaethau awtomatig.

1.14 Fodd bynnag, rhaid nodi bod unrhyw gynnydd yn fach ac araf deg. Mae lefel perfformiad delio â galwadau yn llawn yn y Gymraeg o gwmpas canran rhwng 50-60% ers rhai blynyddoedd. Nid yw hyn yn gydymffurfiaeth sy'n cyflawni bwriad Mesur y Gymraeg ac yn ymarferol nid yw'n debygol o arwain at gynyddu defnydd o'r iaith.

2. Noder – nid oedd data ar gael ar gyfer 2020-2021 ac er mwyn dangos y cynnydd dros amser, nid ydym wedi gadael blwch ar gyfer data'r flwyddyn honno.

- 1.15** Mae hyn yn broblematig wrth ystyried yr angen i roi sicrwydd i ddefnyddwyr y bydd modd i sefydliadau ddelio â'u galwadau yn Gymraeg bob tro. Dim ond ychydig dros hanner galwadau defnyddwyr sy'n cael eu hateb yn Gymraeg. Mae diffyg sicrwydd yn y maes hwn yn rhywbeth i fynd i'r afael ag ef ac mae'r Comisiynydd yn barod wedi bod yn gorfodi cyrff i sicrhau newid drwy gynnal ymchwiliadau a gosod camau gorfodi.

Gwaith ymchwilio a gorfodi y Comisiynydd yn atal methiannau gwasanaethau ffôn

Ar sail cwynion ac amheuon yn codi o waith monitro, penderfynodd y Comisiynydd y byddai yn cynnal ymchwiliad cyffredinol i wasanaethau ffôn Bwrdd Iechyd i ganfod a oedd yn cydymffurfio â'r safonau ffôn ai peidio. Fe wnaeth yr ymchwiliad ganfod sawl enghraifft o'r bwrdd iechyd yn methu â chyfarch galwyr yn Gymraeg yn unol â safon 8, yn methu â rhoi gwybod i alwyr bod gwasanaeth Cymraeg ar gael ar y rhif ffôn yn unol â safon 9 ac yn methu â delio â galwadau yn Gymraeg yn unol â gofynion safon 10.

Roedd y prif ffactorau a gyfrannodd at y methiannau yn cynnwys camddealltwriaeth sylfaenol y bwrdd iechyd o hyd a lled y safonau ffôn a sut yn union i gydymffurfio gyda nhw. Roedd canllawiau a hyfforddiant y bwrdd iechyd yn wallus o ran y gofynion, a olygai yn ei dro bod staff yn darparu gwasanaethau ffôn yn groes i'r safonau.

Canfuwyd hefyd fod yna broblemau sylfaenol gyda'r ffordd yr oedd y gwasanaethau ar y rhifau ffôn wedi eu sefydlu a oedd yn gwneud y bwrdd iechyd yn agored i fethu â chydymffurfio gyda'r gofynion. Er enghraifft, trefnwyd bod pobl ddi-Gymraeg yn ateb galwadau ffôn 'Cymraeg' a gwelwyd absenoldeb systemau ffôn awtomataidd a fyddai wedi galluogi neu hwyluso cydymffurfiaeth gydag elfennau penodol o'r safonau.

Yn sgil yr ymchwiliad, gofynnwyd i'r Bwrdd baratoi cynllun gweithredu cynhwysfawr i gymryd camau i sicrhau cydymffurfiaeth â'r safonau ffôn ac i fynd i'r afael â'r diffygion penodol a ganfuwyd drwy'r ymchwiliad a fydd yn arwain at newid i'r dyfodol wrth i'r camau gweithredu gael eu cwblhau.

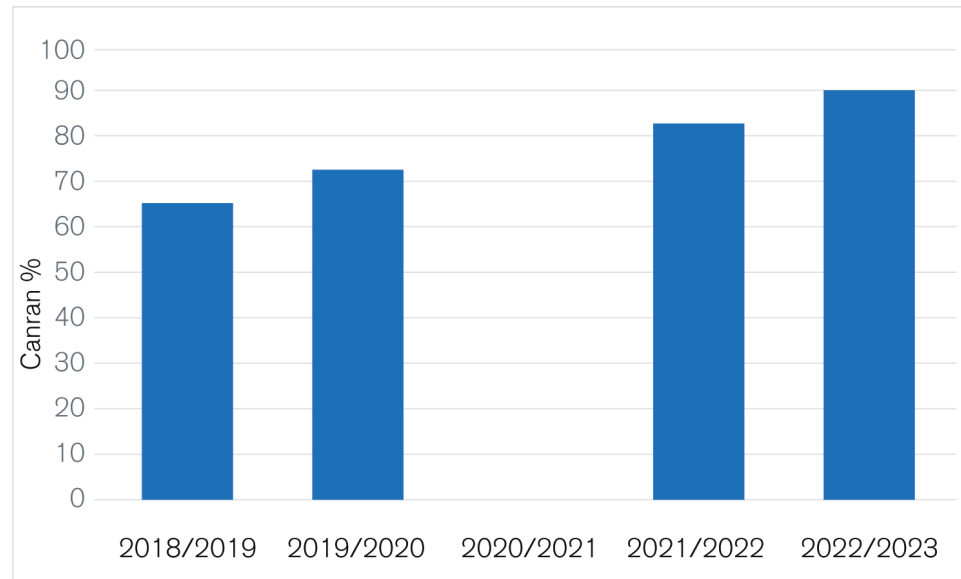
Gwefannau

- 1.16** Dengys arolygon samplo bod lefelau cydymffurfio â gofynion gwefannau'n dda, gyda nifer sylweddol o sefydliadau sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg yn cynnig dros 95% o'u tudalennau gwe yn y Gymraeg.
- 1.17** Fodd bynnag, unwaith eto mae problem i'w gweld o ran sefydliadau iechyd. Dim ond 65% o dudalennau gwe sydd ar gael yn Gymraeg. Rhaid nodi yn ogystal fod y tudalennau sydd ar gael yn Gymraeg gan y sector iechyd yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn 75% o'r sampl a arolygwyd.
- 1.18** Er bod y rhan helaeth o sefydliadau yn cynnal gwasanaethau gwefan gyda'r tudalennau ar gael yn Gymraeg, mae rhai heriau'n codi mewn meysydd technoleg lled newydd megis cynnig gwasanaeth 'sgwrs' ar wefannau. Mewn rhai achosion, Saesneg yn unig yw'r cynnig i gael sgwrs dros y we, neu ddim ond ar dudalennau Saesneg mae'r sgwrs yn cael ei chynnig.
- 1.19** Wrth i fwy o wasanaethau symud ar lein ac wrth i sefydliadau hybu cyswllt person i berson yn ddigidol, rhaid sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael triniaeth lai ffafriol na'r Saesneg. Wrth i sefydliadau gynllunio a chynnal gwasanaethau digidol, rhaid sicrhau bod gwasanaeth Cymraeg ar gael a'i fod yr un mor hwylus i'w ddefnyddio.
- 1.20** Gwelsom hefyd enghreifftiau lle nad yw chwiliwr ar wefannau yn gweithio mor hwylus yn y Gymraeg a lle roedd defnydd o gyfieithu peirianyddol yn gwneud y Gymraeg yn anoddach i'w deall neu roedd sefydliad wedi gludo testun wedi ei gyfieithu yn flêr a llai hwylus ar y dudalen Gymraeg.
- 1.21** **Tynnwn sylw at y ffaith bod y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar gyfartaledd mewn 33% o'r tudalennau gwefan a arolygwyd dros y flwyddyn.**
- 1.22** Yn aml, mân bethau yw'r gwallau hyn, ond eto, o'u cymryd gyda'i gilydd, mae'r gwallau'n bethau sydd yn cyson erydu hyder defnyddwyr y Gymraeg ac yn effeithio ar lefelau sicrwydd. Mae sicrhau bod tudalennau gwe yn cael eu golygu yn ddwyieithog yn gam gweithredol syml gall sefydliad ei roi ar waith er mwyn cynnal gwefan dda.

Cyfryngau cymdeithasol

- 1.23** Mae lefelau cydymffurfiaeth y dyletswyddau defnydd o'r cyfryngau cymdeithasol yn gwella, a pherfformiad ar y cyfan yn dda. Roedd arolygon y Comisiynydd yn nodi bod 90% o negeseuon Twitter a Facebook sefydliadau ar gael yn Gymraeg.
- 1.24** Mae cynnydd flwyddyn ar ôl blwyddyn yn argaeledd negeseuon Cymraeg ar gyfryngau cymdeithasol:

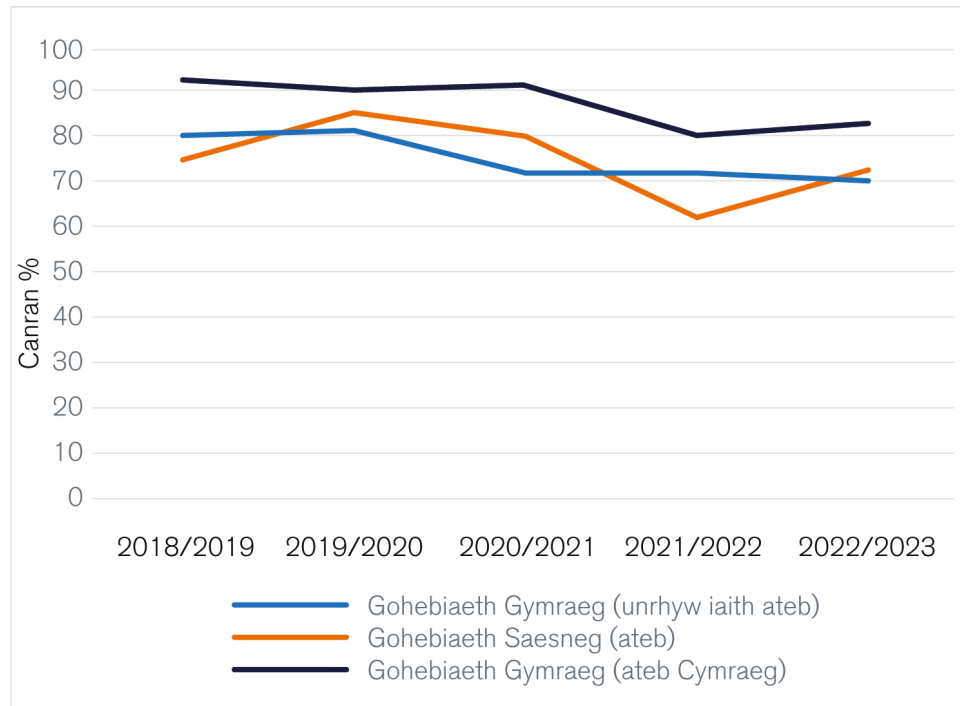
Canran o negeseuon Cymraeg ar gyfryngau cymdeithasol³

3. Dim data ar gyfer 2020-2021

Gohebiaeth

Gohebiaeth

- 1.25** Mae'r graff uchod yn dangos bod lefelau cydymffurfiaeth sefydliadau wrth ymateb i ohebiaeth wedi aros yn gyson dros y blynyddoedd diwethaf. Roedd cynnydd yng nghanran yr ymholiadau Cymraeg a gafodd ymateb Cymraeg.
- 1.26** Fel y gwelir uchod, nid yw'r perfformiad o ran ymateb i ohebiaeth Gymraeg yn wahanol i'r lefelau ymateb i'r ohebiaeth yn Saesneg. Hynny yw, rydych yn debygol o gael ateb i'ch gohebiaeth yn y ddwy iaith mewn tua 2/3 o achosion. Nid defnydd o'r Gymraeg sydd o reidrwydd yn arwain at ddiffyg ymateb.
- 1.27** Pan fo angen gwneud hynny, mae sefydliadau'n ymateb i ohebiaeth Gymraeg mewn dros 80% o achosion. Fodd bynnag, mae lefelau perfformiad ymateb yn Gymraeg i ohebiaeth Gymraeg yn amrywio ar draws sectorau ac yn well yn achos cyrff rheoliadau rhif 1 (Awdurdodau lleol, parciau cenedlaethol a Gweinidogion Cymru) (93%) nag ydyw i gyrff rheoliadau rhif 7 (Byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau gwasanaethau y GIG) (62%).

Gwaith ymchwilio a gorfodi'r Comisiynydd: Anfon gohebiaeth at nifer o bobl

Cyflwynodd aelod o'r cyhoedd gŵyn ar ôl iddo dderbyn e-bost uniaith Saesneg gan ei awdurdod lleol am drefniadau casglu gwastraff gardd. Pan mae sefydliad yn anfon yr un ohebiaeth at nifer o bobl, mae safonau'r Gymraeg yn creu dyletswydd ar sefydliadau i anfon fersiwn Gymraeg o'r ohebiaeth ar yr un pryd â'r fersiwn Saesneg.

Fe wnaeth yr ymchwiliad ddarganfod bod yr e-bost anfonodd yr awdurdod lleol at yr achwynydd yn ohebiaeth oedd yn cael ei hanfon at bawb oedd wedi tanysgrifio i'r gwasanaeth casglu gwastraff gardd. Roedd yr e-bost yn cael ei anfon ar ddiwedd cyfnod y tanysgrifiad, oedd yn amrywio o un person i'r llall.

Er bod yr e-bost wedi ei anfon at gyfrif personol yr achwynydd, ac er nad oedd pawb yn derbyn yr ohebiaeth, nid oedd cynnwys yr e-bost wedi ei deilwra i'r achwynydd mewn unrhyw ffordd, gyda'r un neges yn union yn cael ei rhoi.

Roedd yr ymchwiliad yn canfod gan ei bod yn ohebiaeth oedd yn mynd at nifer o bobl, yr oedd yr awdurdod lleol wedi methu â chwrdd â'r gofyniad i'w hanfon yn ddwyieithog. Mae'r safonau yn cynnwys gofyniad o'r fath i sicrhau bod y Gymraeg yn weladwy ac i hyrwyddo'i defnydd ac mae'n bwysig felly fod trefniadau cadarn gan sefydliadau i anfon gohebiaeth o'r fath at bawb yn ddwyieithog.

Trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg

- 1.28** Un o ddwy brif egwyddor Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yw i sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg. Mae'r cysyniad yma wedi treiddio drwyddi draw yn safonau'r Gymraeg ac mae'r gofyniad i beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg wedi ei gynnwys yng ngeiriad nifer o safonau.
- 1.29** Siomedig yw nodi felly bod gwaith arolygu'r Comisiynydd wedi canfod cymaint o achosion lle caiff y Gymraeg ei thrin yn llai ffafriol ar draws gwasanaethau cyrff cyhoeddus. Caiff hynny ei amlygu yn y tabl cryno islaw:

Cyfradd yr achosion lle cofnodwyd y cafodd y Gymraeg ei thrin yn llai ffafriol wrth ddarparu gwasanaethau:

Gwasanaeth: **Canran ble 'do' bu trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg:**

Ffôn	36%
Gohebiaeth	32%
Gwefannau	33%
Cyfryngau cymdeithasol	24%
Deunydd cyhoeddusrwydd	39%
Dogfennau	26%
Ffurflenni	50%
Deunydd recriwtio	50%
Hunaniaeth Gorfforaethol	21%

- 1.30** Mae'r canlyniadau'n adlewyrchu sefyllfa lle na ddarparwyd gwasanaeth o gwbl, neu achosion o ddefnyddio Cymraeg wallus, gwasanaeth llai hwylus neu llwybrau gwasanaeth yn arwain at ddeunydd Saesneg. Cafwyd hefyd adwaith negyddol mewn cysylltiad â chyflenwi gwasanaeth yn Gymraeg yn ystod profion gan swyddogion y Comisiynydd.
- 1.31** Os bydd y Comisiynydd yn amau nad oes gan sefydliadau drefniadau cadarn i sicrhau nad oes triniaeth lai ffafriol o'r Gymraeg o'i gymharu â'r Saesneg wrth gynllunio a darparu gwasanaethau, bydd yn ystyried defnyddio pwerau gorfodi.
- 1.32** Mae dyletswydd ar sefydliadau i gymryd cyfrifoldeb dros sicrhau bod eu gwasanaethau o safon yn y ddwy iaith. Mae'n wir i ddweud na fyddai tudalen we, er enghraifft, sydd yn llawn gwallau sillafu a gramadeg yn cael ei derbyn i'w chyhoeddi yn y Saesneg, felly pam gadael i hyn ddigwydd yn y Gymraeg?
- 1.33** Yn ystod y flwyddyn, bu i swyddogion y Comisiynydd ymyrryd dros 800 o weithiau lle roedd yn amlwg nad oedd sefydliadau yn cwrdd â'r lefel ddisgwyliedig o ofynion safonau'r Gymraeg.
- 1.34** Mae gwasanaethau Cymraeg cyrff cyhoeddus yn adlewyrchiad o'u hunaniaeth a disgwyliad safonau'r Gymraeg yw bod ganddynt yr un wyneb cyhoeddus yn Gymraeg ac yn Saesneg: o'r un safon ac yr un mor hwylus ac yn gyfatebol.
- 1.35** Felly, mae cyfle yma i gyrff sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg gymryd cyfle i adolygu ac ystyried eu gwasanaethau drwy lygaid defnyddwyr sydd eisiau defnyddio eu gwasanaethau drwy gyfrwng y Gymraeg.

Gwaith ymchwilio a gorfodi'r Comisiynydd i atal triniaeth lai ffafriol o'r Gymraeg na'r Saesneg:

Yn ystod mis Mawrth 2022 fe dderbyniodd y Comisiynydd gwynion ynglŷn â newidiadau i logo Prifysgol De Cymru. Roeddynt yn cwyno bod y Gymraeg bellach yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg gan fod y logo yn arddel acronym enw'r Brifysgol fel 'USW' yn unig, gydag enw'r sefydliad yn Gymraeg yn ymddangos o dan yr enw Saesneg, islaw'r acronym. Tynnodd un o'r cwynion sylw at gyfrif Twitter Saesneg y brifysgol hefyd, gan nodi nad oedd disgrifiad y cyfrif yn cynnwys dolen at gyfrif Twitter Cymraeg y Brifysgol.

Penderfynodd y Comisiynydd gynnal ymchwiliad dan adran 71 Mesur y Gymraeg er mwyn penderfynu a fu methiant gan y Brifysgol i gydymffurfio â safonau'r Gymraeg. Dangosodd ymchwiliad y Comisiynydd fod y brifysgol wedi methu â chydymffurfio gyda'r safonau ar y sail:

- bod y Brifysgol wedi llunio, diwygio a chyflwyno ei hunaniaeth gorfforaethol gan ddefnyddio acronym Saesneg yn unig am gyfnod. Drwy ddefnyddio'r acronym Saesneg yn unig fe wnaeth y brifysgol drin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.
- nad oedd y dystiolaeth yn dangos bod y Brifysgol wedi gwneud ymdrech gydwybodol i ystyried yr effeithiau y byddai ei phenderfyniad polisi i newid ei hunaniaeth gorfforaethol yn eu cael ar gyfleoedd personau i ddefnyddio'r Gymraeg, ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.
- nad oedd y dystiolaeth yn dangos bod y Brifysgol wedi gwneud ymdrech gydwybodol i ystyried sut y gellid gwneud y penderfyniad polisi i newid ei hunaniaeth gorfforaethol fel y byddai yn cael effeithiau positif, neu effeithiau mwy positif, ar gyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg, ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

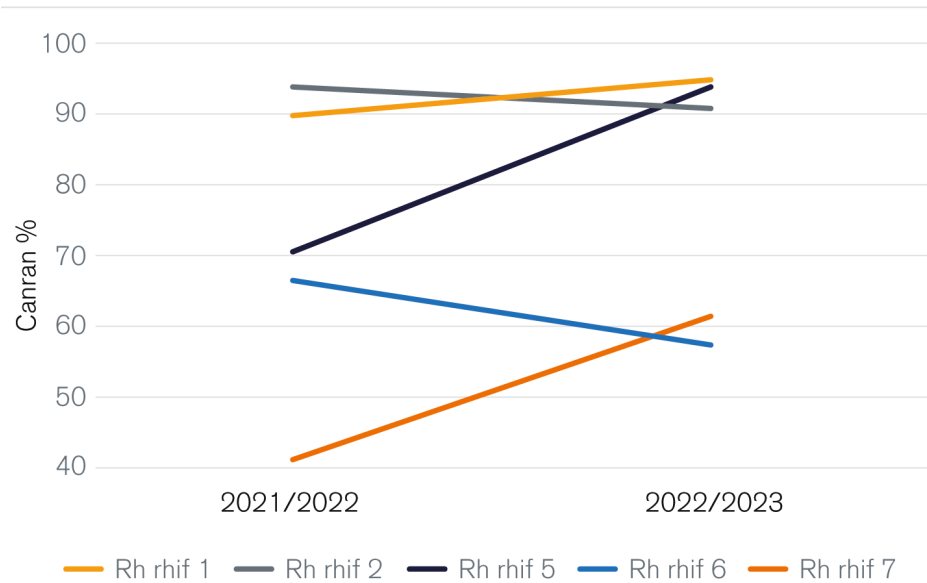
Gosodwyd deg cam gorfodi ar y Brifysgol at y diben o atal y methiant rhag parhau neu gael ei ailadrodd. Roedd y camau o ran y safonau gwasanaeth yn cynnwys gwirio cyfrifon cymdeithasol, addasu unrhyw ganllawiau perthnasol a gwirio bod hunaniaeth gorfforaethol yn cydymffurfio gyda safonau'r Gymraeg ar hyn o bryd ac i'r dyfodol. O ran y safonau llunio polisi mae angen i'r

Brifysgol sicrhau bod unrhyw benderfyniadau polisi yn cael eu gwneud mewn modd sy'n cydymffurfio gyda safonau 94, 95 a 96. Bydd angen iddynt gynnal adolygiad o'r broses asesu effaith penderfyniadau polisi ar y Gymraeg, paratoi papur canfyddiadau a rhoi camau mewn lle mewn ymateb i'r canfyddiadau. Yn ogystal, gosodwyd gofyniad i roi cyhoeddusrwydd i'r methiant i gydymffurfio â safonau yn unol ag adran 77(3)(d) Mesur y Gymraeg a'i gwneud yn ofynnol i'r brifysgol roi copi o'r adroddiad ar eu gwefan a chynnwys stori newyddion ar eu gwefan. Canlyniad hyn fydd gwell ymwybyddiaeth o'r angen i ystyried effaith penderfyniadau'r Brifysgol ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ac i leddfu unrhyw lai ffafriol o'r Gymraeg na'r Saesneg.

Effaith treigl amser ar lefelau cydymffurfiaeth

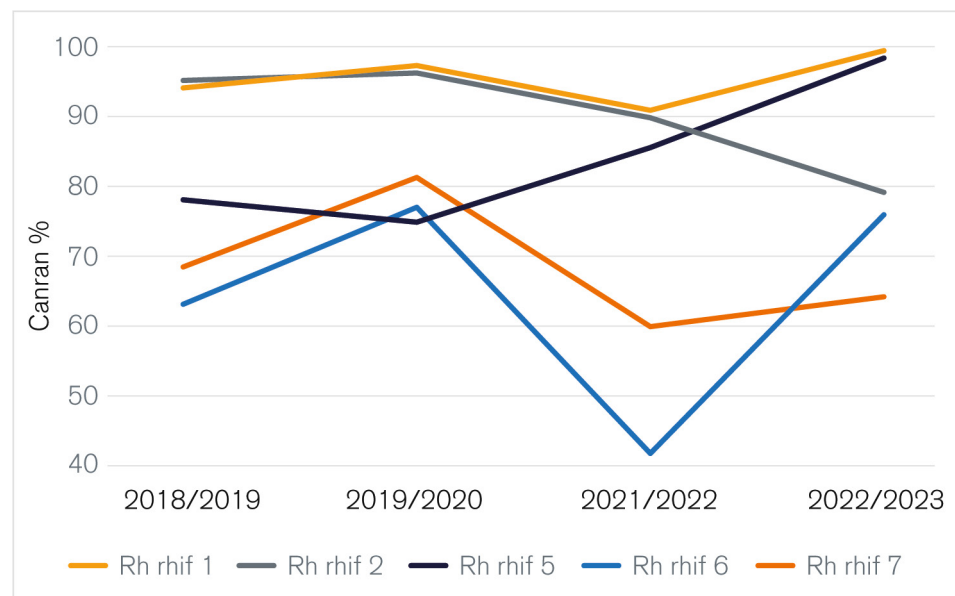
- 1.36** Nodwyd eisoes mai amcan strategol y Comisiynydd wrth reoleiddio yw cynnal a chynyddu cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'u dyletswyddau statudol. Mae canfyddiadau monitro'r Comisiynydd ar y cyfan yn dangos bod y gyfundrefn safonau yn arwain at well triniaeth o'r Gymraeg a dros amser mae cynnydd yn y lefelau cydymffurfiaeth. Wrth ddweud hyn mae'n rhaid cydnabod bod canran o sefydliadau'n methu â chydymffurfio yn amlach yn y blynyddoedd cyntaf maent o dan ddyletswydd.
- 1.37** Yn gyffredinol mae ein harolygon yn dangos bod cyrff sydd wedi bod yn ddarostyngedig i safonau am gyfnod estynedig yn fwy tebygol o fod yn cydymffurfio — neu y mwyaf newydd y mae corff o fewn y gyfundrefn safonau, y mwyaf yw'r tebygolrwydd na fydd yn cydymffurfio gyda'r holl ofynion.
- 1.38** Mae'r graff isod yn dangos canran y dogfennau sydd ar gael yn Gymraeg fesul set o reoliadau, a gwelir dros y ddwy flynedd diwethaf, fod cyrff sydd wedi bod o dan ddyletswyddau am gyfnod mwy estynedig wedi cyrraedd trothwy uwch o gydymffurfiaeth, a bod cyrff sy'n cael eu henwi yn y rheoliadau mwyaf diweddar yn dal mewn cyfnod o newid a chynnydd — er bod y ddyletswydd mewn grym.

Dogfennau ar gael yn Gymraeg

1.39 Mae'r graff isod yn dangos y ganran o dudalennau gwe sydd ar gael yn Gymraeg, fesul set rheoliadau, dros amser. Mae'r duedd yn dangos cynnydd ar i fyny tuag at gydymffurfiaeth dros amser. Mae'n dangos bod y sefydliadau mwyaf newydd i'r drefn safonau (sef set 6 a 7) yn dal i deithio tuag at gydymffurfiaeth o dros 90% sydd wedi ei chyrraedd gan sefydliadau sy'n ddarostyngedig i'r safonau am gyfnod mwy estynedig (sef set 1 a 2 a 5).

Tudalennau gwefan ar gael yn Gymraeg

1.40 Mae'r data'n dangos bod y gyfundrefn safonau'n gweithio, a bod gwaith rheoleiddio'r Comisiynydd yn tracio a gyrru cynnydd ym mherfformiad sefydliadau â dyletswyddau'r Gymraeg.

1.41 Er bod cysondeb yn parhau i fod yn broblem ar draws sectorau, mae'n bosib rhagweld dyfodol agos lle bydd lefelau cydymffurfiaeth ac felly safon gwasanaethau i ddefnyddwyr yn gyson foddhaol. Mae angen sicrhau nad yw cyfraddau cydymffurfiaeth yn setlo islaw cydymffurfiaeth lawn. Dim ond cydymffurfiaeth lawn sy'n gwarantu gwasanaethau Cymraeg cytras â'r Saesneg i ddefnyddwyr y Gymraeg. **Rhaid codi'r bar.**

Cyrff sy'n ddarostyngedig i gynlluniau iaith

1.42 Oherwydd natur cynlluniau iaith, mae hi'n fwy anodd cymharu lefelau perfformiad fesul sector neu rhwng cyrff â'i gilydd gan fod ymrwymadau yn gallu bod yn wahanol o un sefydliad i'r nesaf.

1.43 Fodd bynnag, mae'r Comisiynydd yn parhau i arolygu prif wasanaethau cyrff sy'n ddarostyngedig i gynlluniau iaith gan nad yw defnyddwyr y Gymraeg o reidrwydd yn ymwybodol o'r gwahaniaeth yn y systemau, ac os ydym am gynyddu defnydd o'r Gymraeg, mae'n bwysig bod pob corff cyhoeddus sy'n gwasanaethu Cymru'n darparu gwasanaethau o safon.

	2022/2023
Delio gyda galwad ffôn yn Gymraeg	42%
Ymateb i ohebiaeth Gymraeg yn Gymraeg	60%
Negeseuon yn Gymraeg ar y cyfryngau cymdeithasol	23%
Tudalennau gwe ar gael yn Gymraeg	37%
Hysbysebu swyddi yn Gymraeg	0%
Dogfennau ar gael yn Gymraeg	53%
Ffurflenni ar gael yn Gymraeg	54%
Defnydd o hunaniaeth gorfforaethol yn Gymraeg	37%

1.44 Mae'r uchod yn dangos bod lefelau gwasanaethau cyrff sy'n ddarostyngedig i gynlluniau iaith yn anghyson, a hefyd bod natur yr ymrwymadau mewn rhai o'r cynlluniau wedi dyddio – er enghraifft, nid yw'r cynlluniau yn cynnwys gofynion o ran cyfryngau cymdeithasol.

1.45 Fodd bynnag, er fod darlun cymysg o ran perfformiad a lefelau cydymffurfiaeth cyrff sy'n gweithredu cynlluniau iaith, mae datblygiadau positif mewn meysydd sydd yn effeithio ar nifer o bobl sy'n defnyddio gwasanaethau cyrff nad ydynt wedi eu datganoli.

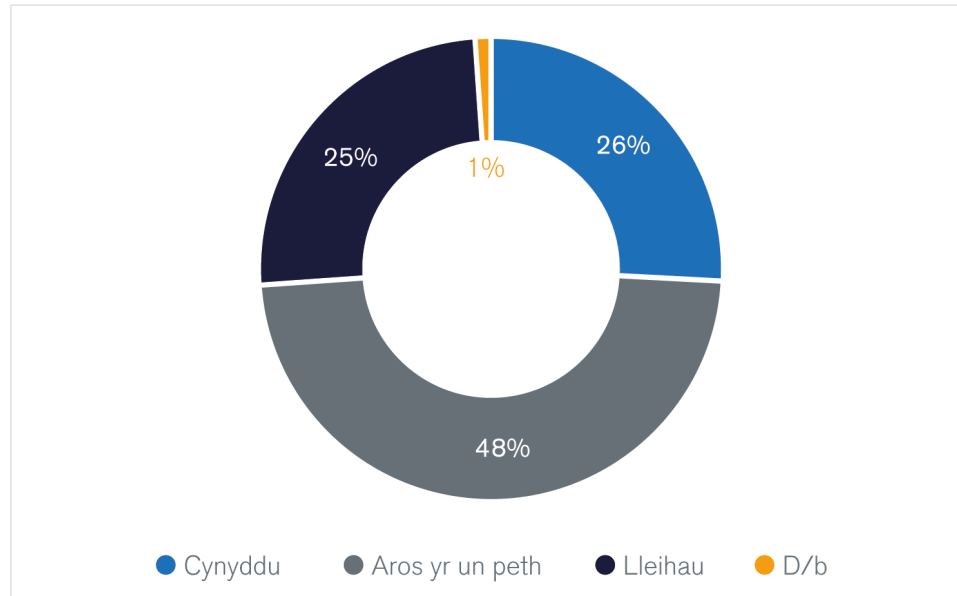
-
- 1.46** Mae nifer o ddatblygiadau cadarnhaol wedi bod o ran y Gymraeg ar wefan GOV.UK, er enghraifft, dros y flwyddyn dan sylw. Mae'r datblygiadau yn cynnwys gwasanaethau ar-lein a thudalennau gwybodaeth dwyieithog newydd gan sefydliadau sy'n cynnwys yr Adran Gwaith a Phensiynau, yr Asiantaeth Trwyddedu Gyrwyr a Cherbydau, Cofrestrfa Tir EF a Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EF. Mae rhai o'r sefydliadau sydd â'u cynnwys ar GOV.UK wedi cael mynediad uniongyrchol i'r prif ffrwd Gymraeg; sy'n golygu bod y sefydliadau hynny'n gallu ychwanegu a diweddarau eu cynnwys Cymraeg mewn modd amserol.
- 1.47** Mae'r dudalen '[Rhestr o wasanaethau Cymraeg](#)' ar [GOV.UK](#) hefyd wedi cael ei haddasu, gan grwpio'r gwasanaethau a gwybodaeth Gymraeg i gategoriâu gwahanol. Gwnaethpwyd hyn er mwyn ceisio rhoi gwell trefn ar y nifer fawr o wasanaethau a gwybodaeth Gymraeg sydd wedi eu datblygu dros amser, yn hytrach na gorfod edrych drwy restr hirfaith o ddolenni. Bydd gwaith pellach yn digwydd ar y dudalen yma er mwyn sicrhau bod y gwasanaethau a gwybodaeth Gymraeg ar [GOV.UK](#) mor hygyrch â phosib.
- 1.48** Fodd bynnag, mae gwasanaethau pwysig a ddarperir gan wasanaethau'r Goron neu asiantaethau nad ydynt wedi eu datganoli lle mae diffygion sylweddol yn parhau o ran y Gymraeg, a lle mae'r Comisiynydd yn pwysu ar gyrff i wella trefniadau.
- 1.49** Mae gwaith ymchwilio'r Comisiynydd wedi darganfod problemau dyrys wrth i bobl geisio sefyll prawf gyrru yn y Gymraeg ac mae hwn yn bryder wrth i bobl ifanc gael eu profiadau cyntaf efallai o dderbyn gwasanaethau gan sefydliadau cyhoeddus.
- 1.50** Bydd y Comisiynydd hefyd yn craffu dros y cyfnod nesaf ar wasanaethau all effeithio ar bobl oherwydd yr argyfwng costau byw a chwyddiant uchel. Mae nifer o wasanaethau sy'n cefnogi pobl mewn cyfnod bregus o'u bywyd yn cael eu darparu gan asiantaethau ar lefel y Deyrnas Unedig ac mae angen sicrhau bod cefnogaeth drwy'r Gymraeg yn digwydd yn rheolaidd wrth i bobl ddelio â heriau ariannol anodd.

Arolwg Siaradwyr Cymraeg

- 1.51** Mae'r Comisiynydd yn cynnal arolwg o farn siaradwyr Cymraeg o wasanaethau a'u defnydd ohonynt yn Gymraeg yn flynyddol. Cynhelir yr arolwg ar ran y Comisiynydd gan gwmni Beaufort.
- 1.52** Cynhaliwyd yr arolwg ym mis Hydref 2022, gyda 403 o ymatebwyr yn cynrychioli trawstoriad o siaradwyr Cymraeg yn nhermau oedran, lleoliad daearyddol a lefelau rhuglder.

- 1.53** Rydym wedi cynnal yr arolwg siaradwyr Cymraeg dros amser, sydd yn ein galluogi i nodi os oes newid mewn tueddiadau o ran ymateb y sampl i wasanaethau Cymraeg neu eu profiad o ddefnyddio'r Gymraeg gyda chyrff cyhoeddus ac o fewn y gymuned.

Mae fy nghyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn fy mywyd bob dydd yn:

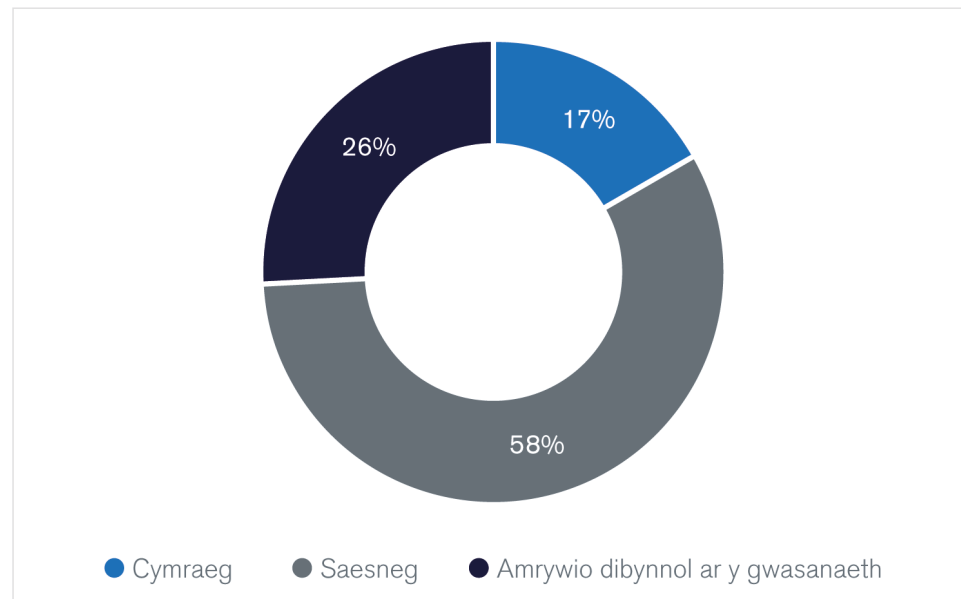
- 1.54** Mae'r siart uchod yn dangos bod 26% o'r ymatebwyr o'r farn bod eu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn eu bywydau bob dydd yn cynyddu, a mae 48% o'r ymatebwyr yn nodi bod eu cyfleoedd yn aros yr un peth. Mae felly bron i dri chwarter o siaradwyr Cymraeg yn gweld bod cyfle iddynt ddefnyddio'r Gymraeg yn eu bywydau bob dydd.
- 1.55** Mae mwy o'r ymatebwyr o'r farn bod cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg gyda chyrff cyhoeddus yn cynyddu – gyda 34% o'r ymatebwyr o'r farn bod cyfleoedd yn cynyddu a dim ond 18% yn nodi bod cyfleoedd yn lleihau.
- 1.56** Mae hefyd yn galonogol i nodi bod 82% o'r sampl siaradwyr Cymraeg yn cytuno gyda'r datganiad 'fel arfer rydw i'n gallu delio â sefydliadau cyhoeddus yn Gymraeg os ydw i'n dymuno gwneud hynny'.
- 1.57** Mae 72% hefyd yn cytuno gyda'r datganiad bod gwasanaethau Cymraeg sefydliadau cyhoeddus yn gwella.
- 1.58** Fodd bynnag, dim ond 65% o'r ymatebwyr oedd o'r farn bod ansawdd y gwasanaethau Cymraeg yr un peth â'r Saesneg. Mae'r ymateb hwn yn adlewyrchiad o ganfyddiad gwaith arolygu gwasanaethau'r Comisiynydd sy'n dangos bod triniaeth lai ffafriol o'r Gymraeg na'r Saesneg yn digwydd yn gyson.
- 1.59** Mae'n bwysig felly ail ddatgan y sylw bod cyswllt rhwng yr hyder sydd gan ddefnyddwyr mewn gwasanaethau Cymraeg a'r llithriadau a diffyg cysondeb mewn ansawdd gwasanaethau Cymraeg. **Mae defnyddwyr yn sylwi ac yn nodi bod yr ansawdd yn gallu bod yn is o ran gwasanaethau Cymraeg, ac mae hyn yn debygol o gael effaith ar eu dewis i ddefnyddio gwasanaethau.**

Defnyddio gwasanaethau

1.60 Mae'r holiadur siaradwyr Cymraeg yn gofyn i ymatebwyr nodi pa iaith y mae'n well ganddynt ei defnyddio gyda chyrrff cyhoeddus wrth ddefnyddio gwasanaethau.

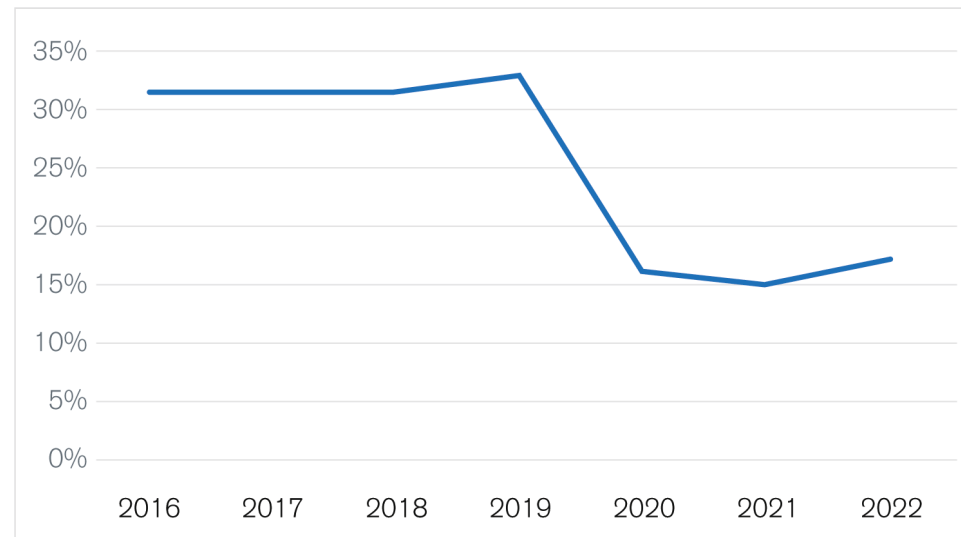
1.60.1 Mae'r siart isod yn dangos bod yn well gan 17% o'r siaradwyr Cymraeg ddefnyddio'r Gymraeg, gyda 58% yn nodi bod yn well ganddynt ddefnyddio'r Saesneg, a 26% yn nodi bod eu dewis yn amrywio yn ddibynnol ar y gwasanaeth:

Pa iaith sydd well gan yr atebwyr ei defnyddio gyda chyrrff cyhoeddus?

1.60.2 Yn amlwg mae'r ffigur hwn yn codi pryder, ac yn adlewyrchiad o leihad trawiadol o ran ymateb i'r cwestiwn am ddefnydd yn y tair blynedd diwethaf, ers y pandemig:

Canran ymatebwyr y mae'n well ganddynt ddefnyddio'r Gymraeg gyda chyrrff cyhoeddus.

- 1.61** Fel mae'r graff uchod yn dangos, roedd cwmp sylweddol yn y nifer o ymatebwyr i'r arolwg oedd yn nodi ei bod yn well ganddynt ddefnyddio'r Gymraeg yn ystod cyfnod y pandemig, a nid yw'r ffigur eto wedi adfer i'r lefelau welwyd cyn 2020. Mae disgwyl i sefydliadau ymateb i'r canlyniadau hyn a gwneud mwy i hyrwyddo defnyddio'r Gymraeg er mwyn gweithio tuag at gynyddu defnydd.
- 1.62** Dengys y canlyniadau fodd bynnag, bod siaradwyr Cymraeg rhugl yn fwy tebygol o nodi ei bod yn well ganddyn nhw ddefnyddio'r Gymraeg (32%) ac mae pobl sy'n byw mewn ardaloedd ble mae lefel uwch o siaradwyr Cymraeg hefyd yn fwy tebygol o nodi ei bod yn well ganddyn nhw ddefnyddio'r Gymraeg (29%) gyda chyrff cyhoeddus.
- 1.63** Mae'n bryder fodd bynnag taw dim ond 12% o'r siaradwyr Cymraeg a holwyd rhwng 16 a 34 oed ymatebodd ei bod yn well ganddyn nhw ddefnyddio'r Gymraeg gyda chyrff cyhoeddus.
- 1.64** Ffactor nodweddiadol arall yw gogwydd tuag at ddefnyddio'r Gymraeg ar sail mathau o wasanaethau sydd dan ystyriaeth. Mae'r ymatebwyr yn nodi eu bod nhw yn fwy tebygol o ddefnyddio gwasanaethau wyneb yn wyneb neu ar lafar yn y Gymraeg:

Wyneb yn wyneb	24%
Ysgrifenedig (e-bost, ffurflen ayb)	8%
Ffôn	20%
Darllen gwybodaeth	12%
Cyfrngau cymdeithasol	8%
Sgwrs bot	6%

- 1.65** Mae'r ymatebion hyn yn ffactor wrth ystyried y lefelau cydymffurfio cyfatebol yn y gwasanaethau hyn – yn enwedig o ran gwasanaethau ffôn. Os taw'r gwasanaethau llafar mae pobl fwyaf eu heisiau, mae'n bwysig eu bod yn gyson ar gael er mwyn ennyn hyder pellach i ddefnyddio'r Gymraeg.
- 1.66** O ran y rhai sy'n nodi bod eu ffafriaeth yn amrywio, roedd 25% o'r ymatebwyr hynny (sef 26% o'r sampl gyfan) yn nodi bod pwnc a'r math o wasanaeth yn ffactor, yn enwedig o ran cymhlethdod termau ac ati sy'n eu harwain i newid iaith.
- 1.67** Mae'r ymateb hwn yn ffactor felly i'w ystyried wrth ddatblygu gwasanaethau — yn enwedig rhai ysgrifenedig, lle gall mwy o ddefnydd o Gymraeg clir neu gefnogaeth gyda thermau anghyfarwydd efallai gefnogi siaradwyr i ddefnyddio'r Gymraeg yn fwy aml.

Arfer effeithiol : ysgrifennu triawd

Mae Canolfan Gwasanaethau Cyhoeddus Digidol wedi cydweithio â Cyfoeth Naturiol Cymru, Awdurdodau Lleol a thimau polisi Llywodraeth Cymru ar gynllun 'ysgrifennu triawd'. Bwriad y cynllun oedd archwilio ffyrdd eraill o weithio gyda chyfieithwyr i wella defnyddioldeb cynnwys yn y ddwy iaith. Mae'r dull safonol o gyfieithu yn seiliedig ar ddeunydd yn cael ei ddatblygu a'i ddrafftio mewn un iaith (gan amlaf y Saesneg) ac yna'r deunydd yn cael ei drosglwyddo i'r cyfieithydd i'w gyfieithu. Un o anfanteision y trefniant yma yw nad yw'r cyfieithwyr bob amser yn cael mynediad at y cyd-destun neu'r arbenigwr pwnc i ofyn cwestiynau a derbyn eglurhad pellach wrth iddynt fynd ati i gyfieithu'r testun. Yn ogystal, nid yw'r deunydd a gyflwynir i'r cyfieithydd bob amser wedi'i gynllunio i fod yn glir, yn syml ac yn hawdd ei ddefnyddio.

Mae cynhyrchu cynnwys sy'n diwallu anghenion defnyddwyr mewn ffordd sy'n glir, yn gywir ac yn hawdd ei ddeall a'i ddefnyddio, yn gofyn am wybodaeth ac arbenigedd arbenigwr pwnc a dylunydd cynnwys. Mae'r dull 'ysgrifennu triawd' yn ymgais i gynnwys y Gymraeg drwy'r broses gyfan, fel bod y ddwy iaith yn cael eu trin a'u hystyried yn gyfartal. Mae'n dechreg sy'n dod â dylunydd cynnwys (neu awdur), arbenigwr pwnc (neu weithiau ymchwilydd) a chyfieithydd at ei gilydd i weithio ar ddarn o gynnwys a'i greu yn y ddwy iaith ar yr un pryd. Drwy gael cyfieithydd yn yr ystafell felly, mae'n sicrhau bod y ddwy iaith yn cael eu hystyried yn gyfartal, a bod y testun yn gweithio cystal yn y Gymraeg a'r Saesneg.

Mae mwy o wybodaeth am 'ysgrifennu triawd' i'w chanfod ar wefan y [Ganolfan Gwasanaethau Cyhoeddus Digidol](#).

- 1.68** Roedd y 12% o'r siaradwyr Cymraeg a holwyd gan Beaufort yn nodi taw argaeledd siaradwr Cymraeg arall oedd yn debygol o'u cefnogi i ddefnyddio'r Gymraeg, a bod cynnig rhagweithiol gan berson sy'n siarad Cymraeg yn newid arfer 11% arall o siaradwyr i fod yn fwy tebygol o ddefnyddio'r Gymraeg.
- 1.69** **Mae felly cyfleoedd a photensial yma i sefydliadau gynyddu lefelau defnydd o'r Gymraeg a symud yn nes i dargedau strategaeth Cymraeg 2050 i gynyddu'r ganran o bobl sy'n defnyddio'r Gymraeg bob dydd o 10% i 20% erbyn 2050.**

-
- 1.70** Mae'r uchod felly yn cefnogi'r safbwynt bod modd newid arferion siaradwyr a chymell mwy o ddefnydd o'r Gymraeg — yn enwedig mewn gwasanaethau ar lafar drwy gynnis rhagweithiol gan sefydliadau — hynny yw, siarad Cymraeg yn gyntaf, a thrwy ei gwneud yn amlwg bod siaradwr neu wasanaethau Cymraeg ar gael — megis drwy ddefnydd o logo 'iaith gwaith'.

Atal bobl rhag siarad Cymraeg

- 1.71** Fel rhan o'r arolwg, holwyd cwestiwn cyffredinol i ddefnyddwyr er mwyn deall a oeddynt wedi cael profiad o gael eu hatal rhag siarad Cymraeg. Gofynnwyd i'r atebwyr:

Ydych chi wedi cael profiad o rywun yn eich stopio rhag siarad Cymraeg yn y 12 mis diwethaf?

- Ymatebodd 18% o'r sampl eu bod wedi cael profiad o rywun yn eu hatal rhag siarad Cymraeg.
- Roedd y ganran yn uwch ar gyfer pobl rhwng 16 a 34 mlwydd oed, gyda 29% o'r sampl yn nodi eu bod wedi cael profiad o rywun yn eu hatal rhag siarad Cymraeg.
- Roedd y ganran yn uwch hefyd os oeddynt yn ddynion (25%), yn dod o ardaloedd daearyddol dwysedd uchel o siaradwyr Cymraeg (20%) neu yn siaradwr Cymraeg rhugl (22%).

- 1.72** Wrth ymateb i'r cwestiwn, roedd cyfle i ymatebwyr ymhelaethu ar eu profiadau – a dyma rai o'r sylwadau gyflwynwyd am y byd gwaith:

“Stopiwyd fi gan mai dim ond Saesneg oedden nhw'n gallu siarad. Dylwn i allu siarad iaith fy ngwlad yn fy ngwlad fy hun. Fe wnes i barhau i siarad Cymraeg gan fod y bobl roeddwn i'n delio â nhw yn Gymry Cymraeg”.

“Roeddwn i yn y gwaith, roedden nhw'n dweud wrtha i am gadw at y Saesneg felly mae'n glir a bod pawb yn gallu deall be dwi'n ddweud, doedd o ddim wir yn fy mhoeni, nes i newid i Saesneg am weddill y shifft”

“Roedd yn rhaid i mi beidio siarad Cymraeg mewn cyfweiliad swydd oherwydd nad oedd y person yn deall Cymraeg”.

- 1.73** Fel mae'r ffigurau ac enghreifftiau uchod yn ei ddangos, mae profiad pobl o gael eu hatal rhag siarad Cymraeg yn digwydd fel rhan o fywyd. Yr effaith yw bod rhai, ond nid pawb, yn ymateb gan droi i ddefnyddio Saesneg.

-
- 1.74** Mae'r ffaith bod 18% o'r siaradwyr Cymraeg a arolygwyd yn nodi profiad o gael eu hatal rhag siarad Cymraeg o fewn y 12 mis diwethaf yn arwain rhywun i feddwl bod rhaid i ddefnyddwyr y Gymraeg fod â chryn ddyfalbarhau i ddefnyddio'r Gymraeg.
- 1.75** Mae'n bwysig nodi'r profiadau hyn wrth ystyried lefelau defnydd gwasanaethau Cymraeg fel modd o ddeall pam nad yw siaradwyr Cymraeg bob amser yn dewis defnyddio eu Cymraeg. Mae profiadau negyddol o ddefnyddio'r Gymraeg yn debygol o gael effaith sylweddol ar ymddygiad bobl.
- 1.76** Mae rôl y Comisiynydd yn allweddol — i fod yn gefn i ddefnyddwyr pan fo sail dros gyflwyno cwynion am fethu defnyddio'r Gymraeg.

Yn dilyn ymchwiliad, dyfarnodd Comisiynydd y Gymraeg fod Bupa Dental Care wedi ymyrryd â rhyddid unigolyn i ddefnyddio'r Gymraeg tra roedd yn gweithio yn un o ddeintyddfeydd y cwmni.

Dyfarnodd y Comisiynydd fod Bupa wedi ymyrryd gyda'i ryddid drwy fynegi mewn e-bost, ac mewn llythyr dilynol ato, na ddylai gyfathrebu yn y Gymraeg gyda staff eraill.

Y rhesymau a roddwyd gan Bupa Dental Care dros yr ymyrraeth oedd bod angen osgoi gwallau gweinyddol a bod defnyddio'r Gymraeg yn yr achos dan sylw yn gyfystyr â thorri cytundeb swydd.

Nid oedd y Comisiynydd o'r farn bod cyfiawnhad i ymyrryd gyda'r rhyddid a oedd gan yr unigolyn yma i gyfathrebu yn Gymraeg gyda'i gydweithwyr. Yn sgil yr ymchwiliad bu i Bupa Dental Care ymrwymo i roi sicrwydd i'w staff bod modd defnyddio'r Gymraeg yng Nghymru ac i dderbyn nad yw defnydd o'r Gymraeg yn y gwaith yn arwain at wallau.

Gellir gweld adroddiad llawn yr achos [yma](#).

2. Sefydliadau i hybu defnydd

Mae hybu gwasanaethau Cymraeg yn gofyn am fwy na dim ond eu darparu; mae angen i sefydliadau amlygu gwasanaethau Cymraeg.

2.1 Mae'r Comisiynydd wedi cefnogi sefydliadau a chynghori'n gyson bod yr egwyddor hybu defnydd o'r Gymraeg yn egwyddor greiddiol wrth fynd rhagddi i gyflenwi gwasanaethau. Nodwyd pwysigrwydd:

- rhoi sicrwydd bod gwasanaeth Cymraeg ar gael;
- sicrhau bod gwasanaethau Cymraeg o leiaf yr un mor hawdd eu cael â rhai Saesneg — ac yr un mor gyflym a didrafferth eu cael â'r gwasanaeth Saesneg;
- bod cychwyn y cyswllt yn Gymraeg yn ddiofyn, neu roi cynnig rhagweithiol;
- bod sicrwydd na fydd defnyddio'r Gymraeg yn rhoi defnyddwyr dan unrhyw anfantais o ran canlyniad neu gyflymder y broses; a
- sicrhau bod iaith y gwasanaeth yn hawdd ei deall.

2.2 Mae Mesur y Gymraeg yn datgan bod rhaid i sefydliadau cyhoeddus hybu eu gwasanaethau Cymraeg a hwyluso'r defnydd ohonynt. Er mwyn i'r egwyddor o hybu defnydd gael ei throï'n weithredoedd ymarferol mae Llywodraeth Cymru wedi gwneud casgliad o safonau eglur yn ymwneud gyda hybu defnydd:

“Rhaid i chi hybu unrhyw wasanaeth Cymraeg a ddarperir gennych...”

2.3 Mae'r Comisiynydd wedi egluro wrth sefydliadau sut i gynllunio gwasanaethau mewn modd y bydd pobl yn fwy tebygol o'u defnyddio. Yn ogystal â rhoi cyngor mae'r Comisiynydd wedi cynnig syniadau ymarferol ynghylch sut i fynd ati i gydymffurfio â dyletswyddau iaith statudol, a [hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg](#).

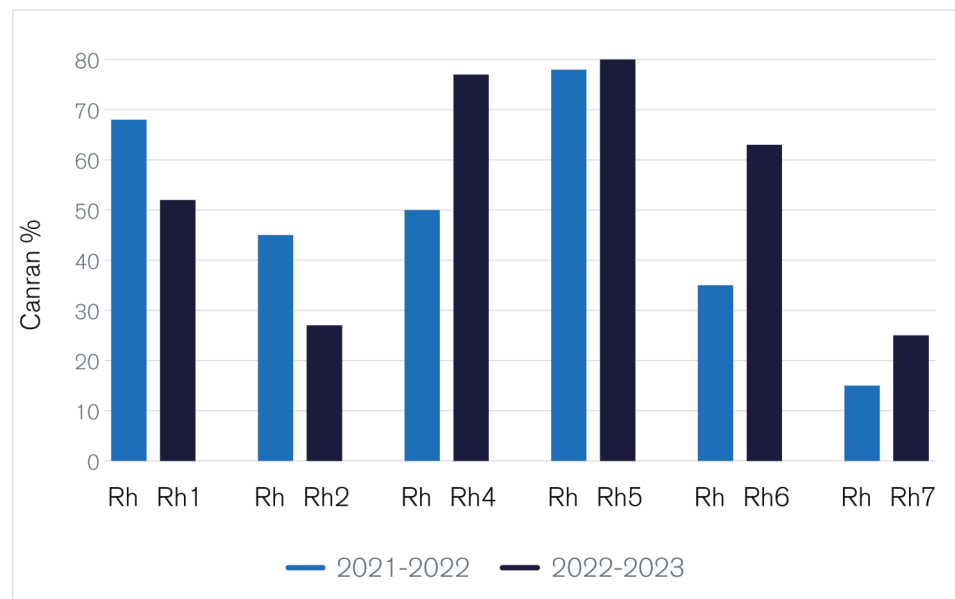
2.4 Mae'n dilyn felly y byddai gan y Comisiynydd ddiddordeb mewn monitro cynnydd ers rhannu'r cyngor yn 2020. Islaw nodir rhywfaint o ddadansoddiad o berfformiad sefydliadau fel ag yr oedd yn ystod y flwyddyn 2022-2023.

Hybu gwasanaethau Cymraeg drwy ddatganiadau cadarnhaol

- 2.5** Cynhaliwyd arolygon gwirio yn ystyried lefelau cydymffurfiaeth gyda'r safonau sy'n rhoi dyletswydd ar sefydliad i roi gwybod i ddefnyddwyr bod modd iddynt ddewis defnyddio'r Gymraeg. Ceir grŵp o safonau sy'n disgwyl i sefydliadau gynnwys datganiadau eglur ar eu dogfennaeth megis gwneud datganiadau yn croesawu gohebiaeth Gymraeg, croesawu unrhyw un i lenwi ffurflen yn Gymraeg neu groesawu ymgeiswyr i wneud cais am swydd yn Gymraeg. Mae'r graffiau isod yn dangos cyfradd cydymffurfio cyrff gyda rhai o'r safonau dan sylw. Cofnodir y data fesul set rheoliadau gan gymharu hefyd rhwng 2021-2022 a 2022-2023.

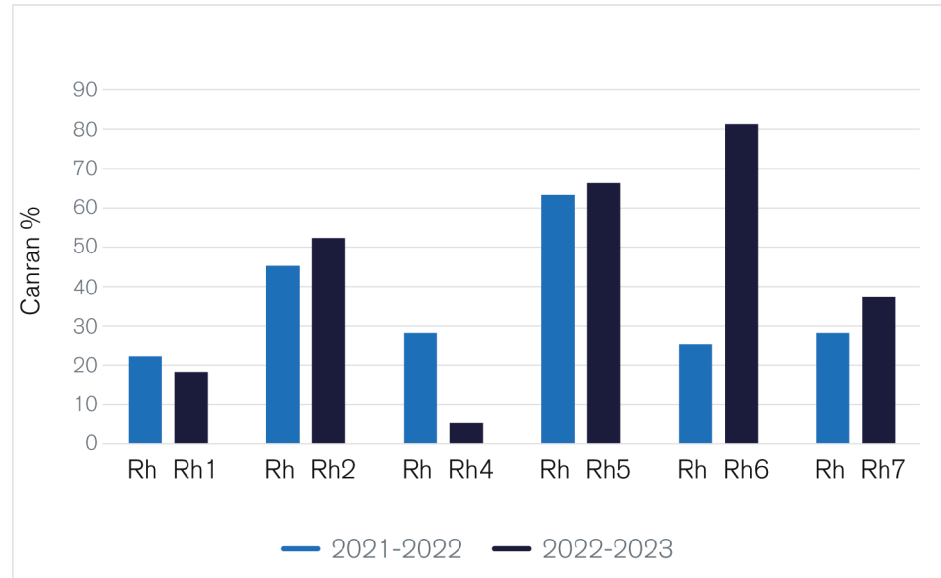
Gohebiaeth

Rhaid ichi ddatgan—(a) mewn gohebiaeth, a (b) mewn cyhoeddiadau a hysbysiadau swyddogol sy'n gwahodd personau i anfon ymateb neu i anfon gohebiaeth atoch, eich bod yn croesawu cael gohebiaeth yn Gymraeg, y byddwch yn ateb gohebiaeth yn Gymraeg, ac na fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

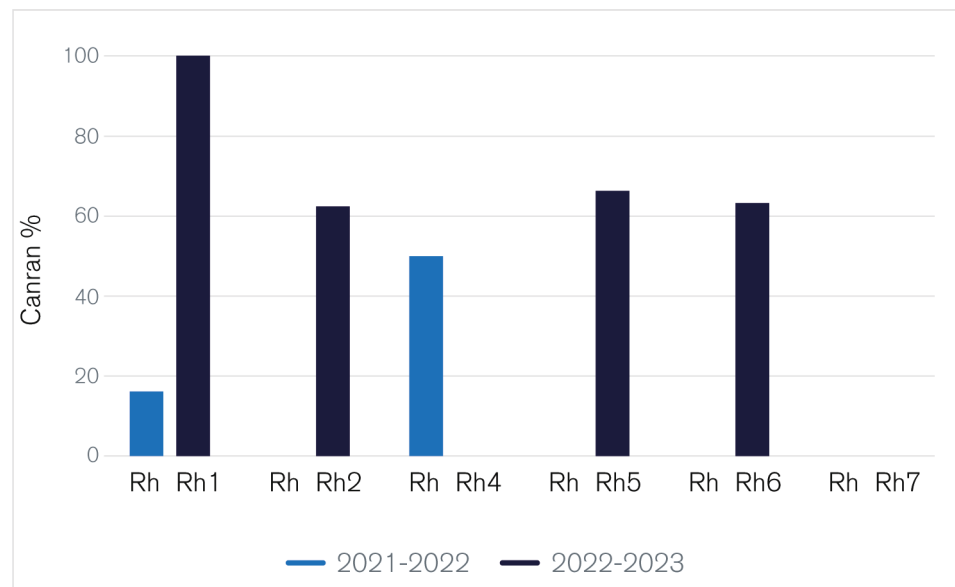
Ffurflenni

Os byddwch yn llunio fersiwn Gymraeg a fersiwn Saesneg o ffurflen ar wahân, rhaid ichi sicrhau bod y fersiwn Saesneg yn datgan yn glir bod y ffurflen hefyd ar gael yn Gymraeg.

Ffurflen gais am swydd

Rhaid ichi sicrhau bod eich ffurflenni cais am swyddi yn rhoi lle i unigolion nodi eu bod yn dymuno cael cyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg ac, os yw unigolyn yn dymuno hynny, rhaid ichi gynnal unrhyw gyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).

-
- 2.6** Gan ystyried canlyniadau'r tri graff uchod gwelir darlun cymysg. Wrth groesawu gohebiaeth yn Gymraeg, gwelir darlun sy'n anghyson â'r duedd gyffredinol wrth i awdurdodau lleol, parciau cenedlaethol, Gweinidogion Cymru (rheoliadau rhif 1) a sefydliadau cenedlaethol Cymru (rheoliadau rhif 2) ddangos tuedd ar i lawr yn 2022-2023 o'i gymharu gyda'r flwyddyn flaenorol.
- 2.7** Mae'r canlyniadau monitro ar gyfer hybu defnydd o'r Gymraeg wrth gwblhau ffurflenni hefyd yn dangos sefydliadau rheoliadau rhif 1 (sef awdurdodau lleol, parciau cenedlaethol a Gweinidogion Cymru) yn llithro am yn ôl — tra bo cynnydd sylweddol gan sefydliadau rheoliadau rhif 6 (colegau addysg bellach a phrifysgolion).
- 2.8** Mae'r stori'n wahanol eto pan edrychir ar ganlyniadau monitro ffurflenni cais am swydd. Mae'r data hwn yn dangos bod sefydliadau rheoliadau rhif 1 yn cydymffurfio'n llawn yn 2022-2023. Gwelir naid o gydymffurfiaeth oedd yn llai na 20% yn 2021-2022 i gydymffurfiaeth o 100%.
- 2.9** Mae gosod datganiad ar ddeunyddiau er mwyn hybu defnyddio'r Gymraeg yn dasg y dylai pob sefydliad allu ei chyflawni yn lled ddi-drafferth. Mae gwneud datganiadau cadarnhaol er mwyn annog defnyddio'r Gymraeg yn ofyniad statudol na ddylid ei esgeuluso. Nid yw'r dystiolaeth fonitro uchod, ar faterion cymharol elfennol, yn dangos bod sefydliadau wedi mynd ymhell i berchnogi'r egwyddor o hybu defnydd.

Arolwg cydymffurfiaeth â safonau hybu defnydd gwasanaethau

- 2.10** Fel rhan o'i waith monitro cynhaliodd y Comisiynydd arolwg o gydymffurfiaeth 124 o sefydliadau gyda safonau hybu'r Gymraeg. Gohebwyd hefyd gyda sampl o 17 sefydliad sy'n gweithredu cynlluniau iaith Gymraeg. Anfonwyd cais am wybodaeth at y sefydliadau ym mis Medi 2022. Derbyniwyd 99 o ymatebion sy'n gyfystyr â chyfradd ymateb o 70%.
- 2.11** Roedd yr arolwg hwn yn un ansoddol ac yn rhoi cyfle i sefydliadau rannu gwybodaeth gyda'r Comisiynydd am eu hymdrechion i hybu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg.
- 2.12** Gan ystyried yr ymatebion drwyddi draw, gellir casglu mai darparu gwasanaethau Cymraeg heb eu hyrwyddo oedd arferiad rhai ymatebwyr, tra bo cyfran arall o'r sefydliadau'n cymryd camau rhagweithiol i hybu.

- 2.13** Nododd 50 allan o'r 99 o ymatebwyr eu bod yn cynnal ymgyrchoedd er mwyn hyrwyddo defnydd o wasanaethau Cymraeg. Roedd cydnabyddiaeth gyffredinol bod lle i wneud mwy. Atebodd nifer o golegau nad oeddynt wedi ystyried pa rai o'u gwasanaethau y gallent eu hyrwyddo yn Gymraeg yn unol â gofynion y safonau. Cafwyd enghreifftiau pendant o sut roedd sefydliadau wedi mynd ati i hybu a hyrwyddo defnyddio'r Gymraeg. Dyma rai ohonynt:

Amgueddfa Cymru

Rydym newydd lansio brand newydd Amgueddfa Cymru. Mae statws ac amlygrwydd i'r Gymraeg wedi bod yn rhan greiddiol o'r broses ers y cychwyn cyntaf, ac mae hyn yn amlwg yn ein logo uniaith Gymraeg, y ffont newydd a grëwyd sy'n dathlu nodweddion unigryw'r iaith, a'r ffaith ein bod yn arddel dull lluosieithog yn ein llais brand. Mae hyn yn golygu ein bod yn chwilio am gyfleoedd i ddefnyddio geiriau Cymraeg mewn testun Saesneg (neu ieithoedd eraill), er mwyn helpu pobl i wybod pwy ydym ni ac o ble rydym ni'n dod. Bydd ein brand newydd yn sail i gynyddu ymwybyddiaeth o Gymru a'r Gymraeg yn ein holl waith trwy Gymru a thu hwnt.

Cyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili

Lansiwyd ym mis Mawrth 2022 ymgyrch Gwnewch y Pethau Bychain, sydd â'r nod o godi ymwybyddiaeth ymhlith staff a'r cyhoedd o'r Gymraeg. Mae'n cynnig addewidion misol i staff ac aelodau'r cyhoedd gymryd rhan a gwneud rhyw gyfraniad bach, sydd gyda'i gilydd yn dod yn bethau arwyddocaol ac effeithiol. Rydym hefyd yn defnyddio ein system Gov.delivery, sy'n darparu y newyddion diweddaraf i danysgrifwyr y gwasanaeth ar feysydd penodol, megis digwyddiadau, priffyrdd, ysgolion ac ati. Rydym wedi hyrwyddo'r gwasanaeth hwn yn Gymraeg nifer o weithiau i'n siaradwyr Cymraeg, eto trwy gydweithio â sefydliadau partner.

- 2.14** Mae'r Comisiynydd wedi cynghori yn flaenorol ac yn gyson am yr angen i sefydliadau bwysleisio bod newid wedi digwydd yn sgil dyfodiad dyletswyddau safonau, a gweud yn siŵr bod defnyddwyr yn ymwybodol o'r gwasanaethau Cymraeg sydd ar gael. Fel rhan o'r arolwg, cafwyd enghreifftiau o sefydliadau'n rhoi proc i ddefnyddwyr fel rhan o wasanaeth penodol:

Llywodraeth Cymru

Rydym yn gwneud y cynnig rhagweithiol yn y ffyrdd canlynol: mae pob llinell ffôn canolfan alwadau yn ateb galwadau ffon yn ddwyieithog neu yn darparu neges gyntaf ddwyieithog, gyda'r Gymraeg i'w chlywed yn gyntaf, wrth ohebu, wrth roi datganiad yn ein llofnodion e-byst yn croesawu gohebiaeth yn Gymraeg, mewn e-byst cydnabod derbyn gohebiaeth Weinidogol sydd yn ddwyieithog yn ddiodyn gyda'r Gymraeg yn gyntaf, drwy gyfrwng y defnydd helaeth o logo iaith Gwaith yn y dderbynfa a neges ar ddesgiau'r derbynfeydd yn nodi "siaradwch Gymraeg yma". Wrth gofrestru am wasanaethau digidol Llywodraeth Cymru gofynnir am ddewis iaith, waeth beth fo iaith y dudalen gofrestru. Wrth wahodd rhanddeiliaid i gyfarfodydd yn ddwyieithog, gofynnir am ddewis iaith ar gyfer cyfrannu yn y cyfarfod hwnnw.

- 2.15** Bu sefydliadau yn onest yn eu hymatebion ac eglurodd rhai sefydliadau nad oedd eu hymdrechion i hybu defnydd o'r Gymraeg wedi llwyddo i gyrraedd y nod; er enghraifft, yn y maes gofal cymdeithasol ceisiodd un sefydliad ymgysylltu gyda defnyddwyr a'u teuluoedd i sefydlu dewis iaith, ond roedd yr ymateb gan ddefnyddwyr yn siomedig. O ganlyniad i'r ymateb a gafwyd, roedd y sefydliad wedi rhoi'r gorau i'r gwaith hyrwyddo rhagweithiol.
- 2.16** Fe wnaeth nifer fawr o gyrff gyfeirio at bolisiâu oedd ganddyn nhw i ymdrechu i weithredu egwyddor 'Cymraeg Clir'.

Cyngor Castell-nedd Port Talbot:

'Rydym yn annog staff i ddefnyddio gwasanaethau cyfieithu Cymraeg proffesiynol/cydweithwyr Cymraeg eu hiaith i brawf-ddarllen a sicrhau bod unrhyw gynnwys Cymraeg yn gywir ac yn hawdd ei ddeall. Mae gan staff fynediad at hyfforddiant i ennill/gwella eu sgiliau iaith Gymraeg. Fodd bynnag, rydym yn ymwybodol o'r protocolau cyfathrebu amrywiol ac yn sicrhau bod arddulliau a defnydd o ieithoedd yn briodol, er enghraifft yn y cyfryngau cymdeithasol; mae hyn weithiau'n denu beirniadaeth lle mae'n bosibl bod arddull/iaith fwy llafar yn cael ei defnyddio nad yw'n Gymraeg 'academaidd/cywir' a ddysgwyd yn yr ysgol/prifysgol, er ei bod yn briodol ac yn hawdd ei deall. Gall derbyn agwedd fwy hamddenol at y Gymraeg – fel a geir yn y defnydd o'r Saesneg – fod yn rhywbeth y gall y Comisiynydd helpu i fynd i'r afael ag ef ar sail Cymru gyfan.'

S4C

'Mae S4C wastad yn ceisio sicrhau ein bod yn defnyddio Cymraeg syml a chlir gyda'n cynulleidfaoedd. Un o'n hegwyddorion yw bod yr iaith Gymraeg yn perthyn i bawb, ac mae gennym strategaeth ar waith i fod yn gynhwysol, i ddenu mwy o wylwyr, ac i gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg. Cyn bo hir, byddwn yn gwneud darn o waith ar 'lais S4C' — h.y. sut y gallwn ni wneud yn siŵr bod ein gwasanaeth ni'n glir ac yn hawdd i'w ddeall, ac yn trafod y Gymraeg mewn ffordd sy'n ei gwneud yn fwy agored.'

Tribiwnlysoedd Cymru

'Mae dogfennau a gynhyrchir gan Dribiwnlysoedd Addysg Cymru hefyd yn cael eu cynhyrchu mewn fformat hawdd i'w darllen, gan sicrhau bod gwybodaeth yn cael ei darparu mewn iaith hygyrch i blant a phobl ifanc, sy'n cael cyflwyno hawliad neu apêl o dan reoliadau'r Tribiwnlys.

Gall iaith gyfreithiol fod yn gymhleth ar gyfer yr holl ddefnyddwyr, ond mae aelodau cyfreithiol, lleyg ac arbenigol y Tribiwnlysoedd yn brofiadol yn ymdrin ag ystod eang o unigolion yn ystod gwrandawiadau, ac yn sicrhau bod yr holl bartïon yn deall popeth.'

Asiantaeth Safonau Bwyd

'Ers sefydlu'r Uned Iaith yn 2007, mae'r tîm wedi datblygu a meithrin arddull tŷ sy'n canolbwyntio ar Gymraeg clir, iaith agos atoch a chyfieithu dealladwy sy'n cadw'r gynulleidfa darged mewn cof bob amser. Mae gennym gontract terminoleg gyda Chanolfan Bedwyr ac yn cydweithio â'r ganolfan i safoni ein termau a'u cyhoeddi ar wefan y Porth Termau. Caiff yr holl waith cyfieithu ei gyflawni yn fewnol gan ein tîm o gyfieithwyr profiadol. Caiff pob darn o waith ei wirio a chaiff pob adnodd ei brawf-ddarllen i warantu ansawdd. Gyda phrosiectau mawr, fel prosiect Bwyd a Chi, gofynnwyd cwestiynau am yr adnoddau Cymraeg mewn fforymau adborth ac ymgorfforwyd yr adborth hwnnw o hynny ymlaen (e.e. cynnwys enwau Saesneg mewn cromfachau pan fydd term anghyfarwydd yn Gymraeg). Defnyddiwn iaith agos atoch ar y cyfryngau cymdeithasol, a byddwn yn ystyried y defnydd o ti/chi mewn ymgyrchoedd gan ddibynnu ar y gynulleidfa – e.e. yr henoed/pobl ifanc/myfyrwyr/plant ysgol'.

-
- 2.17** Tra bod ymdrechion amrywiol i hybu defnydd o'r Gymraeg yn digwydd mewn rhai sefydliadau cyhoeddus mae lle i roi mwy o feddwl i ddulliau effeithiol o effeithio ar ddewisiadau iaith. Mae cynllun strategol y Comisiynydd ar gyfer y cyfnod 2022 i 2025 yn nodi blaenoriaeth glir i sicrhau bod sefydliadau'n gwneud mwy i hyrwyddo'r cyfleoedd maent yn eu darparu i ddefnyddio'r Gymraeg. Man cychwyn i lawer fyddai dilyn cyngor Comisiynydd y Gymraeg ar hybu gwasanaethau, neu o leiaf, sicrhau eu bod yn cydymffurfio gyda'r safonau sy'n disgwyl iddynt hybu defnydd o'u gwasanaethau Cymraeg.
- 2.18** Fel rhan o'r arolwg, casglwyd gwybodaeth am ddulliau cofnodi data defnydd gwasanaethau. Yn un o'i adroddiadau sicrwydd blaenorol mae'r Comisiynydd wedi cynghori y byddai casglu data meintiol yn ddefnyddiol er mwyn i sefydliadau ddeall i ba raddau mae eu hymdrechion i hybu gwasanaethau yn llwyddo. Hefyd cynghorwyd sefydliadau i osod targedau ar gyfer sicrhau cynnydd mewn defnydd.
- 2.19** Cafwyd ymatebion oedd yn darparu sampl o lefelau defnydd gwasanaethau. Dim ond cymharu canran defnydd cyfrwng y Gymraeg gyda chanran defnydd cyfrwng y Saesneg oedd rhai sefydliadau, tra bo sefydliadau eraill yn mynd rhagddi i gofnodi gwybodaeth am ddewisiadau iaith mewn ffyrdd mwy defnyddiol a dadlennol. Roedd un sefydliad yn casglu data fesul safon ac felly'n gallu cymharu a oedd defnydd uwch o rai mathau o wasanaethau Cymraeg o'i gymharu ag eraill.
- 2.20** Roedd ychydig o sefydliadau yn casglu data gan gymharu gyda'r flwyddyn flaenorol. Roedd un sefydliad wedi gallu cofnodi cynnydd o 3,424 o ymweliadau gyda thudalennau gwe Cymraeg eu sefydliad mewn un maes gwasanaeth.
- 2.21** Mae'r Comisiynydd wedi darparu cyngor penodol ar hybu defnydd gan egluro wrth sefydliadau sut i gynllunio gwasanaethau mewn modd y bydd pobl yn fwy tebygol o'u defnyddio. e.e. sicrhau bod y gwasanaeth yn ymddangos yn Gymraeg yn gyntaf, neu fod defnyddwyr yn cael cynnig gwirioneddol i ddefnyddio'r Gymraeg ar ddechrau'r broses. Mae'r ddogfen yn cynnig syniadau ymarferol ynghylch sut i fynd ati i hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg. Mae angen i sefydliadau dynnu'r llinynnau ynghyd a gweithredu mewn ffordd mwy cyfannol a phwrpasol wrth iddynt geisio gweithio tuag at gynnydd mewn defnydd. Dyma rai pethau y dylai sefydliadau fod yn eu gwneud yn unol â'r egwyddor [hybu defnydd](#).

- **Dylunio gwasanaethau** i wneud pobl yn fwy tebygol o ddefnyddio'r Gymraeg drwy roi dewis mwy amlwg e.e. cynnig tudalen sblash gwefan yn y Gymraeg er mwyn ateb y cyfrifoldeb i hybu gwasanaethau Cymraeg.
 - **Gwneud y Gymraeg yn ddiodyn** gan fod ymchwil yn dangos bod defnyddwyr yn dueddol o ddilyn y norm, a derbyn y dewis diodyn.
 - **Gwasanaeth Cymraeg yn awtomatig** heb fod angen i ddefnyddwyr orfod gofyn am ddefnyddio'r Gymraeg. Dylai hyn gynnwys cynnig y Gymraeg yn ddiodyn mewn technoleg – heb orfod newid unrhyw osodiadau.
 - **Y Gymraeg o'r cychwyn** gan nad yw defnyddwyr yn awyddus i newid iaith unwaith maent wedi cychwyn delio gyda sefydliad mewn un iaith benodol.
 - **Gofyn am, a chofnodi, dewis iaith**, yn ofalus fel modd o sicrhau bod sefydliadau'n gallu adnabod defnyddwyr y Gymraeg yn fwy effeithiol.

- **Cymell** pobl i ddefnyddio gwasanaethau Cymraeg. Er mwyn i sefydliad fod yn llwyddiannus yn cymell defnyddio'r Gymraeg, mae angen **newid creiddiol i ddiwylliant y sefydliad**. Rhaid i'r newid sicrhau bod gweithlu'r sefydliad yn cynnig gwasanaeth Cymraeg yn gyson a digymell ac yn rhagweithiol.
 - **Defnyddio iaith glir** gan wneud y Gymraeg yn hawdd ei deall.
 - Cyfathrebu'n effeithiol fod y siawns o gael gwasanaeth Cymraeg da bellach yn llawer uwch nag y bu ac annog defnyddwyr i roi tro ar eu defnyddio.
 - Cynyddu ymwybyddiaeth defnyddwyr bod gwasanaethau ar gael yn Gymraeg — rhoi'r argraff mai defnyddio gwasanaethau Cymraeg yw'r peth normal, positif, cymdeithasol-ddymunol i'w wneud, gan wneud i bobl deimlo'n dda am ddefnyddio gwasanaethau Cymraeg.
 - Pwysleisio pethau sy'n newydd, ac yn berthnasol i'r defnyddwyr.

- **Casglu tystiolaeth** er mwyn mesur cynnydd
 - **Sefydlu gwaelodlin** a chasglu data ar y lefel o ddefnydd cyn yr ymyriad
 - **Ymyrryd** (e.e. newid dyluniad y gwasanaeth, neu hyrwyddo'r gwasanaeth mewn ffordd wahanol)
 - **Casglu data ar y lefel o ddefnydd ar ôl yr ymyriad.**

Defnyddio'r Gymraeg o fewn gweinyddiaeth fewnol

- 2.22** Mae'n flaenoriaeth strategol gan y Comisiynydd i gynyddu cyfleoedd sydd gan bobl sydd yn gweithio o fewn cyrff cyhoeddus i ddefnyddio eu Cymraeg drwy weithredu safonau'r Gymraeg yn y maes hwn i'w llawn potensial.
- 2.23** Mae'n ddyletswydd gan bob corff sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg i ddatblygu polisi ar ddefnyddio'r Gymraeg yn fewnol. Mae'r safon yn datgan bod yn rhaid i fwriad y polisi arwain at hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg.
- 2.24** Mae nifer o safonau eraill sydd hefyd yn cefnogi defnydd o'r Gymraeg o fewn gweinyddiaeth fewnol corff, megis sicrhau bod modd cael contract cyflogaeth yn Gymraeg, dogfennaeth sy'n ymwneud â chyflogaeth a chyhoeddi polisiau yn y Gymraeg. Mae'r safonau hefyd yn gwarchod hawliau aelodau staff i gynnal prosesau disgyblu yn Gymraeg ac wrth ddelio â chwynion.
- 2.25** Er mwyn hwyluso cyflawniad a chynyddu lefelau defnydd o'r Gymraeg bob dydd o fewn gweinyddiaeth mewnol sefydliadau, mae pecyn gweithredu wedi ei gyhoeddi ar [wefan](#) y Comisiynydd sydd yn cyflwyno camau ymarferol all cyrff eu cymryd i gefnogi mwy o ddefnydd o'r Gymraeg ac i gynllunio a mesur yn well ar gyfer dyfodol lle mae defnydd o'r Gymraeg yn cael ei hwyluso.

Enghraifft o sut y gall polisiau defnydd mewnol gefnogi swyddogion i ddefnyddio'r Gymraeg

Cysylltodd tri aelod o staff sy'n gweithio i gyngor sir yn y gogledd ddwyrain â'r Comisiynydd i roi gwybod am fater allai gael ei ystyried fel ymyrraeth yn eu rhyddid i ddefnyddio'r Gymraeg.

Wrth gynnal sgwrs yn Gymraeg ar 'Teams' ymatebodd un aelod o staff di-Gymraeg i ddweud nad oedd mwyafrif y tîm yn siarad Cymraeg, y dylai sgysiau sy'n cael eu cynnal ar y ffrwd drafod gyffredinol gael eu cynnal mewn iaith sy'n ddealladwy i bawb, fod cynnal sgwrs Gymraeg ar y ffrwd drafod gyffredinol yn anghwrtais, ac os oes rhaid cynnal sgwrs Gymraeg y dylid gwneud hynny mewn ffrwd drafod breifat.

Cyflwynodd yr aelodau staff gŵyn i'w rheolwr llinell wnaeth ymateb i'r mater drwy atgoffa staff o bolisi'r Cyngor ar y Gymraeg yn y gweithle sy'n rhoi'r hawl ac anogaeth i unigolion ddefnyddio'r Gymraeg yno. Nodwyd hefyd fod y Cyngor eisoes mewn trafodaethau gyda chwmni allanol i roi hyfforddiant ar amrediad eang o faterion sy'n ymwneud â'r Gymraeg, gan gynnwys 'rheoli tîm dwyieithog' a sut i hyrwyddo'r Gymraeg.

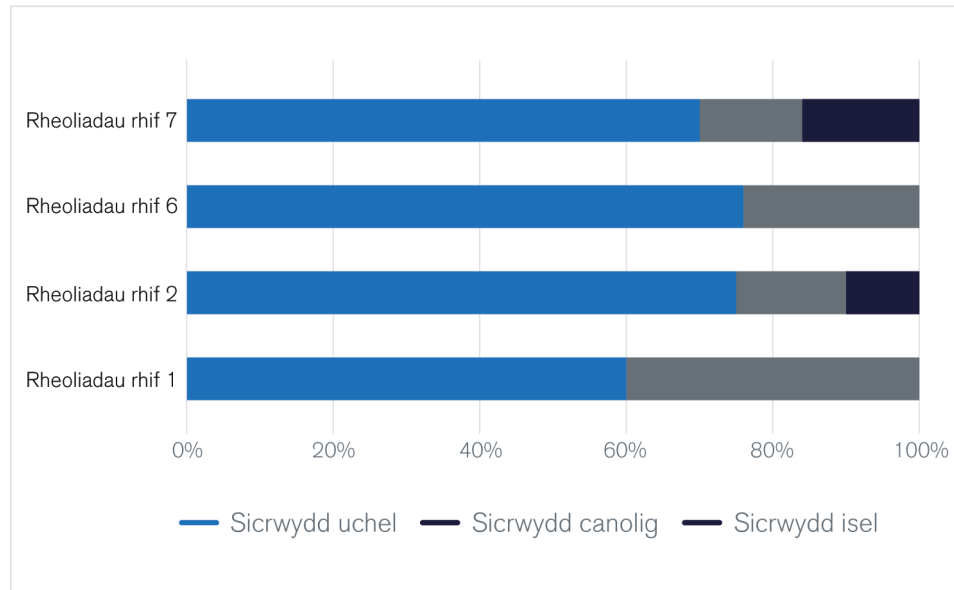
Yn dilyn ymyrraeth y Comisiynydd, datganodd Prif Weithredwr y Cyngor ei siom ynghylch yr hyn ddigwyddodd a bod y mater yn un a oedd yn cael ei ystyried o ddifri. Yn ychwanegol at yr uchod, ymrwymodd i:

- Dderbyn adroddiad ar y mater a'i gyflwyno i gyfarfod arferol y Tîm Prif Swyddogion
- Atgoffa pob aelod staff o bolisi'r Cyngor ar y Gymraeg yn y gweithle
- Adolygu prosesau recriwtio i sicrhau bod ymgeiswyr am swyddi yn deall pwysigrwydd y Gymraeg yn y gweithle

Hunanasesiadau cydymffurfiaeth gyda safonau gweithredu

- 2.26** Dros y flwyddyn ddiwethaf cynhaliwyd cais i sefydliadau sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg hunanasesu ac adrodd ar eu lefelau cydymffurfiaeth gyda'r safonau gweithredu sy'n cefnogi defnydd o'r Gymraeg yn ngweinyddiaeth y cyrff.
- 2.27** Mae'r sefydliadau yn hunanasesu os ydynt yn cydymffurfio gyda sicrwydd uchel, canolig, isel neu ddim yn cydymffurfio gyda safonau penodol.
- 2.28** Yn gyffredinol mae sefydliadau yn adrodd eu bod yn cydymffurfio gyda sicrwydd uchel â'r gofynion i ddarparu deunyddiau cyflogaeth i'w staff yn Gymraeg. Mae rhai sefydliadau yn nodi cydymffurfiaeth ganolig, gan adnabod eu bod am adolygu'r drefn er mwyn sicrhau cynnig rhagweithiol:

Hunanasesiad: darparu deunyddiau cyflogaeth yn Gymraeg i gyflogeion

2.29 Mae lefelau'r sefydliadau sy'n adrodd hunanasesiad bod sicrwydd uchel yn dilyn yr un patrymau â'r graff uchod wrth gydymffurfio o ran cyhoeddi polisiau mewnol yn Gymraeg, sicrhau bod modd i staff gyflwyno cwynion yn y Gymraeg a bod modd ymgymryd â phroses disgyblu mewnol yn Gymraeg. Mae'r hunanasesiadau yn cadarnhau ar y cyfan bod cydymffurfiaeth gyda'r gofynion hyn yn dda a bod cyrff wedi mabwysiadu trefniadau sy'n cefnogi staff i ddefnyddio'r Gymraeg wrth gyrchu dogfennau neu os ydynt yn cwyno neu'n destun disgyblaeth.

2.30 Mae darparu meddalwedd gwirio sillafu a rhyngwynebaw Cymraeg ar gyfrifiaduron staff hefyd yn cael ei asesu gyda lefelau cydymffurfiaeth uchel. Mae ambell broblem i'w hadrodd gan sefydliadau sy'n defnyddio systemau apple mac, ac mae rhai sefydliadau hefyd yn cydnabod nad ydynt yn cynnig y feddalwedd yn ddigon rhagweithiol – hynny yw, bod rhaid i staff ofyn i'w hychwanegu. Mae modd i rai cyrff felly hyrwyddo argaeledd technoleg Cymraeg drwy ystyried opsiynau rhagweithiol neu osodiadau diofyn.

2.31 Fodd bynnag, mae nifer o gyrff yn hunan adrodd bod eu mewnwyd ddim ar gael yn Gymraeg, yn groes i ofynion y safonau. Mae hyn yn arbennig o wir mewn cyrff sy'n ddarostyngedig i reoliadau rhif 6 – sef colegau addysg bellach a phrifysgolion, ble mae 33% yn adrodd bod sicrwydd isel o ran cynnig cefnogaeth technoleg gwybodaeth yn y Gymraeg oherwydd diffygion y fewnwyd.

Polisiau defnydd mewnol o'r Gymraeg

- 2.32** Gofynnwyd i'r sampl a dderbyniodd yr holiadur hunanasesu i adrodd ar eu lefelau cydymffurfiaeth gyda'r gofyniad i ddatblygu polisi yn unol â gofyniad y safon:

Rhaid ichi ddatblygu polisi ar ddefnyddio'r Gymraeg yn fewnol, gyda'r bwriad o hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg, a rhaid ichi gyhoeddi'r polisi hwnnw ar eich mewnwyd.

- 2.33** Adroddodd 90% o'r sampl eu bod yn cydymffurfio gyda'r gofyniad gyda sicrwydd uchel.
- 2.34** O'r rhai nad oeddynt o'r farn eu bod yn cydymffurfio yn uchel, roedd dau sefydliad yn adrodd nad oedd ganddynt bolisi oherwydd eu bod yn barod yn gweinyddu yn Gymraeg yn unig.
- 2.35** Fodd bynnag, roedd yn siomedig nodi bod 7 corff yn cadarnhau nad ydynt eto wedi llunio polisi i gydymffurfio â'r safon. Bydd swyddogion y Comisiynydd yn ymateb i hyn drwy gymryd camau i sicrhau bod y sefydliadau dan sylw yn llunio polisi ac yn gwneud hynny gyda chefnogaeth y [pecyn gweithredu](#).
- 2.36** Gofynnwyd yn ogystal i dderbyn copïau o bolisiau sefydliadau ar ddefnydd o'r Gymraeg ac er mwyn deall sut roedd sefydliadau yn mynd ati i ddatblygu defnydd mewnol o'r Gymraeg.
- 2.37** Derbyniwyd 48 polisi a luniwyd gan gyrff i gwrdd â gofyniad y safon. Mae'n deg nodi bod y polisiau a luniwyd gan sefydliadau yn amrywio yn sylweddol o ran safon ymrwymadau i gynyddu defnydd neu o ran hybu a hwyluso defnydd o'r Gymraeg.
- 2.38** Mae nifer o bolisiau yn trafod yn ormodol sut mae gweithredu safonau cyflenwi gwasanaethau, ac yn fwy tebyg i ganllawiau ar weithredu'r safonau yn hytrach nag arweiniad ar sut i ddefnyddio'r Gymraeg.
- 2.39** Mae hefyd dwy elfen amlwg sy'n gyson ddiffygiol ar draws polisiau – sef nad ydynt yn cynnwys elfen o ddatblygu fel sy'n ofynnol o dan y safon ac yn ail, prin yw'r rhai sy'n gosod nod polisi. Hynny yw, mae'r polisiau ar y cyfan yn weithredol, yn nodi sut mae'r sefydliad yn cefnogi staff i ddefnyddio'r Gymraeg, ond nid ydynt yn edrych ymlaen ac yn ystyried twf mewn lefelau defnydd.

2.40 Dylai'r polisiâu hefyd ystyried a chynnwys strategaethau er mwyn goresgyn rhwystrau sy'n llesteirio cynyddu defnydd o'r Gymraeg yn y gwaith. Er enghraifft:

- Mae parodrwydd gweithwyr i ddefnyddio'r Gymraeg at ddibenion gwaith yn un ffactor: pobl naill ai'n hyderus yn llafar ond yn teimlo'n saffach yn defnyddio'r Saesneg ar gyfer pethau ysgrifenedig; neu'n gallu siarad Cymraeg ond ddim wedi arfer â gwneud hynny. Dylai polisiâu sefydliadol gynnwys mesurau yn ymateb i'r sefyllfa hon.
- Mae nifer o siaradwyr Cymraeg ym mhob un o'r sefydliadau y bu i'r Comisiynydd gwrdd â hwy. Pan fo nifer digonol o siaradwyr Cymraeg, Cymraeg sy'n cael ei defnyddio. Mae bod o fewn pau, neu ddylanwad cydweithiwr sy'n gwneud ymrwymiad i ddefnyddio'r Gymraeg, yn gallu creu shifft yn iaith aelodau o staff nad oedd yn defnyddio'r Gymraeg yn flaenorol. Er mwyn cefnogi defnyddio'r Gymraeg mewn rhai peuoedd penodol fe ddylai polisiâu sefydliadau gynnwys mesurau i atgyfnerthu neu gefnogi peuoedd Cymraeg o fewn y gweithle.
- Mae defnydd yn tueddu i droi i'r Saesneg os oes unrhyw un di-Gymraeg yn rhan o'r sgwrs neu'r cyfarfod. Nid oes modd cael cyfieithu ar y pryd mewn nifer o'r sgysiau / cyfarfodydd mewnol sydd dan sylw.
- Dylai polisiâu defnydd mewnol gynnwys mesurau i annog staff i ddefnyddio'r Gymraeg yn llafar ac ar gyfer negeseuon ysgrifenedig anffurfiol a darparu cefnogaeth ar ffurf gwasanaeth mentor neu diwtoriaid lle mae angen cymorth a chefnogaeth.
- Dylai polisiâu defnydd mewnol gynnwys ymrwymiad yn cydnabod statws y Gymraeg o fewn y gweithle a dylai bod gan y sefydliad rywrai yn arwain a gosod esiampl i eraill. Yn y cyswllt hwn dylai polisi gynnwys mesurau codi ymwybyddiaeth am y polisi.
- Mae rhai sefydliadau yn gweinyddu drwy gyfrwng y Gymraeg neu yn gweithio tuag at sefyllfa i fod â'r Gymraeg fel eu 'prif iaith weinyddol' Mewn achosion fel y rhain dylai polisiâu fod yn glir beth yw ystyr prif iaith weinyddol a diffinio hynny yn eu polisi.
- Nid yw systemau technoleg gwybodaeth a systemau adnoddau dynol neu reoli cyswllt yn hwyluso defnyddio'r Gymraeg o fewn gweinyddiaeth fewnol sawl sefydliad. Dylai polisiâu defnydd mewnol gynnwys nod polisi ac amserlen ar gyfer gweddnewid sefyllfaoedd fel hyn ac os nad oes modd gweithredu'n syth dylai polisiâu i ddatblygu defnydd o'r Gymraeg gyflwyno mesurau dros dro.

-
- 2.41** Mae lle i gyfran uchel o sefydliadau cyhoeddus Cymru adolygu eu polisiau gan fynd rhagddi i ddadansoddi eu sefyllfa eu hunain a chynnwys mesurau datblygol yn eu polisiau defnydd mewnol. Bydd y Comisiynydd yn monitro a gweithio gyda sefydliadau er mwyn symud o sefyllfa statig i un lle mae sefydliadau'n meddu ar bolisiau datblygol.
- 2.42** Mae lle i sefydliadau adnabod nod clir i weithio tuag ato. Mae'r Comisiynydd eisiau gweld mwy o sefydliadau'n defnyddio'r Gymraeg fel prif iaith gweithredu mewnol, a chynnal y sefyllfa honno lle mae eisoes yn weithredol.
- 2.43** Lle nad yw hynny'n ymarferol bosibl dylai sefydliadau osod nod clir er mwyn cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn fewnol. Dylai sefydliadau ymchwilio i fodelau polisi sy'n gweddu i'w hamgylchiadau er enghraifft cychwyn cyflwyno'r Gymraeg fel iaith gwaith swyddogol am y tro cyntaf; gosod nod o roi dewis i'r gweithlu weithio drwy gyfrwng y Gymraeg neu'r Saesneg; datgan bod gan y Gymraeg statws swyddogol fel iaith y gweithle neu osod nod i'r Gymraeg fod yn brif iaith y sefydliad.
- 2.44** Bwriad y Comisiynydd yw gweithio'n agos gyda detholiad o sefydliadau er mwyn datblygu modelau polisi amrywiol. Bydd yn bwysig nad yw sefydliadau'n aros yn eu hunfan yn y cyfamser a dylai pob sefydliad edrych eto ar eu polisiau a diffinio nod sefydliadol addas.

3. Sgiliau a recriwtio

Er mwyn diwallu'r dyletswyddau sydd i gyflenwi gwasanaethau Cymraeg rhaid rhoi mwy o werth ar y Gymraeg fel sgil a phenodi mwy o siaradwyr Cymraeg.

- 3.1** Mae'r Comisiynydd wedi datgan yn gyson fod buddsoddi amser mewn datblygu trefniadau cadarn ar gyfer recriwtio ac asesu'r angen am sgiliau Cymraeg y gweithle yn allweddol bwysig ar gyfer llwyddo i gydymffurfio â dyletswyddau'r safonau ac i ddarparu gwasanaethau yn Gymraeg.
- 3.2** Yn ei adroddiad sicrwydd 2021-2022 '[Y Gymraeg fel ffordd o weithio](#)' bu i'r Comisiynydd nodi'r "farn nad oes newid sylfaenol wedi digwydd wrth gynllunio a gweithredu yn y maes recriwtio...er mwyn gwella lefelau cydymffurfiaeth sefydliadau gydag ystod safonau'r Gymraeg yn gyffredinol". Gofynnodd i gyrff ystyried a oedd eu trefniadau yn ddigonol ym maes recriwtio gan nodi y byddai'n barod i agor ymchwiliadau a gorfodi newid os oedd diffygion yn parhau.
- 3.3** Mae'n allweddol bod gan sefydliadau gapasiti digonol o sgiliau Cymraeg er mwyn eu galluogi i ddarparu yn Gymraeg yn unol â'r safonau. Y prif ddylanwad ar allu sefydliadau i gael darpariaeth Gymraeg addas yw'r nifer o'u staff sydd â sgiliau Cymraeg. Mae cynyddu'r nifer o swyddogion sydd â sgiliau yn y Gymraeg felly'n allweddol er mwyn cydymffurfio â gofynion safonau'r Gymraeg a chynlluniau iaith Gymraeg. Bydd cynyddu'r niferoedd yn arwain at:
- wella gwasanaethau Cymraeg a chreu cyfleoedd i ddefnyddwyr siarad Cymraeg
 - cynyddu cyfleoedd i weithwyr ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith
 - cynyddu ymwybyddiaeth sefydliadau o faterion sy'n effeithio ar y Gymraeg o ran llunio polisi a hybu'r Gymraeg.
- 3.4** Er mwyn mynd i'r afael gyda diffyg cydymffurfiaeth mewn modd strategol, comisiynwyd gwerthusiad annibynnol o sut mae sefydliadau yn asesu'r angen am sgiliau yn y Gymraeg. Roeddem am ddeall sut mae'r asesiadau hynny'n cyfrannu at eu llwyddiant i recriwtio staff sy'n medru'r Gymraeg a thrwy hynny i gynyddu eu capasiti i weithredu yn Gymraeg.

3.5 Cynhaliwyd yr adolygiad â sampl o 24 corff gyda thrawstoriad o gyrff sydd yn ddarostyngedig i Reoliadau Safonau'r Gymraeg rhif 1, 2, 4, 5, 6 a 7. Y bwriad oedd galluogi'r Comisiynydd i ddeall pa drefniadau sydd ar waith ar hyn o bryd, pa arferion sydd yn arwain at lwyddiant a beth yw'r rhwystrau. Roedd yn dymuno:

- derbyn data a thystiolaeth gadarn ynghylch sut mae'r broses recriwtio ei hun yn dylanwadu ar effeithiolrwydd sefydliadau i gynyddu capasiti'r gweithlu
- dysgu am fethodolegau ac arferion a ddefnyddir o fewn sefydliadau wrth asesu gofynion ieithyddol swydd, y camau dilynol ynghlwm â'r prosesau recriwtio a chanlyniad y prosesau recriwtio hynny
- canfod arferion llwyddiannus y gellir eu rhannu gyda sefydliadau eraill i'w mabwysiadu
- dysgu o unrhyw heriau neu rwystrau all godi drwy'r gwaith.

3.6 Cyflwynodd y cwmni adroddiad ar gyflawniad yr adolygiad sy'n:

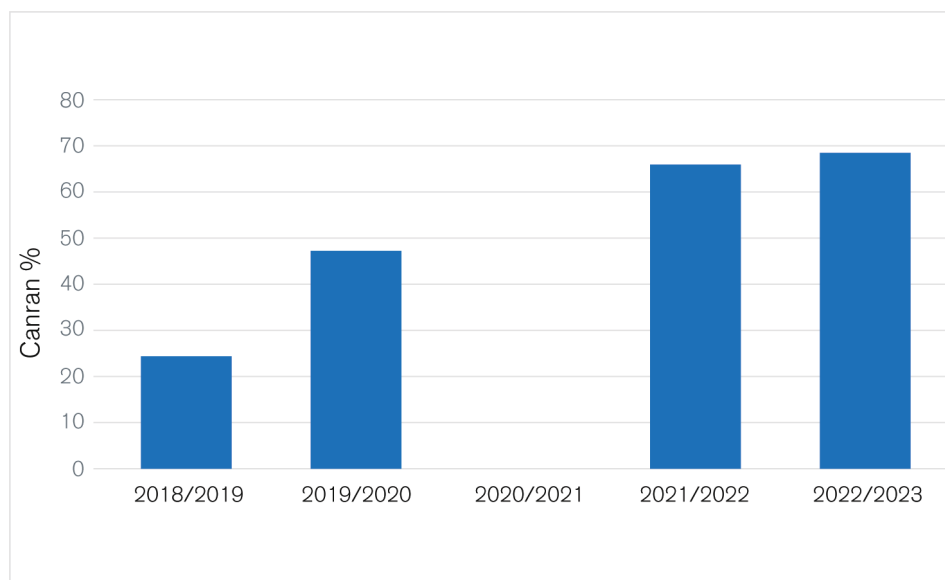
- cyflwyno gwerthusiad annibynnol o sut mae'r ffordd y mae sefydliadau yn asesu'r angen am sgiliau yn y Gymraeg yn cyfrannu at eu llwyddiant i recriwtio staff sy'n medru'r Gymraeg;
- cynnwys enghreifftiau o arferion llwyddiannus ac yn amlygu risgiau mewn arferion a thueddiadau a welwyd ar waith;
- rhoi ystyriaeth i ddigonolrwydd ac addasrwydd yr asesiadau a wnaed ac amlygu tueddiadau lle bo tystiolaeth eu bod yn arwain at lwyddiant;
- adnabod tueddiadau neu arferion sydd yn cael effaith andwyol ar lwyddiant y broses recriwtio.

3.7 Mae'r adroddiad i'w weld yn llawn ar wefan y Comisiynydd [yma](#). Cynhaliwyd yn ogystal seminar i drafod y gwaith a gellir ailymweld â'r seminar drwy wylïo'r recordiad [yma](#).

Canfyddiadau gwaith gwirio

3.8 Mae data arolygon swyddogion y Comisiynydd yn dangos bod cynnydd yn y canrannau o hysbysebion swyddi sydd ar gael yn Gymraeg. Ar draws y cyrff sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg, mae 69% o hysbysebion swyddi ar gael yn Gymraeg. Mae'r cynnydd hwn yn cyfateb i gynnydd yn y sampl hysbysebion a arolygwyd yn y flwyddyn hon – oedd hefyd yn uwch. Fodd bynnag, rhaid nodi fod 31% o'r sampl yn cael eu hysbysebu yn Saesneg yn unig. Mae hyn yn ddiffyg cydymffurfiaeth gyda dyletswydd.

Canran o hysbysebion swyddi ar gael yn Gymraeg⁴

3.9 Unwaith eto, mae'r darlun hefyd yn gymysg ac anghyson ar draws sectorau, gyda phrifysgolion a cholegau addysg bellach (rheoliadau rhif 6) a chyrff iechyd (rheoliadau rhif 7) yn perfformio yn gyson waeth na'r cyrff o sectorau eraill.

3.10 Sefydliadau rheoliadau rhif 7 oedd yn cynrychioli'r grŵp o gyrff gyda'r perfformiad gwaethaf, gyda dim ond 28% o'r hysbysebion swyddi ar gael yn Gymraeg.

3.11 Roedd gweddill y grwpiau yn perfformio'n well ar y cyfan, gyda chanrannau yn cwmpo rhwng 85% a 89% o hysbysebion swyddi ar gael yn Gymraeg.

3.12 Yn debyg i'r sylw a wnaed ar wasanaethau, mae lefelau uchel o drin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth hysbysebu swyddi a darparu deunydd cefnogol — gyda thriniaeth lai ffafriol o'r Gymraeg mewn 50% o'r sampl (84% o'r sampl ar gyfer cyrff rheoliadau rhif 7). Mae hyn yn gyson gyda'r sefyllfa yn 2021-2022 lle roedd 51% o'r sampl yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol wrth hysbysebu swyddi.

4. Dim data ar gael ar gyfer 2020/2021 oherwydd ymosodiad seiber ar systemau technoleg gwybodaeth Comisiynydd y Gymraeg.

-
- 3.13** Mae cynnydd fodd bynnag wedi bod o ran cyrff sy'n cydymffurfio â'r gofyniad i hysbysu unigolyn y gallent wneud cais am swydd drwy gyfrwng y Gymraeg:

Rhaid ichi sicrhau bod eich ffurflenni cais am swyddi yn rhoi lle i unigolion nodi eu bod yn dymuno cael cyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg ac, os yw unigolyn yn dymuno hynny, rhaid ichi gynnal unrhyw gyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).

- 3.14** Roedd 92% o sampl rheoliadau rhif 7 yn cydymffurfio gyda'r gofyniad hwn ac roedd cynnydd amlwg gyda chanlyniadau rheoliadau rhif 1 rhwng llynedd (62%) ac eleni (83%). Roedd yr un peth yn wir am reoliadau rhif 7 rhwng llynedd (75%) ac eleni (92%).

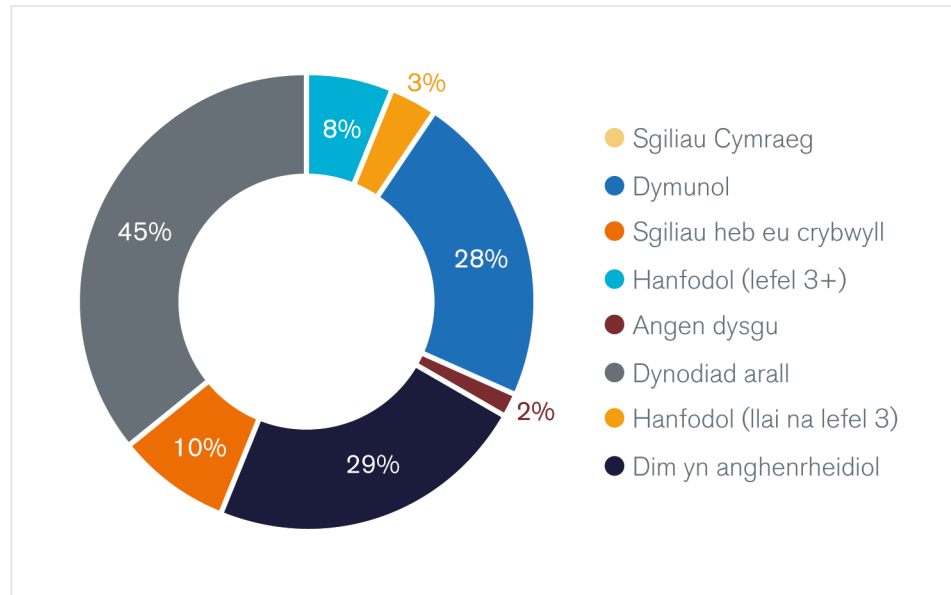
Pennu sgiliau Cymraeg wrth hysbysebu swyddi

- 3.15** Mae safonau'r Gymraeg yn gosod gofyniad bod yn rhaid i gyrff asesu'r anghenion am sgiliau Cymraeg ar gyfer swyddi newydd neu wag ac mae angen eu categorio fel swyddi o fewn y 4 categori isod:

- mae sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol
- bod angen dysgu sgiliau Cymraeg ar ôl penodi rhywun i'r swydd
- bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol, neu
- nad yw sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol.

3.16 Mae'r graff isod yn dangos y lefelau sgiliau Cymraeg a ddynodwyd yn y sampl o hysbysebion swyddi a arolygwyd (690).

Dynodi sgiliau Cymraeg o fewn hysbysebion swyddi

3.17 Yn y sampl o hysbysebion swyddi a arolygwyd gan swyddogion y Comisiynydd, roedd 8.3% o'r swyddi gafodd eu pennu gyda'r angen am sgiliau Cymraeg yn hanfodol. Roedd y rhain i gyd yn swyddi hysbysebwyd gan gyrff o set rheoliadau rhif 1 (Gweinidogion Cymru, awdurdodau lleol a pharciau cenedlaethol) a rheoliadau rhif 2 (cyrff cenedlaethol Cymru). Os ystyrir y sectorau yma yn unig, roedd 16% o'u hysbysebion swyddi yn dynodi bod sgiliau Cymraeg yn hanfodol.

3.18 Nid oedd yr un o'r hysbysebion swyddi a arolygwyd o gyrff o'r setiau rheoliadau eraill (rheoliadau rhif 5, 6 a 7) wedi dynodi bod sgiliau Cymraeg yn hanfodol.

3.19 O'r holl hysbysebion swyddi a arolygwyd – doedd 10% o'r sampl ddim yn crybwyll neu'n trafod o gwbl beth oedd gofynion ieithyddol y swydd.

3.20 Roedd 45% o'r hysbysebion swydd yn crybwyll dynodiad o sgiliau Cymraeg mewn ffordd wahanol i'r hyn mae'r ddyletswydd yn gofyn amdano – sef dynodi un o bedwar categori.

3.21 Felly, roedd 54% o'r hysbysebion swyddi a arolygwyd wedi methu â dynodi gofynion ieithyddol y swydd yn unol â gofynion y safon.

3.22 Mae angen i gyrff sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg felly ailystyried eu trefniadau ar gyfer asesu a dynodi y sgiliau Cymraeg sydd eu hangen ar gyfer swyddi cyn hysbysebu.

Gwaith ymchwilio a gorfodi'r Comisiynydd: Asesu'r angen am sgiliau Cymraeg mewn swydd newydd a swyddi a ddaw'n wag

Cyflwynodd aelod o'r cyhoedd gŵyn nad oedd sefydliad cenedlaethol Cymraeg wedi cynnal asesiad trylwyr o'r angen am sgiliau iaith Gymraeg cyn hysbysebu a phenodi i swydd cyfarwyddwr. Roedd deiliad blaenorol y swydd yn siaradwr Cymraeg rhugl gyda chyfrifoldeb strategol am y Gymraeg. Roedd yr achwynydd o'r farn y dylai'r swydd gael ei hysbysebu gyda'r Gymraeg yn sgil hanfodol.

Pan fod swydd newydd yn cael ei chreu neu pan ddaw swydd yn wag, mae safonau'r Gymraeg yn creu dyletswydd ar y sefydliad i asesu'r angen am sgiliau yn y Gymraeg a'i chategoreiddio fel swydd lle mae'r Gymraeg un yn ai hanfodol, dymunol, angen dysgu'r iaith, neu ddim yn angenrheidiol. Rhaid hefyd cadw cofnod o'r asesiad.

Fe wnaeth yr ymchwiliad ddarganfod bod y sefydliad wedi cynnal asesiad o ofynion ieithyddol y swydd cyn ei hysbysebu, gan gasglu bod y Gymraeg yn sgil hanfodol ar gyfer rhai elfennau o'r swydd. Er hynny, penderfynodd y sefydliad gategoreiddio'r swydd fel un lle roedd y Gymraeg yn 'ddymunol iawn'. Dadl y sefydliad oedd y byddai categoreiddio'r swydd fel un Cymraeg 'hanfodol' yn cyfyngu'n ormodol ar nifer yr ymgeiswyr posib.

Casglodd yr ymchwiliad fod y sefydliad wedi methu â chydymffurfio gyda safonau'r Gymraeg ar y seiliau canlynol:

- Mae'r safonau'n caniatáu sefydliad i osod swydd mewn un o bedwar categori, fel y disgrifir uchod. Nid yw 'dymunol iawn' yn un o'r categorïau hynny ac felly torrodd y sefydliad safonau'r Gymraeg drwy greu categori newydd at ei ddibenion ei hun.
- Roedd asesiad o ofynion ieithyddol y swydd wedi casglu bod y Gymraeg yn sgil hanfodol ar gyfer ei chyflawni'n llwyddiannus. Er hynny, penderfynodd y sefydliad beidio â chategoreiddio'r swydd fel un Cymraeg 'hanfodol' wrth ei hysbysebu. Wrth wneud hynny, diystyriwyd yr asesiad gan ei wneud yn ddiwerth. Nid yw cynnal asesiad yn unig yn ddigonol i sicrhau cydymffurfiaeth â'r safon. Mae categoreiddio swydd yn groes i ganfyddiad yr asesiad gyfystyr â pheidio a chynnal yr asesiad o gwbl.

Yn sgil yr ymchwiliad, a'r camau gorfodi osodwyd, bu i'r sefydliad dan sylw gynnal adolygiad o'i drefniadau recriwtio a diwygio ei broses a'i ffurflenni fel ei fod yn cydymffurfio â'r gofynion ac i atal methiant o'r fath rhag digwydd yn y dyfodol

Asesu sgiliau yn y Gymraeg a meithrin sgiliau Cymraeg cyflogai

- 3.23** O'r sampl o sefydliadau a wnaeth ymateb i holiadur hunanasesu'r Comisiynydd, roedd 70% yn datgan eu bod yn cydymffurfio â sicrwydd uchel ar gyfer y gofyniad i asesu sgiliau Cymraeg eu staff. Mae nifer o gyrff yn cofnodi sgiliau staff yn glir ac yn adrodd yn flynyddol ar lefelau sgiliau yn eu hadroddiadau blynyddol.
- 3.24** Roedd gweddill y sampl yn nodi sicrwydd canolig — yn bennaf gan gydnabod eu bod yn ddibynnol ar system nad yw'n gorfodi staff i gofnodi eu sgiliau, neu fod system adnoddau dynol ddim yn cefnogi casglu data yn hawdd.
- 3.25** Dim ond 59% o'r sampl oedd yn asesu eu bod yn cydymffurfio gyda sicrwydd uchel ar gyfer yr angen i feithrin sgiliau eu cyflogai.
- 3.26** Roedd nifer o gyrff hefyd yn adrodd bod hyfforddiant sy'n cael ei ddarparu i staff, megis hyfforddiant iechyd a diogelwch neu hyfforddiant technoleg gwybodaeth yn debygol o fod yn Saesneg a bod cynnal niferoedd digon uchel i ddarparu hyfforddiant o'r fath drwy gyfrwng y Gymraeg yn anodd.

Canfyddiadau'r adolygiad annibynnol

- 3.27** Mae canfyddiadau arolygu'r Comisiynydd yn cyd-fynd i raddau helaeth â chanfyddiadau'r adolygiad annibynnol. Dyma grynhoi rhai o'r canfyddiadau hynny isod.
- 3.28** Yn gyntaf, mae'n bwysig diffinio yr hyn a olygir gan 'llwyddiant'. Dyma sut roedd y sefydliadau oedd yn rhan o'r adolygiad eu hunain yn gweld llwyddiant:
- Cynnydd yn y nifer/canran o staff â sgiliau Cymraeg;
 - Llwyddo i recriwtio pobl â'r sgiliau iaith / sgiliau Cymraeg perthnasol;
 - Llwyddo i lenwi rhai swyddi sydd â gofynion am sgiliau Cymraeg;
 - Cynnal yr un nifer/canran o staff sydd â sgiliau Cymraeg;

-
- Canran uchel o staff â sgiliau Cymraeg;
 - Cynnydd mewn staff sydd am wella eu sgiliau Cymraeg;
 - Cynnydd yn y cyfleoedd sydd ar gael i staff i wneud defnydd o'r Gymraeg.

3.29 I'r gwrthwyneb, roedd y sefydliadau yn gytûn bod diffyg llwyddiant gyfystyr â methiant i ddenu siaradwyr Cymraeg rhugl neu fethiant i ddenu siaradwyr Cymraeg i lenwi mathau penodol o swyddi.

3.30 Yn ôl y sefydliadau eu hunain hefyd, dyma oedd y prif resymau dros lwyddo:

- System categoreiddio anghenion iaith swyddi cadarn mewn lle;
- Cyfathrebu anghenion sgiliau iaith swydd yn glir;
- Cydweithio ag ysgolion a cholegau addysg uwch;
- Hysbysebu ar wefannau Cymraeg / cyfryngau cymdeithasol;
- Ymdrech fwriadus i gydymffurfio â chanllawiau Comisiynydd y Gymraeg;
- Ymdrech fwriadus gan y sefydliad i hyrwyddo'r Gymraeg yn fewnol;
- Gosod targedau.

3.31 A'r prif resymau dros ddiffyg llwyddiant:

- Diffyg hyfforddiant ymwybyddiaeth a diffyg canllawiau clir i reolwyr;
- Gwendidau wrth gyfathrebu gofynion iaith swyddi i ymgeiswyr;
- Prinder ceisiadau gan siaradwyr Cymraeg / demograffi'r dalgylch;
- Heriau recriwtio ehangach y farchnad lafur / effeithiau'r pandemig;
- Sefydliad ddim yn cynnig cyflogau digon cystadleuol;
- Sefydliad mawr yn ei chael hi'n anodd gweithredu'r safonau ym mhob rhan ohono.

-
- 3.32** Gwelwyd felly gydnabyddiaeth gan sefydliadau eu hunain o'r angen i wella eu trefniadau a bod hynny yn rhan greiddiol o'r rheswm dros ddiffyg llwyddiant. Mae'n arwyddocaol nodi mai ychydig yn llai na hanner y sampl (11 o'r 24) wnaeth gofnodi gyda sicrwydd fod eu trefniadau recriwtio wedi bod yn ffordd lwyddiannus / effeithiol i benodi unigolion sy'n medru'r Gymraeg a chynyddu'r adnodd sgiliau Cymraeg o fewn eu gweithluoedd. Roedd dros hanner felly yn ystyried bod yna le i wella a newid er mwyn llwyddo.
- 3.33** Roedd 13 o'r 24 sefydliad wedi tystio eu bod yn cadw at drefniadau'r safonau ac argymhellion y Comisiynydd fel y nodir yn ei ddogfen [gyngor ar recriwtio](#) ond ar sail dadansoddiad y cwmni ymgynghorol o'r dystiolaeth a ddarparwyd, yr awgrym yw nad ydi eu harferion recriwtio nhw yn cadw mor driw at y ddogfen honno ag y maent yn ei gredu.
- 3.34** Roedd 9 o'r 24 sefydliad wedi rhoi atebion eithaf amwys i'r cwestiwn ynghylch y graddau y maent yn cadw at drefniadau a argymhellir gan y Comisiynydd a 3 sefydliad wedi bod yn gwbl agored yn dweud nad ydynt yn cydymffurfio.
- 3.35** Y casgliad felly yw bod lle i wella ac i ailystyried cyngor y Comisiynydd drwyddi draw ar draws sefydliadau.
- 3.36** **Barn y Comisiynydd yw bod llawer iawn mwy gan sefydliadau i'w wneud i sicrhau cadernid eu trefniadau recriwtio ac y gallai gwneud newidiadau i'r trefniadau hynny a rhoi mwy o werth i'r Gymraeg fel sgil yn y gweithle arwain at fwy o lwyddiant i recriwtio siaradwyr Cymraeg.**
- 3.37** Yn dilyn cyhoeddi adroddiad Cwmni IAITH, mae'r Comisiynydd yn awyddus i sefydliadau gymryd yr amser i adolygu eu trefniadau recriwtio eu hunain gan gymharu'r prosesau a'r gweithdrefnau gyda'r arferion a nodwyd yn yr adroddiad hwnnw. Mae'n awyddus bod sefydliadau yn adnabod lle mae arferion cadarnhaol eisoes a lle mae arferion a allasai effeithio'n negyddol ar lwyddiant i recriwtio siaradwyr Cymraeg.
- 3.38** Mae'r neges a'r cyngor a roddwyd i gyrff yn ei adroddiad llynedd yn parhau i sefyll ac mae'r Comisiynydd yn gofyn i sefydliadau gymryd sylw o'r gwaith ymchwil pwysig hwn a chymryd camau pendant i ystyried ac asesu eu sefyllfa bresennol a mynd i'r afael ag unrhyw arferion sydd yn effeithio ar eu llwyddiant i recriwtio siaradwyr Cymraeg. Mae'n awyddus i weld bod sefydliadau yn cymryd y cyngor hwn o ddifri cyn y bydd yn rhoi cynllun ar waith i orfodi newid.

Camau cadarnhaol “galluogi newid” Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent

Yn ystod 2022 bu i Gyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent baratoi cynllun gweithredu gorfodol mewn ymateb i ymchwiliad a wnaed gan y Comisiynydd oherwydd methiannau i gydymffurfio gyda safonau gwasanaethau ffôn a methiannau cysylltiedig ym meysydd recriwtio staff i gynnal gwasanaethau.

Roedd y Cyngor yn derbyn bod angen newidiadau a chynhaliwyd arolwg system gyfan mewn ymateb gan ystyried gofal cwsmer fel amcan canolog i'r holl ystyriaethau.

Wrth weithredu'r cynllun sicrhawyd o'r cychwyn bod cefnogaeth lawn gan arweinyddiaeth y sefydliad, a bod cefnogaeth i'r holl newidiadau a grybwyllwyd. Hefyd, sicrhawyd cefnogaeth gan rwydweithiau corfforaethol a rhwydwaith cymunedol Cymraeg Blaenau Gwent.

Drwy gynllunio gyda golwg ar wella gwasanaethau yn gyffredinol, ac i gefnogi gweithio yn hyblyg i gwrdd ag anghenion cwsmeriaid, derbyniwyd cefnogaeth gan holl adrannau perthnasol i'r gwaith.

Ystyriwyd newidiadau o fewn yr holl adrannau i gefnogi gwella'r gwasanaeth, gan gynnwys ystyried prosesau recriwtio, asesu sgiliau, datblygu sgiliau gan ganolbwyntio ar sut i ddenu siaradwyr Cymraeg i mewn i'r sefydliad — drwy gynnal meddylfryd ‘can do’ a gweledigaeth bod modd llenwi swyddi gyda phobl â'r sgiliau cywir drwy feddwl yn ofalus a chreadigol am anghenion swyddi a drwy hysbysebu yn wybodus.

Maent wedi buddsoddi mewn hyfforddiant ac wedi cael adborth da gan swyddogion oedd â dim Cymraeg cyn yr ymyrraeth hon, ac maent wedi canolbwyntio hyfforddiant ar feysydd gwaith lle gellir gwneud y gwahaniaeth mwyaf i'w gofal cwsmer. Maent wedi ystyried sut y gall technoleg eu cefnogi gyda'r gwaith.

Maent hefyd wedi penderfynu dathlu llwyddiannau mawr a bychan, gan dderbyn bod llawer o waith i'w wneud maent wedi adnabod bod ychwanegu nifer o gamau bach ar draws y sefydliad yn gallu arwain at newidiadau mawr cadarnhaol i'w lefelau sgiliau Cymraeg ac yn bennaf i'w gofal cwsmer ar gyfer bob un o'i dinasyddion.

Gellir gweld trafodaeth o'r gwaith hwn [yma](#).

Atodiad 1:

Tystiolaeth sy'n sail i'r adroddiad

Mae'r adroddiad yn seiliedig ar dystiolaeth gadarn ac amrywiol, gan gynnwys:

- monitro – cynnal arolygon profiad defnyddwyr (gwirio gwasanaethau fel gohebiaeth, ffôn, ffurflenni, dogfennau, hunaniaeth gorfforaethol, gwefannau ac ati);
- gwirio adroddiadau blynyddol, dogfennau atodol a hysbysebion swyddi;
- cyswllt â sefydliadau – argraffiadau swyddogion sy'n delio â sefydliadau wrth roi cefnogaeth i gydymffurfio, gosod safonau, a chynnal ymchwiliadau;
- Cyfarfodydd casglu tystiolaeth gyda sefydliadau.

O ran arolygon profiad defnyddwyr, dylid nodi bod y canlyniadau'n seiliedig ar wirio gwasanaethau pob sefydliad rheoliadau rhif 1 a 7, a sampl o gyrff rheoliadau rhif 2, 4, 5 a 6 yn ogystal â detholiad o sefydliadau sy'n gweithredu cynlluniau iaith. Mae rhestr o'r gyrff oedd yn destun arolygon isod. Noder felly nad yw'r cymariaethau rhwng y sampl blynyddol ar gyfer rhai setiau rheoliadau yn cymharu yr un gyrff. Fodd bynnag, mae'n cynrychioli perfformiad y gyrff o fewn y set rheoliadau dros amser.

Cynhaliwyd yr arolygon gwirio gan swyddogion y Comisiynydd. Gwiriwyd y gwasanaethau dair gwaith yn ystod y flwyddyn yn y rhan fwyaf o achosion a gyda methodoleg glir yn seiliedig ar ofynion y safonau o ran yr hyn a nodir fel cydymffurfiaeth ai peidio.

Profiad defnyddwyr yw prif nod y gwaith gwirio, fodd bynnag roedd y gwirio yn ystyried gofynion y safonau yn llawn, a chyfeirir at rhain yn yr adroddiad lle'n berthnasol i nodi'r angen am well cynllunio ac ati.

Oherwydd penderfyniadau a wnaed yn sgil y pandemig nid yw arolygon wedi eu hallanoli wedi'u cynnal yn y blynyddoedd diwethaf. Golyga hyn nad oes data ar berfformiad gwasanaethau megis arwyddion a ddangosir gan gyrff, derbynfeydd a pheiriannau hunanwasanaeth wedi ei gynnwys gan nad oedd modd eu gwirio.

Arolwg Barn Siaradwyr Cymraeg:

Cynhaliwyd 403 o gyfweiliadau y flwyddyn hon gyda siaradwyr Cymraeg ym mis Hydref 2022. Roedd tua hanner yr ymatebwyr yn cofnodi eu bod yn rhugl. Roedd y sampl yn gynrychioliadol o siaradwyr Cymraeg 16 oed a throsodd yng Nghymru (trwy edrych ar gyfran sy'n medru siarad Cymraeg o fewn y 22 Awdurdod Lleol yng Nghymru).

Rhestr o sefydliadau a arolygwyd ar gyfer canfyddiadau arolygon gwirio

Rheoliadau Rhif 1

- Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro
- Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog
- Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri
- Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent
- Cyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili
- Cyngor Bwrdeistref Sirol Castell-Nedd Port Talbot
- Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy
- Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful
- Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-Y-Bont Ar Ogwr
- Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf
- Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen
- Cyngor Bwrdeistref Sirol Wreccsam
- Cyngor Bro Morgannwg
- Cyngor Caerdydd
- Cyngor Casnewydd
- Cyngor Gwynedd
- Cyngor Sir Ceredigion
- Cyngor Sir Ddinbych
- Cyngor Sir Fynwy
- Cyngor Sir Gâr
- Cyngor Sir Penfro
- Cyngor Sir Powys
- Cyngor Sir y Fflint
- Cyngor Sir Ynys Môn
- Gweinidogion Cymru

Rheoliadau Rhif 2

- Cyngor Llyfrau Cymru
- Amgueddfa Cymru
- Canolfan Mileniwm Cymru
- Asiantaeth Sicrwydd Ansawdd
- Chwaraeon Cymru
- Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol
- Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol
- Cyfoeth Naturiol Cymru
- Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru
- Gardd Fotaneg Genedlaethol Cymru
- Llyfrgell Genedlaethol Cymru
- National Theatre Wales
- Ombwdsman Gwasanaethau
- Cyhoeddus
- S4C
- Swyddfa Archwilio Cymru
- Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth
- Theatr Genedlaethol Cymru

Rheoliadau Rhif 4

- Tribiwnlys Adolygiad Iechyd Meddwl Cymru
- Tribiwnlys Prisio Cymru
- Tribiwnlys Tir Amaethyddol Cymru

Rheoliadau Rhif 5

- Comisiynydd Heddlu a Throsedd
- Gogledd Cymru
- Comisiynydd Heddlu a Throseddu De Cymru
- Gwasanaeth Tân ac Achub Gogledd Cymru
- Gwasanaeth Tân ac Achub Canolbarth a Gorllewin Cymru
- Heddlu Dyfed Powys
- Heddlu De Cymru

Rheoliadau Rhif 6

- Addysg Oedolion Cymru
- Coleg Brenhinol Cerdd a Drama Cymru
- Coleg Cambria
- Coleg Catholig Dewi Sant
- Coleg Gwent
- Coleg Sir Benfro
- Coleg Sir Gâr/ Ceredigion
- Grŵp Llandrillo Menai
- Gyrfa Cymru
- Prifysgol Aberystwyth
- Prifysgol Caerdydd
- Prifysgol Glyndŵr
- Prifysgol Met Caerdydd

Rheoliadau Rhif 7

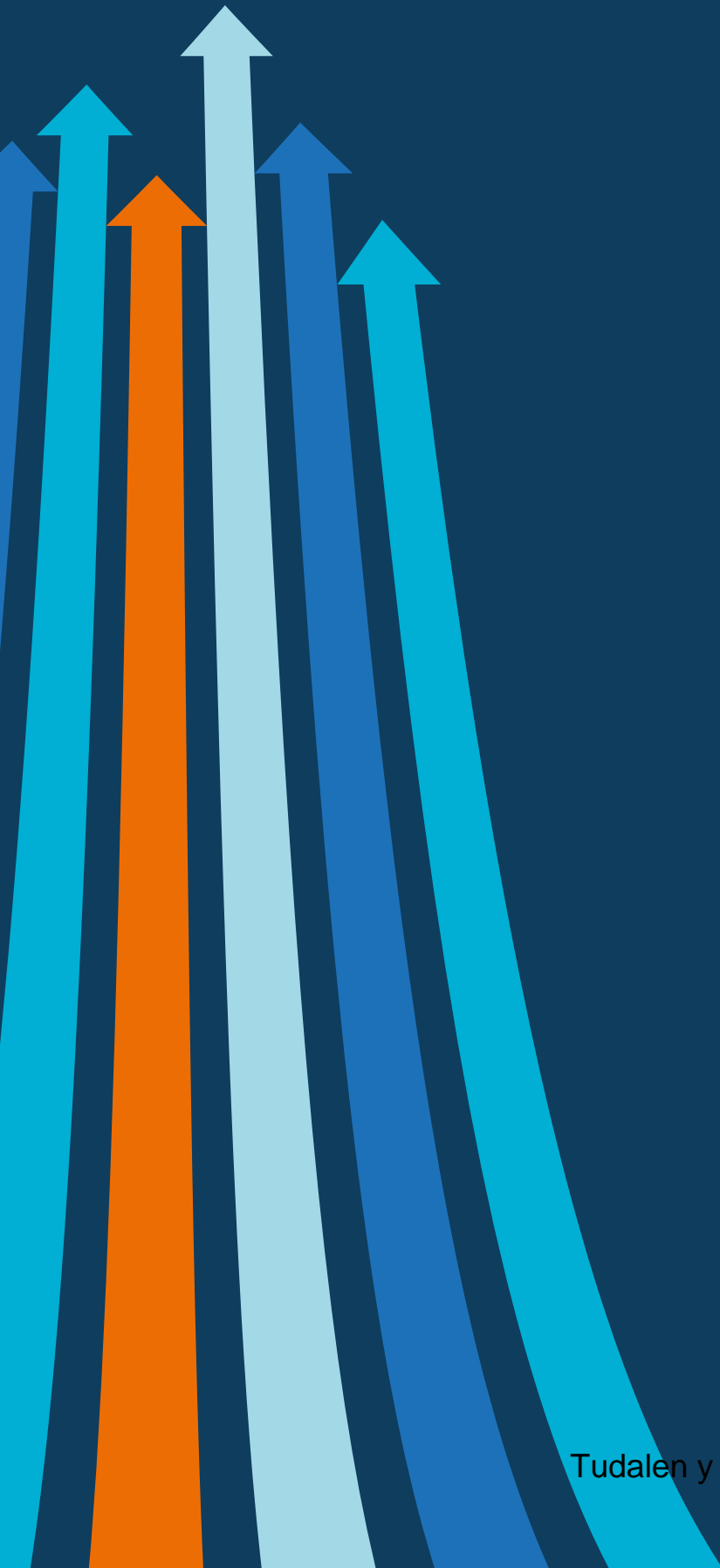
- Bwrdd Iechyd Addysgu Powys
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd a'r Fro
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg
- Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda
- Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Felindre
- Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwlans Cymru
- Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru

Cyrff sy'n gweithredu cynlluniau iaith

- Asiantaeth Iechyd Anifeiliaid a Phlanhigion
- Arolwg Ordnans
- Asiantaeth Safonau Bwyd
- Cofrestrfa Tir EF
- Comisiwn Elusennau
- Cyngor Defnyddwyr Dŵr
- Swyddfa Brisio
- Swyddfa Cymru
- Swyddfa Eiddo Deallusol
- Swyddfa Gartref
- Swyddfa Ystadegau Gwladol
- Ymddiriedolaeth Garbon
- Comisiwn Apwyntiadau Barnwrol
- Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EF
- Gwasanaeth Arian a Phensiynau
- Y Coleg Plismona

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

FF: 0345 6033 221

E: post@cyg-wlc.cymru

[@comygymraeg](#)

[@comygymraeg](#)

ComisiynyddyGymraeg

Comisiynydd y Gymraeg/
Welsh Language Commissioner

comisiynyddgymraeg.cymru

Eitem 3

Yn rhinwedd paragraff(au) vii o Reol Sefydlog 17.42

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Craffu Chwaraeon Cymru

**Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon a Chysylltiadau
Rhyngwladol**

Tachwedd 2023

*sportwales
chwaraeoncymru*

Cyflwyniad:

Mae'r wybodaeth hon wedi cael ei darparu i gynorthwyo gyda sesiwn craffu Chwaraeon Cymru yn y Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon a Chysylltiadau Rhyngwladol ar 8 Tachwedd 2023.

Cefndir

Mae'r wybodaeth isod yn rhan o'n Hadroddiad Blynyddol 2022/23 sydd i'w gyflwyno yn fuan, a'n Cynllun Busnes ar gyfer 23/24.

Y WELEDIGAETH AR GYFER CHWARAEON YNG NGHYMRU

'Cenedl Actif lle gall pawb fwynhau chwaraeon am oes'

Mae'r Weledigaeth ar gyfer Chwaraeon yng Nghymru yn sail i'n gwaith ni fel sefydliad, gwaith cydweithredol y sector chwaraeon, a chyfranogiad rhanddeiliaid ehangach. Nid dim ond i Chwaraeon Cymru weithio tuag ati mae'r Weledigaeth, ond yn hytrach mae'n gyfrwng cyfunol ar gyfer ymgysylltu traws-sector i drawsnewid Cymru yn genedl actif.

Cenedl Actif – Rydyn ni eisiau i gymaint o bobl â phosibl gael eu hysbrydoli i fod yn actif drwy chwaraeon.

Pawb - Mae'r weledigaeth ar gyfer pawb. O bobl nad ydynt yn gweld eu hunain fel rhai medrus mewn chwaraeon i'r rhai sy'n ennill medalau.

Gydol Oes – Mae'r weledigaeth am oes; mae'n ymateb i anghenion pobl mewn gwahanol gyfnodau yn eu bywyd.

Mwynhad – Mae'r weledigaeth yn canolbwyntio ar greu ystod o brofiadau cadarnhaol fel bod pawb yn gallu mwynhau chwaraeon.

Mae'r Weledigaeth wedi'i seilio ar y *5 Ffordd o Weithio* yn unol â **Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015**:

Hirdymor – Mae'r weledigaeth yn sicrhau ein bod ni, ochr yn ochr â'n partneriaid, yn cynllunio ar gyfer y tymor hir, yn datblygu cyfleoedd sy'n ymateb i anghenion pawb mewn cymdeithas sy'n newid.

Atal – Mae'r weledigaeth yn ymwneud â sicrhau bod chwaraeon yn hygyrch, yn hwyl ac yn fforddiadwy, ac nad yw'n gadael neb ar ôl. Mae hefyd yn sicrhau ein bod ni'n cyfrannu adnoddau at atal problemau rhag digwydd, neu rhag gwaethygu.

Integreiddio – Mae'r weledigaeth yn uno'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau a sefydliadau drwy ei huchelgeisiau. Mae'n seiliedig ar effaith gydweithredol yr hyn y gallwn ei gyflawni pan fyddwn yn gweithio gyda'n gilydd.

Cydweithredu – Mae'r weledigaeth yn perthyn i bawb yng Nghymru ac angen cefnogaeth pawb – gweithio, buddsoddi, dysgu a llwyddo gyda'n gilydd.

Ymwneud – Lluniwyd y weledigaeth yn dilyn sgysiau gydag unigolion o bob rhan o Gymru ac mae'n parhau i hyrwyddo cyfranogiad i lunio dyfodol Cymru fel cenedl actif.

Mae'r Weledigaeth yn sail i'n strategaeth ni, a'n cynllun busnes blynyddol. Drwy gydol yr adroddiad hwn byddwch yn darllen am feysydd craidd ein gwaith sy'n hwyluso ein gwaith tuag at y weledigaeth.

Rydym yn hynod ddiolchgar ac yn falch iawn o'r ymdrech gydweithredol gan y sector chwaraeon yng Nghymru i fod yn ymroddedig i'r weledigaeth.

EIN STRATEGAETH

Fel rhan o'n rôl yn cyflawni'r weledigaeth ar gyfer Chwaraeon yng Nghymru, rydym yn gweithio yn unol â chwe datganiad bwriad strategol. Mae'r datganiadau sefydliadol hyn yn dangos yr hyn y gallwch ddisgwyl ei weld o'r gwaith rydym yn ei gyflawni, a'r gwaith rydym yn rhan ohono.

Mae'r datganiadau hyn hefyd yn gweithredu fel ein Nodau Llesiant, ac rydym yn eu defnyddio i fframio ein hadroddiadau ar ddyletswyddau cyhoeddus Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Deddf) Cymru 2015. Fe welwch chi lawer o enghreifftiau o sut rydym yn gweithio tuag at y nodau hyn yng nghorff yr adroddiad ac yn yr adran 'Ein gwaith fel Corff Cyhoeddus'.

Ein datganiadau bwriad strategol yw:

#1 BOD YN BERSON-GANOLOG

Anghenion a chymhellion yr unigolyn sy'n arwain y cyflwyno, boed wrth ddechrau arni, anelu am gynnydd, neu geisio rhagoriaeth ar lwyfan y byd.

#2 RHOI DECHRAU GWYCH I BOB PERSON IFANC

Mae gan bob person ifanc y sgiliau, yr hyder a'r cymhelliant i'w galluogi i fwynhau a gwneud cynnydd drwy chwaraeon; gan roi sylfaen iddynt i fyw bywyd actif, iach a chyfoethog.

#3 SICRHAU BOD PAWB YN CAEL Y CYFLE I FOD YN ACTIF DRWY CHWARAEON

Mae chwaraeon yn gynhwysol ac yn darparu profiad gwyb i bawb.

#4 DOD Â PHOBL AT EI GILYDD YN Y TYMOR HIR

Ceir sector chwaraeon cydweithredol, cynaliadwy a llwyddiannus sy'n cael ei arwain gan wybodaeth a dysgu ar y cyd.

#5 ARDDANGOS MANTEISION CHWARAEON

Mae tystiolaeth o effaith chwaraeon, ac mae cyrhaeddiad chwaraeon yn cael ei ddeall yn llawn, ei arddangos a'i ddathlu ledled Cymru.

#6 BOD YN SEFYDLIAD HYNOD WERTHFAWR

Mae Chwaraeon Cymru yn sefydliad uchel ei barch, sy'n ymdrechu i orgyflawni drwy ddarparu gwasanaeth rhagorol drwy staff gwerthfawr.

Ein Cynllun Busnes

Yn unol â'n llythyr cylch gwaith ar gyfer tymor y llywodraeth, rydym wedi pennu saith maes blaenoriaeth ar gyfer ein Cynllun Busnes i'n galluogi i gyflawni ein strategaeth a'r Weledigaeth.

Yn 2023/24, y blaenoriaethau hyn yw:

Cydraddoldeb, Amrywiaeth, a Chynhwysiant

Byddwn yn anelu at greu diwylliant cynhwysol o berthyn o fewn y sefydliad.

System Chwaraeon Gynhwysol

Bydd system chwaraeon gynhwysol yn darparu cyfleoedd sy'n cael eu harwain gan angen, sy'n ddiogel, yn bleserus ac yn ddatblygiadol.

Partneriaethau Chwaraeon

Byddwn yn arwain newid yn y system ac yn sefydlu rhwydwaith amrywiol o bum Partneriaeth Chwaraeon yng Nghymru, gan fynd i'r afael â dau fater hirsefydlog:

- Sicrhau bod y gefnogaeth a'r cyfleoedd cywir yn eu lle ar gyfer y rhai nad ydynt yn actif yn gorfforol yn rheolaidd – gyda ffocws clir ar gael gwared ar rwystrau i'r rhai sydd angen yr help mwyaf
- Cymryd camau i fodloni'r galw cudd uchel ymhlith y rhai sy'n actif ond sydd eisiau gwneud llawer mwy

Iechyd a Lles

Byddwn yn arddangos, yn cynyddu ac yn manteisio i'r eithaf ar y rôl y mae chwaraeon yn ei chwarae wrth gefnogi iechyd a lles pobl gan arwain at system chwaraeon gynhwysol.

Rydym eisiau gweld tystiolaeth bod y rôl y mae chwaraeon yn ei chwarae wrth gyfrannu at ganlyniadau iechyd y boblogaeth yng Nghymru yn cael ei gwerthfawrogi a'i deall drwy feysydd polisi (addysg, iechyd meddwl, iechyd y cyhoedd a chydaddoldeb).

Addysg

Byddwn yn effeithio ar bolisiau addysg fedr gael effaith gadarnhaol ar y Weledigaeth ar gyfer Chwaraeon yng Nghymru. Byddwn yn canolbwyntio ar y canlynol:

- Cyfleoedd i holl blant Cymru fod yn actif yn ystod y diwrnod ysgol ac o'i gwmpas.
- Gweithio gydag ysgolion bro, buddsoddiad cyfalaf a pholisiau addysg eraill sy'n effeithio ar chwaraeon

Cynaliadwyedd Amgylcheddol a Datgarboneiddio

Byddwn yn rhoi Cynllun Cynaliadwyedd Amgylcheddol Chwaraeon Cymru ar waith.

Rydym yn cydnabod bod Argyfwng Hinsawdd a Natur yn bodoli a bod angen cyflymu camau gweithredu i leihau allyriadau carbon. Rydym eisiau i Chwaraeon Cymru gyfrannu'n gadarnhaol at darged sector cyhoeddus sero net Llywodraeth Cymru erbyn 2030 a rhoi arweiniad a chymorth i'r sector gyflawni hyn. Bydd hyn yn cefnogi chwaraeon yng Nghymru i ddod yn gynaliadwy ac yn darparu cyfleoedd gydol oes i bawb.

Buddsoddiadau

Mae ein nod ni fel a ganlyn:

- Bod â dull buddsoddi agored a thryloyw sy'n cael ei lywio gan anghenion pobl Cymru ac sy'n eu galluogi i fod yn actif mewn chwaraeon.
- Cynyddu'r effaith y mae'r buddsoddiad yn ei chael ar fynd i'r afael â'r anghydraddoldebau mewn Chwaraeon a'r Weledigaeth ar gyfer Cymru
- Sefydlu proses ar gyfer cael mynediad i gyllid a'i ddyfarnu sy'n syml ac yn effeithlon.

Penawdau Chwaraeon Cymru 2022/23

Bydd ein Hadroddiad Blynyddol yn cael ei gyhoeddi yn fuan, fodd bynnag, isod mae rhai o uchafbwyntiau allweddol yr adroddiad hwnnw.

EIN DULL BUDDSODDI

Er mwyn cyflawni'r Weledigaeth ar gyfer Chwaraeon yng Nghymru, ac i sicrhau bod arian cyhoeddus yn cael ei ddefnyddio i greu'r effaith fwyaf ymhlith y rhai sydd ei angen fwyaf, mae Chwaraeon Cymru wedi gweithredu dull buddsoddi beiddgar. Mae dau brif ddull (isod):

• *Buddsoddiad sy'n cael ei Sbarduno gan Ddata*

Yn 2020 fe wnaethom weithredu cam cyntaf ein dull newydd o fuddsoddi mewn partneriaeth â'r Cyrff Rheoli Cenedlaethol y mae gennym ystadegau lefel genedlaethol a data perfformiad ar eu cyfer. Mae'r dull buddsoddi hwn sy'n cael ei sbarduno gan ddata yn ein galluogi i wrando ar yr hyn y mae pobl Cymru yn ei ddweud wrthym maent eisiau ei wneud, gan ddefnyddio data fel sail i'r swm mwyaf o arian rydym yn ei fuddsoddi mewn partneriaid unigol a rhoi mwy o arwyddocâd i hil, rhywedd, anabledd ac amddifadedd. Mae'r dull hwn yn newid sylweddol o'r ffyrdd blaenorol o gyllido, ac rydym yn parhau i gefnogi'n partneriaid drwy'r cyfnod pontio hwn.

• *Dull sy'n cael ei sbarduno gan egwyddorion o fuddsoddi mewn partneriaid*

Eleni, aeth tîm prosiect ati i greu dull newydd o bennu lefel y buddsoddiad ar gyfer partneriaid lle nad oes data lefel arolwg ar gael, a oedd yn cyd-fynd â'n strategaeth a'r ffordd gydweithredol newydd o weithio gyda phartneriaid.

Bydd dull o weithredu sy'n cael ei 'sbarduno gan egwyddorion' yn cael ei ddefnyddio er mwyn pennu buddsoddiad yn ein Partneriaid Cenedlaethol. Gwnaethom ystyried amrywiaeth o opsiynau, a dewiswyd dull gweithredu sy'n cael ei sbarduno gan egwyddorion yn dilyn ymchwil defnyddwyr, trafodaethau mewnol ac allanol, a phrofi cadarn. Mae defnyddio dull sy'n cael ei sbarduno gan egwyddorion o weithredu'n rhoi eglurder o ran y meysydd rydym yn dymuno buddsoddi ynddynt, a'r hyn sy'n bwysig i'n gwerthoedd a'n cynllun busnes, ac mae'n cyd-fynd â'r Weledigaeth.

Y 3 egwyddor allweddol yw:

- Creu sector chwaraeon cyfartal, amrywiol a chynhwysol
- Gwella Chwaraeon yng Nghymru
- Meithrin gallu

Ni fydd y dull o weithredu'n newid y ffordd rydym yn gweithio gyda phartneriaid, nac yn cyflwyno cyfrifoldebau newydd a fyddai'n rhoi baich ar y sefydliadau hynny. Bydd y broses fuddsoddi'n digwydd heb newid y ffordd gydweithredol o weithio rydym wedi'i datblygu'n ddiweddar, ar y cyd â'n partneriaid. Ni fydd ein dull o weithredu, sy'n cynnwys sgysiau parhaus gyda phartneriaid ynghylch yr hyn sydd wir yn bwysig, yn newid; bydd gweithio mewn partneriaeth yn parhau i annog dysgu a datblygu gyda'n gilydd. Yr hyn fydd yn newid yw y bydd gennym ddull buddsoddi sy'n dryloyw ac yn dosbarthu buddsoddiad mewn ffordd lawer gwell i gyflawni'r Weledigaeth.

Dull newydd o fuddsoddi yn y gymuned

Yn dilyn y bartneriaeth lwyddiannus gyda'r Ganolfan ar gyfer Gwasanaethau Cyhoeddus Digidol (CDPS) yn 2021-22, a oedd, drwy gynnwys ymgeiswyr posibl nad oeddent wedi gwneud cais o'r blaen, a chymunedau a oedd wedi defnyddio'r system, wedi amlygu bod ymgeiswyr am ein cyllid yn aml yn cael eu digalonni gan ein system rheoli grantiau, parhaodd y gwaith i mewn i 2022-23 gyda chyfnod Alpha+ estynedig o 14 wythnos. Roedd hwn yn canolbwyntio ar gynllunio a gwerthuso siwrnai'r defnyddiwr yn barhaus, a sut mae'n effeithio ar brosesau swyddfa a gofynion systemau mewn perthynas â Chronfa Cymru Actif gennym.

Ar ôl i Alpha+ ddod i ben ym mis Mehefin 2022, gwnaed argymhellion i Chwaraeon Cymru, a roddwyd ar waith yn ail hanner 2022-23. Roedd llawer o'r argymhellion yn gysylltiedig â chaffael system fuddsoddi newydd, a gafodd ei ffurfioli ym mis Hydref 2022 gyda phenodi cyflenwr newydd, Civic UK. Mae gwaith wedi bod yn mynd rhagddo ers hynny i ddatblygu system fuddsoddi newydd sy'n diwallu anghenion Chwaraeon Cymru ac ymgeiswyr fel ei gilydd ar gyfer y tymor hir, gyda'r bwriad o lansio'r system newydd yn gynnar yn 2023-24.

Mae newidiadau wedi'u gwneud hefyd i'n prosesau mewnol presennol i helpu i leihau'r rhwystrau i grwpiau sy'n gweithio i leihau anghydraddoldebau o ran cael mynediad i'n cyllid.

Mae'r Tîm Buddsoddi yn cydweithredu ag ymgeiswyr cyn i gais gael ei wneud, gan eu cynorthwyo yng nghamau cychwynnol prosiect i sicrhau eu bod yn bodloni'r meini prawf cyllido, neu eu cyfeirio at bartneriaid perthnasol os oes arnynt angen cymorth ychwanegol, drwy gyfrwn y Ffurflen Datgan Diddordeb newydd a lanswyd ym mis Mawrth 2023. Mae hyn hefyd yn cyd-fynd â rôl gwaith ymchwil partner parhaus gan Chwaraeon Cymru i weithio gydag awdurdodau lleol a chyrrff rheoli cenedlaethol ar y rôl maent yn ei chwarae mewn buddsoddi cymunedol. Rydym hefyd yn buddsoddi £8m mewn cyllid cyfalaf drwy'r cynlluniau isod.

Cyllido Torfol: Dull cyllido cyfatebol sy'n cynnig cefnogaeth o hyd at £15,000 i helpu clybiau cymunedol nid-er-elw i wneud eu cyfleusterau yn fwy ecogyfeillgar, yn gynaliadwy yn economaidd a darparu profiad gwell i bawb. Mae'r cyllid yn cael ei bwysoli'n benodol tuag at ardaloedd o amddifadedd a chynhwysiant.

Grant Arbed Ynni: Cronfa newydd eleni o hyd at £25,000 ar gyfer clybiau cymunedol nid-er-elw i gael cymorth i leihau eu biliau ynni a chynyddu eu cyfraniad at yr agenda datgarboneiddio. Mae'r gronfa hon yn cefnogi pethau fel paneli solar, pymphiau gwres ac inswleiddio.

Cronfa Gyfalaf Partneriaid: Cronfa sy'n cynnig cefnogaeth o hyd at £300,000 ar gyfer Cyrff Rheoli Cenedlaethol, Partneriaid Cenedlaethol ac Awdurdodau Lleol i wella'r seilwaith chwaraeon yng Nghymru. Mae'r gronfa hon yn darparu ar gyfer blaenoriaethau strategol ein partneriaid ni ar draws chwaraeon cymunedol a pherfformiad.

Cydweithrediad CTA / Cyrtiau: Cronfa sy'n dod â dwy set o bartneriaid at ei gilydd. Hoci Cymru/URC a CBDC i gefnogi buddsoddiadau cydweithredol mewn CTA a chaeau 3G, a Phêl Fasged Cymru / Pêl Rwyd Cymru a Thennis Cymru ar gyfer buddsoddiadau cydweithredol mewn cyrtiau.

Ymgyrch Recriwtio Prentisiaid Digidol

Eleni, fe wnaethom recriwtio dau Brentis Digidol i weithio fel rhan o'n tîm Digidol a Dylunio Gwasanaethau ac i weithio mewn partneriaeth â Phrifysgol Metropolitan Caerdydd i sicrhau lle i'r prentisiaid hyn ar eu cwrs gradd Peirianeg Meddalwedd.

Cyn y broses recriwtio, buom yn ystyried sut gallem sicrhau'r cyrhaeddiad gorau posib i'r hysbysebion a chynyddu'r cyfle i ddenu ystod amrywiol o ymgeiswyr. O ganlyniad i'r gwaith hwn, gwnaethom rai newidiadau allweddol i'n proses recriwtio arferol, fel a ganlyn:

Gwarantu cyfweliadau i ymgeiswyr o gefndiroedd a phrofiadau amrywiol oedd yn bodloni gofynion hanfodol y rôl.

Cynnal tri sesiwn galw heibio er mwyn i ddarpar ymgeiswyr allu cyfarfod yn anffurfiol â rhai o aelodau'r tîm a dysgu mwy am y rôl.

Daeth nifer dda i'r sesiynau galw heibio wythnosol a rhoddodd gyfle gwirioneddol i ni bwysleisio'r diwylliant cynhwysol sydd gennym yn Chwaraeon Cymru mewn sesiwn mwy anffurfiol. Roedd pob sesiwn yn ddiddorol iawn, ac roedd ymdeimlad clir o gyffro ymhlith y rhai oedd yn bresennol.

Caeodd yr hysbyseb gyda'r nifer uchaf erioed o geisiadau am rôl yn Chwaraeon Cymru (143). Roedd safon y ceisiadau am rôl o'r natur yma'n eithriadol uchel a nododd dadansoddiad o ddemograffeg yr ymgeiswyr eu bod yn llawer mwy amrywiol nag y byddem yn ei weld fel arfer ar gyfer rôl arferol. Ceir rhagor o fanylion isod:

- 16% o gefndiroedd ethnig amrywiol
- 8% ag anabledd
- 13% LGBTQ+
- 8% y mae eu hunaniaeth o ran rhywedd yn wahanol i'r rhyw a bennwyd iddynt adeg eu geni.

- 32% gyda galluoedd yn y Gymraeg.

Yn y pen draw, bu hon yn ymgyrch recriwtio lwyddiannus iawn a dysgwyd nifer o wersi allweddol a allai fod yn sail i ymgyrchoedd yn y dyfodol, yn ogystal â rhywfaint o ddysgu sefydliadol. Nodwyd y gwersi allweddol a ddysgwyd ar hyd y ffordd, fel y canlynol:

- Roedd ehangu ein rhwydweithiau EDI ar draws y sefydliad yn help mawr i ni wthio'r hysbyseb ar gyfer y swyddi hyn i sylw pŵl eang ac amrywiol o ddarpar ymgeiswyr.
- Roedd bod yn glir ynghylch pwysigrwydd EDI (yn enwedig gwarantu cyfweiliadau ar gyfer ymgeiswyr amrywiol) yn yr hysbyseb swydd wedi cael effaith gadarnhaol iawn.
- Roedd y sesiynau galw heibio yn ffordd wych i ddarpar ymgeiswyr weld ein diwylliant a'n gwerthoedd ni ar waith a chael ymdeimlad o sut brofiad yw gweithio i Chwaraeon Cymru.

Sylw i: Chwaraeon Ramadan

Mae ein Prosiect Chwaraeon Ramadan yn fenter sydd â'r nod o hyrwyddo gweithgarwch corfforol yn ystod Ramadan a meithrin dealltwriaeth a gwerthfawrogiad dyfnach o'r ddefod hon o fewn y gymuned Fwslimaidd. Cyllidwyd y prosiect hwn gan gyllid Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliol Cymru Llywodraeth Cymru ac mae'n adeiladu ar ddisgwyliadau llythyr Cylch Gwaith Llywodraeth Cymru i flaenoriaethu amrywiaeth, cynhwysiant a chydraddoldeb ar draws y sector.

Mewn **cydweithrediad** â Foundation 4 Sports Coaching, fe wnaethom ymgysylltu ac **ymwneud** â'r Gymuned Fwslimaidd yng Nghaerdydd i gael gwybodaeth a sicrhau bod y prosiect yn ddiwyllianol briodol ac yn parchu arferion y gymuned Fwslimaidd. Fe wnaethom gyfarfod yn rheolaidd â Foundation 4 Sports Coaching a chynhaliwyd dau ddigwyddiad hyfforddi ar gyfer cyflogeion Chwaraeon Cymru a oedd o gymorth i ni fireinio ein dull gweithredu a rhoi gwell cymorth i gyfranogwyr yn ystod Ramadan.

Drwy gydol y prosiect, fe wnaeth heriau heb eu rhagweld ein hysgogi ni i ofyn cwestiynau ystyrlon i herio ein hunain a darganfod ffyrdd newydd o weithio. Rydym yn bwriadu rhannu'r hyn a ddysgwyd gyda'r sector yn ystod yr wythnosau nesaf.

Wrth symud ymlaen, ein nod ni yw creu gwaddol hirdymor i Ramadan yn y **tymor hir** yn Chwaraeon Cymru drwy sicrhau gofod diogel a chynhwysol i'n cymuned Fwslimaidd drwy gydol y flwyddyn. Gobeithiwn y bydd effaith y prosiect yn ein helpu ni i nodi meysydd i'w gwella ymhellach ac edrych ar gyfleoedd i ehangu prosiectau tebyg i gymunedau a defodau eraill. Rydym yn parhau i fod yn ymroddedig i flaenoriaethu **cydweithredu**, cynhwysiant ac **ymwneud**. Rydym wedi sicrhau gwybodaeth werthfawr o'r prosiect hwn ac rydym wedi ymrwymo i'w defnyddio fel sail i'n gwaith ni yn y dyfodol. Rydym yn falch o'n cynnydd ac yn edrych ymlaen at barhau i hyrwyddo gweithgarwch corfforol a lles i bawb.

Sylw i: Birmingham 2022 – mwy na medalau

Nid yw pobl yn cael eu geni yn athletwyr y Gymanwlad; maen nhw'n cael eu creu gan y cymunedau, y bobl, a'r clybiau maen nhw'n eu cyfarfod ar hyd y daith.

Mae pob athletwr wedi bod ar ei siwrnai ei hun i gyrraedd Birmingham 2022 – er enghraifft efallai eu bod wedi dechrau yn eu camp yn hwyr, yn dod o ardal wledig, neu wedi jyglo swyddi a theulu gyda hyfforddiant.

Yn ystod y cyfnod cyn Gemau'r Gymanwlad, buom yn **cydweithredu** â Thîm Cymru, Cyrff Rheoli Cenedlaethol, athletwyr, hyfforddwyr, a staff cefnogi i lansio ymgyrch yn tynnu sylw at straeon athletwyr dethol. Nod y naratif oedd chwalo llawer o fythau sy'n gysylltiedig â pherfformio ar lwyfan y byd ac adrodd straeon o fywyd real a oedd yn ategu ein hegwyddorion a oedd yn sail i weithgarwch datblygu athletwyr sy'n canolbwyntio ar system chwaraeon fwy cynhwysol.

Mae arddangos straeon real, straeon nad ydynt yn cael eu hadrodd yn nodweddiadol, yn parhau i fod yn flaenoriaeth i ni a byddant yn gweithredu fel mecanwaith ategol defnyddiol wrth gael gwared ar lawer o'r anghydraddoldebau parhaus yn y gofod datblygu athletwyr.

Sylw i: Actif North Wales

Mae'r bartneriaeth Chwaraeon 'fyw' gyntaf yng Ngogledd Cymru wedi penodi tîm canolog i'w llywodraethu ac arwain darpariaeth strategol ar draws y rhanbarth eleni. Mae'r tîm yn cynnwys Cyfarwyddwr Rhanbarthol, Rheolwr Partneriaeth a Swyddog Cefnogi Busnes. Yn eu tro maent yn cael eu cefnogi gan Fwrdd Partneriaeth seiliedig ar sgiliau gyda chynrychiolaeth o blith rhanddeiliaid allweddol yng Ngogledd Cymru, a Chadeirydd Annibynnol.

Wedi'i hailfrandio fel "Actif Gogledd Cymru", mae'r bartneriaeth wedi datblygu strategaeth newydd drwy ymgysylltu ar draws y rhanbarth, gyda ffocws cadarnach ar i dimau datblygu chwaraeon partner fynd i'r afael ag anghydraddoldebau ar draws Gogledd Cymru, a meithrin perthnasoedd newydd gyda phartneriaid a gomisiynir. Mae hyn yn cynnwys strategaeth farchnata a chyfathrebu i gryfhau ymgysylltiad rhanddeiliaid ac archwilio cyfleoedd masnachol newydd.

Rydym yn edrych ymlaen at sefydlu pob un o'r pum rhanbarth, gan adlewyrchu rhwydwaith amrywiol a ffyniannus o bartneriaethau yn ystod y flwyddyn sydd i ddod.

Cynllun Hamdden Actif, 60 +

Cafodd y Cynllun Hamdden Actif, 60+, ei ddatblygu ymhellach eleni yn dilyn gwerthusiad annibynnol a wnaeth argymhellion ar gyfer cyfnod Cynllun Gweithredu Pwysau Iach, Cymru Iach 2022-24. Nod y cynllun yw cynnig darpariaeth hamdden genedlaethol i bobl dros 60 oed i annog gweithgarwch corfforol a dewisiadau ffordd o fyw iach; dull wedi'i dargedu o leihau anghydraddoldebau iechyd ac ynysu cymdeithasol.

Yn 2022, amlygodd cyflwyno plattform adrodd newydd newid yn y ffordd y casglwyd data ar draws yr holl awdurdodau lleol, gyda manteision casglu gwybodaeth benodol, y gobeithir y bydd yn helpu awdurdodau i ddeall pa ymgysylltu a gweithgareddau sydd wedi bod yn llwyddiannus. Bu cynnydd sylweddol hefyd mewn ymgysylltu ar draws ardaloedd awdurdodau lleol wrth gydlyn mentrau eraill fel y Cynllun Cyfeirio at Ymarfer Cenedlaethol (NERS), y Fenter Nofio Am Ddim (FSI), Presgripsiynau Cymdeithasol a rhwydweithiau Heneiddio'n Dda yn ogystal â darpariaeth 60+ leol arall i darparu dewis **integredig** o gyfleoedd ar gyfer y grŵp oedran hwn.

Actif y Tu Hwnt i'r Diwrnod Ysgol

Yn dilyn yr etholiadau i'r Senedd yn 2021, roedd [rhaglen lywodraethu](#) Llywodraeth Cymru yn addo gwireddu'r ymrwymiad i greu ysgolion bro ac archwilio diwygio'r diwrnod ysgol. Buom yn gweithio gydag ystod o bartneriaid, gan gynnwys Tîm Ysgolion Bro Llywodraeth Cymru, Arweinwyr Addysg Awdurdodau Lleol (Aelodau ADEW), Penaethiaid a Thimau Datblygu Chwaraeon Awdurdodau Lleol, i wireddu prosiect yn edrych ar agor cyfleusterau a chyflwyno gweithgareddau y tu hwnt i'r diwrnod ysgol. Canfu'r prosiect fod angen i'r ddarpariaeth unigol fod yn unigryw i'r ysgol a'r gymuned a bod ymgynghori â disgyblion a'r gymuned yn allweddol i sicrhau bod y ddarpariaeth yn diwallu eu hanghenion. O ran cyllid, rhaid ystyried cynaliadwyedd a chynllunio ar ei gyfer o'r dechrau un, a'i integreiddio mewn cyllidebau, yn ogystal ag ystyried cyllid refeniw ar gyfer costau staffio neu hyfforddi.

Mae gwerthusiad llawn i'w weld ar ein gwefan ni <https://www.sport.wales/research-and-insight/active-education-beyond-the-school-day/programme-evaluation/>

Datblygu a Lansio Cynllun Cynaliadwyedd Amgylcheddol erbyn 2030

Rydym yn falch ein bod ni, drwy ein Llythyr Cylch Gwaith, yn gallu cefnogi ymrwymiad Llywodraeth Cymru i greu economi ddi-garbon drwy weithio i ddod yn garbon niwtral erbyn 2030. Yn wir, mewn ymateb i'r Argyfyngau Hinsawdd a Natur, mae Chwaraeon Cymru wedi nodi cynaliadwyedd amgylcheddol fel blaenoriaeth yn ei gynllun busnes. Er mwyn datblygu ein

cynlluniau i gyfrannu at uchelgais Llywodraeth Cymru o sector cyhoeddus sero net erbyn 2030, comisiynodd Chwaraeon Cymru arbenigedd yr Ymddiriedolaeth Garbon i helpu i ddeall ein llinell sylfaen o ran allyriadau carbon ac i ddatblygu blaengynllun i leihau allyriadau. Yn dilyn cyfres o weithdai gyda rhanddeiliaid allweddol, datblygwyd Cynllun Cynaliadwyedd Amgylcheddol drafft. Mae'r Cynllun yn canolbwyntio ein gweithredoedd datgarboneiddio a bioamrywiaeth ar bum thema allweddol: -

- Ein Pobl
- Ein Partneriaid
- Ein Caffael
- Ein Lleoedd
- Ein Prosesau

Un o themâu allweddol y Cynllun yw'r cyfleoedd **cydweithredu** i weithio gyda sefydliadau eraill (Cyrff a Noddir gan Lywodraeth Cymru, partneriaid o fewn y Gynghair Chwaraeon, yr Amgylchedd a Hinsawdd, Dosbarthwyr y Loteri, Cyrff Rheoli Cenedlaethol a Phartneriaid Cenedlaethol eraill).

Mae'r Cynllun wedi cael ei gyhoeddi ar [wefan Chwaraeon Cymru mewn fformat hygyrch](#). O ystyried cyflymder y newid yn y maes hwn, mae Chwaraeon Cymru yn rhagweld y bydd y Cynllun yn cael ei adolygu'n rheolaidd i sicrhau bod y datblygiadau diweddaraf yn cael eu cynnwys yn y camau gweithredu.

Dear Culture, Communications, Welsh Language, Sport, and International Relations Committee,

We are writing to you to express the importance of including specific financial support for disabled people in the upcoming 2024-2025 budget.

We have all felt the effects of the cost-of-living crisis, but we have not all experienced it equally. We have found that there are disabled people across Wales, forced to live in awful circumstances due to the twin problems of poverty and the cost-of-living crisis. A fifth of the population of Wales is disabled¹ and households containing at least one disabled person is more likely to be living in poverty,² disabled people are more likely to be economically inactive or if in work, that work is more likely to be insecure and low wage.³ Poverty has long been a problem for disabled people living in Wales, but the rising cost-of-living is forcing people into worse and worse circumstances.

The 2023-2024 budget did not provide specific support for disabled people during the crisis and our findings from our report “Barely Surviving the impact of the cost-of-living crisis on disabled people” displays some of the consequences. We found that the financial support available was short-sighted, the cost-of-living payments supporting people to pay one month of bills, but nothing beyond. Disabled people often have more essential costs than non-disabled people, this extra cost of disability has not been accounted for, beyond the support already available.

The consequences are severe. Disabled people reported only being able to eat one meal a day, having to let go of support workers or stop going to vital therapies because of cost, being unable to run access equipment due to costs, in some cases losing their lives.

¹ Office of National Statistics, Census 2021, “Disability, England and Wales: Census 2021”, 19th January 2023, <<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/healthandwellbeing/bulletins/disabilityenglandandwales/census2021#how-disability-varied-across-england-and-wales>>

² Joseph Roundtree Foundation, “UK Poverty 2023 – The essential guide to understanding poverty in the UK”, 20th January (2023), p65, <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/uk_poverty_2023_-_the_essential_guide_to_understanding_poverty_in_the_uk_0_0.pdf>

³ Department for Work and Pensions, “Employment of disabled people 2022”, UK Government, 26th January (2023), <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2022/employment-of-disabled-people2022#labour-market-status>

These have been difficult years to be a disabled person in Wales. We have been living through a mass-disabling coronavirus pandemic, in which disabled people have been disproportionately harmed. Disabled people have disproportionately been impacted by over a decade of austerity policies and with severe changes to their benefit entitlement from the UK Government, this period of financial uncertainty and continued poverty does not look likely to change.

We are calling for the Budget to include a series of recommendations and for certain questions to be asked of what we need and what is missing.

- The Welsh Government, health services and local authorities in Wales should provide specific support for the running and maintenance of disability related equipment, to ensure that all disabled people are not financially impacted by their need to use certain equipment.
- Welsh Government to urgently review its policy on social care charges, including whether the disregards for disability related expenditure are adequately protecting disabled people on low incomes with high costs.
- Urgent action to recognise and tackle mental health issues amongst disabled people, including pathways to accessing appropriate mental health support whether from social care, other areas of the health service and/or through peer support, such as from disabled people's organisations.
- Food subsidies should be considered to reduce the cost of food in shops. To supplement this, the Welsh Government and Local Authorities should provide support to and nurture the creation of community food schemes. These schemes should include accommodation for dietary requirements and include options for access requirements.
- Public transport, such as buses and trains, should be taken under public ownership to be delivered as a public service, including measures such as reduced ticket prices with the eventual goal to make public transport in Wales free.
- Provision of resources and capacity building measures to ensure the establishment and sustainability of at least one Disabled

People's Organisation in every local authority, to support coproduction of policies and services with public bodies, including peer support schemes for disabled people

- Commitment from the Welsh Government to prioritise tackling the extra cost of disability

For more information, please contact

megan.thomas@disabilitywales.org. You can find our full report here:
<https://www.disabilitywales.org/wp-content/uploads/2023/07/Barely-Surviving-cost-of-living-report.pdf>

Kind regards,

Megan Thomas

Policy and Research Officer

Disability Wales

Prin yn Goroesi: Effaith yr Argyfwng Costau Byw ar Bobl Anabl yng Nghymru.

Mae'r adroddiad hwn yn ymroddedig i gofio'r bobl anabl sydd wedi colli eu bywydau yn ystod yr argyfwng costau byw.

Cyflwyniad

Mae wedi bod yn anodd dianc rhag yr argyfwng costau byw, ond mae realiti hyn i lawer o bobl anabl ledled Cymru wedi bod yn drychinebus. Efallai y bydd yr adroddiad hwn yn anodd i'w ddarllen i rai, ond dydyn ni ddim yn ymddiheuro amdano gan ein bod yn credu ei fod yn un angenrheidiol. Mae ein hymchwil yn dangos bod pobl anabl yng Nghymru a ledled y DU wedi cael cam systematig gan eu llywodraethau ac mae ein canfyddiadau'n dangos bod ymddiriedaeth yn y Llywodraeth ar lefel hynod isel sy'n ddealladwy.

Mae'r adroddiad hwn wedi'i rannu'n adrannau i adlewyrchu'r arolwg a ddosbarthwyd. Gan ddechrau gydag effaith y cynnydd yng nghost biliau ynni lle gwelsom fod y rhan fwyaf o ymatebwyr wedi profi cynnydd mawr mewn biliau a bod llawer ohonynt yn methu â thalu eu costau o ganlyniad. Rydyn ni'n symud nesaf at effaith costau cynyddol mewn meysydd eraill, gan ganolbwyntio'n bennaf ar drafnidiaeth a bwyd, lle gwelwn nad yw pobl anabl yn gallu fforddio tri phryd y dydd na'u diet sy'n gysylltiedig â nam ac yn profi unigedd cymdeithasol cynyddol oherwydd diffyg mynediad at drafnidiaeth. Yna, rydyn ni'n ystyried yr effaith ar iechyd corfforol, iechyd meddwl a lles. Mae'r adran hon yn gweld rhai o'n canfyddiadau mwyaf pryderus ynghylch argyfwng parhaus mewn iechyd meddwl ymhlith pobl anabl sydd heb ei drin o hyd.

Mae'r argyfwng costau byw wedi achosi niwed sylweddol i lawer o bobl anabl ledled Cymru. Mae'r mesurau cymorth a roddwyd ar waith wedi bod yn annigonol i ddelio â maint y niwed mae'r argyfwng wedi'i achosi. Mae'r ymatebion tymor byr wedi bod yn annigonol ar gyfer argyfwng hirdymor. Ychydig iawn o gefnogaeth rydyn ni'n ei weld hefyd ar gyfer effeithiau cysylltiedig eraill yr argyfwng, megis mesurau i leihau cost trafndiaeth gyhoeddus, bwyd, a chymorth iechyd meddwl i'r rhai sy'n ei chael hi'n anodd talu'r costau.

Methodoleg

Yn unol â model cymdeithasol anabledd ac athroniaeth ein sefydliad, mae'r adroddiad hwn yn cael ei lywio'n bennaf gan brofiadau uniongyrchol pobl anabl sy'n byw yng Nghymru. Fe wnaethom ni gynnal arolwg hunan-ddethol a oedd ar gael yn Saesneg, Saesneg Hawdd ei Ddeall, testun plaen Saesneg, Cymraeg, a thestun plaen Cymraeg. Cawsom 74 o ymatebion i'n harolwg ar draws pob fformat; fodd bynnag, ni chawsom unrhyw ymatebion i'n harolwg Hawdd ei Ddeall. Nododd 71 o ymatebwyr eu bod nhw'n berson anabl, un ymatebydd nad yw'n anabl ond yn ateb ar ran person anabl a nododd un person nad yw'n anabl a'i fod yn ateb drosto ei hun. Ni wnaeth pob ymatebydd ateb pob cwestiwn, felly ni fydd pob ffigur yn adio i 74. Roedd y gyfradd ymateb uchaf yn ôl awdurdod lleol o blith trigolion Cyngor Dinas Caerdydd, ac roedd yr ail nifer fwyaf o ymatebwyr wedi'u lleoli yng Ngwynedd. Roedd yr holl ymatebwyr wedi'u lleoli yng Nghymru.

Fe wnaethom hefyd gynnal dau grŵp ffocws ar-lein hunan-ddethol wedi'u hanelu at bobl anabl. Mynychodd 25 o unigolion y grwpiau ffocws yn gyffredinol, mae'n debygol bod rhai unigolion wedi mynychu grŵp ffocws ac wedi cwblhau'r arolwg. Fe wnaethom hefyd gynnal cyfarfod rhwydwaith o sefydliadau pobl anabl ac rydyn ni wedi cynnwys peth o'r adborth hwnnw yn yr adroddiad hwn. Mae'r adroddiad hwn hefyd yn defnyddio canfyddiadau arolwg blaenorol gan Anabledd Cymru ar yr argyfwng costau byw a gynhaliwyd yng Ngwanwyn 2022. Cafodd yr arolwg hwn 39 o ymatebion. Mae ein data sylfaenol yn cael ei ategu gan ymchwil eilaidd o ffynonellau allweddol eraill.

Cyd-destun

Mae gan Gymru gyfran uwch o bobl anabl o fewn eu poblogaeth na gweddill y DU, mae 28% o boblogaeth Cymru yn anabl, o'i gymharu â 22% yn Lloegr a Gogledd Iwerddon, a 21% yn yr Alban. Mae pobl anabl

ledled y DU hefyd yn fwy tebygol o fod yn economaidd anweithgar a bod â chyfradd uwch o fyw mewn tlodi.¹²³

Dangosodd yr Adroddiad Drws ar Glo ar effaith Covid-19 ar bobl anabl yng Nghymru gysylltiad clir rhwng canlyniadau a thlodi, amddifadedd cymdeithasol, manteision y wladwriaeth, tai a phrofiadau o waith a chyflogaeth.⁴

Mae pobl anabl yn arbennig yn fwy tebygol o brofi tlodi tanwydd, yn 2021 roedd 900,000 o bobl anabl yn byw mewn tlodi tanwydd, fe wnaeth amcangyfrifon Scope a National Energy Action godi hynny i 2.1 miliwn o bobl pe bai biliau'n cyrraedd £3,000 y flwyddyn.⁵

Mae'r hyn y cyfeirir ato yn yr adroddiad hwn fel “cost ychwanegol anabledd” yn cyfeirio at gostau unigryw a brofir gan bobl anabl neu gostau sy'n fwy hanfodol i bobl anabl.⁶ Mae gwres a thrydan hefyd yn ddwy gost y gallai fod angen i bobl anabl eu bodloni i reoli eu namau. Gall rhai namau gael eu sbarduno gan dymheredd eithafol neu angen defnyddio offer sy'n defnyddio cryn dipyn o drydan. Mae'r treuliau hyn sy'n gysylltiedig â nam yn hanfodol i'r person anabl, felly mewn rhai achosion, mae'r taliadau sylfaenol mae'n rhaid iddyn nhw eu gwneud yn uwch o gymharu â pherson nad yw'n anabl neu byddai'n rhaid iddynt leihau gwariant mewn meysydd hanfodol eraill, yn enwedig bwyd a thrafnidiaeth, i dalu'r costau hyn.

Adran Un: Effaith Cynnydd mewn Biliau Ynni, Trydan a Dŵr

Profodd mwyafrif sylweddol y bobl anabl a ymatebodd i'n harolwg gostau cynyddol i'w gwres, trydan a dŵr. O'r 74 o ymatebwyr, profodd 89%

¹ Sefydliad Joseph Roundtree, “Tlodi y DU 2023 — Y canllaw hanfodol i ddeall tlodi yn y DU”, 20 Ionawr (2023), t65, https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/uk_poverty_2023_-_the_essential_guide_to_understanding_poverty_in_the_uk_0_0.pdf

² Esme Kirk-Wade, “Ystadegau anabledd y DU: Mynychder a phrofiadau bywyd”, Briffio Ymchwil, Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin, 29 Gorffennaf (2022), t16, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9602/CBP-9602.pdf>

³ Yr Adran Gwaith a Phensiynau, “Cyflogaeth pobl anabl 2022”, Llywodraeth y DU, 26 Ionawr (2023), <https://www.gov.uk/government/statistics/the-employment-of-disabled-people-2022/employment-of-disabled-people-2022#labour-market-status>

⁴ Dr Debbie Foster, “Drws ar glo: rhyddhau bywydau a hawliau pobl anabl yng Nghymru y tu hwnt i COVID-19”, Llywodraeth Cymru, 19 Ebrill (2022), <https://www.gov.wales/locked-out-liberating-disabled-peoples-lives-and-rights-wales-beyond-covid-19-html>

⁵ Scope, “Elusennau'n rhybuddio y bydd nifer yr aelwydydd anabl sydd mewn tlodi tanwydd i ddyblu erbyn diwedd y flwyddyn”, 17 Mawrth (2022), <https://www.scope.org.uk/media/press-releases/fuel-poverty-set-to-double/>

⁶ Scope, “Tag Pris Anabledd 2023: cost ychwanegol anabledd”, (2023), <https://www.scope.org.uk/campaigns/extra-costs/disability-price-tag-2023/#What-needs-to-change>

gostau uwch, mae hyn yn ostyngiad bach ers y flwyddyn flaenorol lle profodd 92% o'r ymatebwyr gostau uwch, fodd bynnag, mae'n berthnasol bod gan arolwg 2022 lawer llai o gyfranogwyr.

Pan ofynnwyd iddo roi rhagor o fanylion, dywedodd un person anabl wrthym fod "Gwresogi wedi cynyddu i'r graddau nad ydym yn ei droi ymlaen, dim ond gwisgo mwy o ddillad."⁷ Mae hwn yn ymateb cyffredin ar draws ymatebion yr arolwg ac o fewn y grwpiau ffocws, dywedodd pobl anabl eu bod nhw'n defnyddio strategaethau ymdopi fel gwisgo mwy o ddillad, troi gwres ymlaen ar gyfer amseroedd strategol drwy gydol y dydd, neu droi at orfod ceisio dioddef yr oerfel.

Nododd yr ymatebwyr eu bod nhw eisoes wedi bod yn ymladd i gael arian cyn yr argyfwng, gan ei gwneud yn anodd torri treuliau mewn meysydd eraill i wneud iawn am gynnydd mewn biliau. Un pryder allweddol a amlygwyd fel mater allweddol oedd nad yw cyflogau a budd-daliadau fel Credyd Cynhwysol a Thaliadau Annibynnol Personol yn codi yn unol â chwyddiant ⁸ "mae popeth yn mynd yn ddrytach. Mae costau ynni, biliau'r cartref, prisiau bwyd, costau teithio ac eto cyflogau, ac mae PIP yn aros yr un fath na allaf gadw i fyny."⁹

Tynnwyd sylw hefyd at ansicrwydd ynghylch cynnydd mewn biliau yn y dyfodol. "Yr hyn sy'n waeth yw nad ydym ni'n gwybod beth i'w ddisgwyl nesaf, faint yn fwy y bydd costau'n cynyddu."¹⁰ Nododd rhai, hyd yn oed gyda thorri treuliau, eu bod nhw'n poeni am faterion ariannol yn y dyfodol neu gostau yn cynyddu ymhellach.

Dywedodd 58 o'r 74 a ymatebodd eu bod wedi gorfod cwtogi ar y costau hyn. Pan ofynnwyd iddynt ddarparu rhagor o fanylion dywedodd ymatebwyr eu bod nhw wedi gorfod gwerthu eu heiddo i dalu eu biliau, roedd yn rhaid i rai leihau eu defnydd o geir yn sylweddol. Dywedodd un ymatebydd bod yn rhaid iddynt newid yr hyn yr oedden nhw'n defnyddio eu PIP ar ei gyfer, gan newid o'i ddefnyddio ar gyfer therapïau penodol i'w ddefnyddio i oroesi. Dywedodd nifer o ymatebwyr eu bod nhw'n gorfod defnyddio presgripsiynau sbectol hen gan na allent fforddio biliau a diweddarau eu sbectol.¹¹

⁷ Ymatebydd Arolwg Anabledd Cymru (2023)

⁸ Ers cyhoeddi'r arolwg, gwnaed cyhoeddiad i godi'r manteision hyn yn unol â chwyddiant.

⁹ Ymatebydd Arolwg Anabledd Cymru (2023)

¹⁰ Ymatebydd Arolwg Anabledd Cymru (2023)

¹¹ Ymatebydd Arolwg Anabledd Cymru (2023)

Noder: hyn i'w gynnwys mewn blwch ar wahân yn nyluniad yr adroddiad. Astudiaeth Achos: “Mae pris popeth wedi saethu i fyny, ond yr arian rwy'n byw arno - y cyfan rwy'n ei gael yw budd-daliadau anabledd: PIP ac ESA - nid yw hwnnw wedi codi. Cyn yr argyfyngau, pan aeth fy olew yn y tanc i hanner gwag, gallwn fforddio ychwanegu ato ar unwaith. Am yr ychydig flynyddoedd diwethaf, mae'r tanc wedi bod yn wag yn fwy nag y mae wedi'i lenwi. Rwy'n eistedd yma mewn cartref rhewllyd ar hyn o bryd, oherwydd bod fy olew wedi rhedeg allan, ac nid oedd gen i'r arian i brynu mwy. Roedd rhaid i mi hefyd gael peiriannydd olew i mewn, i drwsio'r boeler, oherwydd ei fod wedi rhedeg yn sych! Rwy'n dioddef o gryd cymalau, a lluo o afiechydon eraill sy'n seiliedig ar imiwnedd, ac os byddaf yn oer, mae'r boen yn dwysáu - mae fy nghartref yn rhewllyd, gan fy mod yn byw mewn bwthyn carreg 300 oed.”

Mae tlodi tanwydd ymhlith pobl anabl yn broblem oedd yn bodoli cyn yr argyfwng hwn, amcangyfrifodd National Energy Action fod 900,000 o bobl anabl yn byw mewn tlodi tanwydd cyn yr argyfwng.¹² Nododd ymatebwyr i'r arolwg a chyfranogwyr yn y grwpiau ffocws fod y broblem sydd eisoes yn bodoli gyda phris tanwydd ac ansicrwydd ariannol wedi gwaethygu effaith yr argyfwng. Prin y gallai llawer o bobl anabl fforddio cynhesu eu cartrefi o'r blaen, nawr mae'n broblem i nifer uwch o bobl.

Mae pryder sylweddol wedi bod ynghylch pobl sy'n byw ar fesuryddion talu ymlaen llaw. Mae'r mesuryddion hyn yn “fath o fesurydd ynni domestig sy'n gadael i chi dalu am ynni cyn i chi ei ddefnyddio. Gelwir y math hwn o fesurydd hefyd yn fesurydd talu wrth fynd.”¹³ Mae cwsmeriaid sy'n defnyddio mesuryddion talu ymlaen llaw yn gwsmeriaid sydd ar incwm anghymesur o isel, ond mae mesuryddion talu ymlaen llaw yn aml yn ddrutach. Canfu National Energy Action fod pobl sy'n byw gyda mesuryddion talu ymlaen llaw mewn llawer mwy o berygl o gael eu datgysylltu na'u cymheiriaid.¹⁴ Mae Anabledd Cymru yn falch o weld gweithredu gan Ofgem ar osod y mesuryddion ymlaen llaw hyn dan

¹² Scope, “Elusennau'n rhybuddio y bydd nifer yr aelwydydd anabl sydd mewn tlodi tanwydd i ddyblu erbyn diwedd y flwyddyn”, 17 Mawrth (2022), <https://www.scope.org.uk/media/press-releases/fuel-poverty-set-to-double/>

¹³ Ofgem, “Esbonio mesuryddion talu ymlaen llaw”, <https://www.ofgem.gov.uk/information-consumers/energy-advice-households/check-prepayment-meter-rules>

¹⁴ National Energy Action, “The hardest hit: Impact of the energy crisis UK FUEL POVERTY MONITOR 2021-2022”, 17 Ionawr (2023), t27, https://www.nea.org.uk/wp-content/uploads/2023/01/3830_NEA_Fuel-Poverty-Monitor-Report-2022_V2-1.pdf

orfod, ond rhaid gwneud mwy i sicrhau nad yw cwsmeriaid rhagdalau'n cael eu cosbi'n ariannol am ddefnyddio'r math hwn o fesurydd.¹⁵

Mae rhai camau wedi'u cymryd ar filiau ynni a biliau eraill y cartref. Roeddem ni'n falch o'r tariffau a osodwyd ar gwmnïau ynni ac i weld rhywfaint o gymorth fel Lwfans Tanwydd Gaeaf a'r taliadau cost byw untro o £150. Fodd bynnag, fel y trafodir yn fanylach yn adran pedwar, mae hon yn broblem hirdymor na ellir mynd i'r afael â hi yn llawn drwy fesurau sydd wedi'u cynllunio i gefnogi pobl yn y tymor byr.

Adran Dau: Tai, Trafnidiaeth a Threuliau Eraill.

Mae Anabledd Cymru yn credu bod yr argyfwng hwn yn sylweddol fwy cymhleth na dim ond cost gynyddol biliau, adlewyrchwyd y gred hon yn ymatebion pobl anabl sy'n byw yng Nghymru. Mae'r adran hon yn mynd i'r afael â rhai o'r costau eraill hyn, megis cost cludiant, bwyd a gweithgareddau hamdden, a'r effaith ar bobl anabl.

Fe wnaethom ganfod bod pobl anabl yng Nghymru yn gwario mwy yn gyson ar draws treuliau sy'n gysylltiedig â Thai, Trafnidiaeth a Nam. Dywedodd 61 o bobl anabl wrthym eu bod nhw wedi gwario mwy ar drafnidiaeth a dywedodd 48 o bobl anabl wrthym fod yn rhaid iddyn nhw wario mwy ar dreuliau cysylltiedig â nam. Nododd ymatebwyr y cynnydd ym mhrisiau tanwydd car, a thocynnau cludiant fel rhai o'r prif gyfranwyr tuag at gostau teithio cynyddol. Nododd rhai ymatebwyr bod treuliau sy'n gysylltiedig â nam yn gostau hanfodol iddyn nhw felly roedd yn rhaid iddynt aberthu mewn manau eraill i dalu'r costau hyn. Rhannwyd costau tai yn gyfartal rhwng y rhai a oedd wedi neu heb wario mwy o arian ar eu costau tai. I'r rhai a oedd wedi, roedd llawer yn berchen ar eu cartrefi eu hunain ac yn ei briodoli i forgeisi cynyddol a'r costau ychwanegol o orfod gwneud addasiadau i'w cartrefi.

Gofynnodd Anabledd Cymru a oedd yr ymatebwyr wedi cwtogi ar ystod o dreuliau. Roedd trafndiaeth yn faes nodweddiadol i wneud toriadau gyda 53 o ymatebwyr wedi dweud eu bod yn cwtogi ar drafnidiaeth. Mae hyn yn bryder, yn enwedig o ystyried bod ymatebwyr wedi dweud bod gorfod gwneud y toriadau hyn wedi eu gadael yn fwyfwy ynysig ac yn methu â gweld anwyliaid. Fe wnaethant nodi eu bod nhw wedi ei chael hi'n anodd fforddio mynychu apwyntiadau meddygol a chael mynediad at

¹⁵ National Energy Action, "National Energy Action: new prepayment meter code of practice is "much needed" but many still face "uncertainty"', 18 Ebrill, (2023), <https://www.nea.org.uk/news/national-energy-action-new-prepayment-meter-code-of-practice-is-much-needed-but-many-still-face-uncertainty/>

wasanaethau pwysig oedd yn gofyn am gludiant. Mae Anabledd Cymru hefyd yn pryderu bod y toriadau hyn wedi gadael mesurau cymorth eraill yn llai effeithiol, pan ofynnwyd iddynt a oeddent wedi defnyddio 'banc cynnes', dywedodd rhai ymatebwyr wrthym nad oeddent wedi gallu defnyddio banc cynnes oherwydd cost cludiant i gyrraedd yno.

Roedd bwyd yn faes nodweddiadol arall lle roedd ymatebwyr yn torri'n ôl. Dywedodd 50 o ymatebwyr eu bod nhw wedi cwtdogi ar eu costau bwyd ac roedd hyn hefyd yn cael ei adlewyrchu yn y grwpiau ffocws. Dywedodd ymatebwyr fod cost bwyd wedi eu gadael ond yn gallu bwyta 1 neu 2 bryd y dydd ac yn ei gwneud yn anodd bwyta eu diet gofynnol e.e., heb glwten.

Dau o'r meysydd mwyaf tebygol o dorri gwariant oedd ar ddillad a gweithgareddau hamdden. Roedd 56 o ymatebwyr wedi torri gwariant ar ddillad ac roedd 58 o ymatebwyr wedi cwtdogi ar weithgareddau hamdden. Er na chafodd dillad eu crybwyll yn benodol, dywedodd llawer o'r ymatebwyr fod yn rhaid iddynt leihau gweithgareddau hamdden i fforddio eu prif dreuliau. Mae llawer o bobl anabl wedi dweud wrthym nad ydyn nhw wedi gallu gwneud y gweithgareddau sy'n dod â llawenydd neu foddhad iddynt ac o ganlyniad maen nhw wedi profi gostyngiad sylweddol yn ansawdd eu bywyd, un person yn nodi eu bod "newydd oroesi" yn lle byw yn llawn.¹⁶

Roedd arwahanrwydd cymdeithasol yn thema gyffredin trwy gydol yr adran hon o ymchwil. Roedd y cyfuniad o ddiffyg mynediad at drafnidiaeth, tai addas a gorfod cwtdogi ar dreuliau nad oedd yn gysylltiedig â hanfodion angenrheidiol i oroesi, wedi golygu bod llawer o bobl anabl yn cael eu hynysu oddi wrth eu cymunedau a'u hanwyliaid.

Er mai'r gyfran fwyaf o ymatebwyr o hyd, y maes lleiaf tebygol i'w dorri oedd treuliau cysylltiedig â nam. Roedd 32 o ymatebwyr wedi cwtdogi ar dreuliau cysylltiedig â nam, fel y crybwyllwyd yn y paragraff blaenorol, mae treuliau sy'n gysylltiedig â nam yn aml yn gost hanfodol ychwanegol i bobl anabl na ellir dorri'n ôl arnynt yn aml, neu unwaith y byddant yn cael eu cwtdogi byddant yn effaith eithafol ar eu bywyd. Mae enghreifftiau o gost sy'n gysylltiedig â nam yn cynnwys costau rhedeg offer, dietau penodol a chostau cludiant ychwanegol. Dywedodd un ymatebydd na allent fforddio eu gweithiwr cymorth mwyach oherwydd yr argyfwng, roedd un ymatebydd na allai fforddio rhedeg ei offer mynediad, a

¹⁶ " Dim ond goroesi ar hyn o bryd, dydw i ddim yn meddwl fy mod i na'm teulu wedi 'byw' ymhen ychydig." Ymatebydd Arolwg Anabledd Cymru (2023)

dywedodd ymatebydd arall wrthym ei fod yn teimlo fel y byddai'n well eu byd mewn carchar nag yn eu hamgylchiadau presennol

Mae Anabledd Cymru wedi dychryn gyda thystiolaeth nad yw rhai pobl anabl bellach yn gallu fforddio costau eu gweithwyr cymorth oherwydd yr argyfwng. Yng Nghymru, uchafswm tâl gofal wythnosol yw £100 i bobl sy'n derbyn cymorth gofal cymdeithasol gan eu hawdurdod lleol.¹⁷ O dan gytundeb Llywodraeth Cymru a Phlaid Cymru, gwnaed ymrwymiad i gyflwyno Gwasanaeth Gofal Cenedlaethol sy'n rhad ac am ddim pan fo angen.¹⁸ Hyd yma, nid oes amserlen ar gyfer gweithredu gofal a chymorth am ddim.

Mae Anabledd Cymru yn pryderu am effaith hirdymor y costau cynyddol hyn a'r diffyg cymorth wedi'i dargedu sy'n mynd i'r afael â'r pryderon hyn. Nid yw'r dystiolaeth hon yn bodoli ar ei phen ei hun ac mae pryderon ynghylch pobl anabl yng Nghymru yn gorfod cwtogi ar neu fyw heb yn yr ardaloedd hyn wedi cael eu hailadrodd gan sefydliadau ledled Cymru.¹⁹ Wrth i gostau barhau i fod yn uchel, rhaid i ni weld camau cyflym a phendant i fynd i'r afael â hyn.

Adran Tri: Effaith ar Les, Iechyd Corfforol a Meddyliol.

Yn yr adroddiad hwn mae cyfeiriadau at hunanladdiad a hunan-niweidio, rydyn ni wedi cynnwys hyn gan ein bod yn credu ei bod yn bwysig deall difrifoldeb effaith yr argyfwng ar bobl anabl, ond gall yr adran hon achosi gofid i rai darllenwyr.

Rydyn ni wedi canfod bod yr argyfwng costau byw wedi cael effaith ddofn ar les, iechyd corfforol a meddyliol y bobl anabl y buom yn siarad â nhw. Amlygwyd hyn fel pryder yn ein hymchwil flaenorol ar y pwnc hwn, o'r 39 a ymatebodd i'n harolwg yn 2022, roedd 82% wedi nodi ei fod wedi effeithio ar eu hiechyd meddwl.²⁰

Ni ellir tanddatgan eithafrwydd effaith yr argyfwng hwn ar rai o'n hymatebwyr. Adroddodd ymatebwyr lluosog eu bod wedi profi syniadaeth hunanladdol ac yn sôn am feddyliau am ddod â'u bywydau i ben. Dywedodd un ymatebydd bod ffrind anabl wedi cymryd ei fywyd ei

¹⁷ "Codi tâl am ofal cymdeithasol", Llywodraeth Cymru, <https://www.gov.wales/charging-social-care>

¹⁸ "Y Cytundeb Cydweithredu 2021", Llywodraeth Cymru, 1 Rhagfyr (2021), t3,

<https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2021-11/cooperation-agreement-2021.pdf>

¹⁹ Sefydliad Bevan, "Cipolwg ar dlodi yng Ngaeaf 2023", Sefydliad Bevan, 2 Chwefror (2023),

<https://www.bevanfoundation.org/wp-content/uploads/2023/02/Snapshot-of-poverty-in-winter-2023.pdf>

²⁰ Arolwg Anabledd Cymru (2022)

hun ar ôl teimlo fel baich ariannol ar ei deulu.²¹ Soniodd ymatebwyr anabl yn benodol am ansicrwydd ariannol a theimladau o anobaith ynghylch yr argyfwng fel straen i'w hiechyd meddwl. Roedd hyn yn berthnasol yn gyson i bobl anabl â chyflyrau iechyd meddwl a oedd eisoes yn bodoli a phobl anabl a ddatblygodd gyflyrau iechyd meddwl, fel gorbryder, oherwydd yr argyfwng.

Mae llawer o ymatebwyr wedi nodi bod eu iechyd corfforol yn gwaethygu. Dywedodd un ymatebydd eu bod yn profi pyliau oedd yn gwaethygu o asthma a phryder oherwydd nad oeddent yn cadw ei gartref yn gynnes.²² Mae mwy o boen wedi bod yn bryder iechyd corfforol cyffredin o'r argyfwng. Mae hyn wedi'i briodoli yn bennaf i ddiffyg gallu fforddio gwres digonol ar gyfer cartrefi.

Mae llesiant hefyd wedi cael ei effeithio'n fawr. O blith ein hymatebwyr, dywedodd 80% ei fod yn cael effaith negyddol ar eu lles. Roedd y prif themâu yn ystyried bod croestoriad iechyd corfforol a meddyliol yn gwaethygu a mwy o unigedd. Dywedodd llawer fod gorfod aberthu costau cludiant neu eraill yn gorfod aberthu eu costau cludiant wedi eu hynysu oddi wrth eu hanwyliaid a'u gorfodi i fethu apwyntiadau ysbyty.²³ Mae hyn hefyd yn broblem benodol mewn cartrefi preswyl lle nad oes llawer o gymorth i'r person anabl allu cefnogi ymwelwyr yn ariannol.

Canfu ein hymchwil fod 52 o'r 74 o ymatebwyr wedi nodi bod yr argyfwng wedi effeithio ar eu hiechyd corfforol, nododd 58 o ymatebwyr fod yr argyfwng wedi effeithio ar eu hiechyd meddwl a nododd 59 fod eu lles wedi cael ei effeithio. Rydym yn gweld mai iechyd corfforol sydd wedi cael ei effeithio leiaf, er bod y lefelau'n uchel ar gyfer y tri. Hoffem bwysleisio, hyd yn oed os yw'r effaith ar iechyd meddwl a lles yn fwy hollbresennol, bod yr effaith unigol ar yr ymatebwyr anabl yn hynod bwysig.

Mae diffyg cefnogaeth gydgysylltiedig rhwng y gwasanaeth iechyd, iechyd meddwl, gofal cymdeithasol a darparwyr cymorth eraill. Rydym yn pryderu bod y dystiolaeth yn cyfeirio at hyn gan arwain at bobl anabl yn

²¹ "Rwyf wedi colli ffrind agos anabl yn ddiweddar oherwydd hunanladdiad gan na allai ymdopi â'r costau yr oedd yn eu hachosi i'w theulu mwyach. Nid oedd yn teimlo ei bod yn cael ei gweld fel unigolyn yn ei rhinwedd ei hun dim ond oherwydd ei bod yn fam ac yn wraig. Mae ei gŵr a'i dau blentyn ifanc wedi'u difetha." Ymatebydd arolwg Anabledd Cymru, (2023).

²² "Rwy'n cael mwy o byliau o asthma a heintiau ar y frest oherwydd oerfel gan ei fod ond yn fforddiadwy i roi'r gwres ymlaen am 1-2 awr gyda'r nos.", ymatebydd arolwg Anabledd Cymru, (2023).

²³ "Wedi methu apwyntiadau ysbyty a pheidio â mynd am gymorth meddygol pan fyddaf yn methu fforddio gwneud hynny (rhy ifanc i gael tocyn bws ac yn methu fforddio gyrru mwyach)" Atebydd arolwg Anabledd Cymru (2023)

llithro drwy'r rhwyd ac yn cael trafferth ymdopi ar eu pennau eu hunain. Roedd modd osgoi'r profiadau ein hymatebwyr yn llwyr, rhaid i hyn ddod yn flaenoriaeth genedlaethol i'r Senedd.

Adran Pedwar: Cefnogaeth

Un neges allweddol o'n hymchwil yn 2022 oedd y diffyg ymwybyddiaeth o'r cymorth sydd ar gael ar gyfer yr argyfwng costau byw. Yn 2023 mae hyn yn parhau i fod yn broblem. O'r 74 a ymatebodd i'r arolwg, roedd 23 o ymatebwyr yn teimlo eu bod nhw wedi cael gwybod am yr opsiynau cymorth sydd ar gael. Roedd 11 o bobl anabl yn ansicr ac nid oedd 30 yn teimlo'n wybodus gydag 8 o bobl ddim yn gwybod am unrhyw opsiynau cymorth sydd ar gael o gwbl.

Roedd nifer crai y bobl anabl a oedd wedi derbyn cymorth wedi cynyddu yn yr arolwg diweddaraf, o 9 o'r 39 a ymatebodd i'r arolwg cyntaf ar ôl cael cymorth effeithiol yn cynyddu i 14 o'r 74 o ymatebwyr yn yr arolwg diweddaraf. Mae nifer yr ymatebwyr oedd yn cael cymorth yn yr arolwg diweddaraf yn ganran is o gyfanswm nifer yr ymatebwyr nag yn y gorffennol ond o ystyried maint y samplau llai nid ydym yn priodoli gormod o arwyddocâd i hyn.

Pan ofynnir i ni am rai opsiynau cymorth penodol, rydyn ni'n gweld rhywfaint o welliant.

Pan ofynnwyd am Lwfans Tanwydd Gaeaf yn 2023 o'i gymharu â 2022. Yn y ddwy flynedd, rydyn ni'n gweld lefel uchel o wybodaeth o gymharu â'r meysydd eraill yr holwyd amdanynt. Yn 2023 roedd 91% o'r 74 a ymatebodd wedi clywed am Lwfans Tanwydd Gaeaf o'i gymharu â 7% o bobl nad oedd wedi clywed amdano. Yn 2022 roedd 85% o'r ymatebwyr wedi clywed am Lwfans Tanwydd Gaeaf o'i gymharu â 6% nad oedd wedi clywed amdano.

Mae ymatebion i'n cwestiwn ar Lwfans Tai Lleol yn fwy diddorol. Er bod maint y samplau yn parhau i fod yn fach ac yn wahanol yn y ddau grŵp, mae'r newidiadau yn ddigon gwahanol fel y gallant fod o ryw arwyddocâd. Yn 2023 fe welsom fod 46% o'r ymatebwyr wedi clywed am y Lwfans Tai Lleol, o'i gymharu â 53% nad oedd wedi clywed amdano, tra yn 2022 roedd 30% o'r ymatebwyr wedi clywed am Lwfans Tai Lleol o'i gymharu â 69% nad oedd wedi gwneud clywed amdano.

Yn ystod y ddwy flynedd, mae pryder bod nifer yr ymatebwyr a oedd wedi clywed am y Lwfans Tai Lleol yn is na'r rhai nad oedd wedi clywed, hyd yn oed os yw'r bwlch yn dechrau cau.

Mae'n ymddangos bod llai o gynnydd gyda'r Gronfa Cymorth Dewisol. Mae nifer yr ymatebwyr nad oeddent wedi clywed am y Gronfa Cymorth Dewisol wedi aros yn uchel, yn 2022 nid oedd 64% o'r ymatebwyr wedi clywed am y Gronfa Cymorth Dewisol ac yn 2023, nid oedd 58% o'r ymatebwyr wedi clywed am y gronfa. Gwelwn fod canran y rhai oedd wedi clywed am y Gronfa Cymorth Dewisol wedi cynyddu, ond yn llai sylweddol na chanran y Lwfans Tai Lleol. O'r rhai sydd wedi clywed amdano, dywedodd un ymatebydd wrthym, er eu bod yn gwybod beth ydoedd, nad oeddent yn ei ddeall na gwybod sut i'w gael.

Mewn grŵp ffocws y llynedd, clywsom fod person anabl wedi derbyn taliad cymorth cost byw o £150 heb unrhyw gyfathrebu ynghylch y taliad. Yn gyffredinol, roedd 62 o ymatebwyr wedi clywed am y taliad o £150 gan ei wneud yr ail fwyaf adnabyddus yn dilyn Lwfans Tanwydd Gaeaf. Fodd bynnag, mae effaith y taliad yn ymddangos yn gyfyngedig, adroddodd un ymatebydd ei fod "wedi helpu i wneud tolch am fis."

Gofynnwyd am ddefnydd ymatebwyr o fanciau bwyd a banciau cynnes. Roedd pob ymatebydd wedi clywed am fanciau bwyd, roedd 10 o ymatebwyr wedi bod i fanc bwyd, roedd 9 o ymatebwyr wedi ystyried mynd i fanc bwyd ac roedd 51 o ymatebwyr wedi dweud nad oeddent byth yn mynd nac yn ystyried mynd i fanc bwyd. Roedd gan ymatebwyr nad oeddent wedi mynd i fanc bwyd nac wedi ystyried mynd i fanc bwyd amrywiaeth o resymau pam, ac nid oedd pob ymatebydd eu hangen. Roedd yr ymatebion eraill yn canolbwyntio ar hygyrchedd banciau bwyd, y byddent yn mynd i fanc bwyd pe byddai ganddynt fodd i gyrraedd un, neu roedd cywilydd ynghylch defnydd banc bwyd yn allweddol. Dywedodd rhai eu bod yn byw mewn ardaloedd 'hel clecs' ac yn poeni am sibrydion, nododd rhai, er eu bod nhw angen un, na fyddai eu balchder yn caniatáu iddynt ddefnyddio banc bwyd. Dywedodd mynychwr y grwpiau ffocws hefyd fod eu balchder wedi eu hatal rhag mynd i fanc bwyd. Rydyn ni'n gweld problem allweddol gyda'r canfyddiad o fanciau bwyd gyda chywilydd ynghylch eu defnydd yn atal pobl anabl rhag manteisio ar adnodd allweddol.

Mae'n stori debyg gyda banciau cynnes. Mae'r rhain yn llai proffil uchel na banciau bwyd gydag 8 ymatebydd ddim yn gwybod beth oedd banc bwyd a chyfranogwr grŵp ffocws ddim yn gwybod beth ydyn nhw. Gan fod llai o fanciau cynnes na banciau bwyd, nodwyd bod mynediad corfforol atynt yn fater allweddol o ran eu defnyddio. Mae mynediad corfforol yn yr achos hwn yn cwmpasu teithio i fanciau cynnes a'r gofod

a ddefnyddir fel banc cynnes. “Mae costau teithio a seddi anghyfforddus yn rhwystrau.” Yn y grwpiau ffocws, nid oedd rhai ymatebwyr yn cael mynediad i fanciau cynnes gan y byddai'r daith i gyrraedd y banc cynnes yn dal yn eu gadael yn oer dros ben.

Mae cost ac argaeledd trafndiaeth gyhoeddus yn rhwystr dro ar ôl tro trwy gydol yr adroddiad hwn. Hyd yn oed mewn rhannau o Gymru sydd â mynediad at rai o'r gwasanaethau hyn, neu lle mae cymorth yn cael ei sefydlu a lle gall cymunedau weithio gyda'i gilydd, mae'r system drafnidiaeth yng Nghymru wedi golygu bod pobl anabl nad ydynt yn gallu cael mynediad atynt o hyd. Mae trafndiaeth gyhoeddus yng Nghymru yn fater sy'n cael ei drafod yn aml, ond ar lefel llawr gwlad, ansawdd trafndiaeth yng Nghymru yw un o'r rhwystrau mwyaf i allu cefnogi pobl anabl yn effeithiol.

Cynhaliwyd yr ymchwil hon cyn cyhoeddiad Llywodraeth y DU ynghylch cyflwyno deddfwriaeth i godi llawer o fanteision yn unol â chwyddiant. Mae hwn yn gam i'w groesawu er ei bod yn hen bryd. Fodd bynnag, rydyn ni'n pryderu, gan y bydd chwyddiant yn parhau i godi a chyn yr argyfwng costau byw, nad oedd lefelau budd-daliadau'n ddigonol i dalu costau sylfaenol heb sôn am gostau ychwanegol a wynebir gan lawer o bobl anabl, y bydd y mater hwn yn codi eto

Effaith ar Sefydliadau Pobl Anabl

Mae llawer o sefydliadau pobl anabl ar hyd a lled Cymru yn darparu gwasanaethau a chymorth hanfodol i bobl anabl. Fodd bynnag, mewn cyfarfod rhwydwaith gyda sefydliadau pobl anabl, dywedodd llawer nad oes ganddynt y cyllid maen nhw ei angen i gynnal lefel y gwasanaethau maen nhw'n eu darparu. Tynnwyd sylw at gyllid i frwydro yn erbyn cost gynyddol biliau a threuliau eraill fel angen allweddol. Un enghraifft nodedig yw Aubergine Cardiff, caffi a sefydliad celfyddydol dan arweiniad awtistiaeth a wynebodd gael eu troi allan yn ddiweddar oherwydd i'w landlord gynyddu ei rent yn sylweddol.

Mae sefydliadau pobl anabl yn cael eu rhedeg a'u rheoli gan bobl anabl ac maen nhw mewn sefyllfa unigryw i ddarparu gwasanaethau a chymorth i bobl anabl sy'n diwallu eu hanghenion yn llawnach. Cydnabuwyd bod hyn yn hanfodol i weithredu'r UNCRDP, ond nid yw'r cyllid ar gyfer sefydliadau pobl anabl boed ar lefel genedlaethol neu leol yn ddigonol.

Casgliad

Mae'r argyfwng costau byw wedi achosi niwed sylweddol i lawer o bobl anabl yng Nghymru. I rai, mae wedi golygu cwtogi ar gostau llai, i rai o'r bobl anabl a ymatebodd i'n harolwg, mae wedi newid eu bywydau yn llwyr. Mae ymateb Llywodraeth y DU i'r argyfwng costau byw hefyd yn rhoi pwyslais mawr ar annigonolrwydd y system les bresennol a'r prosesau a sefydlwyd i ddarparu cymorth ariannol hanfodol.

Ymdrechodd Llywodraeth Cymru i ddarparu cymorth ariannol amserol ond tymor byr i fynd i'r afael â'r argyfwng costau byw a sicrhodd ryw faint o fudd i bobl anabl. Er mwyn mynd i'r afael â'r anghydraddoldebau hirdymor, parhaus y mae pobl anabl yn eu hwynebu a amlygwyd yn yr Adroddiad *Cloi Allan*, sefydlodd y Prif Weinidog y Tasglu Hawliau Anabledd ym mis Tachwedd 2021. Fodd bynnag, er gwaethaf y cynnydd tuag at ddatblygu camau gweithredu ac amcanion, nid oes bwriad i'r Cynllun Gweithredu Hawliau Anabledd llawn gael ei gyhoeddi tan fis Mawrth 2024, gan adael llawer o bobl anabl yn teimlo'n rhwystredig ynghylch y diffyg brys wrth fynd i'r afael â materion cyfredol.

At hynny, ni ddarparodd Llywodraeth y DU na Llywodraeth Cymru gymorth a dargedwyd yn benodol ar fynd i'r afael â'r amgylchiadau unigryw a brofir gan bobl anabl, sy'n wynebu costau byw uwch oherwydd eu namau er eu bod yn fwy tebygol o fyw mewn tlodi. Mae llawer o bobl anabl yn dweud eu bod nhw wedi gweld eu namau a'u cyflyrau iechyd yn gwaethygu o ganlyniad i'r argyfwng, gyda phroblemau iechyd meddwl yn troi'n epidemig tawel. Daeth unigrwydd i'r amlwg fel thema gref yn yr ymchwil, gan nodi nid yn unig diffyg cwmni, ond hefyd ymdeimlad o gael eu gadael wrth orfod gwneud dewisiadau anodd gyda chefnogaeth gyfyngedig.

Gyda chostau ynni a phrisiau hanfodion fel bwyd a gwasanaethau hanfodol fel trafndiaeth gyhoeddus yn dal i fod yn uchel, rhaid i Lywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU weithredu ar frys ac yn ystyrlon mewn ymateb i brofiadau dirdynnol pobl anabl a oedd yn gweld eu hunain 'prin wedi goroesi'

Argymhellion Allweddol

- Ymrwymiad i'r Cynllun Gweithredu Hawliau Anabledd arfaethedig, a gyd-gynhyrchwyd gan y Tasglu Hawliau Anabledd, gan effeithio ar newid radical wrth sicrhau potensial

- cymdeithasol ac economaidd mwyaf pobl anabl yng Nghymru a lleihau'r niwed a achosir gan argyfyngau cenedlaethol
- Ymgorffori Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau Pobl Anabl. Er gwaethaf iddo gael ei gynnwys yn y Rhaglen Llywodraethu a'r Cytundeb Cydweithredu gyda Phlaid Cymru, nid oes llinell amser o hyd ar gyfer ymgorffori Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau Pobl Anabl. Gydag amser cyfyngedig ar ôl yn yr agenda ddeddfwriaethol, rhaid i Lywodraeth Cymru amlinellu ei chynllun ar gyfer ei ymgorffori.
 - Darparu adnoddau a mesurau meithrin gallu i sicrhau sefydlu a chynaliadwyedd o leiaf un Sefydliad Pobl Anabl ym mhob awdurdod lleol, i gefnogi cydgynhyrchu polisïau a gwasanaethau gyda chyrrff cyhoeddus, gan gynnwys cynlluniau cymorth cymheiriaid ar gyfer pobl anabl
 - Ymrwymiad gan Lywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru i flaenoriaethu mynd i'r afael â chost ychwanegol anabledd, cynnwys pobl anabl a Sefydliadau Pobl Anabl wrth ailgynllunio'r system fudd-daliadau.
 - Datganoli'r Taliad Annibyniaeth Bersonol budd-dal i Lywodraeth Cymru, gan alluogi dull cydgynhyrchu o ran y broses ddylunio ac asesu yn unol â'r model cymdeithasol o anabledd.
 - Gweithredu gan reoleiddwyr, fel Ofgem ac Ofcom, i sicrhau nad yw pobl anabl yn gordalu am wasanaethau hanfodol bob dydd ²⁴. Dylai taliadau sefydlog uwch ecsbloetiol ar gyfer mesuryddion talu ymlaen llaw ddod i ben a dylid cyflwyno tariffau cymdeithasol. Rhaid i'r Llywodraeth ymyrryd i sicrhau bod biliau ynni yn fforddiadwy i bawb ac nad yw cwsmeriaid yn cael eu gorfodi i symud i fesuryddion talu ymlaen llaw.
 - Gweithredu “Un Tocyn, Un Llwybr, Un Gwasanaeth”, gyda thrafnidiaeth gyhoeddus, fel bysiau a threnau, sy'n cael ei gymryd o dan berchnogaeth gyhoeddus i'w ddarparu fel gwasanaeth cyhoeddus, gan gynnwys mesurau fel prisiau tocynnau is gyda'r nod yn y pen draw i wneud trafndiaeth gyhoeddus yng Nghymru yn rhad ac am ddim.
 - Dylid ystyried cymorthdaliadau bwyd i leihau cost bwyd mewn siopau. I ategu hyn, dylai Llywodraeth Cymru ac Awdurdodau Lleol

roi cymorth i greu cynlluniau bwyd cymunedol a'u meithrin. Dylai'r cynlluniau hyn gynnwys llety ar gyfer gofynion dietegol a chynnwys opsiynau ar gyfer gofynion mynediad.

- Defnyddio casglu data ac asesiadau o anghenion y boblogaeth i lywio dull cydgysylltiedig rhwng Llywodraeth Cymru, awdurdodau lleol a gwasanaethau iechyd i nodi pobl anabl sydd mewn perygl o effeithiau'r argyfwng costau byw ar eu hiechyd a'u lles drwy sicrhau bod gwasanaethau cymorth a chymorth ariannol yn cael eu targedu'n well.
- Llywodraeth Cymru, gwasanaethau iechyd ac awdurdodau lleol yng Nghymru i ddarparu cymorth penodol ar gyfer rhedeg a chynnal a chadw offer sy'n gysylltiedig ag anabledd, er mwyn sicrhau nad yw pob person anabl yn cael ei effeithio'n ariannol gan eu hangen i ddefnyddio offer penodol.
- Llywodraeth Cymru i adolygu ei pholisi ar daliadau gofal cymdeithasol ar frys, gan gynnwys a yw'r difaterwch o ran gwariant ar sail anabledd yn diogelu pobl anabl ar incwm isel gyda chostau uchel yn ddigonol.
- Gweithredu ar frys i gydnabod a mynd i'r afael â materion iechyd meddwl ymhlith pobl anabl, gan gynnwys llwybrau i gael gafael ar gymorth iechyd meddwl priodol boed hynny o ofal cymdeithasol, meysydd eraill o'r gwasanaeth iechyd a/neu drwy gymorth gan gymheiriaid, megis gan sefydliadau pobl anabl.

Vaughan Gething AS
Gweinidog yr Economi

Dawn Bowden AS
Dirprwy Weinidog y Celfyddydau a Chwaraeon, a'r Prif Chwip

Llywodraeth Cymru

25 Hydref 2023

Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2024-25

Annwyl Vaughan a Dawn,

Fel y gwyddoch, bydd pwyllgorau'r Senedd yn cynnal gwaith craffu ar Gyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2024-25 yn ystod y gwanwyn.

Tystiolaeth ysgrifenedig

Er mwyn llywio gwaith craffu'r Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol, byddem yn croesawu gwybodaeth ysgrifenedig gennych am y meysydd a nodir yn yr Atodiad i'r llythyr hwn. Byddem yn ddiolchgar o gael y wybodaeth hon erbyn 19 Rhagfyr 2023.

Tystiolaeth lafar

Byddai'r Aelodau'n ddiolchgar hefyd pe gallech fod yn bresennol mewn sesiwn dystiolaeth lafar ddydd Mercher 17 Ionawr 2024 rhwng 09.30 a 11.00.

Dull gweithredu

Bydd y Pwyllgor yn ceisio dilyn dull y Pwyllgor Cyllid, gan seilio ein dull gweithredu ar y pedair egwyddor ar gyfer gwaith craffu ariannol, sef: fforddiadwyedd, blaenoriaethu, gwerth am arian a phrosesau'r gyllideb. At hynny, byddwn hefyd yn gofyn am dystiolaeth gan Weinidog y Gymraeg ac Addysg, a'r Prif Weinidog, o ystyried perthnasedd eu gwaith i'n cylch gwaith.

Yn dilyn y sesiwn, bydd y Pwyllgor yn ysgrifennu atoch gydag unrhyw geisiadau ychwanegol am wybodaeth neu eglurhad a bydd yn cyhoeddi adroddiad ar ein casgliadau yn y Senedd.

Yn gywir,

Delyth Jewell

Delyth Jewell AS

Cadeirydd y Pwyllgor

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu'n Saesneg.

We welcome correspondence in Welsh or English.

Atodiad 1: Cais am wybodaeth ysgrifenedig cyn craffu ar y gyllideb ddrafft

Mae'r Pwyllgor yn gofyn am y wybodaeth a ganlyn:

Sylwadau ar y camau gweithredu a manylion am ddyraniadau'r Llinellau Gwariant yn y Gyllideb

- Dadansoddiad o ddyraniadau cyllideb ddrafft 2023-24 (fel sy'n berthnasol i'r Celfyddydau, Treftadaeth, Cyfathrebu, Diwydiannau Creadigol, a Chwaraeon) fesul Prif Grŵp Gwariant, Maes Rhaglen Gwariant, Cam Gweithredu a Llinell Gwariant yn y Gyllideb.
- Alldro terfynol ar gyfer 2020-21 a rhagolwg o'r alldro ar gyfer 2022-2023.

Gwybodaeth arall

- Gwybodaeth yn ymwneud â sut mae portffolio'r Celfyddydau, Diwylliant, Treftadaeth, Cyfathrebu, Diwydiannau Creadigol, a Chwaraeon yn cael ei gyflawni, a sut y mae'r canlyniadau cysylltiedig yn cael eu monitro a'u gwerthuso i ddangos gwerth am arian.
- Manylion am bolisiau neu raglenni penodol yn y Prif Grwpiau Gwariant (sy'n berthnasol i bortffolio'r Celfyddydau, Diwylliant, Treftadaeth, Cyfathrebu, Diwydiannau Creadigol, a Chwaraeon) y bwriedir iddynt fod yn ataliol, a sut y caiff gwerth am arian a chostau a manteision rhaglenni o'r fath eu gwerthuso.
- Gwybodaeth am ddyraniadau (a'u lleoliad) yn eich portffolio i ddarparu ar gyfer deddfwriaeth a allai gael effaith yn y flwyddyn ariannol 2022-23 fel y bo'n berthnasol i bortffolio'r Celfyddydau, Diwylliant, Treftadaeth, Cyfathrebu, Diwydiannau Creadigol, a Chwaraeon.
- Goblygiadau pandemig COVID-19, ymadawiad y DU â'r UE, a'r argyfwng costau byw i'r portffolios Celfyddydau, Diwylliant, Treftadaeth, Cyfathrebu, Diwydiannau Creadigol, a Chwaraeon a sut y bydd Llywodraeth Cymru yn rheoli'r effaith barhaus.
- Gwybodaeth am ddyraniadau yn eich portffolio i gyflawni Strategaeth Ddiwylliannol Cymru.
- Y wybodaeth ddiweddaraf am y gwaith o ddatblygu Strategaeth Ddiwylliant, ac unrhyw ddyraniadau ar gyfer y flwyddyn ariannol sydd i ddod i fwrw ymlaen â'r camau gweithredu cysylltiedig.

Meysydd penodol

Cadw

- Dyraniadau a sylwebaeth mewn cysylltiad â Cadw, gan gynnwys targedau creu refeniw, a ffigurau creu incwm blynyddol diweddar (gan gynnwys elw net).
- Dyraniadau tuag at gyllid i berchnogion asedau hanesyddol.

Amgueddfa Cymru a Llyfrgell Genedlaethol Cymru

- Dyraniadau a sylwebaeth mewn cysylltiad ag Amgueddfa Cymru a Llyfrgell Genedlaethol Cymru, gan gynnwys targedau creu refeniw.

Llyfrgelloedd ac Amgueddfeydd

- Dyraniadau a sylwebaeth mewn cysylltiad â Strategaethau Llyfrgelloedd ac Amgueddfeydd.
- Cyllid a ddyrannwyd i weithredu yn ôl argymhellion yr Adolygiad o Amgueddfeydd Lleol.

Y Celfyddydau a Chyngor Celfyddydau Cymru

- Dyraniadau a sylwebaeth mewn cysylltiad â Chyngor Celfyddydau Cymru.
- Dyraniadau a sylwebaeth mewn cysylltiad â chyllid i hyrwyddo mynediad at y celfyddydau.
- Dyraniadau a sylwebaeth mewn cysylltiad â chyllid i ddefnyddio'r celfyddydau a diwylliant i drechu tlodi.
- Dyraniadau a sylwebaeth mewn cysylltiad â chyllid i annog/alluogi sefydliadau'r celfyddydau i greu rhagor o'u hincwm eu hunain.

Y cyfryngau a darlledu

Y diwydiannau creadigol

- Dyraniadau a sylwebaeth mewn cysylltiad â Cymru Greadigol (gan gynnwys cyllid i'w ddosbarthu gan Cymru Greadigol).
- Diweddariad ar **gynlluniau** i roi rhagor o gymorth i newyddiaduraeth Saesneg sy'n "debyg i beth sydd gyda ni yn y Gymraeg".
- Dyraniadau a sylwebaeth mewn cysylltiad ag unrhyw gyllid ar gyfer y cyfryngau a darlledu.

- Dyraniadau a sylwebaeth mewn cysylltiad â gweithredoedd darlledu a chyfathrebu yn y Cytundeb Cydweithredu, a'r hyn y bwriedir iddynt ei gyflawni.

Cymorth ar gyfer cynyrchiadau ffilm a theledu

- Y ffigurau refeniw diweddaraf a'r rhagamcaniad refeniw, a'r cyfraddau meddiannaeth ar gyfer Stiwdios Pinewood/Stiwdios Seren ers dechrau'r Cytundeb Gwasanaethau Rheoli ym mis Tachwedd 2017.
- Y ffigurau diweddaraf ar gyfer y Gyllideb Buddsoddi yn y Cyfryngau, gan gynnwys cyfanswm y buddsoddiadau, yr elw o ganlyniad i fuddsoddiadau a gwariant yng Nghymru (wedi'i ddadansoddi yn ôl prosiect), a'r un ffigurau ar gyfer buddsoddiadau mewn cynyrchiadau sgrin a wneir gan Cymru Greadigol.
- Y ffigurau diweddaraf ar gyfer y cyllid cynhyrchu a ddarperir gan Lywodraeth Cymru, gan gynnwys cyfanswm y buddsoddiadau a gwariant yng Nghymru (wedi'i ddadansoddi yn ôl prosiect).
- Y ffigurau diweddaraf ynghylch benthychiad Llywodraeth Cymru i Stiwdios Bad Wolf, gan gynnwys cyfanswm yr ad-daliadau a gwariant yng Nghymru (wedi'i feincnodi yn erbyn targedau Llywodraeth Cymru).
- Disgrifiad o'r strategaeth a'r targedau ar gyfer buddsoddiadau mewn cynyrchiadau sgrin a wnaed gan Cymru Greadigol.
- Asesiad o effaith y cyllid cynhyrchu a ddarperir drwy Ffilm Cymru, a'r dyraniadau ar gyfer y flwyddyn ariannol sydd i ddod.

Ymrwymadau'r Rhaglen Lywodraethu

Ar 23 Medi 2021, ysgrifennodd y Cadeirydd atoch yn gofyn i chi nodi'r dyraniadau cyllid ar gyfer ymrwymadau a amlinellir yn y **Rhaglen Lywodraethu** o dan y pennawd 'Bwrw ymlaen tuag at filiwn o siaradwyr Cymraeg, a galluogi twristiaeth, chwaraeon a'r celfyddydau i ffynnu'. Hynny yw:

- sicrhau bod hanes pobl Ddu, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn cael ei adlewyrchu'n briodol yn ein sectorau diwylliannol a threftadaeth, gan gynnwys yn ein Hamgueddfeydd Cenedlaethol;
- sefydlu Cronfa Ymchwil a Datblygu Diwydiannau Creadigol;
- sefydlu Gwasanaeth Cerddoriaeth Cenedlaethol;
- ymrwymo i Theatr Clwyd;
- sefydlu Amgueddfa Bêl-droed;

- sefydlu Oriel Gelf Gyfoes Genedlaethol.

Bydd y Pwyllgor hefyd am roi sylw i'r dyraniadau cyllid hyn yn ystod y sesiwn graffu.

Mark Drakeford AS

Prif Weinidog

Llywodraeth Cymru

25 Hydref 2023

Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2024-25

Annwyl Mark,

Fel y gwyddoch, bydd pwyllgorau'r Senedd yn cynnal gwaith craffu ar gyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2024-25 yn ystod y gwanwyn.

Tystiolaeth ysgrifenedig

Er mwyn llywio gwaith craffu'r Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol, byddem yn croesawu gwybodaeth ysgrifenedig gennych am y meysydd a nodir yn yr Atodiad i'r llythyr hwn. Byddem yn ddiolchgar o gael y wybodaeth hon erbyn 19 Rhagfyr 2023.

Tystiolaeth lafar

Byddai'r Aelodau'n ddiolchgar hefyd pe gallech fod yn bresennol mewn sesiwn dystiolaeth lafar ar 11 Ionawr 2024 rhwng 09.30 a 11.00.

Dull gweithredu

Bydd y Pwyllgor yn ceisio dilyn dull y Pwyllgor Cyllid, gan seilio ein dull gweithredu ar y pedair egwyddor ar gyfer gwaith craffu ariannol, sef: fforddiadwyedd, blaenoriaethu, gwerth am arian a phrosesau'r gyllideb. At hynny, byddwn hefyd yn gofyn am dystiolaeth gan Weinidog y Gymraeg ac Addysg, Gweinidog yr Economi, a Dirprwy Weinidog y Celfyddydau a Chwaraeon a'r Prif Chwip, o ystyried perthnasedd eu gwaith i'n cylch gwaith.

Yn dilyn y sesiwn, bydd y Pwyllgor yn ysgrifennu atoch gydag unrhyw geisiadau ychwanegol am wybodaeth neu eglurhad a bydd yn cyhoeddi adroddiad ar ein casgliadau yn y Senedd.

Yn gywir

Delyth Jewell

Delyth Jewell AS

Cadeirydd y Pwyllgor

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu'n Saesneg.

We welcome correspondence in Welsh or English.

Atodiad 1: Cais am wybodaeth ysgrifenedig cyn craffu ar y gyllideb ddrafft

Mae'r Pwyllgor yn gofyn am y wybodaeth a ganlyn:

Sylwadau ar y camau gweithredu a manylion am ddyraniadau'r Llinellau Gwariant yn y Gyllideb

- Dadansoddiad o ddyraniadau yng nghyllideb ddrafft 2024-25 ar gyfer cysylltiadau rhyngwladol a datblygu rhyngwladol fesul Prif Grŵp Gwariant, Maes Rhaglenni Gwariant, Cam Gweithredu a Llinell Wariant yn y Gyllideb.
- Alldro terfynol ar gyfer 2022-23 a rhagolwg o'r alldro ar gyfer 2023-24.
- Sylwadau ar y Camau Gweithredu yn y Prif Grŵp Gwariant mewn perthynas â Chysylltiadau Rhyngwladol a Datblygu Rhyngwladol, gan gynnwys dadansoddiad ac esboniad o'r newidiadau rhwng Cyllideb Atodol Gyntaf 2023-24 a'r Gyllideb Ddrafft ar gyfer 2024-25.

Gwybodaeth arall

- Goblygiadau sy'n deillio o effaith barhaus ymadawiad y DU â'r UE ar gynlluniau gwariant ar gyfer cysylltiadau rhyngwladol.
- Goblygiadau effeithiau parhaus y rhyfel yn Wcráin.
- Sylwadau ar yr ymrwymadau o ran cysylltiadau rhyngwladol yn Rhaglen Lywodraethu Llywodraeth Cymru

Meysydd penodol

Strategaeth Ryngwladol

Dyraniadau a sylwebaeth o ran y canlynol:

- Amlinelliad o'r dyraniadau yn y gyllideb ddrafft i gyflawni'r camau gweithredu sydd ym mhob un o'r cynlluniau gweithredu ar gyfer Strategaeth Ryngwladol Llywodraeth Cymru.
- Adnoddau ar gyfer sefydliadau Cymry ar wasgar allanol.
- Adnoddau ar gyfer pob partner cyflenwi unigol sy'n gyfrifol am gefnogi'r gwaith o gyflawni'r strategaeth.

- Adnoddau ar gyfer sefydliadau celfyddydau a chwaraeon allanol i gefnogi'r gwaith o gyflwyno'r strategaeth.
- Adnoddau gyda'r nod o hyrwyddo Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn rhyngwladol.
- Adnoddau ar gyfer ymgysylltu â'r rhanbarthau a gwledydd blaenoriaeth a amlinellir yn y Strategaeth Ryngwladol.

Rhaglen Cymru ac Affrica

Dyraniadau a sylwebaeth o ran y canlynol:

- yr adnodd a ddarperir i'r prosiectau a'r sefydliadau a gefnogir gan raglen Cymru ac Affrica.
- cyllid i gefnogi'r gwaith o ddatblygu prosiectau Plannu Coed ledled Affrica, gan gynnwys Rhaglen Plannu Coed Mbale bresennol.
- cyllid i gefnogi Cymru fel Cenedl Masnach Deg, a manylion y canlyniadau fydd yn cael eu cyflawni a sut y bydd cyflawni'r canlyniadau hyn yn cael ei fesur.

Swyddfeydd tramor

Dyraniadau a sylwebaeth o ran y canlynol:

- Gwaith y swyddfeydd tramor, a manylion am y canlyniadau a gaiff eu cyflawni a sut yr eir ati i fesur y broses o gyflawni'r canlyniadau hynny.
- Holl ymgysylltiad arfaethedig Llywodraeth Cymru â digwyddiadau mawr rhyngwladol, gan gynnwys sut yr eir ati i werthuso costau a manteision ymgysylltu â'r digwyddiadau.
- Dyraniadau'r gyllideb ddrafft ar gyfer swyddfeydd tramor unigol, ac ar ba sail y gwaned penderfyniadau ar y dyraniadau penodol hyn.

Jeremy Miles AS

Gweinidog y Gymraeg ac Addysg

Llywodraeth Cymru

25 Hydref 2023

Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2024-25

Annwyl Jeremy,

Fel y gwyddoch, bydd pwyllgorau'r Senedd yn cynnal gwaith craffu ar gyllideb ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2024-25 yn ystod y gwanwyn.

Tystiolaeth ysgrifenedig

Er mwyn llywio gwaith craffu'r Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol, byddem yn croesawu gwybodaeth ysgrifenedig gennych am y meysydd a nodir yn yr Atodiad i'r llythyr hwn. Byddem yn ddiolchgar o gael y wybodaeth hon erbyn 19 Rhagfyr 2023.

Tystiolaeth lafar

Byddai'r Aelodau'n ddiolchgar hefyd pe gallech fod yn bresennol mewn sesiwn dystiolaeth lafar ar 24 Ionawr 2023 rhwng 09.30 a 11.00.

Dull gweithredu

Bydd y Pwyllgor yn ceisio dilyn dull y Pwyllgor Cyllid, gan seilio ein dull gweithredu ar y pedair egwyddor ar gyfer gwaith craffu ariannol, sef: fforddiadwyedd, blaenoriaethu, gwerth am arian a phrosesau'r gyllideb. Rydym hefyd yn gofyn am dystiolaeth gan Weinidog yr Economi, Dirprwy Weinidog y Celfyddydau a Chwaraeon a'r Prif Chwip, a'r Prif Weinidog, o ystyried perthnasedd eu gwaith i'n cylch gwaith.

Yn unol â'r gweithdrefnau cyllidebol newydd, bydd y Pwyllgor yn ystyried a ddylid adrodd ynghylch ein canfyddiadau i'r Senedd.

Yn gywir

Delyth Jewell

Delyth Jewell AS

Cadeirydd y Pwyllgor

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu'n Saesneg.

We welcome correspondence in Welsh or English.

Atodiad 1: Cais am wybodaeth ysgrifenedig cyn craffu ar y gyllideb ddrafft

Mae'r Pwyllgor yn gofyn am y wybodaeth a ganlyn:

Sylwadau ar y camau gweithredu a manylion am ddyraniadau'r Llinellau Gwariant yn y Gyllideb

- Dadansoddiad o ddyraniadau'r gyllideb ddrafft 2024-25 (fel sy'n berthnasol i'r Gymraeg) fesul Prif Grŵp Gwariant, Maes Rhaglen Gwariant, Cam Gweithredu a Llinell Gwariant yn y Gyllideb.
- Alldro terfynol ar gyfer 2022-23 a rhagolwg o'r alldro ar gyfer 2023-2024.

Gwybodaeth arall

- Gwybodaeth yn ymwneud â sut mae cyflawni portffolio'r Gymraeg a'i ganlyniadau cysylltiedig, a sut y caiff hyn ei fonitro a'i werthuso i ddangos gwerth am arian.
- Gwybodaeth am ddyraniadau (a'u lleoliad) yn eich portffolio i gefnogi strategaeth *Cymraeg 2050* ac yn benodol, y dyraniadau ar gyfer cyflawni'r 'cerrig milltir' fel y'u nodir yn y *Rhaglen Waith 2021-2026*.

Meysydd penodol

Diweddariadau ar ddyraniadau yn y gyllideb ar gyfer 2023-24

- Gwybodaeth am y dyraniad o £3 miliwn yn 2023-24 ac £1.5 miliwn yn 2022-23 i'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol a'r Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol i wella'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg yn y sector prentisiaethau ac addysg bellach, ac i sicrhau bod dysgu Cymraeg ar gael am ddim i bobl ifanc 16 i 25 oed a staff addysgu.
- Diweddariad ar ddsbarthu'r £2.2 miliwn (y flwyddyn) a ddyrannwyd i ehangu'r ddarpariaeth trochi yn y Gymraeg ledled Cymru a sut y mae awdurdodau lleol wedi defnyddio'r cyllid hwn ledled Cymru.
- Manylion am y nifer sy'n manteisio ar gymhelliant Iaith Athrawon Yfory, ac unrhyw wybodaeth y gellir ei rhannu am werthuso'r effaith.
- Diweddariad ar ddyraniadau cyllideb o rannau eraill o bortffolio'r Gweinidog, er enghraifft y Llinell Wariant yn y Gyllideb ar gyfer Datblygu a Chefnogi Athrawon a sut y mae'n cael ei ddefnyddio i gefnogi datblygiad y Gymraeg yn y sector addysg.

- Dyraniadau a sylwebaeth mewn perthynas â dyraniad y gyllideb ar gyfer Comisiynydd y Gymraeg yn 2024-25.

Gwariant cyfalaf mewn perthynas â'r Gymraeg

- Cynnydd manwl ar ehangu capasiti mewn ysgolion Cymraeg, dosbarthiad Grant Cyfalaf Addysg Cyfrwng Cymraeg, a'r cynnydd a wnaed hyd yma ar draws awdurdodau lleol yng Nghymru.

Delyth Jewell AS

Cadeirydd, Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau
Rhyngwladol
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
Caerdydd
CF99 1SN

27 Hydref 2023

Annwyl Ms Jewell,

Diolch am eich llythyr dyddiedig 3 Hydref 2023 yn cymryd camau dilynol mewn perthynas â sawl pwynt a godwyd yn ystod ein cyfarfod gyda'r Pwyllgor ar 21 Medi 2023 ar ddyfodol ystadegau am y boblogaeth a mudo yng Nghymru a Lloegr.

Adborth o Fforwm Cyfrifiad Rhyngwladol 2023

Cynhaliwyd Fforwm Cyfrifiad Rhyngwladol 2023 yn Montreal rhwng 2 a 5 Hydref. Roedd cynrychiolwyr o Ganada, Unol Daleithiau America, Seland Newydd, Awstralia, Iwerddon, yr Alban, Cymru a Lloegr, a Gogledd Iwerddon yn bresennol.

Cafodd y mater o gasglu data am iaith yn y cyfrifiad ei drafod yn y Fforwm hwn. Yn benodol, cafwyd trafodaeth ynglŷn â sut y caiff gwybodaeth am iaith ei chasglu yn y cyfrifiad ac a oes unrhyw heriau penodol wedi'u nodi. Yn fras, ni nododd unrhyw wlad ei bod wedi cael anawsterau sylweddol wrth gasglu nac adrodd.

Er enghraifft, yng Nghyfrifiad o Boblogaeth Canada, mae pedwar cwestiwn am iaith, sef: a yw'r person yn gallu siarad Saesneg neu Ffrangeg yn ddigon da i gynnal sgwrs; pa iaith a gaiff ei siarad yn rheolaidd yn y cartref; pa iaith a gaiff ei siarad amlaf yn y cartref; pa iaith a gaiff ei dysgu gyntaf yn y cartref yn ystod plentyndod ac sy'n cael ei deall o hyd.

Ni nododd gwledydd unrhyw broblemau mewn perthynas ag ymdeimlad o berthyn nac unrhyw faterion eraill o bwys wrth gymharu'r Cyfrifiad ag Arolygon.

Fel rhan o fframwaith Cymunedau Ymarfer y Fforwm, mae gweithgorau technegol yn bodoli er mwyn symud gwaith yn ei flaen mewn ffordd gydweithredol. Byddai casglu gwybodaeth am iaith yn rhan o'r Gymuned Ymarfer ar gyfer casglu data ac felly bydd arferion gorau a dulliau gweithredu yn parhau i gael eu rhannu rhwng gwledydd yn y gweithgor hwn.

Cynllun gwaith ar y cyd y Swyddfa Ystadegau Gwladol (y SYG) a Llywodraeth Cymru ar gydlynu ystadegau am y Gymraeg

Rydym yn cydnabod pa mor bwysig yw cael data cadarn ar sgiliau Cymraeg i Lywodraeth Cymru, er mwyn mesur cynnydd yn erbyn y nod o gael miliwn o siaradwyr erbyn

2050. Rydym wedi gwneud gwaith ymchwil cychwynnol i'r posibilrwydd o ddefnyddio setiau data gweinyddol i ddarparu gwybodaeth am newidynnau sgiliau Cymraeg, ac o ffynonellau addysg yn benodol. Mae'r ymchwil hon wedi awgrymu bod sgiliau Cymraeg plant oedran ysgol yn cael eu cwmpasu'n gynhwysfawr. Fodd bynnag, nid yw'r ffynonellau gweinyddol sydd ar gael yn caniatáu i amcangyfrifon o sgiliau siarad Cymraeg gael eu cynhyrchu ar lefel awdurdod lleol yn seiliedig ar nodweddion y boblogaeth fel oedran a rhyw.

Rydym yn cydnabod y gall fod angen defnyddio dulliau eraill o gasglu data er mwyn cynhyrchu ystadegau cadarn am y Gymraeg, er enghraifft drwy brosesau casglu data gweinyddol adrannau'r Llywodraeth neu drwy arolygon. Rydym yn awyddus i weithio gyda Llywodraeth Cymru i ymchwilio ymhellach i ffynonellau gweinyddol, yn ogystal ag ystyried ffyrdd o ddefnyddio ffynonellau data lleol i ddarparu'r wybodaeth hon.

Wrth i ni weithio i wella ansawdd y data gweinyddol, byddwn yn parhau i ddefnyddio data o arolygon pan fo angen i sicrhau bod ystadegau cadarn am sgiliau Cymraeg ar gael i'r rhai sy'n llunio polisiau a defnyddwyr data eraill. Rydym yn gweithio'n agos gyda chydweithwyr yn Llywodraeth Cymru ac rydym yn cynnal cynllun gwaith ymchwil uchelgeisiol ar y cyd er mwyn deall ansawdd ffynonellau casglu data cyfredol.

Mae canlyniadau cyntaf y cynllun gwaith hwn wedi cael eu cyhoeddi a gellir dod o hyd iddynt yn ein herthygl ar y cyd, Gwahaniaethau rhwng amcangyfrifon o allu yn y Gymraeg yng Nghyfrifiad 2021 ac arolygon aelwydydd¹. Bydd y cynllun gwaith hwn yn parhau i 2024 a bydd yn helpu i lywio ymateb Llywodraeth Cymru i argymhelliad yr Ystadegydd Gwladol yn dilyn yr ymgynghoriad ar ddyfodol ystadegau am y boblogaeth a mudo yng Nghymru a Lloegr.

Rhowch wybod i ni os oes gennych unrhyw gwestiynau eraill, ac os gallwn helpu'r Pwyllgor ymhellach mewn perthynas â'r pynciau hyn neu unrhyw faterion eraill.

Yn gywir,

Ruth Studley

Jen Woolford

¹ <https://www.llyw.cymru/gwahaniaethau-rhwng-amcangyfrifon-o-allu-yn-y-gymraeg-yng-nghyfrifiad-2021-ac-arolygon-aelwydydd>

Rhun ap Iorwerth

Aelod o'r Senedd dros Ynys Môn
Arweinydd Plaid Cymru

Member of the Senedd for Ynys Môn
Leader of Plaid Cymru

Senedd Cymru / Welsh Parliament

Bae Caerdydd, Caerdydd, CF99 1SN

Rhun ap Iorwerth, Aelod Senedd Cymru

senedd.cymru/rhunapiorwerth

www.rhunapiorwerth.cymru

Eitem 4.3

1b Stryd yr Eglwys, Llangefni

Ynys Môn LL77 7DU

Delyth Jewell
Cadeirydd
Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg,
Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol
(ar e-bost)

01248 723599

@rhunapiorwerth

@rhunapiorwerth

/rhunynysmon

25 Hydref 2023

Annwyl Gadeirydd,

Ysgrifennaf yn dilyn cyfarfod o'ch pwyllgor yr wythnos diwethaf pan gawsoch dystiolaeth gan Weinidog y Cyfryngau a Data Llywodraeth y DU, Syr John Whittingdale AS fel rhan o'ch gwaith ar wasanaeth darlledu cyhoeddus yng Nghymru.

Fel y gwyddoch, yn ystod trafodaeth ar ddarlledu digwyddiadau chwaraeon mawr ar deledu rhad ac am ddim, manteisiodd fy nghyd-Aelod Llyr Gruffydd AS ar y cyfle i ofyn i'r Gweinidog a oedd wedi edrych ar "bwysigrwydd cymharol rygbi i ni yma yng Nghymru, a sut y gellid adlewyrchu hynny'n well mewn hawliau darlledu."

Roedd hon yn drafodaeth amserol oherwydd pryderon cynyddol y bydd mwy o gemau rygbi yn cael eu dangos y tu ôl i waliau talu, fel yn achos yr hawliau i Gemau Rhyngwladol yr Hydref sy'n cael eu prynu gan Amazon.

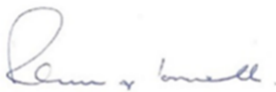
Cefais fy nghalonogi gan sylwadau John Whittingdale pan ddywedodd pe bai'r Senedd yn dadlau'n gryf iawn y dylid edrych eto ar y mater o ddigwyddiadau rhestredig, yna byddai Llywodraeth y DU yn gwneud hynny.

Yn yr ysbryd hwnnw, rwyf wedi ysgrifennu at Arweinwyr y Grwpiau eraill yn y Senedd, yn eu gwahodd i arwyddo apêl drawsbleidiol, gan gyflwyno sylwadau i'r perwyl hwn i'r Adran dros Ddiwylliant, y Cyfryngau a Chwaraeon yn San Steffan. Amgaeaf gopi o'r llythyr er gwybodaeth.

Byddwn yn ddiolchgar pe byddai'r Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol hefyd yn neilltuo amser i drafod y mater hwn ac archwilio'r holl opsiynau posib ar gyfer sicrhau bod y Senedd yn gwneud y datganiad cryfaf posibl o blaid sicrhau bod pob gem rygbi fawr ar gael yn rhad ac am ddim i bawb.

Edrychaf ymlaen at dderbyn eich ymateb.

Yr gywir,

Rhun ap Iorwerth

Aelod o'r Senedd - Ynys Môn – Member of the Senedd

Senedd Cymru
Welsh Parliament

Tudalen y pecyn 205

Michael Grade

Cadeirydd

Ebost: Michael.grade@ofcom.org.uk

23 Hydref 2023

Drwy ebost

Annwyl Delyth,

Diolch i chi am eich llythyr dyddiedig 12 Hydref 2023 ac am y cyfle i ymddangos gerbron y pwyllgor. Fel y dywedais yn ystod y sesiwn, byddai wedi bod yn well gennyf gael bod yn bresennol ochr yn ochr â'm cydweithwyr - gobeithio y gellir trefnu hynny ar gyfer y tro nesaf.

Nodaf yr ymatebion i'ch cwestiynau isod, gan obeithio y byddant o ddefnydd i chi. Er hwylustod, rwyf wedi cynnwys pob ymholiad fel is-bennawd.

Effaith y Bil Cyfryngau Drafft ar ddarlledu yng Nghymru

Mae pwerau Ofcom mewn perthynas â'r defnydd o'r Gymraeg gan ddeiliaid trwyddedau radio masnachol yn gyfyngedig. Ar hyn o bryd, mae trwyddedeion yn gwneud ymrwymadau ar gymeriad gwasanaethau fel rhan o broses gystadleuol o wneud cais am drwydded. Mae Ofcom wedyn yn gosod rhwymedigaethau trwydded, sy'n adlewyrchu'r ymrwymadau hyn.

Mae newidiadau i drwyddedu radio masnachol yn fater o bolisi'r Llywodraeth. Cafodd polisi'r Adran dros Dechnoleg Ddigidol, Diwylliant, y Cyfryngau a Chwaraeon i symleiddio trwyddedu radio masnachol ei adlewyrchu yn ymateb yr Adran dros Dechnoleg Ddigidol, Diwylliant, y Cyfryngau a Chwaraeon i'r [Adolygiad Sain a Radio Digidol](#) ac wedyn, yn y Bil Cyfryngau. Mae'r **Nodiadau Esboniadol** a gyhoeddwyd gan Lywodraeth y Deyrnas Unedig ochr yn ochr â'r Bil Cyfryngau drafft yn cynnwys, ym mharagraff 14, crynodeb o'r newidiadau arfaethedig o ran rheoleiddio gwasanaethau radio. Rydym yn deall y byddai'r darpariaethau drafft hyn yn golygu na fyddai swyddogaeth statudol mwyach i Ofcom reoleiddio cymeriad gwasanaeth y gorsafedd masnachol lleol, a mater i'r darparwyr gwasanaeth fydd penderfynu a ydynt am ddarlledu yn Gymraeg.

Mae'n werth nodi bod saith o'r naw gorsaf radio cymunedol yng Nghymru sy'n cael eu trwyddedu gan Ofcom yn darlledu cynnwys yn Gymraeg, ac mae un ohonynt, sef

Bro Radio, sydd ar gael ym Mro Morgannwg a'r ardal gyfagos hefyd ar gael ar DAB erbyn hyn.

Mae'r BBC hefyd yn darparu dau wasanaeth Cymraeg, sef Radio Cymru a Radio Cymru 2. O ran yr olaf o'r rhain, rydyn ni'n ymgynghori ar hyn o bryd ynghylch yr effaith ar gystadleuaeth yn sgil y cynigion i ymestyn nifer yr oriau Cymraeg gwreiddiol a gynigir gan BBC Radio Cymru 2 fel ei fod yn dod yn Wasanaeth Cyhoeddus yn y Deyrnas Unedig yn ei rinwedd ei hun.¹

O ran sianeli teledu darlledu gwasanaeth cyhoeddus, bydd y Bil Cyfryngau hefyd yn cyflwyno gofynion newydd sy'n cydnabod pwysigrwydd ieithoedd rhanbarthol a lleiafrifol, gan gynnwys y Gymraeg, wrth ddarlledu gwasanaeth cyhoeddus.

Ystyried yr hawliau i ddarlledu chwaraeon

Ein rôl yn y drefn Digwyddiadau Rhestredig, yn bennaf, yw asesu ceisiadau gan ddarlledwyr am ganiatâd i ddarlledu digwyddiadau rhestredig (mewn amgylchiadau lle mae angen ein caniatâd). Rydyn ni'n penderfynu a ddylid rhoi ein caniatâd drwy gyfeirio at feini prawf a nodir yn ein Cod, sy'n canolbwyntio ar y ffordd y cafodd hawliau eu caffael, a gall hefyd fynnu ein bod yn ystyried a oes cyfyngiadau ar ddarlledwr o ran sut mae'n sicrhau bod darpariaeth ar gael.

Nid ydym yn cymeradwyo cynlluniau darpariaeth y darlledwyr nac ychwaith yn penderfynu pa ddigwyddiadau y dylid eu rhestru. Mater i'r Ysgrifennydd Gwladol dros Ddiwylliant, y Cyfryngau a Chwaraeon yw hyn. Am y rheswm hwn, mae ein hymchwil hyd yma wedi canolbwyntio ar ddeall newidiadau i'r farchnad hawliau yn hytrach na'r berthynas rhwng cynulleidfaoedd a rhai chwaraeon.

Yn 2022 fe wnaethom gomisiynu a chyhoeddi adroddiad gan Ampere Analysis a oedd yn edrych ar dueddiadau a deinameg yn y sector darlledu chwaraeon. Roedd hyn yn cynnwys adran a oedd yn edrych ar dueddiadau o ran arferion gwyllo cynulleidfaoedd chwaraeon a digwyddiadau rhestredig.

Mae'r adroddiad uchod yn rhoi cipolwg ar y tueddiadau a'r newidiadau a welwyd ar draws y farchnad hawliau chwaraeon yn ystod y blynyddoedd diwethaf, gan gynnwys rôl darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus, sydd wedi newid. Mae darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus wedi parhau i fuddsoddi'n gyson mewn chwaraeon yn ystod y blynyddoedd diwethaf, yn bennaf drwy ganolbwyntio ar Ddigwyddiadau Rhestredig. Fodd bynnag, mae nifer o heriau yn wynebu darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus a allai effeithio ar eu gallu i gystadlu am hawliau chwaraeon.

¹ [Ymgynghoriad: Cynigion y BBC ar gyfer BBC Radio Cymru 2 - Ofcom](#)

Mae darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus yn wynebu cyfyngiadau cyllidebol, boed hynny o ganlyniad i rewi ffi'r drwydded neu ostyngiad yn y farchnad hysbysebu, ac mae chwyddiant mewn costau cynhyrchu yn gwaethygu hyn. Gall hawliau chwaraeon fod yn ddud, a gallai'r cyfyngiadau hyn ar y gyllideb fod yn effeithio ar allu darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus i gystadlu am y pecynnau hawliau hyn. Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus hefyd wedi wynebu cystadleuaeth gan sefydliadau cyfryngau byd-eang newydd sydd â diddordeb mewn ehangu i'r farchnad chwaraeon, gan gynnwys gwasanaethau ar-lein a ffrydio. Mae darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus wedi wynebu cystadleuaeth yn y farchnad hawliau chwaraeon gan ddarparwyr teledu drwy dalu, fel Sky neu BT Sport. Felly nid yw hon yn her newydd, ond mae'n sicr yn dod yn fwy difrifol.

Trwyddedu a gwariant Sianel 3

Ym mis Gorffennaf 2013, fe wnaethom gyhoeddi ein penderfyniad i greu trwydded ar wahân i Gymru ar gyfer cyfnod y drwydded rhwng 1 Ionawr 2015 a 31 Rhagfyr 2024. Bryd hynny, fe wnaethom hefyd gyhoeddi datganiad ar ein hadolygiad o gwtâu rhaglenni rhanbarthol ledled y Deyrnas Unedig. Mewn perthynas â Chymru, ac ar ôl ymgynghori, fe wnaethom benderfynu cynnal y rhwymedigaethau presennol o ran munudau newyddion rhanbarthol a'r rhwymedigaethau trwydded heb fod yn newyddion. Ar gyfer newyddion rhanbarthol, gwelsom fod y cwota presennol yn cynrychioli cydbwysedd priodol rhwng darparu gwasanaeth Sianel 3 cynaliadwy a diwallu anghenion cynulleidfaoedd. Ar gyfer rhaglenni heb fod yn newyddion, fe wnaethom nodi nad oedd y rhwymedigaethau'n atal y trwyddedai rhag darparu mwy o raglenni rhanbarthol nad ydynt yn rhaglenni newyddion os oedd o'r farn bod hynny'n angenrheidiol ac felly bod y rhwymedigaethau presennol yn darparu dewis wrth gefn priodol.

Ar hyn o bryd rydym wrthi'n adnewyddu trwydded Sianel 3 ar gyfer cyfnod nesaf y drwydded (1 Ionawr 2025 – 31 Rhagfyr 2034). Nid ydym yn cynnig diwygio'r ardaloedd trwydded presennol, felly bydd trwydded Cymru yn cael ei chadw gyda'r set gyfredol o rwymedigaethau. Fel rhan o'r broses o adnewyddu'r drwydded, fe wnaethom [adolygu rhwymedigaethau'r drwydded bresennol](#) a chanfod mai rhwymedigaethau trwydded presennol Sianel 3 yw'r cyfraniadau sylfaenol i ddarlledu gwasanaeth cyhoeddus rydym yn eu disgwyl ar gyfer cynulleidfaoedd, a bod gan Sianel 3 enw da am gyflawni'r rhwymedigaethau hyn.²

Newyddion rhwydwaith a materion cyfoes

² https://www.ofcom.org.uk/data/assets/pdf_file/0011/240203/s.229-report-channel-3-and-5-licensing.pdf

Mae'r cwtâu ar gyfer rhaglenni newyddion a materion cyfoes rhwydwaith yr un fath ar draws y rhan fwyaf o drwyddedau Sianel 3. Fodd bynnag, mae gan drwydded y Gororau (sy'n cynnwys is-ranbarthau Lloegr a'r Alban) gwotâu materion cyfoes uwch i sicrhau bod rhaglenni'n diwallu anghenion cynulleidfaoedd o'r ddau isranbarth, a bod y drwydded brechwast ledled y Deyrnas Unedig yn gweithredu ar sail wahanol, yn ystod cyfnod cyfyngedig yn y bore.

Trwydded Sianel 3	Cwota newyddion rhwydwaith	Cwota materion cyfoes rhwydwaith
14 o drwyddedau rhanbarthol a chenedlaethol (gan gynnwys Cymru a Gogledd Iwerddon, sy'n cael eu darparu gan ITV, a Chanolbarth a Gogledd yr Alban, sy'n cael eu darparu gan STV)	365 awr y flwyddyn	43 awr (35 awr yn ystod yr oriau brig) y flwyddyn
Y Ffin	365 awr (125 awr yn ystod yr oriau brig) y flwyddyn	78 awr (35 awr yn ystod yr oriau brig) y flwyddyn
Trwydded brechwast	1 awr y dydd	1 awr yr wythnos

Newyddion rhanbarthol a rhaglenni heb fod yn newyddion

Mae'r trwyddedau darlledu yng Nghymru, yr Alban a Gogledd Iwerddon yn ddarostyngedig i'r un cwota wythnosol ar gyfer rhaglenni newyddion rhanbarthol (4 awr). Mae'r cwota yn uwch na'r un rhwymedigaeth ym mhob un o drwyddedau rhanbarthol Lloegr (hyd at 3 awr a 5 munud).

Mae trwyddedau Cymru a'r Alban yn ddarostyngedig i'r un cwota wythnosol ar gyfer rhaglenni rhanbarthol nad ydynt yn rhaglenni newyddion (1.5 awr). Mae hyn yn llai na'r un cwota yng Ngogledd Iwerddon (2 awr) a mwy na'r un cwota ym mhob un o drwyddedau rhanbarthol Lloegr (lle mae'r cwota'n amrywio o 3 i 15 munud).

Trwydded Cymru sydd â'r cwota wythnosol uchaf ar gyfer rhaglenni materion cyfoes rhanbarthol (47 munud). Mae hyn yn cymharu â chwota o 33 munud yn nhrwyddedau Gogledd Iwerddon a'r Alban. Nid oes cwota o'r fath ym mhob un o'r trwyddedau rhanbarthol yn Lloegr.

Trwydded Sianel 3	Newyddion rhanbarthol	Rhanbarthol heb fod yn newyddion	Materion cyfoes rhanbarthol

Cymru	4 awr	1 awr 30 munud	47 munud
11 o drwyddedau rhanbarthol Lloegr	Yn amrywio o 42 munud i 3 awr a 5 munud	Yn amrywio o 3 i 15 munud	Dim
STV (Canolbarth a Gogledd)	4 awr	1 awr 30 munud	33 munud
Gogledd Iwerddon	4 awr	2 awr	33 munud

Y llynedd, fe wnaethom asesu cynaliadwyedd masnachol rhwymedigaethau trwydded Sianel 3 ar gyfer pob trwyddedai Sianel 3 yn ein hadroddiad i'r Ysgrifennydd Gwladol (mae'r adroddiad yn rhan statudol o'r broses adnewyddu a chyfeirir ato fel arall fel 'adroddiad adran 229'). Canfu ein hasesiad y gallai rhwymedigaethau'r drwydded bresennol fod yn fasnachol gynaliadwy yn ystod cyfnod nesaf y drwydded yn ei chyfanrwydd ond y gallent gynrychioli cost net flynyddol fach tuag at ddiwedd y cyfnod. Fe wnaethom hefyd nodi y gallai cynaliadwyedd rhwymedigaethau darlledu gwasanaeth cyhoeddus Sianel 3 ddod o dan bwysau cynyddol mewn rhai sefyllfaoedd, yn enwedig os oedd y gwerth sy'n gysylltiedig â buddion trwydded yn is neu'n gostwng yn gyflymach na'r disgwyl. Rydym yn asesu darpariaeth ITV o ran y cwotâu rhaglenni yn ein Hadroddiad Blynyddol ar Gydymffurfiaeth Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus.³ Rydym wedi bod yn fodlon â darpariaeth ITV o ran y cwotâu rhaglenni yn nhrwydded Cymru, ac yn gyffredinol mae'n tueddu i gyflawni yn eu herbyn (ac mewn rhai achosion yn cyflawni'r gofynion sylfaenol uchod). Roedd rhai diffygion o ran cyflawni'r cwotâu rhaglenni rhanbarthol yn 2020, oherwydd tarfu eithriadol ar y diwydiant darlledu mewn perthynas â'r pandemig.

Mae "gwariant cymwys" yn cyfeirio at y gwariant sy'n cael ei ystyried wrth gyfrifo cydymffurfiaeth darlledwyr â chwotâu cynyrchiadau rhanbarthol. Yn unol â [chanllawiau cynhyrchu rhanbarthol](#) Ofcom, mae hyn yn ymwneud â gwariant cynhyrchu ar gyfer rhaglenni sy'n cael eu dangos am y tro cyntaf yn y Deyrnas Unedig, ac eithrio rhaglenni newyddion, cynnwys sy'n hunan-hyrwyddo, a rhaglenni sy'n cael eu prynu. Mae gwariant cymwys ar gyfer Cymru yn is-set o gyfanswm y gwariant cymwys hwn, sy'n cynnwys gwariant o'r rhaglenni hynny sy'n cyfrif fel cynyrchiadau sy'n cael eu gwneud yng Nghymru. Gall rhaglenni gyfrif fel rhan o hyn drwy fodloni dau o'r tri maen prawf fel y nodir yn y canllawiau (h.y. canolfan sylweddol, gwariant ar gynyrchiadau, a thalent oddi ar y sgrin).

Roedd y gostyngiad yng nghyfran yr oriau cymwys a'r gwariant a ddyrannwyd i Gymru gan ITV yn ganlyniad i raddau helaeth i *I'm a Celebrity ... Get Me Out of Here*

³ Gweler y tab "[Adroddiadau Blynyddol](#)".

yn dychwelyd i ffilmio yn Awstralia yn 2022, yn dilyn ei adleoli dros dro i Gastell Gwrych ger Abergele yn 2020 a 2021, a'i gymhwysodd fel cynhyrchiad rhanbarthol yn y blynyddoedd hynny. Fe wnaeth ITV hefyd ddarlledu dwy gyfres ddrama yn 2021 a gyfrannodd at ei gyfran o oriau a gwariant cymwys ar gyfer Cymru – *Hollington Drive* a *The Pembrokeshire Murders*. Yn 2022, roedd dau deitl a oedd yn gymwys fel cynyrchiadau a wnaed yng Nghymru – cyfres ddogfen *Wonders of the Border*, a *The Pier* yn y categori adloniant ffeithiol.

Yn wahanol i'r BBC a Channel 4, nid oes gan drwydded Sianel 3 gwotâu sy'n benodol i wlad na chwota cynhyrchu y tu allan i Loegr. O'r herwydd, o dan amodau presennol y drwydded, gall ITV ddewis bodloni ei gwota cynyrchiadau rhanbarthol rhwydwaith mewn unrhyw wlad neu ranbarth y tu allan i'r M25.

Capasiti Ofcom yng Nghymru

Mae nifer y cydweithwyr yn swyddfa Ofcom yng Nghaerdydd wedi cynyddu yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Yn ychwanegol at dîm craidd Ofcom Cymru, mae amrywiaeth ehangach o rolau yng Nghaerdydd erbyn hyn, gan gynnwys cydweithwyr o dimau ar draws Ofcom – Rhwydwaith a Chyfathrebu, Ymchwil i'r Farchnad, Strategaeth a Diogelwch Ar-lein. Mae ein hymrwymiad i gynyddu nifer ac amrywiaeth y rolau yn amlwg wrth i ddau o raddedigion gyrfaoedd cynnar newydd gael eu penodi'n ddiweddar, gan ddod â'r cyfanswm i 19. Mae gennym ddigon o gapasiti yn ein swyddfa i gynyddu maint ein gweithlu yng Nghymru, ac rydym yn bwriadu cyflawni hyn yn raddol drwy gymysgedd o recriwtio sy'n niwtral o ran lleoliad, recriwtio wedi ei dargedu, a chymorth ar gyfer adleoli.

Diolch i chi unwaith eto a rhowch wybod i mi os oes gennych chi ragor o gwestiynau.

Yn gywir,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Joni' above a larger, more complex signature that likely reads 'Michael Grade'.

MICHAEL GRADE
(Yr Arglwydd Grade o Yarmouth)

Delyth Jewell AS
Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau Rhyngwladol
Senedd Cymru
CF99 1SN
Senedd.Diwylliant@senedd.cymru

30 Hydref 2023

Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus yng Nghymru: Cais am wybodaeth ychwanegol

Annwyl Gadeirydd,

Hoffem ddiolch i chi am y cyfle i gynnig tystiolaeth ar ddydd Mercher, 4 Hydref 2023, ac am ddiddordeb a chefnogaeth barhaus y Pwyllgor i ddarlledu gwasanaeth cyhoeddus yng Nghymru.

Yn dilyn eich cais am wybodaeth ychwanegol, rydym yn amlinellu manylion pellach ynglŷn â gwariant S4C ar gynnwys yn ystod 2022-23.

Ers ei lansio yn 1982, mae S4C wedi cydnabod bod ganddi gyfrifoldeb a swyddogaeth bwysig i gyfrannu at ddyfodol iaith, diwylliant, cymdeithas ac economi Cymru. Rydym yn falch iawn o'r rhan rydym wedi ei chwarae yn llwyddiant y diwydiannau creadigol yng Nghymru ac o'r gadwyn gref o gwmnïau cynhyrchu annibynnol sydd wedi eu sefydlu yma.

Mae'n bwysig bod cyfraniad economaidd S4C yn cael ei deimlo ym mhob cwr o Gymru. Mae amcan gan S4C i wario dros 95% o'i chyllideb gynnwys gyda chynhyrchwyr sydd wedi eu lleoli yng Nghymru a, dros y blynyddoedd nesaf, ein bod ni'n sicrhau dosraniad mwy cyfartal o wariant ar gynnwys ar draws Cymru.

Rydym yn adrodd yn flynyddol ar ein gwariant ar gynnwys ac yn nodi dosraniad y gwariant hynny ar sail lleoliadau swyddfeydd y cwmnïau cynhyrchu sydd yn creu ein rhaglenni yn Adroddiad Blynyddol a Chyfrifon S4C.

Yn ystod 2022-23, nodir bod y gwariant y tu allan i Gymru yn 2% ac mae'r ffigwr hynny wedi ei dalgrynnu i fyny o 1.6%. Nodir hefyd yn yr adroddiad blynyddol mai'r ffigwr cyfatebol ar gyfer 2021-22 oedd 1%; roedd hynny wedi'i dalgrynnu i lawr o 1.48%.

Mae'r cynnydd o 0.1 yn y ganran o'r gyllideb gynnwys sydd wedi'i gwario y tu allan i Gymru o ganlyniad i raglenni chwaraeon ychwanegol a oedd yn cael eu darparu gan gwmni cynhyrchu â'i gynhyrchwyr a'i waith ffilmio wedi eu lleoli yng Nghymru, ond ei bencadlys yn Llundain.

O flwyddyn i flwyddyn, mi all y dosraniad o wariant ar gynnwys amrywio o ganlyniad i ystod comisiynau S4C. Er hynny, oherwydd bod S4C yn gweithio â chynhyrchwyr sydd wedi'u lleoli yng Nghymru, prin yw'r achosion lle byddwn yn gwario ar gynnwys y tu allan i Gymru. Fel arfer, bydd gwariant ar gynnwys y tu allan i Gymru o ganlyniad i leoliad pencadlys rhai cwmnïau cynhyrchu annibynnol, ambell i gyd-gynhyrchiad neu bryniant fformat.

Yr eiddoch yn gywir,

Elin Morris
Prif Swyddog Gweithredol S4C

Rhodri Williams
Cadeirydd S4C

House of Commons
Welsh Affairs Committee

Broadcasting in Wales

Fifth Report of Session 2022–23

*Report, together with formal minutes relating
to the report*

*Ordered by the House of Commons
to be printed 18 October 2023*

HC 620

Published on 27 October 2023
by authority of the House of Commons

Welsh Affairs Committee

The Welsh Affairs Committee is appointed by the House of Commons to examine the expenditure, administration, and policy of the Office of the Secretary of State for Wales (including relations with the Senedd Cymru—Welsh Parliament).

Current membership

[Stephen Crabb MP](#) (*Conservative, Preseli Pembrokeshire*) (Chair)

[Simon Baynes MP](#) (*Conservative, Clywd South*)

[Virginia Crosbie MP](#) (*Conservative, Ynys Môn*)

[Wayne David MP](#) (*Labour, Caerphilly*)

[Geraint Davies MP](#) (*Independent, Swansea West*)

[Ruth Jones MP](#) (*Labour, Newport West*)

[Ben Lake MP](#) (*Plaid Cymru, Ceredigion*)

[Robin Millar MP](#) (*Conservative, Aberconwy*)

[Rob Roberts MP](#) (*Independent, Delyn*)

[Dr Jamie Wallis MP](#) (*Conservative, Bridgend*)

[Beth Winter MP](#) (*Labour, Cynon Valley*)

Powers

The Committee is one of the departmental select committees, the powers of which are set out in House of Commons Standing Orders, principally in SO No 152. These are available on the internet via www.parliament.uk.

Publications

© Parliamentary Copyright House of Commons 2023. This publication may be reproduced under the terms of the Open Parliament Licence, which is published at www.parliament.uk/site-information/copyright-parliament

Committee reports are published on the [Committee's website](#) and in print by Order of the House.

Committee staff

The current staff of the Committee are Aneesha Bhamrah (Committee Operations Manager), Gabriel Byrne (Committee Specialist), Eldon Gallagher (Committee Operations Manager), Edward Hicks (Second Clerk), Sarah Ioannou (Clerk), Chloe Jago (Senior Media Officer), Francis Morse (Second Clerk), Anwen Rees (Clerk), and Lara Stace (Committee Specialist).

Contacts

All correspondence should be addressed to the Clerk of the Welsh Affairs Committee, House of Commons, London SW1A 0AA. The telephone number for general enquiries is 020 7219 1424; the Committee's email address is welshcom@parliament.uk.

You can follow the Committee on X (formerly Twitter) using [@CommonsWelshAff](#)

Contents

Summary	3
1 Introduction	8
The revolution in broadcasting	8
Our inquiry	8
2 Broadcasting in Wales	10
3 Public service broadcasters	13
Prominence	14
The use of digital platforms	16
Relationship of PSBs and streaming services	17
4 The future of Welsh Language broadcasting	19
S4C on television and social media	19
S4C funding	20
S4C's relationship with the BBC	21
5 Broadcasting live sports in Wales	23
Welsh language coverage of sport	26
6 Radio	29
Current situation	29
Commercial radio	29
Community radio	31
Availability of FM licences	31
UK Community Radio Fund	32
Advertising by the UK Government	34
7 Developing the skills pipeline into Welsh broadcasting	35
Commissioning by public service broadcasters	35
New opportunities with streaming companies	36
Channel 4 and in-house commissioning	37
Skills and apprenticeships	38
Brass-plating	40

Conclusions and recommendations	42
Formal minutes	48
Witnesses	49
Published written evidence	51
List of Reports from the Committee during the current Parliament	52

Summary

The broadcasting industry is undergoing a period of transformative change, driven by significant technological developments in how content is created, distributed and consumed. The transition from analogue to digital formats, and the rise of high-speed internet, has seen the emergence of on-demand streaming services like Netflix and Amazon Prime Video offering unprecedented choice for consumers and leading to a decline in viewing of traditional linear television channels. The proliferation of smart TVs and connected devices has made it easier for viewers to access online content on their television sets. Increasingly, people watch programmes through digital platforms, listen to radio through Smart Speakers, and consume the content they want rather than following a schedule.

Broadcasting plays a vital role in reflecting and shaping modern Welsh identity through a diverse range of TV and radio content, encompassing news and current affairs, drama, live sport and cultural events in both the Welsh and English languages. Meanwhile, the Welsh broadcasting industry continues to provide a rich pool of talent and expertise that contributes to the growth and success of the sector at a UK and, indeed, international level.

Throughout our inquiry, we identified key themes and issues that need to be addressed to ensure that broadcasting in Wales continues to thrive. Our Report therefore makes the following conclusions and recommendations:

Public Service Broadcasters

The UK's public service broadcasters (PSBs) are fighting for prominence on the first page on any significant device, be it a set-top box, smart TV or games console. Existing regulations are outdated because they are limited to traditional linear electronic TV guides and do not apply to streaming, on-demand and internet-connected TVs. The lack of prominence of PSB content across all devices, particularly digital and streaming platforms, will result in consumers struggling to find much loved content in a format and language that they enjoy. The proposals contained in the Draft Media Bill on prominence are vital to the continued success of public service broadcasters in the twenty-first century. The Government must introduce the Media Bill to Parliament as early as possible in the next Session, which is due to begin in November 2023, and prioritise its passage through both Houses.

Public service broadcasters must modernise to survive in the digital age. We welcome the investment by PSBs in their digital platforms, which is needed given the growing proportion of people in Wales using them to watch PSB programmes. However, accessing Welsh content is not straightforward on these platforms, making it difficult for it to be viewed in Wales and across the UK. We call on PSBs to urgently develop their digital platforms to improve their level of online personalisation and ensure that programmes local to Wales and Welsh language content are prominent and easy to access. We request that public service broadcasters report to us by March 2024 on their progress in this area.

The future of Welsh Language broadcasting

It is vital that Welsh language provision continues to grow amid the changing media landscape, and is a visible part of the television system in the UK. While we welcome the current funding settlement in place for S4C, it is vital that the channel has greater certainty over its long-term funding. We note that the Government has announced a review of the licence fee model. This will have implications for the delivery of Welsh language broadcasting by the BBC, and future funding of S4C. In its response to this Report, the Government must give assurances that the review includes a reference to safeguarding Welsh-language broadcasting.

We welcome the investments that the Government is making in digital provision for S4C, but the scale of investment needed to ensure the sustainability of Welsh language broadcasting in the long-term is daunting. We are concerned that the wider revolution in broadcasting will leave S4C exposed. It is also clear that S4C has a strong relationship with BBC Cymru Wales, and these links have been further enhanced by S4C's reliance on licence fee funding and on BBC iPlayer as the foremost platform for digital content. To ensure the continuing strength of Welsh language broadcasting we recommend an enhanced long-term partnership between S4C and BBC Cymru Wales. This should include safeguards for the branding, editorial and commercial independence of S4C. This partnership should work towards a long-term framework agreement that supports S4C, providing it with the investment to produce digital content to compete with streaming services. The partnership should be overseen by the Secretary of State for Culture, Media and Sport.

Broadcasting live sports in Wales

The broadcasting of sporting events is a matter of considerable public interest. It brings people together for a shared experience, providing a source of pride. The danger of sports coverage going behind a paywall is that any additional short-term injection of money does not reach the grassroots and is offset in the longer term by reduced awareness of and participation in the sport. Therefore, live sports broadcasting should strive to reach the widest possible audience, which is best achieved through free-to-air coverage. This is especially so for Welsh rugby union, which needs to rediscover its soul and aim to reach the maximum number of people in Wales. We believe that maintaining a listed events system is in the public interest as it ensures that free-to-air broadcasters are able to ensure that all licence fee payers have access to nationally important sporting events. However, we do not believe that the listed events regime currently accurately reflects the importance placed by supporters on certain competitions. We recommend that the Government adds the Six Nations to Group A of the Listed Sporting Events, to ensure its status on terrestrial TV.

The use of Welsh in sport is a vital expression of identity for many. Whilst we understand concerns that a Welsh language requirement could reduce the value of broadcasting contracts, we believe that the provision of Welsh commentary is extremely important to the vitality of the Welsh language. We note that Viaplay successfully negotiated for S4C to provide Welsh language broadcasting. Amazon Prime Video was able to provide a Welsh language commentary of the rugby union autumn internationals. Therefore, streaming services are willing to ensure Welsh language provision. The

current Ofcom code does not empower it to protect this Welsh language provision and ensure it continues. We recommend that Ofcom's remit be amended to ensure that it can designate events in Group A and Group B of the Listed Events Regime and specified non-listed events as requiring live Welsh language commentary.

Radio

We are extremely concerned at the apparent decline in the use of Welsh language on commercial radio. The ability to listen to the Welsh language on a daily basis is vital to maintaining the Welsh language and to encouraging new learners. The current regulatory framework is not strong enough to support the Welsh Language on commercial radio. We ask the Government to consider the adequacy of Ofcom's remit in relation to Welsh language content on commercial radio stations in Wales.

Ofcom's decision to prioritise DAB licenses overlooks the high levels of AM/FM listening in Wales, and does not take into account the difficulties in digital transmission across parts of Wales. Community radio stations believe that FM licences will enable them to reach a wider audience. There is a clear demand, and continuing need, for FM radio licences. We recommend that Ofcom resume offering FM licences, particularly targeting local and community radio stations.

Developing the skills pipeline into Welsh broadcasting

We are concerned that the introduction of in-house commissioning at Channel 4 could harm independent production companies in Wales. In its response to this Report, the Government must outline the steps it will take to ensure that the introduction of in-house commissioning by Channel 4 will help rather than harm the independent production sector in Wales. We call on the Government to make changes to the Draft Media Bill to reflect our concerns. We also call on Channel 4, in response to this Report, to outline their commitment to commissioning work from Welsh production companies.

Apprenticeships can be an effective and powerful way of developing a diverse and skilled workforce. However, the current system of apprenticeships within the broadcasting sector is inflexible, and does not reflect the needs of a freelance, project-based sector. There must be a fundamental reform of the Apprenticeship Levy in the UK. We call on the UK and Welsh Governments to review the Apprenticeship Levy and to increase the roll-out of the shared apprenticeship system in Wales to ensure that they can benefit the creative industries sector in Wales.

1 Introduction

The revolution in broadcasting

1. The broadcasting industry is undergoing a period of transformative change, driven by significant technological developments in how content is created, distributed and consumed. The transition from analogue to digital formats, and the rise of high-speed internet, has seen the emergence of on-demand streaming services like Netflix and Amazon Prime Video offering unprecedented choice for consumers and leading to a decline in viewing of traditional linear television channels. The proliferation of smart TVs and connected devices has made it easier for viewers to access online content on their television sets. Increasingly, people watch programmes through digital platforms, listen to radio through Smart Speakers, and consume the content they want rather than following a schedule. Interactivity through social media platforms, and personalisation of content shaped by algorithms that track user preferences, are changing the way consumers access and enjoy media outputs.

2. While this global revolution in broadcasting is “fantastic news for people who enjoy watching television”¹ and brings enormous new opportunities for content creators and producers, it has profound implications for traditional broadcasters operating within national frameworks of legislation and regulation. Public service broadcasters face increasing competition from companies with enormous global reach and multi-billion-dollar budgets.

Our inquiry

3. Broadcasting is a reserved policy area, under the responsibility of the UK Government. The Welsh Government also takes a close interest in broadcasting, and has responsibility for policy areas such as sport, education and skills, and the Welsh language, which intersect with the broadcasting industry in Wales. The broadcasting industry in Wales is regulated by the Office of Communications (Ofcom).

4. Our inquiry sought to investigate the rapidly changing broadcasting landscape, and to understand its impact on broadcasting in Wales. We launched our inquiry on 19 July 2022, publishing terms of reference and a call for evidence inviting submissions on several broad themes. We considered the future of public service broadcasting in Wales in the light of the growth of global streaming services and changing viewing habits. We considered the impact these changes could have on the future of Welsh language broadcasting. In addition, we looked at free-to-air sports broadcasting and the implications for Welsh viewers, national sports bodies and public service broadcasters of new digital streaming platforms acquiring live broadcast rights entering the market for broadcasting rights. We also took evidence on the future of commercial radio in Wales and the role it plays within Welsh communities. Finally, we looked at potential threats to Wales’ successful independent TV and film production sector.

5. We received 31 pieces of written evidence and held eight oral evidence sessions, hearing from public service broadcasters, social media companies, streaming services, community and commercial radio stations, independent production companies, FA

1 [Q423](#)

Wales and the Welsh Rugby Union, the broadcaster Guto Harri, the Welsh Language Commissioner, representatives from Ofcom, and from the UK Government Minister, Rt Hon Sir John Whittingdale MP. We were disappointed that Amazon Prime Video and Twitter did not send representatives in response to our requests, although they did provide written evidence. We are grateful to all those who have contributed directly to our inquiry. During our inquiry we also held two outreach sessions at Venue Cymru, Llandudno, and at Gower College, Swansea. This provided us with a valuable insight into the views of people across Wales.

6. Under the Standing Orders of the House of Commons, we may invite Members of other Select Committees and Members of the Senedd to contribute to our inquiries.² We benefitted from the contributions of Kevin Brennan MP, from the Culture, Media and Sport Committee, and Delyth Jewell MS, Chair of the Senedd's Culture, Communications, Welsh Language, Sport and International Relations Committee, to the evidence sessions they attended.

7. During the latter part of our inquiry, the Government published the Draft Media Bill, to enable the public to “enjoy a new golden age of programming”.³ This bill reforms the legal framework for the regulation of public service broadcasters, makes changes to on-demand programme service regulation in the UK and makes changes to the legal framework for the regulation of radio, including conferring new powers and duties on Ofcom and the Secretary of State for Culture, Media and Sport.⁴ The Government stated that the bill “would reform decades-old laws to turbocharge the growth potential of the UK’s public service broadcasters, allowing them to better compete with global giants”.⁵ While we did not have time to examine the Draft bill in detail, we did touch on some of its provisions during our inquiry.

2 [Standing Order No. 137A](#), paras 1(e) and 3

3 [Broadcasting reforms to create new golden age of British TV and help nation’s public service broadcasters thrive](#), Department for Digital, Culture, Media and Sport press release, 28 April 2022

4 Draft Media Bill, [CP 822](#), March 2023

5 HC Deb, 29 March 2023, [col 46WS](#) [Commons written ministerial statement]

2 Broadcasting in Wales

8. Broadcasting has played an important role in shaping Welsh national life over the last century. From the earliest days of the industry, there have been intense political debates and questions raised over the national characteristics of the broadcasting output received in Wales, as well as the status and prominence of the Welsh language. Broadcasting plays a vital role in reflecting and shaping modern Welsh identity through a diverse range of TV and radio content, encompassing news and current affairs, drama, live sport and cultural events in both the Welsh and English languages. Meanwhile, the Welsh broadcasting industry continues to provide a rich pool of talent and expertise that contributes to the growth and success of the sector at a UK and, indeed, international level.

9. There has been a broadcasting presence in Wales since the BBC's first broadcast from Cardiff in 1923. For almost as long as there has been a broadcasting industry, it has included distinctively Welsh elements. However, the emergence of a national broadcasting sector in Wales, with recognisably Welsh channels, developed over the decades on the back of campaigns and political pressure as well as increasing understanding of consumer preferences in Wales. In the 100th anniversary year of the BBC in Wales, BBC Cymru Wales is the main public service broadcaster in Wales, and operates two television channels (BBC One Wales and BBC Two Wales) and three radio stations: BBC Radio Wales; BBC Radio Cymru; and BBC Radio Cymru 2 (which has applied to Ofcom to extend its hours of Welsh language programming). S4C is the only Welsh-language television channel, while ITV Cymru Wales is the ITV franchise for Wales.

Table 1: The development of broadcasting in Wales

Year	Event
1922	Inauguration of the British Broadcasting Company
1923	First broadcast from Wales
1925	First broadcast talk in the Welsh language
1927	Establishment of the British Broadcasting Corporation
1937	The Welsh Region begins broadcasting on its own wavelength
1952	First television transmission in Wales
1956	Television Wales and the West (TWW) is awarded the franchise for South Wales and the West of England
1958	TWW starts broadcasting
1962	Wales (West and North) Television launches as Teledu Cymru
1964	Acquisition of Teledu Cymru by TWW
1964	Launch of BBC Cymru Wales
1968	Launch of Harlech Television (known as HTV Cymru Wales from 1970), replacing TWW
1977	Launch of BBC Radio Cymru
1978	Launch of BBC Radio Wales
1982	Launch of S4C - all Welsh language programmes both on BBC Wales and HTV transfer to S4C
	Launch of Channel 4
1982	HTV Cymru Wales becomes a fully English-language service and is renamed HTV Wales (reverts to HTV Cymru Wales in 1989)

Year	Event
1997	Launch of the BBC Wales webpages
2002	HTV's service in Wales is renamed ITV1 Wales as on-air regional identities are dropped
2006	HTV Wales was renamed ITV Wales and West
2008	ITV Broadcasting Limited becomes responsible for all regional franchises in England, Wales and southern Scotland
2014	ITV in Wales is now officially known as ITV Cymru Wales

10. The last decade has seen significant investment into Wales by public service broadcasters. ITV Wales moved into new headquarters in Cardiff Bay in 2014, with state of the art facilities. BBC Cymru Wales opened its new headquarters in Cardiff in 2020. Tim Davie, Director General of the BBC, has expressed his commitment to BBC production in Wales.⁶ An increasing number of the BBC's news and radio programmes are broadcast from Wales. Wales has recently become the BBC's centre of excellence for Climate and Science Journalism, with BBC News' dedicated specialist journalists and production team, along with BBC Radio's science production, all moving to Cardiff.

11. The broadcasting sector generates considerable economic value for Wales. The UK Government valued the turnover of the TV, radio and photography sector in Wales at £494 million in 2021.⁷ Employment in the creative industries in Cardiff and the surrounding regions has grown by 54% since 2012.⁸ ITV specifically, together with ITV studios and Boom Cymru, employs nearly 350 people in Wales.⁹ The BBC contributes over £200 million every year to the Welsh economy and over 2,000 jobs.¹⁰ For every £1 of income, S4C generates an economic impact of £2.03 in the UK economy, £1.45 of which is generated in Wales. Moreover, S4C's expenditure supports an estimated 2,229 jobs in Wales.¹¹

12. Public service broadcasting has been the cornerstone of the achievements of the Welsh broadcasting sector. Shaped by national legislation and regulation, the public service broadcasting (PSB) model, built on linear channels that provided programming with a distinctive and strong Welsh flavour, has been an important asset for the Welsh population. The tectonic shifts now taking place in broadcasting risk undermining the success and sustainability of public service broadcasting. Welsh broadcasting, which relies heavily on the national PSB model, is especially vulnerable to the rapidly changing patterns of media consumption and revenue flows currently being seen globally. The relative decline of public service broadcasters threatens the foundations of success of Welsh broadcasting.

13. Broadcasting holds an importance in Welsh national life that is unique among the nations of the United Kingdom. A distinctively Welsh broadcasting sector, underpinned by strong public service broadcasting, is a precious asset that must be allowed to flourish for the benefit of future generations. We welcome the Government's Draft Media Bill with its explicit aim of supporting the sustainability of public service broadcasters, and we urge Ministers to listen to the specific concerns of the Welsh

6 BBC, *The BBC Across the Nations: The BBC 2022–2027*, March 2021

7 Department for Digital, Culture, Media and Sport ([BRO0016](#))

8 UK Government, *The UK Government's Plan for Wales*, May 2021, p32

9 [Q35](#)

10 [Q32](#) [Rhuanedd Richards]

11 S4C ([BRO0011](#))

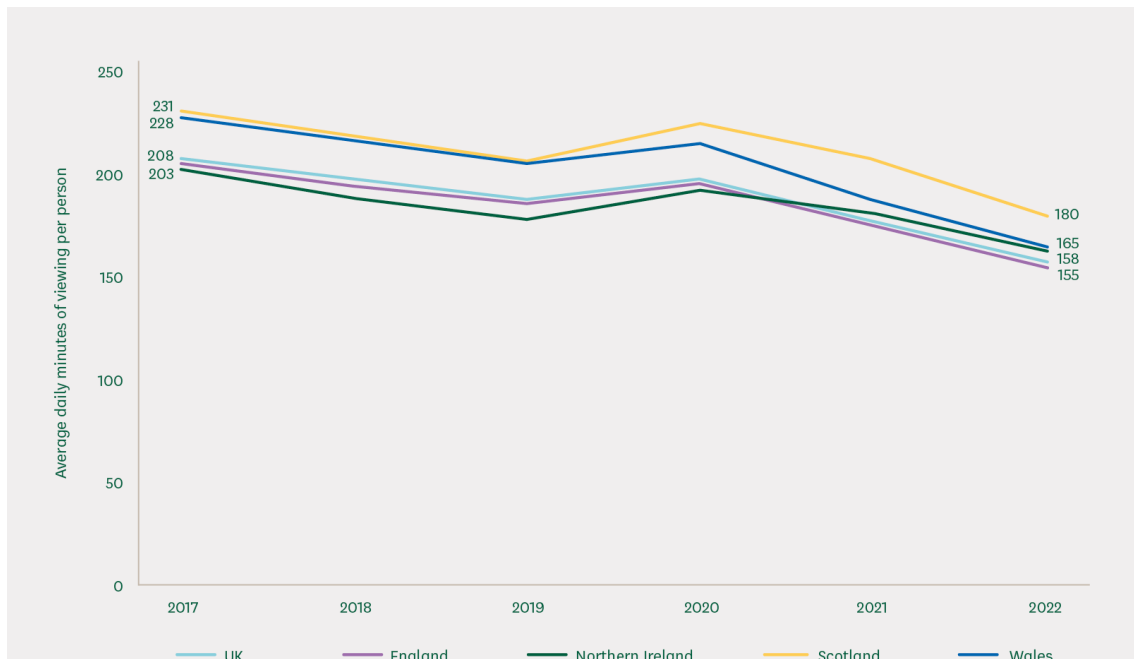
broadcasting sector as they take the Bill through the House. We would request that in its scrutiny at Committee Stage, the Bill Committee convene at least one evidence session exclusively with stakeholders from the broadcasting industry in Wales.

3 Public service broadcasters

14. This Chapter focuses on the television and digital content provided by public service broadcasters (PSBs). In Wales, this means the BBC, ITV, Channel 4, Channel 5, and the Welsh-language broadcaster, S4C.¹² PSBs are required by law to be universal, serving all audiences, free at the point of use and to be impartial in their coverage. They are set quotas for the volume of news produced, for producing original content, and for airing programmes made by independent production companies. They have obligations to provide children’s programming, and to produce and provide programmes for the UK’s nations and regions.¹³

15. Our inquiry explored how public service broadcasting in Wales is responding to the pressures and challenges posed by the transformational changes in broadcasting. It has certainly become a tougher environment for PSBs in the last decade. The proliferation of digital platforms, the growth of global video-on-demand, increased choice and changing audience patterns have all fundamentally changed how public service broadcasters connect with their audiences. Ofcom’s Media Nations Wales 2023 report confirmed the changing media landscape. It noted that television viewing was continuing its long-term decline across the whole of the UK. In Wales, viewing had declined from 3 hours and 8 minutes per day in 2021 to 2 hours and 45 minutes per day in 2022, with television viewing decreasing among all age groups. The table below show the decline in television viewing over the last five years in the different nations (the rise in figures in 2020–2021 was exceptional due to the pandemic).¹⁴

Figure 1: Average daily minutes viewed of broadcast TV per person, by nation: 2017-2022

Source: Barb. BBC areas, all individuals (4+)

12 Ofcom, *Public service broadcasting annual report: 2023*, 3 August 2023. While all BBC public service television channels are PSB channels, only the main channels of each of the other public service broadcasters have this status.

13 House of Lords, *Public service broadcasting: as vital as ever*, First Report of the Select Committee on Communications and Digital, Session 2019, *HL Paper 16*, pp 11–12.

14 Ofcom, *Media Nations: Wales 2023*, 3 August 2023, p12

16. Despite the declining numbers, PSBs are still the most watched broadcasters in Wales. Ofcom’s Media Nations Wales 2023 report noted that content from Wales’ public service broadcasters remained highly valued by the public.¹⁵ Witnesses spoke in support of public service broadcasting in the UK and in Wales, with its offering of news, documentaries, investigative journalism, arts, education, and current affairs. Benjamin King, Director of Public Policy UK and Ireland at Netflix, stated that “[w]e have a great deal of respect and admiration for [PSBs]. In the UK, they are consistently world leaders in the programming they provide”.¹⁶ Dr Caitriona Noonan, Senior Lecturer in Media and Communications at Cardiff University, also stressed the wider cultural benefits of PSBs:

... diversity of content and voices, the provision of local news services and the representation of contemporary life in Wales are some of the ways that PSB contribute to the cultural life within Wales. Through their programming and support of local talent, PSB also contribute to the visibility of Wales and Welsh stories globally.¹⁷

Rt Hon Sir John Whittingdale MP, Minister of State for Media, Tourism and Creative Industries in the UK Government, stated that “public service broadcasting [...] remains absolutely central to the Government’s view of the broadcasting landscape”.¹⁸

17. During our inquiry, we took evidence on the importance of reforming rules on “prominence”. We examined how PSBs were using digital platforms to reach new audiences. We also considered the PSBs’ relationships with their competitors, the streaming services.

Prominence

18. Prominence is the extent to which a platform makes a service or content apparent to consumers. Rules on prominence state that PSBs must be listed in the first five slots in electronic programme guides on TV sets. This means that consumers will see BBC 1, BBC 2, ITV, Channel 4, and Channel 5 at the top of linear electronic programme guides (EPGs) when switching on their televisions.¹⁹

19. However, these rules do not apply to online TV platforms including Smart TVs, pay TV services, streaming sticks and set top boxes. There are also no rules to ensure that PSB’s digital platforms (e.g. BBC iPlayer, ITVX, All 4, My5 and S4C’s Clic) are easily findable on platform user interfaces such as homepages.

20. S4C expressed concern that the limited scope of prominence rules was harming Welsh-language programming and its ability to champion Welsh voices in an increasingly global market. Siân Doyle, Chair of S4C, told us it had to talk to Samsung, Freeview Play, YouView, Sky and Virgin Media individually about its place on their online television systems.²⁰ S4C explained how the small size of the Welsh language audience made it

15 Ofcom, *Media Nations: Wales 2023*, 3 August 2023, pp16–18

16 [Q97](#) [Benjamin King]

17 Dr Caitriona Noonan ([BRO0003](#))

18 [Q423](#)

19 Communications Act 2003, [section 310](#)

20 Oral evidence taken on 13 July 2022, HC (2021–22) 594, [Q11](#) [Siân Doyle]

difficult “to negotiate prominence on each connected TV platform on a purely commercial basis”.²¹ Dr Caitriona Noonan told us that a lack of reform would raise the “risk of digital extinction for Welsh culture and language”.²²

21. Part 2 of the UK Government’s Draft Media Bill would ensure that PSB content was given prominence on platforms used to watch television online, including giving prominence to PSBs’ online services.²³ Witnesses said this reform would allow PSBs to retain and increase audiences. Teledwyr Annibynnol Cymru (TAC)²⁴ wrote that prominence reform was a “crucial measure, as it will help to hold up audience share for UK PSBs”.²⁵ ITV Cymru Wales told us that prominence reform was vital to its argument to shareholders for continuing to hold a PSB licence, given that competitors such as Sky and Netflix were not bound by the obligations imposed on licence-holders.²⁶

22. Phil Henfrey, Head of News and Programmes at ITV Cymru Wales, described the urgent need for the introduction of the Media Bill in Parliament.²⁷ He noted that the existing regulatory framework was:

... hopelessly out of date. It was conceived in an era when Amazon was still a bookstore, when Netflix was posting DVDs and before Apple had even invented the iPhone.²⁸

23. Rt Hon Sir John Whittingdale MP acknowledged that the draft legislation had been six years in gestation, and that he would “have liked it to have arrived sooner”.²⁹ He added that it was his “strong hope” that the Bill would be introduced early in the next Session and be on the statute book before the next general election.³⁰

24. Public service broadcasters are facing the challenges of increased competition and changing viewing habits, where viewers may choose content from a range of online providers and platforms. It is imperative that their content is easily discoverable in an increasingly busy digital marketplace.

25. The UK’s public service broadcasters are fighting for prominence on the first page on any significant device, be it a set-top box, smart TV or games console. Existing regulations are outdated because they are limited to traditional linear electronic TV guides and do not apply to streaming, on-demand and internet-connected TVs. The lack of prominence of PSB content across all devices, particularly digital and streaming platforms, will result in consumers struggling to find much loved content in a format and language that they enjoy. The proposals contained in the Draft Media Bill on prominence are vital to the continued success of public service broadcasters in the twenty-first century. *The Government must introduce the Media Bill to Parliament as early as possible in the next Session, which is due to begin in November 2023, and prioritise its passage through both Houses.*

21 [S4C \(BRO0011\)](#)

22 [Dr Caitriona Noonan \(BRO0003\)](#)

23 [Draft Media Bill, CP 822, March 2023](#)

24 [Teledwyr Annibynnol Cymru \(TAC\)](#) is a trade association representing the independent television production sector in Wales.

25 [Teledwyr Annibynnol Cymru \(TAC\) \(BRO0004\)](#)

26 [ITV Cymru Wales \(BRO0001\)](#)

27 [Q36](#)

28 [Q32](#) [Phil Henfrey]

29 [Q428](#)

30 [Q428](#)

The use of digital platforms

26. The future of PSB broadcasting will depend more on digital platforms than it will on developments in linear television, as broadcasters digitalise their services to meet their viewers' changing needs. Arqiva³¹ told us that a successful and dynamic broadcasting sector in Wales “will be hybrid, with a choice of services available”.³²

27. Each public service broadcaster has developed on-demand catch-up services to allow audiences to watch at a time of their choosing. BBC iPlayer is the video on-demand service from the BBC, and also carries S4C content. ITV launched a new digital platform, ITVX, in 2022. ITV and BBC also share the subscription service Britbox, an on-demand subscription service in the US. All4 is Channel 4's online TV service, while Channel 5 content can be accessed through My5. S4C Clic is the broadcaster's standalone streaming portal, providing access to both live and on-demand programmes, plus box sets. The Government announced in 2022 that S4C would receive £7.5 million per annum to support the development of its digital offering.³³

28. Ofcom's Media Nations Wales 2023 report highlighted the popularity of these video— on—demand services. Nearly three in four people in Wales (73%) used BBC iPlayer in 2023, with just under half using Channel 4 (48%) and one in five using My5 (20%) over the same period. Following its launch at the end of 2022, just under half of people in Wales (45%) said they used ITVX in early 2023.³⁴

29. During our engagement events in Llandudno and Swansea, although participants commented that they used these digital platforms, they did express concern regarding their ease of use, and how well they were serving Welsh viewers. Participants criticised the fact that the digital platforms could not be filtered by a viewers' region. Some thought that BBC iPlayer was harder to use than Netflix or Amazon Prime Video.

30. Public service broadcasters recognised that there was a need to improve their digital platforms. Rhuanedd Richards, Director of BBC Cymru Wales, spoke of the need to develop BBC iPlayer to ensure it could “respond to location as well as to people's interests, so that we can surface content that remains relevant to people's lives”.³⁵ Phil Henfrey told us that, by December 2023, ITVX would feature “a rail specifically for Welsh content”, providing an “opportunity to share [the] content that we produce in Wales with audiences not just in Wales, but right across the UK”.³⁶

31. Public service broadcasters must modernise to survive in the digital age. We welcome the investment by PSBs in their digital platforms, which is needed given the growing proportion of people in Wales using them to watch PSB programmes. However, accessing Welsh content is not straightforward on these platforms, making it difficult for it to be viewed in Wales and across the UK. We call on public service broadcasters to urgently develop their digital platforms to improve their level of online

31 Arqiva are a transmission company that owns television and radio transmission sites.

32 Arqiva ([BRO0007](#))

33 HC Deb, 17 January 2022, [col 38](#) [Commons Chamber]

34 Ofcom, [Media Nations: Wales 2023](#), 3 August 2023, p20

35 [Q34](#) [Rhuanedd Richards]

36 [Q35](#)

personalisation and ensure that programmes local to Wales and Welsh language content are prominent and easy to access. We request that public service broadcasters report to us by March 2024 on their progress in this area.

Relationship of PSBs and streaming services

32. A key feature of the changing broadcasting landscape has been the growth of streaming services, with companies such as Netflix and Amazon Prime Video producing programmes with multi-billion-dollar budgets that reach global audiences. Ofcom's Media Nations Wales 2023 report noted that 63% of households in Wales subscribed to at least one streaming video-on-demand service: Netflix was the most popular, followed by Amazon Prime Video and Disney+.³⁷ This had increased from the 33% of adults who had used subscription streaming and on-demand services in 2018.³⁸

33. Streaming companies emphasised to us the benefits their investments and productions had brought to Wales. Benjamin King said Netflix's production activities in Wales had generated £200 million of UK GDP.³⁹ Adam Minns, Executive Director of the Association for Commercial Broadcasters and On-Demand Services (COBA),⁴⁰ stated that spending on "high-end TV"⁴¹ in the last five years had risen from £31 million to £71 million per year in Wales, and that employment had doubled from 1,000 to 2,000, out of a total employment in television in Wales of approximately 3,500.⁴² Moreover, he said that independent producers benefited from no longer depending on one broadcaster for commissions. For example, Severn Screen, an independent film and television production company based in Wales, was making programmes for ITV, the BBC, Netflix, Sky and AMC.⁴³ Kate Biggs, Content and Media Policy Director at Ofcom, noted the ongoing positive effect of investment from streaming companies in the UK, and their investment in talent and skills.⁴⁴

34. In their evidence to us, streaming services highlighted their collaboration with PSBs. Benjamin King said that streaming services were complementary to public service broadcasters and denied that the growth of streaming companies was "a death knell" to PSBs.⁴⁵ Mr King added that Netflix had invested \$400 million in UK PSBs between 2016 and 2020, which constituted about 2% of PSBs' total spending in that time.⁴⁶ Adam Minns said that non-PSBs had spent £450 million on co-production with PSBs.⁴⁷ Amazon Prime Video highlighted its work with the National Theatre, the BBC, and Channel 4.⁴⁸

35. By contrast, some witnesses criticised streaming services for their lack of local content for subscribers in Wales. The Media Reform Coalition pointed to the lack of

37 Ofcom, [Media Nations: Wales 2023](#), 3 August 2023, p19

38 Ofcom, [Media Nations: Wales 2018](#), 18 July 2018, p10

39 [Q95](#) [Benjamin King]

40 The Association for Commercial Broadcasters and On-Demand Services (COBA) is a trade association that represents broadcasters such as Sky, QVC, BT and Discovery Networks.

41 High-end television (HETV) is a definition related to claiming tax relief on television productions, usually drama series. Tax relief can, for example, be claimed on scripted television projects with core expenditure of at least £1 million per broadcast hour.

42 [Q94](#)

43 [Q96](#)

44 [Q264](#)

45 [Qq 97](#), [104](#) [Benjamin King]

46 [Q97](#) [Benjamin King]

47 [Q97](#) [Adam Minns]

48 Amazon Prime Video ([BRO0018](#))

“cultural references, idioms or regional accents” in Netflix programmes produced in the UK. It argued that Welsh audiences “are unlikely to see their lives or experiences reflected in the programming”.⁴⁹ The Welsh Language campaigning body, Cymdeithas yr Iaith, criticised streaming companies’ lack of news and current affairs, and argued that they lacked accountability to viewers.⁵⁰ The Welsh Language Commissioner told us that she had not met representatives of streaming services, although she would be keen to do so. The Commissioner also recommended data collection on the use of Welsh on non-PSB platforms.⁵¹

36. Amazon Prime Video has been criticised in the House for demanding 30% of the advertising revenue from STV⁵² as the price of hosting STV’s programmes.⁵³ Appearing before us, the Minister said that negotiations between ITV and Amazon were a commercial matter. However, the Minister said that Ofcom would ensure discussions between PSBs and streaming companies were “conducted to obtain an agreement on fair and reasonable terms” and that, if required, Ofcom could examine the imposition of unfair terms.⁵⁴

37. The success of Welsh broadcasting has rested on the close dialogue between broadcasters and Welsh policy makers. This relationship is now being challenged by the shifts in global power in the broadcasting landscape with the growth of global companies such as Amazon Prime Video, based overseas. Amazon Prime Video resisted sending a representative to answer our questions, and streaming services have not met the Welsh Language Commissioner. These are worrying indications that future policy makers in Wales will find it harder to retain a valuable relationship with all broadcasters. The oral evidence we took from Netflix and COBA demonstrate that this relationship remains possible.

38. Companies such as Netflix and Amazon Prime Video provide competition to public service broadcasters. However, there are also opportunities for PSBs to work in partnership with them, and there are good examples where PSB providers have developed effective partnerships with streaming services to develop content. We look forward to this continuing in the future.

39. We are concerned about streaming companies demanding such a high proportion of advertising revenue in return for hosting PSB programmes on their sites. *We call on Ofcom to examine these practices and to publish its findings by April 2024 on whether further regulation is needed to ensure fair and reasonable terms for PSBs.*

49 Media Reform Coalition ([BRO0013](#))

50 Cymdeithas yr Iaith ([BRO0009](#))

51 [Q404](#)

52 STV is the third channel in Scotland.

53 HC Deb, 15 June 2023, [col 202WH](#) [Westminster Hall]

54 [Q426](#)

4 The future of Welsh Language broadcasting

40. From the very earliest days of broadcasting in Wales there has been a demand from within Wales for Welsh language content on radio and television. S4C was founded in 1982 and is the world's only Welsh language broadcaster. It occupies a unique position in the UK broadcasting landscape and is a driving force in promoting the Welsh language, providing 115 hours of programmes every week on linear television.⁵⁵

41. S4C is seen as central to meeting the ambitions of the UK and Welsh Governments for one million people to speak Welsh by 2050.⁵⁶ However, during our outreach sessions, we heard that streaming content was increasingly competing with Welsh language programmes for the attention of young people. Viewers were attracted by the strong marketing of Disney+ and Netflix, which were considered better than that of S4C. Social media too, poses challenges for Welsh speakers: a recent survey for the Welsh Government found that over 50% of young Welsh speakers on social media almost always or predominantly used English.⁵⁷ These are concerning since the 2021 Census revealed that the number of Welsh speakers in Wales had decreased from 19% of the population in 2011 to 17.8% in 2021, representing a reduction of almost 24,000 Welsh speakers between 2011 and 2021.⁵⁸

42. S4C has a close relationship with the BBC. First, S4C is now reliant on funding drawn from the licence fee. Secondly, BBC is required to provide S4C with at least 10 hours of Welsh language programming a week.⁵⁹ The BBC and S4C share technical broadcasting services, including cyber-security and key technologies and the majority of S4C's online content is viewed through BBC iPlayer rather than S4C Clic.⁶⁰

43. Our inquiry sought to establish how well S4C caters to viewers looking for Welsh language programmes and to explore the role S4C can play in promoting the increase of the Welsh-speaking population. We have focused on three areas: S4C's reach on television and social media; S4C's funding; and the relationship between the BBC and S4C.

S4C on television and social media

44. Weekly viewing figures on S4C declined between 2018–19 and 2022–23, from 665,000 to 509,000, while annual figures fell from over 10 million viewers to 6.3 million over the same period. The drop in numbers was entirely due to a reduction in viewers from outside Wales, with slender increases in viewership among people in Wales, Welsh speakers in Wales, and peak audiences between 7pm and 10pm.⁶¹

45. S4C has achieved some success in selling programmes to streaming services. Benjamin King, Director of Public Policy UK and Ireland at Netflix, told us Netflix had

55 S4C, Annual Report and Accounts 2022–23, HC (2022–23) 1344, p 6

56 Welsh Government, *Cymraeg 2050: a million Welsh Speakers*, 10 July 2017; *"Million Welsh speakers target by 2050 backed by UK minister"*, BBC News, 1 July 2019

57 Welsh Government, *Social use of the Welsh language: July 2019 to March 2020*, 17 November 2022, chart 6

58 Welsh Government, *Welsh language in Wales (Census 2021)*, 6 December 2022

59 Broadcasting Act 1990, section 58(1)

60 S4C, Annual Report and Accounts 2022–23, HC (2022–23) 1344, p 80

61 S4C, Annual Report and Accounts 2022–23, HC (2022–23) 1344, p 27

licensed the S4C series *Dal y Mellt*.⁶² In August 2023 it was announced that six hours of S4C Welsh language content would be broadcast every week on the Maximum Effort channel, co-owned by actor Ryan Reynolds, under the title of “Welsh Wednesdays”.⁶³

46. S4C is also growing its reach on social media. On YouTube, S4C’s viewing hours in 2022–23 were almost double those of 2021–22. Tomos Grace, Head of Media and Responsibility, Strategy and Operations at YouTube Europe, Middle East and Africa, told us that S4C was part of a wider Welsh language “ecosystem” on social media.⁶⁴

S4C funding

47. Since 1 April 2022, S4C has been funded from the licence fee. In addition, commercial income, including from advertising, generates a small percentage of S4C’s income. S4C received £88.85 million from the licence fee in 2022/23 and will receive the same in 2023/24, including £7.5 million per year allocated to support digital development. Licence fee receipts will increase in line with CPI inflation until 2027/28.⁶⁵

48. The Media Reform Coalition highlighted that S4C’s budget has fallen by approximately 36% since 2010.⁶⁶ This reduction was blamed for the increasing proportion of programmes that are repeats, which had risen from 43% in 2001 to 67.6% in 2020/21.⁶⁷ S4C also told us that lack of funding had led it to fall behind on digital development.⁶⁸

49. While the funding settlement is welcome, it currently remains unclear how S4C will be funded after the current settlement comes to an end in 2028. S4C told us that it needed long term notice of future funding arrangements to allow the channel “to provide longer-term commitments to its digital and online services, to quality programming across all core genres, and to supporting the creative industries in Wales” in a more sustained manner. S4C also argued that long-term funding stability would enable it to maintain a pipeline of film and drama commissions, which often have lead-in times of two years or more, while also allowing it to award multi-year commissions for successful series.⁶⁹

50. In January 2022, the Government announced a review of the licence fee model.⁷⁰ Efa Gruffudd Jones, the Welsh Language Commissioner, expressed the need for the review to give consideration to broadcasting in Wales. In written evidence to the Committee, the then Department for Digital, Culture, Media and Sport stated that any review would be “expected to take into account whether and how the BBC itself should continue to deliver minority language broadcasting services and output”.⁷¹

51. It is vital that Welsh language provision continues to grow amid the changing media landscape, and is a visible part of the television system in the UK. While we welcome the current funding settlement in place for S4C, it is vital that the channel

62 [Q93](#)

63 Ofcom, [Media Nations: Wales 2023](#), 3 August 2023, p 6

64 [Q322](#) [Tomos Grace]

65 Department for Digital, Culture, Media and Sport, [Letter from Secretary of State to S4C on Final Determination of the 2022 licence fee settlement](#), 21 January 2022

66 Media Reform Coalition ([BRO0013](#))

67 Cymdeithas yr Iaith ([BRO0009](#))

68 S4C ([BRO0011](#))

69 S4C ([BRO0011](#))

70 HC Deb, 17 January 2022, [col 40](#) [Commons Chamber]

71 Department for Digital, Culture, Media and Sport ([BRO0016](#))

has greater certainty over its long-term funding. *We note that the Government has announced a review of the licence fee model. This will have implications for the delivery of Welsh language broadcasting by the BBC, and future funding of S4C. In its response to this Report, the Government must give assurances that the review includes a reference to safeguarding Welsh-language broadcasting.*

S4C's relationship with the BBC

52. The close relationship between S4C and the BBC goes further than mutual reliance on the licence fee. The BBC provides at least 10 hours of Welsh language programming a week. The Draft Media Bill will permit the BBC and S4C to reach alternative arrangements.⁷² The Government White Paper stated that the current arrangement was a rigid framework, and it intended to permit S4C and the BBC to create a more flexible alternative, better suited to changing viewing habits and “the evolving broadcasting landscape”.⁷³ The BBC supported a move away from an “hours-based content delivery model to a more flexible partnership”.⁷⁴

53. Efa Gruffudd Jones said “[i]t must be ensured that these alternative arrangements do not undermine the existing provision, and indeed extend it”.⁷⁵ She also emphasised the importance of the BBC as a broadcaster of Welsh language through its BBC Cymru Fyw digital service, and the close relationship the BBC and S4C had with national bodies such as the National Centre for Learning Welsh.⁷⁶ The Welsh Language Commissioner’s report on the position of the Welsh language, expressed concern at the lack of plurality in Welsh language provision from providers other than S4C and BBC, which could “reflect the myriad of views and experiences of the people of Wales through the medium of Welsh”.⁷⁷

54. There is also a heavy reliance by S4C on BBC iPlayer as a digital platform for its programmes. The viewing of S4C content on BBC iPlayer rose from 1,575,400 hours in 2019–20 to 2,680,000 in 2022–23. In contrast, there was a reduction in numbers of those viewing S4C content through its own digital platform, S4C Clic.⁷⁸

55. In written evidence to this inquiry, the then Department for Digital, Culture, Media and Sport stated that it intended to make “the UK’s indigenous regional and minority languages” part of the public service remit for television.⁷⁹ To help achieve this, the UK Government stated it would update S4C’s public service remit to include digital and online services and would remove the current geographical broadcasting restrictions.⁸⁰

72 [Explanatory Notes to the Draft Media Bill](#) [Bill CP 822], p 35

73 Department for Digital, Culture, Media and Sport, *Up Next: The Government’s vision for the broadcasting sector*, CP 671, 28 April 2021, p 7

74 BBC Cymru Wales ([BRO0014](#))

75 Welsh Language Commissioner ([BRO0010](#))

76 Welsh Language Commissioner ([BRO0010](#))

77 Welsh Language Commissioner, *The position of the Welsh Language 2016–20: Welsh Language Commissioner’s 5-year report*, 20 October 2021, p 243

78 S4C, *Annual Report and Accounts 2021–22*, HC (2021–22) [389](#), p 64; S4C, *Annual Report and Accounts 2022–23*, HC (2022–23) [1344](#), p 28

79 Department for Digital, Culture, Media and Sport ([BRO0016](#))

80 Department for Digital, Culture, Media and Sport ([BRO0016](#))

These reforms would enable “S4C to broaden its reach and offer its content on a range of new platforms across the UK and beyond”.⁸¹ These proposals were subsequently included in the Draft Media Bill.⁸²

56. We welcome the investments that the Government is making in digital provision for S4C, but the scale of investment needed to ensure the sustainability of Welsh language broadcasting in the long-term is daunting. We are concerned that the wider revolution in broadcasting will leave S4C exposed. It is also clear that S4C has a strong relationship with BBC Cymru Wales, and these links have been further enhanced by S4C’s reliance on licence fee funding and on BBC iPlayer as the foremost platform for digital content. *To ensure the continuing strength of Welsh language broadcasting we recommend an enhanced long-term partnership between S4C and BBC Cymru Wales. This should include safeguards for the branding, editorial and commercial independence of S4C. This partnership should work towards a long-term framework agreement that supports S4C, providing it with the investment to produce digital content to compete with streaming services. The partnership should be overseen by the Secretary of State for Culture, Media and Sport.*

81 Department for Digital, Culture, Media and Sport ([BRO0016](#))

82 [Explanatory Notes to the Draft Media Bill](#) [Bill CP 822], pp 7, 17, 31–36, 38

5 Broadcasting live sports in Wales

57. Welsh national teams project Welsh identity onto the global stage and channel the national pride of Welsh men and women to the rest of the world. For a geographically small nation, this projection is of visceral importance.

58. Live free-to-air sports broadcasting has been the lifeblood of public service broadcasting schedules in Wales. In 2022, three of the four most-watched programmes in Wales were sports competitions.⁸³ Amongst the most popular television programmes in Wales are the men's international rugby union matches.⁸⁴ During the men's FIFA World Cup in 2022, Wales' match against the USA had a UK-wide audience of 11.5 million with 69% of Welsh viewers choosing to watch the match.⁸⁵

59. In turn, broadcasting revenue has been crucial for Welsh sport, in particular rugby and football. Nigel Walker, acting CEO of the Welsh Rugby Union (WRU) and Ian Davis, Chief Commercial and Engagement Officer of FA Wales (FAW), told us the sale of broadcasting and media rights represented 40% and 40–50% of the income of the WRU and FA Wales respectively.⁸⁶

60. The broadcasting revolution is now shifting the norms of viewership and consumption of television; however, it has thrown down new challenges to both PSBs and sports bodies. When global streaming giants enter the competition for broadcasting rights, public service broadcasters find it impossible to compete, sports bodies may gain increased revenues but lose their wide viewership, and fans may be unable to follow the sports they love.

The Listed Events regime

The current regulatory regime around the broadcasting of sporting events is the Listed Events regime. The Broadcasting Act 1996 empowers the Secretary of State to designate key sporting and other events as 'listed events'.⁸⁷ The purpose of these arrangements is to ensure that key sporting events are made available to all television viewers, particularly those who cannot afford the extra cost of subscription television.

Sporting events are divided into two groups:

- Group A events (such as the Olympics and FA Cup Final) cannot be acquired exclusively by subscription broadcasters unless the live rights have been offered first to the BBC, ITV and Channel 4.
- Group B events may be acquired by subscription broadcasters as long as certain conditions are met: e.g. highlights must be shown on free-to-air channels. The Six Nations falls into this group, although ITV and the BBC currently jointly hold the rights for this competition.

Sporting events deemed to be events of "national interest" can also be placed on the list. No such events have been listed for Wales.

61. In recent years, streaming services have entered the marketplace as sports broadcasters and built paywalls around some sports broadcasting.⁸⁸ Since 2021, the men's rugby union

83 Ofcom, *Media Nations: Wales 2023*, 3 August 2023, pp 13–14

84 Ofcom, *Media Nations: Wales 2018*, 18 July 2018, p 16

85 Ofcom, *Media Nations: Wales 2023*, 3 August 2023, p 4

86 [Qq332, 336](#)

87 Broadcasting Act 1996, [section 97](#)

88 Ampere Analysis (commissioned by Ofcom), *Trends and Dynamics in the Sports Broadcasting Sector – Abridged Report for Ofcom Ampere Analysis*, 2022

autumn internationals have been broadcast on Amazon Prime Video, with Welsh language commentary replacing S4C's free-to-air coverage. Amazon Prime Video also broadcast the rugby summer series ahead of the 2023 Rugby Union World Cup. Worryingly, there have been recent reports that the broadcasting of future Rugby World Cup tournaments could go behind a paywall.⁸⁹

62. The broadcasting rights to Wales' men's football qualifying matches are controlled by UEFA, granted to them by FA Wales to ensure the sale of less prestigious matches.⁹⁰ In 2022, the rights were awarded to the Scandinavian streaming broadcaster, Viaplay. Subsequently, S4C was able to negotiate the right to broadcast Welsh language coverage. In July 2023, Viaplay announced it was ending its coverage of UK sport.⁹¹

63. S4C told us that the growth of pay-tv and streaming companies bidding for sports rights had "led to an inflation of the cost of acquiring such rights".⁹² Nigel Walker acknowledged that the increasing cost of sports rights was making it harder for PSBs to win sporting rights.⁹³ He described how PSBs were uniting "in order to be competitive and to keep the value products free-to-air".⁹⁴

64. Covid-19 left the WRU vulnerable to financial pressures. In 2022 the Professional Game Board, which runs professional rugby union in Wales, commissioned Oakwell to review the commercial health of the game. The Oakwell Sports Advisory report, which has not been placed in the public domain, reportedly concluded that the finances of Welsh rugby needed dramatic improvement. The report predicted a £7 million deficit for Welsh rugby in 2023, which would double by 2025, and proposed reforms to the structure of Welsh rugby, its commercial activity, player selection rules, and governance.⁹⁵ Nigel Walker told us that the model of professional rugby union, though not broken, did "need a reset", with changes needed to funding models and player salaries.⁹⁶

65. Witnesses noted the tension between two conflicting forces: the need to secure sufficient revenue for sports; and the importance of maintaining as wide as possible access for viewers. While increased revenues from the sale of rights to subscription channels and streaming services could be channelled to support grassroots activity, the loss of the widest access for viewers could put the future of the sport in jeopardy.

66. Streaming services spoke about the advantages of showing sports on their channels. Amazon Prime Video told us that they did not think that broadcasting sporting events on streaming services affected viewership. It stated that "millions" of rugby fans had watched the sport on Amazon Prime Video.⁹⁷ It argued that Welsh rugby matches were of interest to viewers of rugby across the UK.⁹⁸ It noted that the month-long free trial for Amazon Prime Video meant that viewers did not necessarily need a subscription to watch Wales'

89 ["Rugby World Cup matches could go behind behind pay wall in radical shake-up"](#), Wales Online, 26 September 2023

90 [Qq337, 350](#)

91 ["Viaplay: Broadcaster of Scotland games and Scottish League Cup to pull out of UK"](#), BBC Sport, 20 July 2023

92 [S4C \(BRO0011\)](#)

93 [Q338](#)

94 [Q366](#)

95 ["Oakwell report: The Welsh rugby proposals you haven't heard about and the looming doomsday coming in 2025"](#), Wales Online, 16 June 2022

96 [Q330](#)

97 Amazon Prime Video ([BRO0018](#))

98 Amazon Prime Video ([BRO0018](#))

matches.⁹⁹ Witnesses also spoke of the benefits of the revenue generated by the sale of sporting rights to streaming services. COBA told us that increased investment by Sky in cricket had led to the doubling of funding in grassroots cricket, and thereby increased participation.¹⁰⁰

67. Many witnesses spoke of the balance that needed to be struck between the wider audience that could be accessed by broadcasting on PSBs, and the increased revenue provided by streaming and subscription providers, which could potentially be used to fund grassroots sport. Nigel Walker acknowledged there was “always a tension” to this balance.¹⁰¹ He explained that the WRU looked at “what does Welsh rugby and the Welsh Rugby Union need—but then we also look at the supporter and follower of Welsh rugby”.¹⁰² He added that PSBs needed to remain competitive:

It does not necessarily mean outbidding their opponents but being competitive. As long as they continue to be competitive, in my view, Welsh rugby will continue to look very closely at those bids, and it will not just be about the top level. Just as we say that every person has their price, every organisation will have its price.¹⁰³

Ian Davis said that there was a balance of revenue and viewers, a balance of delivering “not only for the Welsh public but also for people who want to play the game”.¹⁰⁴

68. By contrast, Professor Justin Lewis, Director of Clwstwr,¹⁰⁵ argued that switching the broadcasting of matches to subscription services was only practicable for sports which could command significant revenue and popularity to “sustain interest despite smaller TV audiences”, which in any case could dwindle in the medium to longer term.¹⁰⁶ Rhuanedd Richards, Director of BBC Cymru Wales, told us that the main advantage of sporting events being shown on PSBs was that they drew larger audiences through free-to-air coverage, in comparison to a paywall provider. She noted that the Amazon Prime Video matches had attracted “substantially lower” audiences and that “people have missed out because they have not had these games available free-to-air”.¹⁰⁷ Smaller sports, such as netball, also benefitted from increased publicity they gained through being broadcast on PSBs.¹⁰⁸ The Welsh Government agreed that PSB coverage could generate wider interest, and thus participation, in less popular sports and provide role models for future generations of sports professionals. It also questioned the idea that the additional revenue from selling rights to subscription broadcasters led to increased investment in grassroots sport.¹⁰⁹

69. Witnesses sympathetic to PSB coverage also expressed the need to amend the Listed Events regime. The Welsh Government agreed there was a need for a “new regulatory

99 [Q107](#)

100 The Association for Commercial Broadcasters and On-Demand Services (COBA) ([BRO0017](#))

101 [Q332](#)

102 [Q347](#)

103 [Q341](#)

104 [Q336](#)

105 Clwstwr is a research, development and innovation programme supported by the Welsh Government and which funds innovative projects in the media industry.

106 Professor Justin Lewis ([BRO0015](#))

107 [Q74](#) [Rhuanedd Richards]

108 [Q76](#)

109 Welsh Government ([BRO0006](#))

framework [that] could support a specific list of Welsh events that could be prioritised for protection”.¹¹⁰ ITV Wales Cymru also called for the regime to be extended to cover digital rights.¹¹¹

70. When asked whether he had a view about sporting events going behind paywalls, Rt Hon Sir John Whittingdale MP told us that it is was “up to the sports body to decide whether their interests were best served by maintaining free-to-air provision”.¹¹²

71. The broadcasting of sporting events is a matter of considerable public interest. It brings people together for a shared experience, providing a source of pride. The danger of sports coverage going behind a paywall is that any additional short-term injection of money does not reach the grassroots and is offset in the longer term by reduced awareness of and participation in the sport. Therefore, live sports broadcasting should strive to reach the widest possible audience, which is best achieved through free-to-air coverage. This is especially so for Welsh rugby union, which needs to rediscover its soul and aim to reach the maximum number of people in Wales. We believe that maintaining a listed events system is in the public interest as it ensures that free-to-air broadcasters are able to ensure that all licence fee payers have access to nationally important sporting events. However, we do not believe that the listed events regime currently accurately reflects the importance placed by supporters on certain competitions. We recommend that the Government adds the Six Nations to Group A of the Listed Sporting Events, to ensure its status on terrestrial TV.

72. We are disappointed that the current listed events system does not include any Welsh events in Category A, prioritising and protecting sporting events that are of significant national and cultural significance. *We recommend that the UK Government works with the Welsh Government and broadcasters to discuss how the listed events regime could be amended to support a specific list of Welsh events.*

Welsh language coverage of sport

73. Under the current Listed Events regime, the free-to-air terrestrial broadcasters are defined as those received by 95% of the population on “fair and reasonable terms”.¹¹³ S4C is only available for free-view in Wales and therefore is excluded from the regime. In the Draft Media Bill, the Government proposes replacing the free-to-air and 95% coverage requirement with a requirement that the broadcaster must be a public service broadcaster, which would make S4C qualify.¹¹⁴

74. The provision of Welsh language commentary by Amazon Prime Video was a catalyst for discussion on the best way to provide sports coverage in the Welsh language. We were disappointed that Amazon Prime Video did not send a representative to appear before us. In written evidence, Amazon Prime Video told us that:

We are very proud that we were the first pay broadcaster to offer a Welsh language option for rugby. At Prime Video we always work back from the

110 Welsh Government ([BRO0006](#))

111 ITV Cymru Wales ([BRO0001](#))

112 [Q448](#)

113 [Explanatory Notes to the Draft Media Bill](#) [Bill CP 822], p 18

114 [Explanatory Notes to the Draft Media Bill](#) [Bill CP 822], p 18

customer and want to give them the best experience possible with our live sports coverage. This is why we invested in a full Welsh language production for the Wales Rugby matches during the Autumn Nations Series.¹¹⁵

75. S4C told us that it should have a central role in Welsh language coverage of sport. Its sports coverage helped to promote the Welsh language by attracting a younger and more diverse audience, and by attracting non-Welsh speakers to the channel.¹¹⁶ Cymdeithas yr Iaith argued that “giving sports rights to subscription services puts more power in the hands of private companies and deprives people of the ability to watch sports”.¹¹⁷ The Welsh Government said that sports broadcasts on PSBs were “essential to the Welsh Government’s ambitions for the Welsh language”, because sport helped reach both traditional and non-traditional Welsh language audiences.¹¹⁸ It wanted “free-to-air Welsh language commentary [to be] available as a fundamental part of the framework over the longer-term”.¹¹⁹ Nigel Walker said that WRU’s preference “would be a carve-out for S4C”, though it would depend on the nature of the contract and the view of the other negotiating bodies.¹²⁰

76. In contrast, the broadcaster Guto Harri was enthusiastic about a multinational company such as Amazon providing a Welsh language commentary, calling it “great progress for the status and prominence of the Welsh language”.¹²¹ He proposed the idea of requiring broadcasters of sports events to provide a Welsh language commentary.¹²² Efa Gruffudd Jones, the Welsh Language Commissioner, said that further moves from free-to-air sports broadcasting would make it “necessary to ensure that a Welsh-language commentary was provided”.¹²³ She suggested amending the Ofcom code on specified sports and events to ensure that Welsh-language commentary was provided for sporting events moving away from free-to-air broadcasters.¹²⁴ Ofcom explained that its code was “not an instrument which imposes requirements on broadcasters” and that the current underpinning statutory regime did not specify how the coverage was to be presented.¹²⁵ Consequently, Ofcom was “not empowered to require provision of commentary in particular languages”.¹²⁶

77. Ian Davis was concerned that putting any duty on broadcasters to provide Welsh language coverage would reduce the commercial incentives to buy the rights to show that sport:

Making it an obligation to have a Welsh language option will reduce the competitive landscape for us. Ultimately, if we get less money, we can invest less money into programmes and facilities. We have a duty of care to make

115 Amazon Prime Video ([BRO0018](#))

116 S4C ([BRO0011](#))

117 Cymdeithas yr Iaith ([BRO0009](#))

118 Welsh Government ([BRO0006](#))

119 Welsh Government ([BRO0006](#))

120 [Q355](#) [Nigel Walker]

121 [Q10](#)

122 [Q11](#)

123 Welsh Language Commissioner ([BRO0010](#))

124 Welsh Language Commissioner ([BRO0010](#))

125 Ofcom ([BRO0022](#))

126 Ofcom ([BRO0022](#))

sure we get the most out of it, while also respecting the Welsh language. Making it an obligation would be dangerous and we would lose money on it.¹²⁷

78. The Minister did not explicitly state an opinion on who should provide Welsh language coverage. He did say that the loss of control for legislators and regulators due to the growth of streaming services was “something we need to keep under review”.¹²⁸ He had a positive view of S4C holding sports rights, saying it was important to S4C and “of real benefit to sports fans in Wales”.¹²⁹

79. The use of Welsh in sport is a vital expression of identity for many. Whilst we understand concerns that a Welsh language requirement could reduce the value of broadcasting contracts, we believe that the provision of Welsh commentary is extremely important to the vitality of the Welsh language. We note that Viaplay successfully negotiated for S4C to provide Welsh language broadcasting. Amazon Prime Video was able to provide a Welsh language commentary of the rugby union autumn internationals. Therefore, streaming services are willing to ensure Welsh language provision. The current Ofcom code does not empower it to protect this Welsh language provision and ensure it continues. *We recommend that Ofcom’s remit be amended to ensure that it can designate events in Group A and Group B of the Listed Events Regime and specified non-listed events as requiring live Welsh language commentary.*

80. Fans of Welsh football will be understandably concerned about the uncertainty surrounding the future broadcasting of the qualifying matches of Wales’ men’s football team given the planned withdrawal of Viaplay from UK broadcasting. This has the potential to also jeopardise the coverage of those matches on S4C. *We ask that FA Wales write to us by February 2024, updating us on the latest situation and outlining the representations it is making to UEFA to ensure that any new contract-holder works with S4C to replicate its previous agreement with Viaplay and thereby ensure Welsh language commentary.*

81. *With the UK and the Republic of Ireland having recently been awarded the hosting of the European Championships in 2028, we would further request that this tournament is placed in Group A of the Listed Events Regime and that there is a requirement for PSB coverage to include a Welsh language commentary option for every match involving the Wales team.*

127 [Q355](#) [Ian Davis]

128 [Q447](#)

129 [Q448](#)

6 Radio

Current situation

82. We have so far concentrated on television in Wales in this Report, but radio is also undergoing a process of change. People are listening to radio on different devices. There are concerns that young people are being drawn away from radio. Young people listen to podcasts and prefer the flexibility of Spotify for music.¹³⁰

83. There are three types of radio broadcasters in Wales: the BBC, commercial radio and community radio. Radio listening is strong in Wales, with just under nine in ten adults (87%/2.3 million) tuning in each week, and listening for longer than the UK average: 21 hours and 48 minutes, compared to the UK average of 20 hours 24 minutes. Ofcom’s Media Nations Wales 2023 report noted that BBC radio services accounted for the majority (56%) of radio listening. In comparison, the share of listening for UK-wide local commercial services in Wales was 22.7% compared to 19.4% for local commercial services. Listening to radio online continues to grow in popularity as smartphones, smart speakers and other online devices account for 14.2% of all radio listening in Wales. However, most listening is accounted for by AM/FM (36.5%) and DAB (35.6%) platforms.¹³¹

84. In this Report, we concentrate on commercial radio and community radio, the challenges and opportunities for which have been central to the evidence we have received.

Commercial radio

85. There are 46 UK-wide commercial radio services and 32 Wales-wide and local commercial services that use digital audio broadcasting in Wales—a mixture of Welsh-based stations or stations that serve the whole of the UK.¹³²

86. Over the last few decades, the commercial radio sector has been deregulated, allowing multiple licences to be held by one company and removing the requirement for the local station to be located in the town in which it broadcasts. Local stations in Wales are increasingly owned by larger corporations that control multiple radio stations, combining them under a handful of national brands, and sharing programmes across all stations.¹³³ To name a couple of examples: Radio Pembrokeshire was purchased by Nation Broadcasting; Cardiff’s Red Dragon station was purchased by Global Radio and was subsumed into their Capital radio brand.

87. In 2018, new regulations issued by Ofcom allowed station owners to reduce the minimum amount of local programming on local radio stations during daytime hours from seven hours a day to just three. Ofcom also removed a requirement on local stations to produce their own breakfast show, often the most important show on any station. In return, stations had to produce an “enhanced local news service”, which Ofcom defined as meaning the inclusion of hourly news bulletins throughout the day featuring at least one “fully formed local news story” relevant to local listeners. However, this news output may

130 Radiocentre ([BRO0020](#))

131 Ofcom, [Media Nations: Wales 2023](#), 3 August 2023, p 36

132 Ofcom, [Media Nations: Wales 2023](#), 3 August 2023, p 32

133 Ofcom, [Localness guidelines](#), 11 May 2021

be produced by journalists based hundreds of miles from listeners.¹³⁴ Terry Mann, Station Manager at GTFM, a community radio station serving Rhondda Cynon Taf, expressed his disappointment at the reduction of localness by commercial stations: “commercial radio has partly left the party and is doing a lot of programming from outside Wales”.¹³⁵

88. Martin Mumford, Managing Director of Nation Broadcasting,¹³⁶ agreed with the assessment that localness was the price that had to be paid for radio success in a commercial world, and that this element now had to be undertaken by community radio:

... the model of having a station in a small town, in every town, is not commercially viable any more.¹³⁷

89. Local commercial radio stations also have few obligations to produce programmes in Welsh. Ofcom currently does not have powers to require the inclusion of particular content, such as Welsh language requirements, on commercial radio stations. It only has the powers to approve or reject applications, and to decide between different applications.¹³⁸ The Senedd’s Culture, Welsh Language and Communications Committee in 2021 noted how Radio Ceredigion Ltd, owned by Nation Broadcasting, had changed itself from offering “regular identifiable Welsh language programming” to “a distinctive, Welsh-in-character service”. The report called this “a case study in the loss of Welsh language broadcasting”, and highlighted how Ofcom could not require which language should be broadcast.¹³⁹

90. Radiocentre, the industry body for commercial radio, disputed the suggestion that there was insufficient Welsh language provision on commercial radio and provided three examples of commercial radio stations that had regular programmes in Welsh: Capital Cymru, which broadcasts to Gwynedd and Anglesey; Greatest Hits Radio South Wales; and Capital North West and Wales.¹⁴⁰ Martin Mumford said that Welsh language broadcasting could be heard on stations such as Radio Pembrokeshire, Radio Carmarthenshire and Bridge FM. He stated that Radio Pembrokeshire provided an hour of Welsh language coverage, from 9pm on Sunday night. This was to meet the licence obligation to provide an hour of Welsh language content.¹⁴¹

91. Martin Mumford argued that commercial radio needed to have consistent programming, which did not enable channels to switch between English and Welsh.¹⁴² He called for increased Government funding for commercial radio if there was a wish to increase its Welsh language output. He noted that the Audio Content Fund, which ran from 2019 to 2022, had subsidised commercial programmes in English and Welsh in rural communities in West Wales.¹⁴³

92. Cymdeithas yr Iaith said that “Ofcom has failed, and continues to fail, to serve Wales and the Welsh language” by not halting the decline in the use of Welsh language

134 Ofcom, [Localness on commercial radio: Approved areas in Scotland and Wales](#), 4 March 2019

135 [Q130](#)

136 Nation Broadcasting owns and operates twelve independent local radio stations across the United Kingdom.

137 [Q154](#)

138 [Q231](#)

139 Senedd Cymru, Culture, Welsh Language and Communications Committee, [Exploring the devolution of broadcasting: How can Wales get the media it needs?](#), March 2021, pp 34, 40–41

140 Radiocentre ([BRO0020](#))

141 [Q183](#)

142 [Q156](#)

143 [Q183](#) [Martin Mumford]

on commercial radio.¹⁴⁴ Efa Gruffudd Jones, the Welsh Language Commissioner, told us she was in favour of regulations requiring Welsh language content in commercial radio licences.¹⁴⁵

93. We are extremely concerned at the apparent decline in the use of Welsh language on commercial radio. The ability to listen to the Welsh language on a daily basis is vital to maintaining the Welsh language and to encouraging new learners. The current regulatory framework is not strong enough to support the Welsh Language on commercial radio. We ask the Government to consider the adequacy of Ofcom’s remit in relation to Welsh language content on commercial radio stations in Wales.

Community radio

94. There are nine community radio stations in Wales, focused specifically on local engagement.¹⁴⁶ Stations are not-for-profit, have limits on the revenue they can raise, and are focussed on delivering social gain. Toby Ellis, Station Manager, Director and Broadcaster at Pure West, a community radio station in Haverfordwest, said “Our USP is local—hyperlocal”.¹⁴⁷ Terry Mann told us that community radio is “bringing genuinely local radio back to Wales”.¹⁴⁸

95. During our evidence session, we heard about three ways to strengthen the role of community radio in Wales: expanding the number of FM licences that were available; reforming and increasing funding to the UK Community Radio Fund; and placing UK Government advertisements on community radio.

Availability of FM licences

96. Historically, radio content has been broadcast using radio signal sent at AM (Amplitude Modulation) or FM (Frequency Modulation). These are received by analogue radios, which are gradually being replaced by digital devices, primarily DAB (Digital Audio Broadcasting). The UK Government’s Draft Media Bill would remove the duty on Ofcom to provide for a diversity of national and local analogue services on AM/FM because of “the range of national and local services that are now available via digital means”.¹⁴⁹ However, UK analogue licences will continue to be renewed up to 2030.¹⁵⁰

97. Access to digital radio transmission of BBC and national commercial digital broadcasts into homes and on major roads in Wales remains below the UK average, and over a fifth of major roads in Wales do not have DAB coverage.¹⁵¹

98. Pure West called for an increase in FM licenses to be made available up until the deadline of 2030. Toby Ellis thought Ofcom had too quickly given up on FM radio. He told us it was important that radio was available on many different platforms and was accessible. An FM licence would enable a local digital station, such as Pure West:

144 Cymdeithas yr Iaith ([BRO0009](#))

145 [Q420](#)

146 Ofcom, [Media Nations: Wales 2023](#), 3 August 2023, p 31

147 [Q136](#)

148 [Q130](#)

149 [Explanatory Notes to the Draft Media Bill](#) [Bill CP 822], p 47

150 Department for Digital, Culture, Media and Sport, [Boost for commercial analogue radio stations](#), 2 July 2022

151 Ofcom, [Media Nations: Wales 2023](#), 3 August 2023, p 32

... to get more advertisers and sponsors on board because we will have a bigger local demographic, thus creating more revenue, and hopefully, more [...] volunteers will then become employees.¹⁵²

Terry Mann told us that there was “a list around the corner of people who want to apply for FM radio licences”.¹⁵³

99. MônFM was more cautious. It acknowledged that FM did provide better access in hilly areas of North Wales, as a lower frequency and fewer transmitters were needed than for broadcasting over DAB, but it warned that additional FM frequencies would risk saturating the spectrum and harming existing stations.¹⁵⁴ Martin Mumford also explained that, “Ofcom, some years ago, produced for me a very complicated spreadsheet explaining that there were no FM frequencies available in the whole swathe of south Wales”.¹⁵⁵

100. Ofcom told us that DAB would ultimately offer audiences more stations, “more efficiently, and in more locations, than FM can”.¹⁵⁶ DAB could offer 10–20 services for listeners on one frequency, against one service on FM.¹⁵⁷

101. Rt Hon Sir John Whittingdale MP said that the awarding of licences was a matter for Ofcom. However, he could not see any specific objection to continuing to issue FM licences and acknowledged that there were remote areas without DAB coverage.¹⁵⁸

102. Ofcom’s decision to prioritise DAB licenses overlooks the high levels of AM/FM listening in Wales, and does not take into account the difficulties in digital transmission across parts of Wales. Community radio stations believe that FM licences will enable them to reach a wider audience. There is a clear demand, and continuing need, for FM radio licences. We recommend that Ofcom resume offering FM licences, particularly targeting local and community radio stations.

103. The Government’s proposal to remove the duty on Ofcom to provide for a diversity of national and local analogue services on AM/FM also appears premature, especially given the difficulties in some areas of accessing DAB services. We recommend that the Government amend the Draft Media Bill to ensure that this duty is retained.

UK Community Radio Fund

104. Since 2005, there has been a considerable expansion in community radio stations.¹⁵⁹ Witnesses told us that community radio stations faced the challenge of securing sustainable funding. Terry Mann noted that the financial turnover of GTFM had declined from £185,000 in 2006 to £50,000 in 2023, reflecting a reduction in grant funding. Instead, funding came from advertising, sponsoring and charity fundraising.¹⁶⁰

152 [Q140](#)

153 [Q150](#)

154 MônFM ([BRO0019](#))

155 [Q153](#)

156 Ofcom ([BRO0032](#))

157 Ofcom ([BRO0032](#))

158 [Q458](#)

159 Department for Digital, Culture, Media and Sport, *Up next - the government’s vision for the broadcasting sector*, [CP 671](#), 28 April 2021, p 30

160 [Q137](#)

105. There has been, and continues to be, Government funding to provide financial support to community radio stations. A Welsh Government Community Radio Fund ran from 2008 to 2014, and distributed on average £100,000 a year to community radio stations, which could be used to meet running costs, particularly staff wages. The Welsh Government closed the Fund due to cuts in the budget for the Culture and Sport portfolio.¹⁶¹ At a UK level, a Community Radio Fund, administered by Ofcom, was established in 2005.¹⁶² The Fund awards money through a bidding process.

106. Witnesses expressed concern about the levels of funding available to community radio stations through the UK Government's Community Radio Fund. Terry Mann told us that the growth in community radio stations in the UK had not been matched by an increase in the money available from the Fund. Since 2005, in nominal terms the amount paid out by the Fund has remained broadly the same. However, when adjusting for inflation (real-terms) the amount awarded in 2022/23, £493,816, had been 24.69% lower than that awarded in 2005/06 (£655,749 in 2022/23 prices). There had also been a marked increase in the amount of money applied for, reflecting the increased number of community radio stations.¹⁶³

107. A Report published in 2021 found that between 2016/17 and 2019/20, Welsh stations had made up 3% of all applications to the Community Radio Fund, but had only received 1% of the grants awarded.¹⁶⁴ In 2022/23, only 2 of the 34 community radio stations which had received financial support from the Fund had been from Wales.¹⁶⁵

108. Witnesses described the Fund as restrictive due to the limited areas that the money could be spent on by the radio station, and that it was inferior to the Welsh Government's Community Radio Fund. MônFM told us that money received from the Ofcom Community Radio Fund had to be spent on one-off or developmental projects.¹⁶⁶ This was in contrast to the Welsh Government's historic fund, which had supported radio stations in meeting their core costs, such as licence fees or utility bills. It told us that small community radio stations did not have the capacity to prepare bids in-house, and that they often needed to hire external staff to prepare them. It told us that it wanted Ofcom to apportion funds to different regions of the UK or to have shared funding among licence-holders meeting certain operating criteria.¹⁶⁷

161 Senedd Cymru, Culture, Welsh Language and Communications Committee, [Tuning In: Inquiry into Radio in Wales](#), December 2018, p 23

162 Department for Digital, Culture, Media and Sport, *Up next - the government's vision for the broadcasting sector*, CP 671, 28 April 2021, p 31

163 Ofcom, *Community Radio Fund end of year reports 2006/07 to 2011/12 and 2014/15 to 2021/22*. For 2012/13, award of grants [Round 1](#) and [Round 2](#), 2013/14, award of grants [Round 1](#) and [Round 2](#), and 2022/23, [Community Radio Fund \(30 June 2022\)](#), award of grants [Round 1](#) and [Round 2](#). Real-terms prices for 2022–23 prices were calculated using HM Treasury, [GDP deflators at market prices, and money GDP June 2023 \(Quarterly National Accounts\)](#), 30 June 2023

164 UK Government, Wavehill Social and Economic Research, [Evaluation of the Community Radio Fund: Final Report](#), December 2021, p 10

165 Ofcom, [Award of grants 2022–23: Round 1](#), 21 July 2022; Ofcom, [Award of grants 2022–23: Round 2](#), 22 February 2023

166 MônFM ([BRO0019](#))

167 MônFM ([BRO0019](#))

109. Rt Hon Sir John Whittingdale MP acknowledged there were more applicants than could receive grants and asserted that the fund had been increased in each of the last three years. He acknowledged the important role community radio stations played in serving audiences differently to the BBC or larger commercial stations.¹⁶⁸

110. Community radio plays a vital role in serving local people, and we welcome the growth in this sector. However, we are concerned with the current levels of funding for the sector in Wales. Funding available through the UK Government’s Community Radio Fund has not kept pace with inflation. *We recommend that the Government increases the Community Radio Fund to match the current demand, as well as linking it to inflation for future years.*

111. The current UK Community Radio Fund is too restrictive and does not allow small community radio stations to spend funding where they best feel it is needed. *We recommend that the Government amends the restrictions on where funding from the Community Radio Fund can be spent, allowing community radio stations greater flexibility to spend the funds where it will be of greatest use.*

112. *The Welsh Government’s Community Radio Fund played an important role in supporting community radio in Wales. We urge the Welsh Government to reinstate support for community radio in Wales. This support was discontinued in 2014.*

Advertising by the UK Government

113. Witnesses told us of missed opportunities by the UK Government to advertise on local community radio. Both Terry Mann and Môn FM criticised the UK Government for running campaigns seeking to recruit new police officers and promoting public services, on commercial radio, but not on community radio. This was seen to be a missed opportunity to reach a wider demographic.¹⁶⁹

114. MônFM said community radio stations reached “deeper into a wider cross-section of communities than some of the commercial stations”.¹⁷⁰ Such advertising provided additional revenue that helped keep critical infrastructure going. It welcomed the Welsh Government’s commitment to advertising on community radio, including using community radio to advertise its “keep Wales safe” message, and its paying and booking of time through advertising agencies.¹⁷¹

115. The Minister said advertising was a matter for individual departments, but also acknowledged that some departments “have not been as imaginative as they should be” in where they had advertised.¹⁷²

116. Advertising on community radio would benefit their development and enable the Government to reach a wider audience with its advertisements, potentially increasing the pool of applicants for public sector jobs. *We call on the Government to develop and publish by April 2024 a strategy setting out how it will seek to place advertisements on community radio stations.*

168 [Q453](#)

169 [Q137](#) [Terry Mann], MônFM ([BRO0019](#))

170 MônFM ([BRO0019](#))

171 [Q137](#)

172 [Q454](#)

7 Developing the skills pipeline into Welsh broadcasting

117. The success of Welsh broadcasting is not just about producing stars of the screen nor engrossing programmes that inform and entertain. Wales has become a place of excellence in activities behind the camera—the writing of scripts, the lighting of sets, and the editing of content. The buildings, valleys, and mountains of Wales have been the foreground and background of historical, contemporary and fantasy dramas.

118. The statistics show the progress of Welsh producers in the last decade. The gross value added of film, video and television productions in Wales increased from £62 million to £200 million from 2007 to 2017.¹⁷³ Cardiff is now the third largest production centre in the UK.¹⁷⁴ The majority of production companies are small and work mainly on commissions from PSBs.¹⁷⁵ Rhuanedd Richards, Director of BBC Cymru Wales, told us that “Wales is now the fastest growing area anywhere in the UK when it comes to primary commissions in video and drama”.¹⁷⁶ Rt Hon Sir John Whittingdale MP told us that: “One of the great success stories for Wales is the amount of television content that is being produced by both public service broadcasters and streaming services in Wales”.¹⁷⁷

119. This Chapter will examine how to build on this recent success and meet the new challenges facing independent producers. We examine securing commissions from BBC Wales and from streaming services; in-house commissioning at Channel 4; the skill shortages facing the sector; and the practice of brass-plating by production companies not based in Wales.

Commissioning by public service broadcasters

120. Production companies are heavily dependent on PSBs for commissions. Dr Caitriona Noonan, Senior Lecturer in Media and Communications at Cardiff University, emphasised that mid-sized dramas and soap operas, in addition to appealing to domestic audiences, “play a vital role in up-skilling workers and giving financial stability to production companies and freelancers”.¹⁷⁸ Pact¹⁷⁹ explained that producers had to find alternative sources of funding, such as borrowing against the revenue from secondary sales, because UK PSBs very rarely fully funded programmes. This situation had reduced the cost for PSBs of producing programmes, whilst “maintaining the high-quality of the programme”.¹⁸⁰

121. Yeti Television expressed concern regarding commissioning by BBC Cymru Wales. It contrasted the practice of BBC Cymru Wales with BBC Scotland and BBC Northern Ireland. The latter two were “fiercely protective of their local companies” and would almost never commission programmes from a company based outside of their UK nation.¹⁸¹ By contrast, Yeti Television stated that BBC Cymru Wales was happy to commission from

173 Senedd Research, *Coronavirus: the creative industries*, 11 September 2020

174 Teledwyr Annibynnol Cymru (TAC) (BRO0004)

175 University of South Wales, *Screen Survey Wales 2021*, 9 February 2022, p 6

176 Q37 [Rhuanedd Richards]

177 Q430

178 Dr Caitriona Noonan (BRO0003)

179 Pact is a UK-wide trade association for production companies.

180 Pact (BRO0008)

181 Yeti Television (BRO0026)

production companies based outside of Wales. It claimed this approach had harmed the local production sector in Wales and had fostered the creation of ‘pop-ups’, companies with only temporary bases in Wales.¹⁸² This problem was exacerbated by decisions about network commissioning being taken in London. Wales-based independent production companies faced difficulties in directly engaging with these decision-makers. Consequently, Yeti Television favoured moving network-level commissioning power to Wales.¹⁸³

122. David P. Davies, Founder and Creative Director of 5 Acts Productions, a production company, also informed us that, due to inflation, it had raised the tariffs it charged to PSBs. Accordingly, S4C and BBC “might struggle somewhat to get shows made without a co-financier of some description. This could potentially alter the local feel of some programmes as co-financiers were often more internationally focused”.¹⁸⁴

123. PSBs are crucial to the continual success of the independent production sector in Wales. However, we are concerned that the lack of network-level commissioning power at BBC Cymru Wales is leading to commissions being given to companies outside Wales. In their response to our Report, BBC Cymru Wales must write to us to explain why their approach to commissioning in Wales appears to differ from that adopted by the BBC in Scotland and Northern Ireland.

New opportunities with streaming companies

124. London is now nearing capacity as a production location.¹⁸⁵ Witnesses told us that there was the potential for Wales to attract additional work in this area. Professor Justin Lewis, Director of Clwstwr, said that Wales could:

... exploit [...] its position—through the BBC and S4C—as the UK’s leading centre of bilingual production, with a range of skills (such as back to back production) enabling it to reach global markets.¹⁸⁶

125. Streaming companies currently commission fewer than twenty projects per year across the UK.¹⁸⁷ Recent successes in Wales have included *His Dark Materials* produced for HBO, *The Crown* and *Sex Education* produced by Netflix, and *Britannia* produced for Sky Atlantic and Amazon Prime Video. The independent producers we heard from expressed a keenness to continue to work with these companies. The main challenge that they faced was getting a hearing from them. Siân Price, Director of Yeti Television, told us that “you need a big hit or a brand that your company makes”, which in turn requires investment in skills and commissions from PSBs, to compete with companies already being used.¹⁸⁸ Dyfrig Davies, Chair of Teledwyr Annibynnol Cymru (TAC), said his organisation had worked with the Department for Business and Trade, which had involved joint meetings between TAC, the Department, S4C and the British Film Institute on how to promote content to streamers. He emphasised the importance of access, and the need for more meetings between streaming companies and producers in Wales.¹⁸⁹ The

182 Yeti Television ([BRO0026](#))

183 Yeti Television ([BRO0026](#))

184 David P. Davis ([BRO0023](#))

185 The Association for Commercial Broadcasters and On-Demand Services (COBA) ([BRO0002](#))

186 Professor Justin Lewis ([BRO0015](#))

187 Yeti Television ([BRO0026](#))

188 [Q392](#)

189 [Q394](#) [Dyfrig Davies]

other production companies we received evidence from suggested some form of light-touch quota which would ensure Welsh companies had to be involved in production. Siân Price said this would enable them to “get a foot in the door and show the world that there is amazing talent in Wales”.¹⁹⁰

126. The UK Government’s written evidence emphasised that its £500 million Film and TV Production Restart scheme had helped productions hit by the Covid-19 pandemic and supported productions in Wales such as *His Dark Materials*.¹⁹¹

127. Streaming companies provide an exciting opportunity for work for the independent production sector in Wales. They can provide an additional source of revenue to commissions from PSBs and help spread the word about the excellence of Welsh production companies. However, it can be difficult for a small nation such as Wales to attract investment and to highlight skills within its production sector. *The Welsh and UK Governments must outline to us the steps they are taking to attract both PSBs and streaming services to produce more programmes in Wales. The UK Government should explain how it is harnessing the increased interest in Wales, especially in the USA, to attract streaming services to produce programmes in Wales.*

Channel 4 and in-house commissioning

128. At present, under section 295 of the Communications Act 2003, Channel 4 must use independent producers, which retain the rights to the programmes.¹⁹² While announcing its decision to reverse the proposed privatisation of Channel 4, the Government stated that it would continue with its proposal to permit Channel 4 to produce its programmes in-house. The Government said it would legislate to permit Channel 4 “to produce and monetise its own content”, which would increase its commercial income and enhance its financial stability.¹⁹³ The Government confirmed that the current minimum level of 35% of programmes and spending having to be outside of London and 9% of programmes and spending outside of England would be unchanged. Clause 25 of the Draft Media Bill would permit Channel 4 to undertake in-house commissioning.¹⁹⁴

129. Channel 4 provides an important source of investment and work in Wales. In 2019, it contributed £20 million in gross value added and 200 jobs,¹⁹⁵ and in 2022, it spent £18.8 million in Wales.¹⁹⁶ 5.4% of the hours of network productions on Channel 4 were made in Wales in 2022, vastly higher than ITV and Channel 5.¹⁹⁷

130. Witnesses underlined the importance of productions commissioned by, and training schemes supported by, Channel 4 to Welsh production companies.¹⁹⁸ Dyfrig Davies told

190 [Q392](#)

191 Department for Digital, Culture, Media and Sport ([BRO0016](#))

192 Communications Act 2003, [section 295](#)

193 [“Channel 4 to remain publicly owned with reforms to boost its sustainability and commercial freedom”](#), Department for Digital, Culture, Media and Sport press release, 5 January 2023

194 [Explanatory Notes to the Draft Media Bill](#) (Bill CP 822), p 31

195 Teledwyr Annibynnol Cymru (TAC) ([BRO0004](#))

196 Channel 4, [Channel Four Television Corporation: Report and Financial Statements 2022](#), July 2023, p 84

197 Ofcom, [Media Nations: Wales 2023](#), 3 August 2023, p 30

198 Teledwyr Annibynnol Cymru (TAC) ([BRO0004](#))

us that Channel 4’s production moving in-house would be harmful to a number of Welsh companies that currently produced content for that channel.¹⁹⁹ Pact agreed that the proposal would harm SMEs in Wales.²⁰⁰

131. Rt Hon Sir John Whittingdale MP said the changes in the Bill were designed to ensure the viability of Channel 4 amid the changing media landscape. He noted that “[i]t doesn’t mean that Channel 4 is going to immediately abandon the independent sector. There will be remaining quotas like the ones that exist at the moment”.²⁰¹ He stressed that “Channel 4 is aware of the importance and it will still have obligations to commission particularly outside of London, including in Wales”.²⁰²

132. We are concerned that the introduction of in-house commissioning at Channel 4 could harm independent production companies in Wales. In its response to this Report, the Government must outline the steps it will take to ensure that the introduction of in-house commissioning by Channel 4 will help rather than harm the independent production sector in Wales. We call on the Government to make changes to the Draft Media Bill to reflect our concerns. We also call on Channel 4, in response to this Report, to outline their commitment to commissioning work from Welsh production companies.

Skills and apprenticeships

133. Witnesses expressed concern around the recruitment of people to the industry. S4C noted that there were currently skills gaps “across almost every area of expertise in the creative sector in Wales”.²⁰³ Yeti Television stated that “[t]here is a dearth of development talent in Wales—that is a genuine skills shortage”.²⁰⁴ COBA wrote that the “barriers to growth are skills and space, not investment”.²⁰⁵ Benjamin King, Director of Public Policy UK and Ireland at Netflix, commented:

If there is one challenge that our industry is facing, it is the skills challenge. It behoves all of us to address that. It is also something Government would do well to take as a significant policy priority, if we want our film and TV production industry to carry on being world class in the way it is today.²⁰⁶

134. Witnesses expressed frustration at the current rules around apprenticeships.²⁰⁷ Criticism was levelled by representatives of COBA, Netflix, and TAC at money paid through the Apprenticeship Levy being unspent. Adam Minns, Executive Director of COBA, explained that the screen sector across the UK paid £20 million in the apprenticeship levy,²⁰⁸ but could only use £5 million of it.²⁰⁹ He highlighted that a major obstacle to

199 [Q389](#)

200 Pact ([BRO0008](#))

201 [Q429](#)

202 [Q430](#)

203 S4C ([BRO0011](#))

204 Yeti Television ([BRO0026](#))

205 The Association for Commercial Broadcasters and On-Demand Services (COBA) ([BRO0002](#))

206 [Q121](#) [Benjamin King]

207 In Wales apprenticeships are funded from the Welsh Government budget and delivered through a network of quality assured training providers. Unlike in England, there is not a system of digital vouchers whereby employers can draw on money they have paid in the Apprenticeship Levy to fund apprentices. Business Wales, [Apprenticeship Levy](#), accessed 4 September 2023

208 The apprenticeship levy is a UK Government employment tax that charges 0.5% of the pay bill of employers whose total pay bill exceeds £3 million. Revenue goes to HM Revenue and Customs.

209 [Q122](#) [Adam Minns]

employing more apprenticeships was that the standard 12-month apprenticeship model was unsuitable for most of the broadcasting industry, which operated on much shorter contracts tied to specific projects.²¹⁰

135. Witnesses told us that actions required to tackle the challenges around the skills deficit and apprenticeships were a shared responsibility between broadcasters, and the UK and Welsh Governments. COBA explained that non-PSBs already paid voluntary contributions worth c.£11 million a year into a skills fund.²¹¹ Benjamin King detailed Netflix's training programme, Grow Creative UK.²¹² Rhuanedd Richards said the BBC was working with the National Film and Television School to support emerging talent.²¹³ Siân Price said that commissions for a television series, rather than for a single project, would enable companies to hire trainees. Such commissions, alongside work between production companies and broadcasters, could also help reduce barriers to people from more disadvantaged socioeconomic backgrounds.²¹⁴

136. Witnesses called for more shared apprenticeships schemes. This allowed employers to take on apprentices for a short duration, if they were not in a financial position to offer them a long-term contract, while enabling apprentices to work with a number of different employers to complete a full apprenticeship program. This enabled them to gain the skill sets they required to become qualified. Flexi-job and shared apprenticeships have been piloted by the Welsh Government.²¹⁵ The *Creative Skills Action Plan*, launched in 2022, included a commitment that Creative Wales²¹⁶ and the Welsh Government would work to introduce Shared Apprenticeship Schemes across all creative sectors where possible, and explore the viability of degree apprenticeships, and continue the current requirement that recipients of Creative Wales production funding must employ at least one apprentice.²¹⁷ In June 2023, the UK Government published its *Creative Industries Sector Vision*, to maximise the growth of the creative industries. It stated that there would be increased collaboration between the four nations of the UK through the Creative Industries Council.²¹⁸

137. The creative industry provides an opportunity for employment and economic growth in Wales. Wales already has a strong reputation in this area and produces programmes which are seen by a global audience. However, the industry is currently threatened by the skills shortage in this area. We welcome the plans published by Creative Wales and by the UK Government to address skills shortages in this area, and this needs to be seen as an area of priority. However, more still needs to be done to address skills shortages.

138. Apprenticeships can be an effective and powerful way of developing a diverse and skilled workforce. However, the current system of apprenticeships within the broadcasting sector is inflexible, and does not reflect the needs of a freelance, project-based sector. There must be a fundamental reform of the Apprenticeship Levy in the

210 [Q127](#) [Adam Minns]

211 The Association for Commercial Broadcasters and On-Demand Services (COBA) ([BRO0002](#))

212 [Q121](#) [Benjamin King]

213 [Q68](#)

214 [Q400](#)

215 Teledwyr Annibynnol Cymru (TAC) ([BRO0027](#))

216 Creative Wales is a Welsh Government body established in 2020 to support the creative industries in Wales.

217 Creative Wales, [Creative Skills Action Plan 2022–2025](#), September 2022, p 3

218 Department for Culture, Media and Sport, *Creative Industries Sector Vision: A joint plan to drive growth, build talent and develop skills*, [CP 863](#), June 2023, p 11

UK. We call on the UK and Welsh Governments to review the Apprenticeship Levy and to increase the roll-out of the shared apprenticeship system in Wales to ensure that they can benefit the creative industries sector in Wales.

Brass-plating

139. PSBs have production quotas, set by Ofcom, for the proportion of programmes made outside the M25. Ofcom’s requirements are that a company must have “a substantive base” with an unspecified number of senior personnel located in a place; have 70% of their production expenditure spent in the location (not including the on-screen talent) and at least 50% of off-screen production staff must be usually employed in the UK but outside London.²¹⁹ The practice of “brass-plating” (also called “pop-up” firms), is where production companies usually based elsewhere set up temporary bases in Wales. They are then deemed to be located there under Ofcom rules.

140. Welsh-based independent production companies were critical of this practice. Dyfrig Davies noted that brass-plating led to intellectual property leaving Wales. Money usually brought into Wales went instead to the place the firm was usually based. Furthermore, freelancers who had worked with the brass-plating firm were then being attracted to leave Wales to continue working with them.²²⁰ TAC calculated that 41 out of 71 productions qualifying as being made in Wales were made by companies headquartered elsewhere.²²¹ Dyfrig Davies was unsure whether the problem was the rules or their enforcement.²²² Yeti Television stated that responsibility lay not with companies but with broadcasters, who required the establishment of regional offices, and who “should face greater scrutiny and rule-tightening”.²²³

141. Rt Hon Sir John Whittingdale MP said the issue was one for Ofcom to deal with but noted that the Media Bill could potentially be used as a vehicle to address these concerns.²²⁴ Ofcom said it had consulted on the regional production regime in 2019 and subsequently strengthened its guidance. It believed that evidence of brass-plating tended to be “anecdotal and limited”.²²⁵ It was often conflated with the legitimate practice of companies having headquarters outside Wales. Ofcom acknowledged that five out of seventy-one productions relied on only one criterion to claim to be based in Wales, which could allow the system to be manipulated. However, it did not think any further reforms were needed, although it recognised that the growth of home working might affect the definition of where staff and a production were based.²²⁶

142. Brass-plating allows broadcasters to meet their regional production criteria while using production companies that may not be based in Wales. Ofcom acknowledges that relying on the “substantive base” criterion alone provides an opportunity for the

219 Ofcom, *Regional production and regional programme definitions: Guidance for public service broadcasters*, 19 June 2019, pp 3–5

220 [Qq375](#), [378](#)

221 Teledwyr Annibynnol Cymru (TAC) ([BRO0027](#))

222 [Q377](#)

223 Yeti Television ([BRO0026](#))

224 [Q445](#)

225 Ofcom ([BRO0030](#))

226 Ofcom ([BRO0030](#))

system to be manipulated. We recommend that Ofcom examine whether this criterion alone should be sufficient to qualify a production as being based in Wales. We call on the Government to amend the Draft Media Bill to address this problem.

Conclusions and recommendations

Broadcasting in Wales

1. Broadcasting holds an importance in Welsh national life that is unique among the nations of the United Kingdom. A distinctively Welsh broadcasting sector, underpinned by strong public service broadcasting, is a precious asset that must be allowed to flourish for the benefit of future generations. We welcome the Government's Draft Media Bill with its explicit aim of supporting the sustainability of public service broadcasters, and we urge Ministers to listen to the specific concerns of the Welsh broadcasting sector as they take the Bill through the House. We would request that in its scrutiny at Committee Stage, the Bill Committee convene at least one evidence session exclusively with stakeholders from the broadcasting industry in Wales. (Paragraph 13)

Public service broadcasters

2. Public service broadcasters are facing the challenges of increased competition and changing viewing habits, where viewers may choose content from a range of online providers and platforms. It is imperative that their content is easily discoverable in an increasingly busy digital marketplace. (Paragraph 24)
3. The UK's public service broadcasters are fighting for prominence on the first page on any significant device, be it a set-top box, smart TV or games console. Existing regulations are outdated because they are limited to traditional linear electronic TV guides and do not apply to streaming, on-demand and internet-connected TVs. The lack of prominence of PSB content across all devices, particularly digital and streaming platforms, will result in consumers struggling to find much loved content in a format and language that they enjoy. The proposals contained in the Draft Media Bill on prominence are vital to the continued success of public service broadcasters in the twenty-first century. *The Government must introduce the Media Bill to Parliament as early as possible in the next Session, which is due to begin in November 2023, and prioritise its passage through both Houses.* (Paragraph 25)
4. Public service broadcasters must modernise to survive in the digital age. We welcome the investment by PSBs in their digital platforms, which is needed given the growing proportion of people in Wales using them to watch PSB programmes. However, accessing Welsh content is not straightforward on these platforms, making it difficult for it to be viewed in Wales and across the UK. We call on public sector broadcasters to urgently develop their digital platforms to improve their level of online personalisation and ensure that programmes local to Wales and Welsh language content are prominent and easy to access. *We call on public service broadcasters to urgently develop their digital platforms to improve their level of online personalisation and ensure that programmes local to Wales and Welsh language content are prominent and easy to access. We request that public service broadcasters report to us by March 2024 on their progress in this area.* (Paragraph 31)
5. The success of Welsh broadcasting has rested on the close dialogue between broadcasters and Welsh policy makers. This relationship is now being challenged by

the shifts in global power in the broadcasting landscape with the growth of global companies such as Amazon Prime Video, based overseas. Amazon Prime Video resisted sending a representative to answer our questions, and streaming services have not met the Welsh Language Commissioner. These are worrying indications that future policy makers in Wales will find it harder to retain a valuable relationship with all broadcasters. The oral evidence we took from Netflix and COBA demonstrate that this relationship remains possible. (Paragraph 37)

6. Companies such as Netflix and Amazon Prime Video provide competition to public service broadcasters. However, there are also opportunities for PSBs to work in partnership with them, and there are good examples where PSB providers have developed effective partnerships with streaming services to develop content. We look forward to this continuing in the future. (Paragraph 38)
7. We are concerned about streaming companies demanding such a high proportion of advertising revenue in return for hosting PSB programmes on their sites. *We call on Ofcom to examine these practices and to publish its findings by April 2024 on whether further regulation is needed to ensure fair and reasonable terms for PSBs.* (Paragraph 39)

The future of Welsh Language broadcasting

8. It is vital that Welsh language provision continues to grow amid the changing media landscape, and is a visible part of the television system in the UK. While we welcome the current funding settlement in place for S4C, it is vital that the channel has greater certainty over its long-term funding. *We note that the Government has announced a review of the licence fee model. This will have implications for the delivery of Welsh language broadcasting by the BBC, and future funding of S4C. In its response to this Report, the Government must give assurances that the review includes a reference to safeguarding Welsh-language broadcasting.* (Paragraph 51)
9. We welcome the investments that the Government is making in digital provision for S4C, but the scale of investment needed to ensure the sustainability of Welsh language broadcasting in the long-term is daunting. We are concerned that the wider revolution in broadcasting will leave S4C exposed. It is also clear that S4C has a strong relationship with BBC Cymru Wales, and these links have been further enhanced by S4C's reliance on licence fee funding and on BBC iPlayer as the foremost platform for digital content. *To ensure the continuing strength of Welsh language broadcasting we recommend an enhanced long-term partnership between S4C and BBC Cymru Wales. This should include safeguards for the branding, editorial and commercial independence of S4C. This partnership should work towards a long-term framework agreement that supports S4C, providing it with the investment to produce digital content to compete with streaming services. The partnership should be overseen by the Secretary of State for Culture, Media and Sport.* (Paragraph 56)

Broadcasting live sports in Wales

10. The broadcasting of sporting events is a matter of considerable public interest. It brings people together for a shared experience, providing a source of pride. The

danger of sports coverage going behind a paywall is that any additional short-term injection of money does not reach the grassroots and is offset in the longer term by reduced awareness of and participation in the sport. Therefore, live sports broadcasting should strive to reach the widest possible audience, which is best achieved through free-to-air coverage. This is especially so for Welsh rugby union, which needs to rediscover its soul and aim to reach the maximum number of people in Wales. We believe that maintaining a listed events system is in the public interest as it ensures that free-to-air broadcasters are able to ensure that all licence fee payers have access to nationally important sporting events. However, we do not believe that the listed events regime currently accurately reflects the importance placed by supporters on certain competitions. *We recommend that the Government adds the Six Nations to Group A of the Listed Sporting Events, to ensure its status on terrestrial TV.* (Paragraph 71)

11. We are disappointed that the current listed events system does not include any Welsh events in Category A, prioritising and protecting sporting events that are of significant national and cultural significance. *We recommend that the UK Government works with the Welsh Government and broadcasters to discuss how the listed events regime could be amended to support a specific list of Welsh events.* (Paragraph 72)
12. The use of Welsh in sport is a vital expression of identity for many. Whilst we understand concerns that a Welsh language requirement could reduce the value of broadcasting contracts, we believe that the provision of Welsh commentary is extremely important to the vitality of the Welsh language. We note that Viaplay successfully negotiated for S4C to provide Welsh language broadcasting. Amazon Prime Video was able to provide a Welsh language commentary of the rugby union autumn internationals. Therefore, streaming services are willing to ensure Welsh language provision. The current Ofcom code does not empower it to protect this Welsh language provision and ensure it continues. *We recommend that Ofcom's remit be amended to ensure that it can designate events in Group A and Group B of the Listed Events Regime and specified non-listed events as requiring live Welsh language commentary.* (Paragraph 79)
13. Fans of Welsh football will be understandably concerned about the uncertainty surrounding the future broadcasting of the qualifying matches of Wales' men's football team given the planned withdrawal of Viaplay from UK broadcasting. This has the potential to also jeopardise the coverage of those matches on S4C. *We ask that FA Wales write to us by February 2024, updating us on the latest situation and outlining the representations it is making to UEFA to ensure that any new contract-holder works with S4C to replicate its previous agreement with Viaplay and thereby ensure Welsh language commentary.* (Paragraph 80)
14. *With the UK and the Republic of Ireland having recently been awarded the hosting of the European Championships in 2028, we would further request that this tournament is placed in Group A of the Listed Events Regime and that there is a requirement for PSB coverage to include a Welsh language commentary option for every match involving the Wales team.* (Paragraph 81)

Radio

15. We are extremely concerned at the apparent decline in the use of Welsh language on commercial radio. The ability to listen to the Welsh language on a daily basis is vital to maintaining the Welsh language and to encouraging new learners. The current regulatory framework is not strong enough to support the Welsh Language on commercial radio. *We ask the Government to consider the adequacy of Ofcom's remit in relation to Welsh language content on commercial radio stations in Wales.* (Paragraph 93)
16. Ofcom's decision to prioritise DAB licenses overlooks the high levels of AM/FM listening in Wales, and does not take into account the difficulties in digital transmission across parts of Wales. Community radio stations believe that FM licences will enable them to reach a wider audience. There is a clear demand, and continuing need, for FM radio licences. *We recommend that Ofcom resume offering FM licences, particularly targeting local and community radio stations.* (Paragraph 102)
17. The Government's proposal to remove the duty on Ofcom to provide for a diversity of national and local analogue services on AM/FM also appears premature, especially given the difficulties in some areas of accessing DAB services. *We recommend that the Government amend the Draft Media Bill to ensure that this duty is retained.* (Paragraph 103)
18. Community radio plays a vital role in serving local people, and we welcome the growth in this sector. However, we are concerned with the current levels of funding for the sector in Wales. Funding available through the UK Government's Community Radio Fund has not kept pace with inflation. *We recommend that the Government increases the Community Radio Fund to match the current demand, as well as linking it to inflation for future years.* (Paragraph 110)
19. The current UK Community Radio Fund is too restrictive and does not allow small community radio stations to spend funding where they best feel it is needed. *We recommend that the Government amends the restrictions on where funding from the Community Radio Fund can be spent, allowing community radio stations greater flexibility to spend the funds where it will be of greatest use.* (Paragraph 111)
20. *The Welsh Government's Community Radio Fund played an important role in supporting community radio in Wales. We urge the Welsh Government to reinstate support for community radio in Wales. This support was discontinued in 2014.* (Paragraph 112)
21. Advertising on community radio would benefit their development and enable the Government to reach a wider audience with its advertisements, potentially increasing the pool of applicants for public sector jobs. *We call on the Government to develop and publish by April 2024 a strategy setting out how it will seek to place advertisements on community radio stations.* (Paragraph 116)

Developing the skills pipeline into Welsh broadcasting

22. PSBs are crucial to the continual success of the independent production sector in Wales. However, we are concerned that the lack of network-level commissioning power at BBC Cymru Wales is leading to commissions being given to companies outside Wales. *In their response to our Report, BBC Cymru Wales must write to us to explain why their approach to commissioning in Wales appears to differ from that adopted by the BBC in Scotland and Northern Ireland.* (Paragraph 123)
23. Streaming companies provide an exciting opportunity for work for the independent production sector in Wales. They can provide an additional source of revenue to commissions from PSBs and help spread the word about the excellence of Welsh production companies. However, it can be difficult for a small nation such as Wales to attract investment and to highlight skills within its production sector. *The Welsh and UK Governments must outline to us the steps they are taking to attract both PSBs and streaming services to produce more programmes in Wales. The UK Government should explain how it is harnessing the increased interest in Wales, especially in the USA, to attract streaming services to produce programmes in Wales.* (Paragraph 127)
24. We are concerned that the introduction of in-house commissioning at Channel 4 could harm independent production companies in Wales. *In its response to this Report, the Government must outline the steps it will take to ensure that the introduction of in-house commissioning by Channel 4 will help rather than harm the independent production sector in Wales. We call on the Government to make changes to the Draft Media Bill to reflect our concerns. We also call on Channel 4, in response to this Report, to outline their commitment to commissioning work from Welsh production companies.* (Paragraph 132)
25. The creative industry provides an opportunity for employment and economic growth in Wales. Wales already has a strong reputation in this area and produces programmes which are seen by a global audience. However, the industry is currently threatened by the skills shortage in this area. We welcome the plans published by Creative Wales and by the UK Government to address skills shortages in this area, and this needs to be seen as an area of priority. However, more still needs to be done to address skills shortages. (Paragraph 137)
26. Apprenticeships can be an effective and powerful way of developing a diverse and skilled workforce. However, the current system of apprenticeships within the broadcasting sector is inflexible, and does not reflect the needs of a freelance, project-based sector. There must be a fundamental reform of the Apprenticeship Levy in the UK. *There must be a fundamental reform of the Apprenticeship Levy in the UK. We call on the UK and Welsh Governments to review the Apprenticeship Levy and to increase the roll out of the shared apprenticeship system in Wales to ensure that they can benefit the creative industries sector in Wales.* (Paragraph 138)
27. Brass-plating allows broadcasters to meet their regional production criteria while using production companies that may not be based in Wales. Ofcom acknowledges that relying on the “substantive base” criterion alone provides an opportunity for the system to be manipulated. *We recommend that Ofcom examine whether this*

criterion alone should be sufficient to qualify a production as being based in Wales. We call on the Government to amend the Draft Media Bill to address this problem.
(Paragraph 142)

Formal minutes

Wednesday 18 October 2023

Members present

Rt Hon Stephen Crabb, in the Chair

Simon Baynes

Ruth Jones

Ben Lake

Robin Millar

Rob Roberts

Broadcasting in Wales

Draft report (Broadcasting in Wales), proposed by the Chair, brought up and read.

Ordered, That the draft Report be read a second time, paragraph by paragraph.

Question accordingly agreed to.

Paragraphs 1 to 142 read and agreed to.

Summary agreed to.

Resolved, That the Report be the Fifth Report of the Committee to the House.

Ordered, That the Chair make the Report to the House.

Ordered, That embargoed copies of the Report be made available, in accordance with the provisions of Standing Order No. 134.

Adjournment

Adjourned till Wednesday 25 October at 9.30am.

Witnesses

The following witnesses gave evidence. Transcripts can be viewed on the [inquiry publications page](#) of the Committee's website.

Wednesday 09 November 2022

Guto Harri, Broadcaster and Communicator [Q1–31](#)

Wednesday 07 December 2022

Siân Doyle, CEO, S4C; **Phil Henfrey**, Head of News and Programmes, ITV Cymru Wales; **Rhunedd Richards**, Director, BBC Cymru Wales [Q32–92](#)

Wednesday 18 January 2023

Adam Minns, Executive Director, The Association for Commercial Broadcasters and On-Demand Services (COBA); **Benjamin King**, Director of Public Policy, UK and Ireland, Netflix [Q93–129](#)

Wednesday 01 March 2023

Toby Ellis, Station Manager, Director and Broadcaster, Pure West Radio; **Terry Mann**, Station Manager, GTFM Radio [Q130–152](#)

Martin Mumford, Managing Director, Nation Broadcasting [Q153–187](#)

Wednesday 19 April 2023

Eleanor Marks, Director Wales, Ofcom; **Kate Biggs**, Content and Media Policy Director, Ofcom [Q188–264](#)

Wednesday 10 May 2023

Tomos Grace, Head of Media and Responsibility, Strategy and Operations, YouTube Europe, Middle East and Africa (EMEA); **Giles Derrington**, Senior Government Relations and Public Policy Manager, TikTok; **Megan Thomas**, Public Policy Manager, Meta [Q265–329](#)

Wednesday 07 June 2023

Nigel Walker, Acting CEO, Welsh Rugby Union; **Ian Davis**, Chief Commercial and Engagement Officer, Football Association of Wales [Q330–367](#)

Sioned William, Director, Cwmni Da; **Dyfrig Davies**, Chair, Teledwyr Annibynnol Cymru (TAC); **Siân Price**, Creative Director, Yeti Television [Q368–401](#)

Wednesday 28 June 2023

Efa Gruffudd Jones, Welsh Language Commissioner, **Lowri Williams**, Strategic Director, Welsh Language Commissioner's Office [Q402–422](#)

Rt Hon Sir John Whittingdale MP, Minister of State for Media, Tourism and Creative Industries, Department for Culture, Media and Sport; **Robert Specterman-Green**, Director, Media and Creative Industries, Department for Culture, Media and Sport

[Q423-460](#)

Published written evidence

The following written evidence was received and can be viewed on the [inquiry publications page](#) of the Committee's website.

BRO numbers are generated by the evidence processing system and so may not be complete.

- 1 Amazon Prime Video ([BRO0018](#))
- 2 Arqiva ([BRO0007](#))
- 3 BBC Cymru Wales ([BRO0014](#))
- 4 BBC Cymru Wales ([BRO0021](#))
- 5 Channel 4 ([BRO0012](#))
- 6 Cymdeithas yr Iaith ([BRO0009](#))
- 7 David P. Davis, Founder and Creative Director, 5 Acts Productions ([BRO0023](#))
- 8 Department for Digital, Culture, Media and Sport ([BRO0016](#))
- 9 ITV Cymru Wales ([BRO0001](#))
- 10 Professor Justin Lewis, Director, Clwstwr ([BRO0015](#))
- 11 Media Reform Coalition ([BRO0013](#))
- 12 Meta ([BRO0028](#))
- 13 MônFM ([BRO0019](#))
- 14 Dr Caitriona Noonan, Senior Lecturer Media and Communications, Cardiff University ([BRO0003](#))
- 15 Ofcom ([BRO0022](#))
- 16 Ofcom ([BRO0030](#))
- 17 Ofcom ([BRO0032](#))
- 18 Pact ([BRO0008](#))
- 19 Radiocentre ([BRO0020](#))
- 20 Radiocentre ([BRO0005](#))
- 21 S4C ([BRO0011](#))
- 22 Teledwyr Annibynnol Cymru (TAC) ([BRO0004](#))
- 23 Teledwyr Annibynnol Cymru (TAC) ([BRO0027](#))
- 24 The Association for Commercial Broadcasters and On-Demand Services (COBA) ([BRO0002](#))
- 25 The Association for Commercial Broadcasters and On-Demand Services (COBA) ([BRO0017](#))
- 26 TikTok ([BRO0024](#))
- 27 Twitter ([BRO0025](#))
- 28 Welsh Government ([BRO0006](#))
- 29 Welsh Language Commissioner ([BRO0010](#))
- 30 Yeti Television ([BRO0026](#))
- 31 YouTube ([BRO0033](#))

List of Reports from the Committee during the current Parliament

All publications from the Committee are available on the [publications page](#) of the Committee's website.

Session 2022–23

Number	Title	Reference
1st Report	Grid Capacity in Wales	HC 218
2nd Report	Floating Offshore Wind in Wales	HC 1182
3rd Report	Nuclear energy in Wales	HC 240
4th Report	Wales as a global tourist destination	HC 220
1st Special Report	The Benefits System in Wales: Government response to the Committee's Fourth Report of Session 2021–22, and correspondence from the Welsh Government	HC 402
2nd Special Report	The economic and cultural impacts of trade and environmental policy on family farms in Wales: Government response to the Committee's Fifth Report of Session 2021–22	HC 470
3rd Special Report	Grid capacity in Wales: Government response to the Committee's First Report	HC 1063
4th Special Report	Floating Offshore Wind in Wales: Government Response to the Committee's Second Report	HC 1405
5th Special Report	Nuclear energy in Wales: Government Response to the Committee's Third Report	HC 1656

Session 2021–22

Number	Title	Reference
1st Report	Railway Infrastructure in Wales	HC 438
2nd Report	Renewable energy in Wales	HC 439
3rd Report	Implications of the UK-Australia FTA for Wales	HC 481
4th Report	The Benefits System in Wales	HC 337
5th Report	The economic and cultural impacts of trade and environmental policy on family farms in Wales	HC 607
1st Special Report	Railway infrastructure in Wales: Government response to the Committee's First Report of Session 2021–22	HC 715
2nd Special Report	Renewable energy in Wales: Government response to the Committee's Second Report	HC 756
3rd Special Report	Implications of the UK/ Australia FTA for Wales: Government response to the Committee's Third Report of Session 2021–22	HC 895

Session 2019–21

Number	Title	Reference
1st Report	Pre-appointment hearing with the Government's preferred candidate for the Chair of S4C	HC 89
2nd Report	Freeports and Wales	HC 205
3rd Report	The Welsh economy and Covid-19: Interim Report	HC 324
4th Report	Wales and the Shared Prosperity Fund: Priorities for the replacement of EU structural funding	HC 90
5th Report	Brexit and trade: implications for Wales	HC 176
1st Special Report	The Armed Forces and Defence Industry in Wales: Government Response to the Committee's First Report of Session 2019	HC 97
2nd Special Report	City Deals and Growth Deals in Wales: Government Response to the Committee's Second Report of Session 2019	HC 146
3rd Special Report	Freeports and Wales: Government Response to Committee's Second Report of Session 2019–21	HC 667
4th Special Report	Wales and the Shared Prosperity Fund: Priorities for the replacement of EU structural funding: Government response to the Committee's Fourth Report of Session 2019–21	HC 1083
5th Special Report	Brexit and trade: implications for Wales: Government response to the Committee's Fifth Report of Session 2019–21	HC 1223

Crynodeb

Mae'r diwydiant darlledu yn mynd trwy gyfnod o newid trawsnewidiol, wedi'i yrru gan ddatblygiadau technolegol sylweddol o ran sut mae cynnwys yn cael ei greu, ei ddosbarthu a'i wyllo. Mae'r newid o fformatau analog i ddigidol, a thwf rhyngwyd cyflym iawn, wedi gweld gwasanaethau ffrydio ar-alw fel Netflix ac Amazon Prime Video yn cynnig dewis digyngsail i ddefnyddwyr, gyda hynny yn arwain at ostyngiad yn y niferoedd sy'n gwyllo sianeli teledu llinol traddodiadol. Mae'r holl setiau teledu clyfar a dyfeisiau cysylltiedig newydd wedi'i gwneud hi'n haws nag erioed i wylwyr gyrchu cynnwys ar-lein ar eu setiau teledu. Mae mwy a mwy ohonom yn gwyllo rhaglenni ar blatfformau digidol, yn gwrando ar radio trwy seinyddion clyfar, ac yn manteisio ar gynnwys o'n dewis yn hytrach na dilyn amserlen.

Mae darlledu yn chwarae rhan hanfodol o ran adlewyrchu a siapio hunaniaeth Gymreig fodern drwy ystod amrywiol o gynnwys teledu a radio, sy'n cwmpasu newyddion a materion cyfoes, drama, chwaraeon byw a digwyddiadau diwylliannol yn y Gymraeg a'r Saesneg. Yn y cyfamser, mae'r diwydiant darlledu yng Nghymru yn parhau i ddarparu cronfa gyfoethog o dalent ac arbenigedd sy'n cyfrannu at dwf a llwyddiant y sector ar lefel y DU ac, yn wir, ar lefel ryngwladol.

Gydol ein hymchwiliad, fe wnaethom ni nodi'r themâu a'r materion allweddol sydd angen mynd i'r afael â nhw i sicrhau bod darlledu yng Nghymru yn parhau i ffynnu. Felly, mae ein hadroddiad yn gwneud y casgliadau a'r argymhellion canlynol:

Darlledwyr Gwasanaeth Cyhoeddus

Mae darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus (PSB) y DU yn brwydro am sylw ar dudalen gyntaf unrhyw ddyfais arwyddocaol, boed yn ddyfais glyfar, yn deledu clyfar neu'n gonsol gemau.

Mae'r rheoliadau presennol yn hen ffasiwn am eu bod wedi'u cyfyngu i ganllawiau teledu electronig llinol traddodiadol ac nad ydynt yn berthnasol i setiau teledu ffrydio, ar-alw a theledu sy'n gysylltiedig â'r we. Bydd diffyg amlygrwydd cynnwys darlledu gwasanaeth cyhoeddus ar draws pob dyfais, yn enwedig platfformau digidol a ffrydio, yn golygu ei bod hi'n anodd i ddefnyddwyr ddod o hyd i'w hoff gynnwys mewn fformat ac iaith y maen nhw'n eu mwynhau. Mae'r cynigion a geir ym Mil y Cyfryngau drafft ar amlygrwydd yn hanfodol i lwyddiant parhaus darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus yn yr unfed ganrif ar hugain. Rhaid i'r Llywodraeth gyflwyno Bil y Cyfryngau i Senedd San Steffan cyn gynted â phosibl yn y Sesiwn nesaf, sydd i fod i ddechrau ym mis Tachwedd 2023, a blaenoriaethu ei daith drwy'r ddau Dŷ.

Rhaid i ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus foderneiddio er mwyn goroesi yn yr oes ddigidol. Rydym yn croesawu'r buddsoddiad gan ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus yn eu platfformau digidol, sydd ei angen o ystyried y gyfran gynyddol o bobl yng Nghymru sy'n eu defnyddio i wyllo rhaglenni darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus. Fodd bynnag, nid yw'n hawdd cael mynediad at gynnwys Cymreig ar y platfformau hyn, sy'n golygu ei bod hi'n anodd ei weld yng Nghymru ac ar hyd a lled y DU. Rydym yn galw ar ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus i ddatblygu eu platfformau digidol ar frys i wella lefel eu personoli ar-lein a sicrhau bod rhaglenni lleol i Gymru a chynnwys Cymraeg ei iaith yn amlwg a hawdd eu cyrchu. Gofynnwn i ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus adrodd i ni erbyn mis Mawrth 2024 ar eu cynnydd yn y maes hwn.

[Dyfodol darlledu Cymraeg](#)

Mae'n hanfodol bod darpariaeth Gymraeg yn parhau i dyfu yn y cyd-destun cyfryngau newidiol hwn, a'i bod yn rhan weladwy o'r system deledu yn y DU. Er ein bod ni'n croesawu'r setliad cyllido presennol sydd ar waith ar gyfer S4C, mae'n hanfodol bod gan y sianel fwy o

sicrwydd ynghylch ei chyllid hirdymor. Nodwn fod y Llywodraeth wedi cyhoeddi adolygiad o fodel ffi'r drwydded. Bydd gan hyn oblygiadau ar gyfer darlledu Cymraeg gan y BBC, a chyllid S4C yn y dyfodol. Yn ei hymateb i'r Adroddiad hwn, rhaid i'r Llywodraeth roi sicrwydd bod yr adolygiad yn cynnwys cyfeiriad at ddiogelu darlledu Cymraeg ei iaith.

Rydym yn croesawu'r buddsoddiadau gan Lywodraeth y DU mewn darpariaeth ddigidol ar gyfer S4C, ond mae maint y buddsoddiad sydd ei angen i sicrhau cynaliadwyedd darlledu Cymraeg yn yr hirdymor yn frawychus. Rydym yn poeni y bydd y chwyldro ehangach ym myd darlledu yn gadael S4C mewn sefyllfa fregus. Mae hefyd yn amlwg bod gan S4C berthynas gref gyda'r BBC, ac mae'r cysylltiadau hyn wedi eu gwella ymhellach gan ddibyniaeth S4C ar gyllid ffi'r drwydded ac ar BBC iPlayer fel y platfform amlycaf ar gyfer cynnwys digidol. Er mwyn sicrhau bod darlledu Cymraeg yn parhau i fynd o nerth i nerth, rydym yn argymhell gwell partneriaeth hirdymor rhwng S4C a'r BBC. Dylai hyn gynnwys mesurau diogelu o ran brand, golygyddiaeth ac annibyniaeth fasnachol S4C. Dylai'r bartneriaeth hon weithio tuag at gytundeb fframwaith hirdymor sy'n cefnogi S4C, gan roi'r buddsoddiad iddi allu cynhyrchu cynnwys digidol i gystadlu â gwasanaethau ffrydio. Dylai'r Ysgrifennydd Gwladol dros Ddiwylliant, y Cyfryngau a Chwaraeon oruchwylio'r bartneriaeth.

[Darlledu chwaraeon byw yng Nghymru](#)

Mae darlledu digwyddiadau chwaraeon o gryn ddiddordeb i'r cyhoedd. Mae'n dod â phobl at ei gilydd i rannu profiad ar y cyd, ac yn destun balchder mawr. Y perygl o roi chwaraeon y tu ôl i wal dalu yw na fydd unrhyw chwistrelliad tymor byr o arian ychwanegol yn cyrraedd chwaraeon llawr gwlad gyda hynny wedi'i wrthbwysu gan lai o ymwybyddiaeth a llai o gymryd rhan ym myd y campau yn y tymor hwy. Felly, dylai darlledu chwaraeon byw ymdrechu i gyrraedd y gynulleidfa ehangaf bosibl, a gyflawnir orau trwy ddarllediadau am ddim. Mae hyn

yn arbennig o wir ar gyfer undeb rygbi Cymru, sydd angen ailddarganfod ei henaid a cheisio cyrraedd y nifer fwyaf o bobl yng Nghymru. Credwn fod cynnal system o ddigwyddiadau rhestredig er budd y cyhoedd gan ei fod yn sicrhau bod darlledwyr-am-ddim yn gallu sicrhau bod pawb sy'n talu ffi'r drwydded yn gallu gwyllo digwyddiadau chwaraeon o bwys cenedlaethol. Fodd bynnag, nid ydym o'r farn bod y drefn digwyddiadau rhestredig ar hyn o bryd yn adlewyrchiad cywir o bwysigrwydd rhai cystadlaethau i gefnogwyr. Rydym yn argymhell bod y Llywodraeth yn ychwanegu'r Chwe Gwlad at Grŵp A o'r Digwyddiadau Chwaraeon Rhestredig, er mwyn sicrhau ei statws ar deledu daearol.

Mae'r defnydd o'r Gymraeg mewn chwaraeon yn fynegiant hanfodol o hunaniaeth i lawer. Er ein bod ni'n deall pryderon y gallai gofyniad y Gymraeg leihau gwerth contractau darlledu, credwn fod darparu sylwebaeth Gymraeg yn hollbwysig i fywiogrwydd yr iaith. Nodwn fod Viaplay wedi negodi'n llwyddiannus i S4C ddarparu darlledu Cymraeg. Llwyddodd Amazon Prime Video i ddarparu sylwebaeth Gymraeg ar gyfer gemau rhyngwladol rygbi'r undeb yr hydref. Felly, mae gwasanaethau ffrydio yn barod i sicrhau darpariaeth Gymraeg. Nid yw cod presennol Ofcom yn rhoi grym iddo ddiogelu'r ddarpariaeth Gymraeg a sicrhau ei bod yn parhau. Rydym yn argymhell diwygio cylch gwaith Ofcom i sicrhau y gall ddynodi digwyddiadau yng Ngrŵp A a Grŵp B y Drefn Digwyddiadau Rhestredig a digwyddiadau penodedig sydd heb eu rhestru fel rhai lle mae sylwebaeth fyw yn y Gymraeg yn ofynnol.

Radio

Rydym yn pryderu'n fawr am y dirywiad ymddangosiadol yn y defnydd o'r Gymraeg ar orsafoedd radio masnachol. Mae'r gallu i wrando yn y Gymraeg bob dydd yn hanfodol er mwyn cynnal y Gymraeg ac annog dysgwyr newydd. Nid yw'r fframwaith rheoleiddiol presennol yn ddigon cryf i gefnogi'r Gymraeg ar radio masnachol. Gofynnwn i'r Llywodraeth

ystyried digonolrwydd cylch gwaith Ofcom mewn perthynas â chynnwys Cymraeg ar orsafoedd radio masnachol yng Nghymru.

Mae penderfyniad Ofcom i flaenoriaethu trwyddedau DAB yn diystyru'r lefelau uchel o wrando ar AM/FM yng Nghymru, ac nid yw'n ystyried yr anawsterau o ran signal digidol ar draws rhannau o Gymru. Mae gorsafoedd radio cymunedol yn credu y bydd trwyddedau FM yn eu galluogi i gyrraedd cynulleidfa ehangach. Mae galw clir, ac angen parhaus, am drwyddedau radio FM. Rydym yn argymhell bod Ofcom yn ailddechrau cynnig trwyddedau FM, gan dargedu gorsafoedd radio lleol a chymunedol yn arbennig.

[Meithrin y cyflenwad sgiliau i ddarlledu Cymraeg](#)

Rydym yn pryderu y gallai cyflwyno comisiynu mewnol yn Channel 4 niweidio cwmnïau cynhyrchu annibynnol yng Nghymru. Yn ei hymateb i'r Adroddiad hwn, rhaid i'r Llywodraeth amlinellu'r camau y bydd yn eu cymryd i sicrhau y bydd cyflwyno comisiynu mewnol gan Channel 4 yn helpu yn hytrach na niweidio'r sector cynhyrchu annibynnol yng Nghymru. Rydym yn galw ar y Llywodraeth i wneud newidiadau i'r Bil y Cyfryngau Drafft i adlewyrchu ein pryderon. Hefyd, rydym yn galw ar Channel 4, mewn ymateb i'r Adroddiad hwn, i amlinellu eu hymrwymiad i gomisiynu gwaith gan gwmnïau cynhyrchu o Gymru.

Gall prentisiaethau fod yn ffordd effeithiol a phwerus o ddatblygu gweithlu medrus ac amrywiol. Fodd bynnag, nid yw'r system prentisiaethau presennol o fewn y sector darlledu yn hyblyg, ac nid yw'n adlewyrchu anghenion sector llawrydd, seiliedig ar brosiectau. Rhaid sicrhau diwygiadau sylfaenol i'r Ardoll Brentisiaethau yn y DU. Rydym yn galw ar Lywodraethau'r DU a Chymru i adolygu'r Ardoll Brentisiaethau a chyflymu'r broses o

gyflwyno'r model rhannu prentisiaethau yng Nghymru er mwyn sicrhau eu bod o fudd i'r sector diwydiannau creadigol yng Nghymru.

Delyth Jewell AS
Cadeirydd y Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y
Gymraeg, Chwaraeon, a Chysylltiadau
Rhyngwladol

18 Hydref 2023

Trydydd cyfarfod Cynulliad Partneriaeth Seneddol y DU a'r UE

Annwyl Delyth,

Fel y gwyddoch, mae'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol yn chwarae rôl bwysig o ran goruchwyllo gweithrediad y Cytundeb Masnach a Chydweithredu rhwng y DU a'r UE ac unrhyw gytundebau rhyngddynt yn y dyfodol, ac ef yw'r unig gorff a all ddwyn i gyfrif y Cyngor Partneriaeth, sy'n cynnwys cynrychiolwyr y Comisiwn Ewropeaidd a Gweinidogion Llywodraeth y DU.

Gwnaethom gynrychioli'r Senedd yn nhrydydd cyfarfod y Cynulliad Partneriaeth Seneddol ar 3-4 Gorffennaf. Yn ystod y cyfarfod hwn, cynhaliodd y Cynulliad Partneriaeth Seneddol drafodaethau pwysig ar nifer o faterion. Gwnaeth grŵp trafod ar symudedd dynnu sylw at y materion parhaus i sector y celfyddydau a diwylliant o ran teithio a mynd ar daith. Roeddem yn gallu tynnu sylw at dystiolaeth ar y mater hwn a gasglwyd gan eich Pwyllgor yn ei ymchwiliad i gysylltiadau rhwng Cymru ac Iwerddon, a amlygodd fod problemau o hyd er gwaethaf yr Ardal Deithio Gyffredin.

Ailadroddodd y grŵp trafod yr argymhelliad a wnaed yn flaenorol i Gyngor Partneriaeth y Cytundeb y dylai'r UE a'r DU negodi cytundeb cynhwysfawr i ganiatáu i artistiaid deithio a gweithio yn yr UE a'r DU.

Ysgrifennwn atoch i dynnu eich sylw at ein hadroddiad byr ar ganlyniadau'r cyfarfod, gan obeithio y bydd o ddiddordeb i'ch Pwyllgor.

Yn gywir,

Huw Irranca-Davies

Huw Irranca-Davies AS
Cadeirydd
Y Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r
Cyfansoddiad

Luke Fletcher

Luke Fletcher AS
Aelod
Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion
Gwledig

Croesewir gohebiaeth yn Gymraeg neu Saesneg

Cynulliad Partneriaeth Seneddol y DU a'r UE: Adroddiad cryno ar y trydydd cyfarfod

Hydref 2023

Mae Cynulliad Partneriaeth Seneddol y DU a'r UE yn gorff ffurfiol a sefydlwyd o dan Gytundeb Masnach a Chydweithredu'r DU a'r UE. Mae'n chwarae rôl bwysig o ran goruchwyllo gweithrediad y Cytundeb Masnach a Chydweithredu a phob cytundeb arall rhwng y DU a'r UE yn y dyfodol.

Cynhaliwyd trydydd cyfarfod y Cynulliad Partneriaeth Seneddol ym Mrwsel ar 3-4 Gorffennaf. Mae'r adroddiad hwn yn rhoi crynodeb o'r materion a drafodwyd sydd o bwys i Gymru. Gwnaeth yr adroddiad cryno ar gyfarfod blaenorol y Cynulliad Partneriaeth Seneddol bum argymhelliad ynghylch datblygu'r modd y mae'r Senedd yn ymgysylltu â'r corff hwnnw. Mae'r adroddiad hwn yn trafod y cynnydd a wnaed o ran gweithredu'r argymhellion hynny rhwng yr ail a'r trydydd cyfarfod.

Yn cymryd rhan yn y trydydd cyfarfod oedd Huw Irranca-Davies AS, Cadeirydd y Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad; a Luke Fletcher AS, aelod o Bwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig. Yn rhinwedd hynny, felly, maent wedi cytuno ar yr adroddiad.

Cynnwys

1. Materion sydd o bwys i'r Senedd ac i Gymru.....	2
"Taflwybr mwy cadarnhaol".....	3
Arwyddion o gydweithio pellach.....	3
Sicrhau cyflenwadau ynni.....	3
Galwad am arweinyddiaeth fyd-eang ar gydweithio ynghylch yr hinsawdd.....	4
Mynediad at raglen Horizon.....	4
Awydd cyffredin i wella symudedd.....	4
Cynnwys lleisiau dinasyddion drwy gydweithio yn y gymdeithas sifil	5
Posibiliadau ehangach o ran cydweithio ar bolisiau gwyrdd ym maes diwydiant a masnach?.....	6
"Condemni'n ddiwro y rhyfel ymosodol digymell ac anghyfiawn yn erbyn Wcráin".....	6
2. Cyfranogiad y Senedd yng ngwaith y Cynulliad Partneriaeth Seneddol.....	7

1. Materion sydd o bwys i'r Senedd ac i Gymru

Mae Cytundeb Masnach a Chydweithredu'r DU a'r UE yn cwmpasu meysydd pwysig sydd o fewn cymhwysedd datganoledig neu sy'n cael effaith sylweddol arnynt. Gallwch ddod o hyd i ragor o wybodaeth am y rhain, sut y maent yn effeithio ar Gymru, a rôl y Cynulliad Partneriaeth Seneddol yn y canllawiau a'r ffeithluniau a luniwyd gan Ymchwil y Senedd mewn perthynas â'r cytundeb.

Mewn arwydd bod y cytundeb ar Fframwaith Windsor wedi newid naws ac awyrgylch y cysylltiadau rhwng y DU a'r UE, ynghyd â'r awydd am gydweithio pellach o dan y Cytundeb Masnach a Chydweithredu, roedd yr agenda a'r trafodaethau'n ymdrin â meysydd lle gallai cydweithio pellach fod yn bosibl yn y

dyfodol a lle mae gan y ddwy ochr ddiddordeb cyffredin mewn cydweithio pellach.

Gallwch wylio'r trafodion yn llawn ar wefan dirprwyaeth y DU i Senedd Ewrop.

“Taflywbr mwy cadarnhaol”

Mae gweithredu Protocol Gogledd Iwerddon a thelerau Fframwaith Windsor yn fater o bwys i borthladdoedd, busnesau a dinasyddion Cymru. Yn y Senedd, mae'r Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad a Phwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig yn monitro'n ofalus effaith y broses o weithredu'r protocol ar Gymru.

Dywedodd Maroš Šefčovič, Is-lywydd y Comisiwn Ewropeaidd, fod y cam o gytuno ar Fframwaith Windsor wedi sicrhau bod y cysylltiadau rhwng y DU a'r UE ar “daflywbr mwy cadarnhaol”. Croesawodd James Cleverly, Ysgrifennydd Tramor y DU, y broses o feithrin ymddiriedaeth, hyder a dealltwriaeth rhwng y ddwy ochr. Roedd yr awyrgylch mwy cydweithredol yn werth ei nodi ac i'w groesawu'n fawr.

Pwysleisiodd yr Is-lywydd Šefčovič fod angen parhau â'r gwaith o weithredu Fframwaith Windsor, a hynny ar frys. Bydd y modd y caiff materion sy'n ymwneud â gweithredu eu datrys o ddiddordeb mawr i Gymru. Mae Llywodraeth Cymru eisoes wedi awgrymu ei bod yn bwriadu cydsynio i reoliadau sy'n gweithredu'r Fframwaith mewn meysydd datganoledig.

Arwyddion o gydweithio pellach

Tynnodd y ddwy ochr sylw at y ffaith bod y DU a'r UE wedi llofnodi Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth ar Wasanaethau Ariannol, gan nodi bod hyn yn dangos bod modd cytuno ar gydweithio pellach.

Sicrhau cyflenwadau ynni

Mewn ymateb i'r argymhelliad ar y cyd ar gydweithio ym maes ynni a fabwysiadwyd gan y Cynulliad Partneriaeth Seneddol yn ystod ei ail gyfarfod, nododd y Cyngor Partneriaeth fod y DU a'r UE wedi cytuno i drafod yn rheolaidd materion sy'n ymwneud â diogelwch cyflenwadau. Nododd hefyd fod y DU wedi llofnodi Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth gyda Chomisiwn Ynni Môr y Gogledd, sy'n cynnwys cydweithio ar brosiectau hybrid a phrosiectau ar y cyd, cynllunio gofodol morol, ariannu prosiectau ynni adnewyddadwy a chyfnwid arfer gorau. Yn y deunydd briffio a ddarparwyd gennym ymlaen llaw i ddirprwyaeth y DU, gwnaethom bwysleisio pwysigrwydd cydweithio ym Môr Iwerddon a'r Môr

Celtaidd mewn perthynas â phrosiectau ynni adnewyddadwy a phrosiectau rhyng-gysylltwyr yng Nghymru, a'r gobaidh y gellir parhau i gryfhau cydweithio yn y meysydd hyn mewn ffyrdd tebyg i'r cydweithio sy'n digwydd ym Môr y Gogledd.

Galwad am arweinyddiaeth fyd-eang ar gydweithio ynghylch yr hinsawdd

Gwnaeth y grŵp llai ar ynni a'r hinsawdd dynnu sylw at y potensial enfawr ar gyfer cydweithio rhwng yr UE a'r DU ynghylch cyflawni targedau sero net, datgarboneiddio a diwygio marchnadoedd trydan. Galwodd am gydweithio ar y broses o ddatblygu mecanweithiau i addasu ffiniau carbon a chreu pwyllgor arbenigol ar sero net o dan strwythur llywodraethu'r Cytundeb Masnach a Chydweithredu.

Gwnaeth y grŵp llai ddarparu llwyfan ar gyfer trafod gwaith pwyllgorau'r Senedd ar uchelgeisiau Llywodraeth Cymru mewn perthynas â sero net, a'r polisiau a'r ddeddfwriaeth sydd ar waith yng Nghymru gyda'r nod o fynd i'r afael â'r argyfwng hinsawdd.

Derbyn i raglen Horizon

Roedd derbyn y DU i raglen ymchwil Horizon yn bwnc amlwg iawn a gododd mewn nifer o sesiynau a grwpiau llai. Galwodd aelodau o bob rhan o'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol ar Lywodraeth y DU a'r Comisiwn Ewropeaidd i ddod â thrafodaethau i ben a sicrhau cytundeb cyn gynted â phosibl.

Yn ystod sesiynau'r grwpiau llai ac yn ein deunydd briffio i ddirprwyaeth y DU, gwnaethom dynnu sylw at y ffaith ei bod yn bwysig i'r sector ymchwil, arloesi ac addysg uwch yng Nghymru sicrhau mynediad cyflym i raglen ymchwil Horizon. Gwnaethom bwysleisio'r ffaith y dylid cynnwys unrhyw waith dadansoddi a wnaed gan Lywodraeth y DU mewn perthynas â gwerth am arian wrth ystyried ffactorau fel ansawdd partneriaethau a chanlyniadau ymchwil.

Rydym yn croesawu'r cyhoeddiad dilynol ar gysylltiad y DU â Horizon.

Awydd cyffredin i wella symudedd

Mae gallu dinasyddion y DU a dinasyddion yr UE i symud rhwng y DU a'r UE at ddibenion astudio, gweithio ac ymgymryd â gweithgarwch hamdden yn parhau i fod yn ffocws allweddol i aelodau'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol.

Gwnaeth y grŵp llai ar symudedd dynnu sylw unwaith eto at y materion parhaus y mae sector y celfyddydau a diwylliant yn eu hwynebu o ran teithio. Roeddem

yn gallu tynnu sylw at dystiolaeth a gasglwyd ar y mater hwn gan bwyllgor diwylliant y Senedd fel rhan o'i [ymchwiliad i gysylltiadau rhwng Cymru ac Iwerddon](#), gan fod problemau'n parhau i ddod i'r amlwg er gwaethaf yr Ardal Deithio Gyffredin. Gwnaeth y grŵp ailadrodd yr argymhelliad a wnaed yn flaenorol i Gyngor Partneriaeth y Cytundeb Masnach a Chydweithredu, sef y dylai'r UE a'r DU negodi cytundeb cynhwysfawr i ganiatáu i artistiaid deithio a gweithio yn yr UE a'r DU.

Mae aelodau'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol yn parhau i bryderu am y ffaith bod llai o gyfleoedd ar gael, ac am y rhwystrau sy'n bodoli o ran symudedd a lefelau ymgysylltu pobl ifanc. Gwnaethom dynnu sylw at waith rhaglen cyfnewid dysgu Llywodraeth Cymru, sef rhaglen Taith, a'i helfennau cyfatebol. Gwnaeth y [grŵp llai](#) annog y Cyngor Partneriaeth i hwyluso symudedd ymhlith plant ysgol drwy ddefnyddio cardiau adnabod a thrwyddedau grŵp.

Mae materion parhaus ynghylch statws preswylwyr sefydlog a statws preswylwyr cyn sefydlu ar gyfer dinasyddion yr UE sy'n dymuno aros yn y DU yn parhau i beri pryder. Mae [Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol y Senedd](#) yn monitro'r mater hwn yng Nghymru.

Cynnwys lleisiau dinasyddion drwy gydweithio yn y gymdeithas sifil

Nododd aelodau'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol fod rhaglen Horizon a symudedd ymhlith pobl ifanc yn elfennau allweddol o wella cydweithio yn y gymdeithas sifil. Pwysleisiwyd y ffaith bod y dasg o ddatrys y materion hyn yn fater o bwysigrwydd cyffredin i aelodau o'r ddwy ochr.

Mae ymgysylltu pellach rhwng y Cynulliad Partneriaeth Seneddol a chymdeithas sifil, a'r ddeialog ynghylch y berthynas rhwng y DU a'r UE, yn fater y mae aelodau'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol yn awyddus i'w archwilio. Mae'r Senedd a sefydliadau eraill yng Nghymru wedi bod yn weithgar o ran cefnogi gweithgarwch ymgysylltu rhwng cymdeithas sifil Cymru a'r UE yn sgil Brexit. Roedd y drafodaeth a gafwyd ar y materion hyn yn gyfle i dynnu sylw at bwysigrwydd y gwaith hwn. Mae'r gwaith o gynnwys cymdeithas sifil Cymru yn y broses o feithrin cysylltiadau rhwng y DU a'r UE yn elfen allweddol o ymchwiliad y [Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad i Lywodraethiant y DU a'r UE](#). Mae'r Pwyllgor yn gobeithio cyflwyno adroddiad cyn cyfarfod nesaf y Cynulliad Partneriaeth Seneddol ym mis Rhagfyr.

Posibiliadau ehangach o ran cydweithio ar bolisiau gwyrdd ym maes diwydiant a masnach?

Roedd Bargen Werdd yr UE, 'Fit for 50' a'r Ddeddf Lleihau Chwyddiant yn yr Unol Daleithiau yn sail i drafodaethau ar gyfleoedd pellach i gydweithio ar bolisiau diwydiannol. Gwnaeth yr Arglwydd Johnson, Gweinidog Buddsoddi y DU, arddel cydweithio agos at ddibenion cynhyrchu cadwyni cyflenwi gwydn, yn enwedig mewn perthynas â datblygu technolegau newydd. Gwnaeth Mr Richard Szostak, Cyfarwyddwr Partneriaid Gorllewin Ewrop yn y Comisiwn Ewropeaidd, bwysleisio'r ffaith bod y Comisiwn yn canolbwyntio ar weithredu a gwireddu potensial y Cytundeb Masnach a Chydweithredu yn llawn cyn canolbwyntio ar feysydd pellach o gydweithio y tu hwnt i'r cytundeb. Yn ogystal, ategodd neges yr Is-lywydd Šefčovič, sef y bydd ymwahanu pellach, o reidrwydd, yn golygu rhwystrau pellach i fasnach. Ategodd hefyd bryderon parhaus y Comisiwn ynglŷn â Deddf Cyfraith yr UE a Ddargedwir, gan nodi y bydd yr UE yn rhoi sylw manwl i unrhyw newidiadau deddfwriaethol a wneir. Gwrthododd y Senedd gydsynio i'r Bil, ond cafodd y Ddeddf ei phasio gan Senedd y DU heb gydsyniad.

Yn ein deunydd briffio ar gyfer dirprwyaeth y DU, gwnaethom bwysleisio bod rhwystrau technegol i fasnachu gyda'r UE yn parhau i fod yn bryder allweddol i lawer o fusnesau yng Nghymru.

“Condemni’n ddiwyro y rhyfel ymosodol digymell ac anghyfiawn yn erbyn Wcráin”

Yn ei ail argymhelliad i'r Cyngor Partneriaeth, gwnaeth y Cynulliad Partneriaeth Seneddol ailadrodd y ffaith ei fod yn condemnio'n ddiwyro y rhyfel yn Wcráin, y ffaith ei fod yn cefnogi Wcráin, a'r ffaith bod angen cydweithio rhwng yr UE a'r DU, yn enwedig mewn perthynas â pholisi cosbau effeithiol. Galwodd hefyd am ddwysáu'r ddeialog ynghylch y cyfleoedd ar gyfer cydweithio a chydgyssylltu yn y dyfodol ar faterion tramor a materion diogelwch cyffredin rhwng y DU a'r UE. Mae wedi gofyn i'r Cyngor Partneriaeth adrodd yn ôl ar ei argymhelliad cyn y cyfarfod nesaf ym mis Rhagfyr 2023.

Mae'r Senedd wedi bod yn unfrydol wrth gefnogi cynigion sy'n condemnio'r rhyfel ac yn mynegi undod â phobl Wcráin.

2. Cyfranogiad y Senedd yng ngwaith y Cynulliad Partneriaeth Seneddol

Mae gan ddeddfwrfeydd datganoledig lawer i'w gyfrannu at waith y Cynulliad Partneriaeth Seneddol, fel y dengys yr adroddiad hwn. Mae'r cyfraniad cadarnhaol a wneir gan aelodau datganoledig at waith y grwpiau llai, a'r cyfle gwerthfawr i godi materion a sôn am arfer da yng Nghymru yn y grwpiau hynny, yn dangos yn glir fanteision ein cynnwys yn y trefniant hwn.

Gwnaeth ein [hadroddiad cryno](#) ar ail gyfarfod y Cynulliad Partneriaeth Seneddol bum argymhelliad ar gyfer datblygu'r berthynas rhwng y Senedd a'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol ymhellach. Mae cynnydd wedi'i wneud ar sawl un o'r argymhellion hynny, ond byddwn yn parhau i weithio a phwyso am gynnydd pellach ar argymhellion eraill.

Argymhelliad 1: Bod y gwelliannau a wnaed i gyfranogiad y deddfwrfeydd datganoledig yng nghyfarfodydd ffurfiol y Cynulliad Partneriaeth Seneddol bellach yn cael eu gwreiddio fel arfer gwaith cyffredin.

Argymhelliad 2: Bod ystyriaeth yn parhau i gael ei rhoi gan Swyddfa'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol i'r deddfwrfeydd datganoledig allu gymryd rhan yn nhrefodaethau'r Cyfarfod Llawn ar feysydd cymhwysedd datganoledig.

Mae cynnwys grwpiau llai ar yr agenda am yr eildro, a gwahodd aelodau datganoledig i gymryd rhan lawn yn y grwpiau hynny, yn dangos bod y datblygiadau cadarnhaol a wnaed yn yr ail gyfarfod yn cael eu hymgorffori. Rydym yn gwerthfawrogi'r cyfle y mae hyn yn ei roi o ran cyfrannu at y trafodaethau pwysig sy'n cael eu cynnal. Mae'r ffaith bod y ddau sefydliad yn cyhoeddi'r pwyntiau sy'n cael eu codi gan y grwpiau llai hefyd yn gam i'w groesawu'n fawr, gan ei fod yn hyrwyddo tryloywder a lefelau ymgysylltu â'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol.

Rydym yn gwerthfawrogi'r amser cyfyngedig sydd ar gael i holl aelodau'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol gyfrannu yn ystod dadleuon yn y Cyfarfod Llawn. Serch hynny, rydym yn parhau i bwysu am amser i'r deddfwrfeydd datganoledig siarad mewn dadleuon yn y Cyfarfod Llawn ar feysydd cymhwysedd datganoledig. Mae'r Cynulliad Partneriaeth Seneddol yn chwarae rôl hynod bwysig o ran cryfhau'r berthynas rhwng y DU a'r UE, a gall y deddfwrfeydd datganoledig wneud cyfraniad cadarnhaol at y broses o ddatblygu syniadau a rhannu arfer da.

Yn yr un modd, dim ond cryfhau gwaith y Cynulliad Partneriaeth Seneddol y bydd cyfraniad cynrychiolwyr rhanbarthol Ewropeaidd a'r gymdeithas sifil ehangach yn ei wneud.

Gwnaethom ddarparu briff ysgrifenedig cyn y cyfarfod i ddirprwyaeth y DU, a hynny er mwyn codi materion sydd o bwys penodol i'r Senedd ac i Gymru. Rydym yn gobeithio bod y briff hwn wedi bod yn adnodd defnyddiol o ran llywio cyfraniadau dirprwyaeth y DU. Gwnaethom gyfarfod hefyd â'r Gwir Anrhydeddus Hilary Benn, un o'r Is-Gadeiryddion, ymlaen llaw. Byddwn yn parhau i geisio datblygu ein perthynas a'n gweithgarwch ymgysylltu ag aelodau o ddirprwyaeth y DU.

Argymhelliad 3: Bod cynrychiolwyr y Senedd a phwyllgorau perthnasol y Senedd yn cydweithio i ddatblygu yr perthynas ag aelodau dirprwyaethau y DU a'r UE y tu allan i gyfarfodydd ffurfiol y Cynulliad Partneriaeth Seneddol.

Argymhelliad 4: Bod adroddiadau ar ganlyniadau sesiynau'n cael eu rhannu fel mater o drefn a'u dwyn i sylw pwyllgorau perthnasol y Senedd a Llywodraeth Cymru.

Gwnaethom dynnu ein hadroddiad diwethaf at sylw pwyllgorau perthnasol y Senedd a Phrif Weinidog Cymru. Rydym yn ddiolchgar am eu hymateb cadarnhaol ac rydym yn parhau i ymgysylltu â nhw.

Mae'r Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad yn y Senedd wedi gwahodd pwyllgorau cyfatebol mewn deddfwrfeydd eraill yn y DU i gymryd rhan yn ei ymchwiliad i lywodraethiant y DU a'r UE a chyfarfu ag Aelodau o Senedd Ewrop sy'n rhan o ddirprwyaeth yr UE yn ystod ei ymweliad â Brwsel ym mis Medi.

Mae gan bwyllgorau eraill y Senedd gynlluniau i ymweld â Brwsel dros y 12 mis nesaf er mwyn trafod materion sy'n berthnasol i waith y Cynulliad Partneriaeth

Seneddol. Byddant yn parhau i geisio meithrin perthynas â chymheiriaid yn eu meysydd priodol.

Rydym yn nodi'r galwadau penodol gan y Comisiwn Ewropeaidd parthed codi proffil gwleidyddol y Cytundeb Masnach a Chydweithredu a'i strwythurau llywodraethu, a byddwn yn parhau i godi ymwybyddiaeth o waith pwysig y Cynulliad Partneriaeth Seneddol.

Argymhelliad 5: Bod mecanweithiau'n cael eu datblygu i ymgysylltu â chymdeithas sifil Cymru ar waith Aelodau o'r Senedd yn y Cynulliad Partneriaeth Seneddol – a hynny cyn y cyfarfodydd ffurfiol ac ar ôl y cyfarfodydd i roi adborth ar y trafodion.

Cawsom gyfle i ymgysylltu'n anffurfiol â rhanddeiliaid cyn y trydydd cyfarfod, a gwnaethom ddefnyddio'r wybodaeth hon i lywio ein deunydd briffio ar gyfer dirprwyaeth y DU a'r cyfraniadau yn y grwpiau llai. Rydym yn ddiolchgar i'r rhanddeiliaid hynny a oedd yn gallu llywio ein gwaith ar fyr rybudd. Un her allweddol wrth geisio ymgysylltu'n ffurfiol â rhanddeiliaid cyn cyfarfodydd yw'r ffaith nad yw'r agendâu yn dod i law tan tuag wythnos cyn y cyfarfod dan sylw, fan gynharaf.

Er bod hyn yn cyfyngu ar y cyfleoedd sydd ar gael i ymgysylltu'n ffurfiol â rhanddeiliaid ar eitemau penodol ar yr agenda, mae cyfleoedd i ymgysylltu â rhanddeiliaid ar faterion cyffredinol sydd o bwys iddynt cyn cyfarfodydd ac i geisio dylanwadu ar gynnwys yr agenda. Y tu allan i'r cyfarfodydd ffurfiol, mae cyfleoedd hefyd i godi ymwybyddiaeth ymhlith aelodau'r dirprwyaethau ynghylch unrhyw faterion sy'n cael eu nodi drwy waith ymgysylltu ffurfiol â rhanddeiliaid.

Yn ogystal, byddwn yn chwilio am gyfleoedd pellach i gydlynu gwaith ar y Cynulliad Partneriaeth Seneddol â'r gwaith a wneir gan Aelodau o'r Senedd sy'n gwasanaethu ar Grŵp Cyswllt y DU ar gyfer Pwyllgor y Rhanbarthau i geisio manteisio i'r eithaf ar y cyfleoedd sydd ar gael i godi materion sydd o bwys i Gymru.

Item 4.5 Mhwyllgor Beddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad

Legislation, Justice and Constitution Committee

Senedd Cymru

Bae Caerdydd, Caerdydd, CF99 1SN

SeneddDCC@senedd.cymru

senedd.cymru/SeneddDCC

0300 200 6565

Welsh Parliament

Cardiff Bay, Cardiff, CF99 1SN

SeneddLJC@senedd.wales

senedd.wales/SeneddLJC

0300 200 6565

Delyth Jewell AS

Cadeirydd y Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg,

Chwaraeon a Chysylltiadau Rhyngwladol

17 Hydref 2023

Annwyl Delyth,

Y dull strategol y mae Llywodraeth Cymru am ei ddilyn yn awr mewn perthynas â'r Undeb Ewropeaidd.

Ddydd Gwener 6 Hydref cefais llythyr gan y Prif Weinidog, yn dilyn ei ymddangosiad gerbron fy Mhwyllgor ddydd Llun 18 Medi, ble'r oedd yn amlinellu'r dull gweithredu strategol y mae Llywodraeth Cymru am ei ddilyn yn awr mewn perthynas â'r Undeb Ewropeaidd.

Nodasom y llythyr yn ein cyfarfod ddydd Llun 9 Hydref, a gellir ei weld yma: LJC(6)-27-23 - Papur 16 - Llythyr gan y Prif Weinidog, 6 Hydref 2023.

Yn gywir,

Huw Irranca-Davies

Cadeirydd

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon

Eitem 9

Yn rhinwedd paragraff(au) vii o Reol Sefydlog 17.42

Mae cyfyngiadau ar y ddogfen hon